

పరిష్కర్త
విద్వాన్, శిరోమణి శ్రీ అక్కిరాజు వేంకటేశ్వరశర్మ
రిటైర్డ్ సీనియర్ లెక్చరర్ - తెలుగు, సంస్కృతము
ఏ. ఏ. కాలేజి, గుంటూరు



జనరల్ ఎడిటర్
డా॥ వి. వి. యల్. నరసింహారావు. ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి.,
చై రెక్టర్, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యరిఖిత
గ్రంథాలయ పరిశోధనాలయ కాలనీ

ప్రచురణ
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ
ప్రాచ్యరిఖిత గ్రంథాలయం, పరిశోధనాలయం,
హైదరాబాద్-500 001

A.P.G.O.M.L. & R.I. Series 15.

TAARAKABRHAMA RAAJEEYAMU
By Chintalapudi Ellanarya

First Edition : MARCH 1985

No. of Copies : 200

Price : Rs. 34/—



**A. P. Govt. Oriental Manuscripts
Library & Research Institute,
Abids, Hyderabad 500 001.**

Title Design : B.K. Chary

**Printed at
MASTER ART PRINTERS
1-1-694/2/A, Gandhinagar,
Hyderabad 500 380.**

విషయ సూచిక

ప్రవేశిక :	డాక్టర్ వి. వి. యల్. నరసింహారావు	iv
Perface :	ప్రొఫెసర్ ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యం	xiii
అవతారిక :	విద్వాన్, శిరోమణి శ్రీ అక్కిరాజు వేంకటేశ్వరశర్మ	౧
తారక బ్రహ్మరాజీయము :	కాకినాడ తాళపత్ర ప్రతి నకలు :	
	మొదటి పుట, చివరి పుట	౩౦
తారక బ్రహ్మ రాజీయము :	చింతలపూడి యెల్లనారకప్రణీతము	
	ప్రథమాశ్వాసము	1
	ద్వితీయాశ్వాసము	35
	తృతీయాశ్వాసము	69
	చతుర్థాశ్వాసము	96
	పంచమాశ్వాసము	124
అనుబంధములు :		
	తారక బ్రహ్మరాజీయము : పందస్సూచిక.	131
	గద్యపద్యానుక్రమణిక	132

Dr. V. V. L. Narasimha Rao, M.A., Ph.D.,
 Director,
 A.P. Govt. Oriental Mss. Library and
 Research Institute,
 Hyderabad,

ప్రవేశిక

చింతపూడి ఎల్లనార్యకవి రచించిన 'తారకబ్రహ్మరాజీయ' ప్రబంధము వస్తుగౌరవముచేతను, కవితావైభవముచేతను, మీదు మిక్కిలి రాయల ప్రబంధయుగమునకు సంబంధించిన సత్కావ్య మగుటచేతను, పయిగా నేటిదాక ముద్రణకు నోచుకొనక వ్రాతప్రతిగనే మరుగున పడియుండుటచేతను, దీనిని తొలుదొల్ల ముద్రించి వెలుగులోనికి తెచ్చితి మన్న ఆరంభము ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ—పరిశోధనాలయమునకు దక్కినది.

ఈ ప్రబంధప్రచురణము నింతకుముందు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ పూర్వస్తు ప్రదర్శనశాలల కాఖవాదు తలపెట్టి, ప్రొఫెసర్ ఆర్ ముఖమ్మయ్యంగారి సంపాదకీయాంగ్క పీఠికతో విద్వాన్ శిరోమణి శ్రీ అక్కిరాజు వేంకటేశ్వరశర్మగారి పరిష్కరణావతారికలతో కొంత దూరము పనిసాగించుట జరిగినది. కాని ఇట్టి ప్రాచీన ప్రబంధ ప్రచురణ మనునది ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ పరిశోధనాలయ పర్యవేక్షణలో జరిగిన బాగుగా నుండునని అప్పటి పూర్వస్తు ప్రదర్శనశాలల కమీషనర్ శ్రీ పి. సీతాపతి, ఐ ఎ. ఎస్. గారు అభిప్రాయ వడుటచేతను, అటుతర్వాత ఆ కాఖ కై రెక్కడు డా. వి. వి. కృష్ణకామిగారు ఈ విషయమై నన్ను ప్రత్యేకముగా కోరియుండుటచేతను నేను వ్రాతప్రతులను పరిశీలించి మా సంస్థ పక్షమున దీనిని ప్రచురించుట కంగీకరించితిని. కనుక గ్రంథపరిష్కారమునందు పాటింపవలసిన నియమావళి గురించియు, అథస్సూచికల గురించియు, అనుబంధములగు గురించియు విపులముగా చర్చించి, స్పష్టమగు సూచనలతో పరిష్కారతయగు శ్రీ వేంకటేశ్వరశర్మగారికి తిరిగి పని నప్పగించుట జరిగినది. శ్రీ శర్మగా రీపని నెంత డక్షతతో నిర్వహించిరో తెలిసి కొనుటకు పరిష్కృత గ్రంథమే ప్రత్యక్షసాక్ష్యము.

వ్యాకరణ ప్రితులు

ముద్రితగ్రంథమువ కాధారభూతములైన వ్రాతప్రతులనుగూర్చి ముందుగా ముచ్చటింపవలెను. ఈ క్రింది వ్రాతప్రతు లీగ్రంథముద్రణ కుపకరించినవి.

1. 1925లో ప్రచురించిన మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయము వ్రాతప్రతుల కైర్తివాణికపట్టిక మూడవ సంపుటము మూడవభాగమందు పేర్కొన్న 347 ఆర్. సంఖ్యగల తెలుగు కావ్యప్రతి.

2. అదే తాగమందు పేర్కొన్న 485 ఆర్. నంబరుగల కాగితపు వ్రాతప్రతి.
3. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ పురావస్తు ప్రదర్శనశాలంశాఖవారి "80-48 నంబరుగల హైదరాబాదు తాళపత్రప్రతి"
4. అదేశాఖవారి 138/6, టి 2692 నంబరుగల 'కాకినాడ తాళపత్రప్రతి'
5. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమందలి 1691 - తెలుగు ఆర్. నంబరు, బి. 888 నంబరుగల కాగితపు వ్రాతప్రతి (పై వానిలో మొదటి దాని నకలు)
6. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమందలి 58 నంబరుగల కాగితపు వ్రాతప్రతి (పై వానిలో మూడవదాని నకలు)

ఇందు మొదటిదగు తాళపత్రప్రతియందు తారకబ్రహ్మరాజీయమూలీ నాలుగాళ్ళాసములు మాత్రమే యున్నవి. నాలుగవ ఆళ్ళాస మవమగ్రము. ఇది మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమువారిచే 1917-18 సం.లో శ్రీ నిడుదవోలు సుందరం పంతులు (శ్రీ వేంకటరావు గారి తండ్రి) గారి నుండి కొనబడినది. రెండవదగు కాగితపుప్రతియందున్నవి రెండాళ్ళాస ములే. మూడవ దగు తాళపత్రప్రతియందు ప్రథమాళ్ళాస ప్రారంభము కొంత శిథిలమై యున్నను, అయిదవ ఆళ్ళాస ప్రారంభమున కొన్ని గద్యవద్యములు గలవు. నాలుగవదగు కాకినాడ ప్రతియందు మూడాళ్ళాసములు మాత్రమే కలవు. మద్రాసు తాళపత్ర ప్రతికి పుత్రికయగు కాగితపు ప్రతి ఒకటియు (ఆర్.నం. తెలుగు ఆర్. 1691 బి. 888) ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ఆర్కియాలజీ శాఖవారి తాళపత్ర ప్రతికి పుత్రిక యగు కాగితపు ప్రతియొకటియు (నం. 80-48) ప్రస్తుతము ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ వరిశోధ నాలయమున గలవు. ఈ ప్రతుల యాధారముతో ప్రస్తుత ముద్రితగ్రంథమునకు మాతృకగా ప్రొ. సుబ్రహ్మణ్యముగారి పర్యవేక్షణలో నొక వాిత్రప్రతి సిద్ధము చేయబడినది. కాని ఏ ప్రతినుండి ఏ పాఠము స్వీకరింపబడినదో అందు వివరముగా చెప్పవలసిన యక్కర యున్నను తాటియాకు ప్రతుల స్థితిగతులను బట్టి కాబోలు అది సాధ్యము కాలేదు. మద్రాసు ప్రతి వ్రాత తిన్ననిదైనను తప్పులెక్కువ, కై థిల్యము పొచ్చు. కాకినాడ ప్రతి వ్రాత చక్కనిది. పాఠముకూడ సాధువు. పత్రిములు మాత్రము పొడిపొడియై రాలుచున్నవి. హైదరాబాదు ప్రతివ్రాత అగమ్యము. కై థిల్యముమాట చెప్పవచ్చునట్లేదు. కనుక అన్ని ప్రతు లాధారముగా ఒక వ్రాతప్రతి సమకూర్చుకొని, సాధుపాఠము నావిష్కరించుకొనుటే పరిష్కారలక్ష్య శరణ్యమైనది. (వ్రా) అని పేర్కొనబడిన వ్రాతప్రతియిదియే. ఇందు అవిష్కృత పాఠములు కొన్ని సాధువులు గాకపోవుట కవకాశము గలదు.

శ్రీకర్మగారు ఈ మనుసరించిన గ్రంథ పరిష్కరణ విధానమును వివరించుచు 'నా హిసాబు అందనివియు, నాదృష్టికి రానివియు' నగు పాఠములు:డ చచ్చునని తమ చిత్త

2. అదే భాగమందు పేర్కొన్న 485 ఆర్. సంబంధ గం కాగితపు వ్రాతప్రతి.
3. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ పురావస్తు ప్రదర్శనశాలలంశాఖవారి "80-48 సంబంధ గం హైదరాబాదు తాళపత్రప్రతి"
4. అదేశాఖవారి 188/6, డి 2892 సంబంధ గం 'కాకినాడ తాళపత్రప్రతి'
5. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమందలి 1891 - తెలుగు ఆర్. సంబంధ, డి. 888 సంబంధ గం కాగితపు వ్రాతప్రతి (పై వానిలో మొదటి దాని నకలు)
6. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమందలి 58 సంబంధ గం కాగితపు వ్రాతప్రతి (పై వానిలో మూడవదాని నకలు)

ఇందు మొదటిదగు తాళపత్రప్రతియందు తారకబ్రహ్మరాజీయములో నాలుగవశ్వాసములు మాత్రమే యున్నవి. నాలుగవ ఆశ్వాస మనమగ్రము. ఇది మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమువారిచే 1917-18 సం.లో శ్రీ నిడుదవోలు సుందరం పంతులు (శ్రీ వేంకటరావు గారి తండ్రి) గారి నుండి కొనబడినది. రెండవదగు కాగితపుప్రతియందున్నవి రెండాశ్వాసములే. మూడవ దగు తాళపత్రప్రతియందు ప్రథమాశ్వాస ప్రారంభము కొంత శిథిలమై యున్నను, అయిదవ ఆశ్వాస ప్రారంభమున కొన్ని గద్యపద్యములు గలవు. నాలుగవదగు కాకినాడ ప్రతియందు మూడాశ్వాసములు మాత్రమే కలవు. మద్రాసు తాళపత్ర ప్రతికి పుత్రికయగు కాగితపు ప్రతి ఒకటియు (ఆర్.నం. తెలుగు ఆర్. 1891 డి. 888) ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ఆర్కియాలజీ శాఖవారి తాళపత్ర ప్రతికి పుత్రిక యగు కాగితపు ప్రతియొకటియు (నం. 80-48) ప్రస్తుతము ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ వరిశోధనాలయమున గలవు. ఈ ప్రతుల యాధారముతో ప్రస్తుత ముద్రితగ్రంథమునకు మాతృకగా ప్రొ. సుబ్రహ్మణ్యముగారి వర్యవేక్షణలో నొక వ్రాతప్రతి సిద్ధము చేయబడినది. కాని ఏ ప్రతినుండి ఏ పాఠము స్వీకరింపబడినదో అందు వివరముగా చెప్పవలసిన యక్కర యున్నను తాటియాకు ప్రతుల స్థితిగతులను బట్టి కాబోలు అది సాధ్యము కాలేదు. మద్రాసు ప్రతి వ్రాత తిన్ననిదైనను తప్పులెక్కువ, శైలియు హెచ్చు. కాకినాడ ప్రతి వ్రాత చక్కనిది. పాఠముకూడ సాదువు. పత్రిములు మాత్రము పొడిపొడియై రాలిచున్నవి. హైదరాబాదు ప్రతివ్రాత అగమ్యము. శైలియుమాట చెప్పనక్కరలేదు. కనుక అన్ని ప్రతుల యధారముగా ఒక వ్రాతప్రతి సమకూర్చుకొని, సాధుపాఠము నావిష్కరించుకొనుటే పరిష్కారంతు శరణ్యమైనది. (వ్రా) అని పేర్కొనబడిన వ్రాతప్రతియిదియే. ఇందు అవిష్కృత పాఠములు కొన్ని సాధువులు గాకపోవుట కవకాశము గలదు.

శ్రీకర్మగారు కా మనుసరించిన గ్రంథ పరిష్కరణ విధానమును వివరించుచు 'నా హివాకు అందనివియు, నాదృష్టికి రానివియు' నగు పాఠములు: ౬ నమ్మనవి తమ చిత్త

కుద్దిని ప్రకటించుట గుర్తింపదగిన యంశము. ప్రాచీనకావ్య పరిష్కారములో నిట్టే చిత్ర కుద్దిని పరమావశ్యకము. ప్రకృత గగ్రింథ పరిష్కార ప్రచురణ బాధ్యత ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ పరిశోధనాలయము వహించుటచే సాధారణ సంపాదకుడుగా ప్రత్యక్షర పరిశీలనముచేసి యెదనెడ వలసిన మాధ్యులు కొన్ని చేయక నాకును తప్పినది కాదు. ఆయినను గ్రంథము నిర్దష్టమని చెప్పుట కష్టము. శిథిలప్రాయములైన గ్రంథముల పరిస్థితి యిట్లే యుండునని తజ్ఞు లెచుగనిదికాదు. తారకబ్రహ్మ రాజీయమునకు క్రొత్తవియగు వ్రాతప్రతులు మునుముందు కాలగర్భముమండి మరికొన్ని వెలువడుచో గ్రంథము నమగ్రమై నిర్దష్టమగు రూపము సంతరించుకొనవచ్చును. అంతవరకు లభ్యమైనంతమేర, పరిష్కృతమైనంత మేర కావ్యమందలి గుణమును మన్నించుటయే మనస్వీకర యనిపించుకొనును. లభ్యమైన ప్రతులలో కాకినాడ ప్రతియందు మూఢాశ్వాసములు మాత్రమేయున్నను అందలి పాఠములు చాలవరకు నిర్దష్టములు. వ్రాతయు మిక్కిలి చక్కనిది. అరసున్నలును గలవు. శకల రేపయు గలదు. ఆప్రతీనకాలములో అందకపోవుటచే పరిష్కరయగు శ్రీ శర్మగారిపని దుష్కర మైనది. ప్రతి అందిన పేర్ముట శ్రీశర్మగారి సవరణలను మూలప్రతితో పోల్చిచూచి సాధు పాఠము నేను నిర్దేశింపవలసి వచ్చినది. అవతారికా భాగముతోపాటు ఈ క్రింది గద్యపద్య ములలో కొన్ని సవరణ లనివార్యములైనవి.

ప్రథమాశ్వాసము	70, 98, 104, 109, 113
ద్వితీయాశ్వాసము	62, 118
తృతీయాశ్వాసము	1, 7, 8, 54, 120
చతుర్థాశ్వాసము	3, 10, 22, 31, 42, 85, 109
పంచమాశ్వాసము	1, 5, 18, 20

నాలుగై దావానములకు మద్రాసు హైదరాబాదు ప్రతులు అధారభూతములు. హైదరాబాదు ప్రతియందు పంచమాశ్వాసము 24వ గద్యము తర్వాతకూడ కొన్ని పంక్తులుకలవుగాని అవి అగమ్యముగా నుండుటచే నివృప్తియొజనమయ్యెను. పరిష్కరయగు శ్రీశర్మగారు సంస్కృత కావ్యముల కొన్నింటిని సమర్థముగ ననువదించిన సత్కవియు నగుటచే తారక బ్రహ్మ రాజీయమందలి అప్రపాదములను కొన్నింటిని పూరించిరి పంచమాశ్వాసమందలి 28వ పద్యము నెత్తుగిరికి నాదగవపాదమేకాక అయిదవపాదముకూడ పూరించిరి. పూరణము పరమ రమ్యము. 'తారకబ్రహ్మ సంవిధానా నమోస్తు!' అనునది ఆపూరణము. కాని పద్యరచనలో ఎల్లనార్యులు వాల్మీకిపాదములలోని తావున ఒత్తిడివడి అయిదవపాద మెచ్చటను వ్రాయలేదు. కనుక అది కవి సమ్మతమనరాని భావించవలెనది. పరిష్కరణలో ఆవశ్యక సంస్కరణకున్న ప్రాధాన్యము అధిక పూరణమునకు కుండదుకట్ట! ఏమైనను పూరావస్తు కాకా రీగ్రంథ పరిష్కార ప్రచురణ వ్యయము మారంభించిన వాటినుండి పరిష్కరలకు కృమికృమముగా మూలప్రతులు వచ్చియుంటిని వానికొనుటకష్టము గలిగినచో గగ్రింథ పరిష్కార క్షేత్రము చాల వరకు తగ్గియుండెడిది. పరిష్కరణమునకు పరిష్కర యింద శ్రీశర్మగారు వివరించిన శ్రమ

క్షేత్రము లుండెడివి కావు. ముద్రాణసమయములో నాకను నింత క్షేత్ర ముండెడిది కాదు. ప్రాచీన ప్రబంధమునకు ప్రథమ ముద్రాణము కనుక ముద్రాతగ్రంథము కంటబడగనే యెల్ల క్షేత్రములు మరపునకు వచ్చును.

కవి, కావ్యము

తారకబ్రహ్మరాజీయ కర్తపేరు ఎల్లనార్యు డని ఈ గ్రంథమం దెచ్చటను లేదు. ఆశ్వాసాంత గద్యలోమాత్ర మిట్లున్నది.

“ఇది శ్రీ మదనగోపాల చరణకమల సేవాధురీణ - సక్కళాపారీణ -
కృష్ణభట్టారక పౌత్ర - చింతలపూడి కామయ ప్రభు సుపుత్ర -
శుద్ధ సారస్వత విభవ రాధామాధవ ప్రణీతంబైన శ్రీ తారకబ్రహ్మరాజం
బను మహాప్రబంధంబు——”

రాధామాధవు డనగా చింతలపూడి యెల్లనార్యుడు కావలెను. రాధామాధవ కృతి రవింపి రాయలచే రాధామాధవ కవిగా గౌరవింపబడినవాడు చింతపూడి యెల్లనార్యుడే కనుకను, తాత తండ్రుం పేర్లుకూడ సంవదించినవి కనుకను అతడే యితడని స్పష్టపడినది.

తారకబ్రహ్మ రాజీయముకంటె ముందుగా వ్రాయబడిన ‘రాధా మాధవ’ కృతియందు—
‘చెప్పెఁ జింతలపూడిల్లిన రాధామాధవ’ మనియు,
‘రాధామాధవ యెల్లనార్య ప్రణీతంబైన రాధామాధవం’ బనియు,
‘చింతలపూడి యెల్లకవిశేఖరు కోమల కావ్యకన్య’ యనియు —

ఆశ్వాసాంత పద్యగద్యములలో చెప్పబడియుండుట సువిదితము.

ఈ కవిదిగనే చెప్పబడు “విష్ణుమాయా నాటక” ప్రబంధమందలి గద్యమండను

‘రాధామాధవ యెల్లనార్య ప్రణీతంబైన శ్రీ విష్ణు మాయానాటకం’ బని కవి తనపేరు చెప్పుకొనినాడు.

కనుక “తారకబ్రహ్మ రాజీయ” మందు కవినామము చింతలపూడి యెల్లనార్యుడని చెప్పబడకున్నను కవి యతడే యని వచ్చును.

కావ్యనామము “తారకబ్రహ్మ రాజమా? తారకబ్రహ్మ రాజీయమా?” అను ప్రశ్న లేకపోలేదు ఈ తెలుగు ప్రబంధమునకు మూలగ్రంథముగా ఎల్లనార్యునిచే పేర్కొనబడిన నారాయణాశ్రమ యతికృత సంస్కృత గ్రంథము ‘తారకబ్రహ్మ రాజీయ’మని యొక కావున (1-12-నుద్రాసు ప్రతి ననుసరించి, కాకినాడ ప్రతి వనుసరించి కాదు) “తారక

బ్రహ్మరాజు' మి వి వేదాక తావున కనవచ్చుచున్నది. అశ్వాసాంత గద్యంలో సైతము 'తారక బ్రహ్మ రాజీయ' మి వి యెప్పటినిది. ఒక్క చతుర్థాశ్వాసాంతమందలి గద్యలో మాత్రము (హైదరాబాదు పురావస్తు శాఖ వ్ర తిననునరించి) "తారక బ్రహ్మ రాజీయ" మని యున్నది. పండిత లోకములో రూఢియందు 'తారకబ్రహ్మ రాజీయ' మను పేరే ప్రాచుర్య ముందినది. తోజరాజీయము, సాత్రాజీయము మొదలగు పేర్ల సామ్యము నెననరించి తారకబ్రహ్మ రాజీయ' మను పేరే ప్రహతిమై ప్రబంధ నామ మట్టి స్థిరపడినది. తారకబ్రహ్మ (మంత్ర) రాజమునకు సంబంధించిన కథ కనుక 'తారకబ్రహ్మ రాజీయ' మనుచే యెల్ల విధముల సమర్థము.

ఈ తెలుగు ప్రబంధమునకు మూలముగా చెప్పబడిన వారాయణాశ్రమ యతికృత 'తారకబ్రహ్మ రాజీయ' గ్రంథమును సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్రకారు లెవ్వరును పేర్కొనిన జాడలేదు. కాలాంతరమున నెన్నఁదేని ఆ గ్రంథము బయల్పడుచో ఈ తెలుగు ప్రబంధము నకు తల్లిపోలిక లేమాత్రము కలవో చెప్పవచ్చును. అందాక బిడ్డపోలికలే దొడ్డపోలికలు.

చారిత్రక విశేషములు

'తారకబ్రహ్మ రాజీయము' వలన పెక్కు చారిత్రక విశేషములు బహిర్గతమై స్థిర పడినవి. ఈ కారణమచేకూడ ఈ గ్రంథ ప్రశస్తి పెచ్చినది. ఎల్లనాథ్యుడు శ్రీకృష్ణదేవ రాయుడే రారామాధిప కవివీరుడము నందుకొన్నను తనకావ్య మేదియును ఆ మహామహాన కంఠవిచ్చినట్లు లేదు తారకబ్రహ్మ రాజీయము శ్రీరామునకే అంకితము. అట్లు దీనిని రామాంకితము చేయించినవాడు వంజయ తిమ్మరుసు. వంజయ తిమ్మరుసు అచ్యుత దేవ రాయల మంత్రి. అచ్యుత దేవరాయల రాజ్యకాలము క్రీ. శ 1530 నుండి 1542 వరకుగల పరిధియందే. యి కృష్ణరాయల పిమ్మట అతని అనుమతితో విజయనగర వ్రజసింహాసనము నధిష్ఠించినవాడు రాయల సవతి తమ్ముడగు అచ్యుతదేవరాయలే. ఈయనకు "ప్రతి సంవత్సరము శ్రీ వేంకటేశ్వరునకు సత్కావ్య ప్రబంధ వాక్కుప్రాయంబు సమర్పించు" నన్నయమము కలదు (1-19). ఈ నియమములో నంతముగనే తారకబ్రహ్మ రాజీయము శ్రీ రామాంకిత ముగా వంజయ తిమ్మరుసుమంత్రి ఎల్లనాథ్యునిచే వ్రాయాప బూకెను. ఈ మంత్రివరేఖ్యుడు 'వేదపురాణ శాస్త్రముల విద్యలకెల్ల గురుండనియు, 'బ్రహ్మవిద్యా దృఢబుద్ధి' యనియు, జ్ఞానివిధ వివేచింప దక్షిణనియు, 'తమస్త దేశభాషా విదు'డనియు ఎల్లనాథ్యుడే వివరించెను (1-18). ఈ కారణమువలననే ఈతడు అచ్యుత దేవరాయల యొద్ద మంత్రిరత్నము కాగలిగెను.

అచ్యుత దేవరాయల కాలమున రాజపతివ్ర కొంత తగ్గినను అచ్యుతరాయలు సామ్రా ణ్యుడు గాడు. రాజవాఙ్మయముకవి తన 'అచ్యుతరాయాభ్యుదయము'లో అచ్యుత రాయల దిగ్విజయములు వర్ణించెను. కుటుంబ కలహములు ఆయన ప్రతిష్ఠకు కొంత భంగము కలి,

గించినది. తన పట్టాభిషేకము నిర్విఘ్నముగ జరుపుకొనవలెననియే యిష్టదేవమగు తిరుపతి వేంకటేశ్వరుని సన్నిధిలో దానిని జరుపుకొనెను. పట్టాభిషేకము ముగించుకొని తిరిగి విజయ నగరము బయలుదేరెనో లేదో ఉత్కళమునుండి ప్రతాపరుద్ర గజపతియు బీజపూరునుండి సుల్తాన్ అదిల్ షా సేనయును రాయలపై తారవీల్చి భీకరరణము కావించిరి. ఈ యిరువురిని చిత్తుగా నోడించి ఉదారముగా విడిచిపెట్టి, అశ్వగజబలములు కానుకగా స్వీకరించి, విజయము సాధించికొనిన ధీరుడు అచ్యుతదేవరాయలు. అటు తర్వాత రాయలు తన బావమరడియైన సలకరాజు చిన తిరుమలరాజు నాయకత్వమున సాకువ వరసింగరాయ నాయకుని తిరుగుబాటు నణచి, ద్రావిడ దేశమున తన ఆధికారమును సుస్థిరము కావించుకొనెను. నరసింగరాయ నాయకుడు కేరళమునకు పారిపోయి అచ్చట తనమిత్రుడైన తిరువడి (2)ని కూర్చుకొని తెంకాళి పాలకుడైన పాండ్య ప్రభుని పదవీమ్యక్తుని కావించెను. అచ్యుతరాయల ఆజ్ఞతో చిన తిరుమలరాజు తామ్రపర్తి యుద్ధున తిరువడిని తలయై త్రకుండ నోడించి పాదాక్రాంతు నొకర్చుకొని గజబలమును కాన్కగా గొనెను. అటు తర్వాతనే పాండ్యరాజు తన పుత్రికను అచ్యుత దేవరాయల కిచ్చి అతని నల్లని గావించుకొని తాను రాజ్యమున పునః ప్రతిష్ఠితుడయ్యెను. ఈ యంశములు తారకబ్రహ్మ రాజీయమున ప్రస్తావించబడుట విశేషము. చూడుడు

“తిరువళి (డి) గెల్చి పాండ్య నరదేవునిఁ బట్టము గట్టి యత్కళే

శ్వరుఁ గరుణించి మ్రొక్కిన సవాయికిఁ దా నభయం బొప్పంగి పెం

పరుడగుఁ గీర్తి చేకొనిన అచ్యుతరాయల మంత్రులన్నమై

తిరముగ నున్న సంజవితు తిమ్మరుసుం దగుఁ బ్రస్తుతింపఁగన్”

(1-17)

ఈ పద్యముందలి ‘తిరువళి’కి ‘తిరువడి’ యనియు, ‘తిరుపతి’ యనియు పాఠాంతరములు గలవు. ఉద్దిష్టపాఠము ‘తిరువడి’. దిండిమకవి ‘అచ్యుతరాయాత్ముదయము’లో పేర్కొనిన చేగరాజగు ‘తిరువడి’ యితడే. ఇతనిని గెలిచియే అచ్యుతరాయల సేనాని సలకరాజుపు తుడు పాండ్యనరదేవునికి పట్టము గట్టెను. ఉత్కళేశ్వరుడనగా ప్రతాపరుద్ర గజపతి. సవాయి అనగా బీజపూరుసుల్తాను. ‘సవాయి’ యనుపేరు బీజపూరునకు పర్యాయము. అచ్యుతదేవరాయలను నిర్జించుటకై కృష్ణయొద్దను ససైన్యముగా మోహరించియున్న బీజపూర్ సుల్తాన్ తనకు రాయలను నిర్జించుట కష్టమనితెలిసి, కృష్ణదాడిపోయి రాయలగిబిరములో అతనికి మ్రొక్కి శరణువేడగా రాయలు అతనికి అభయమిచ్చిన వృత్తాంతము ఇచ్చట పేర్కొనబడినది. అచ్యుత దేవరాయలదే కరుణింపబడిన ఉత్కళేశ్వరుడు ప్రతాపరుద్రగజపతి కుమారుడు కాడు. కృష్ణదేవరాయలకు గండపెండెముతోబాటు తన కూతు నిచ్చిన ప్రతాపరుద్రగజపతియే. రాయల యనంతరము రాజకీయ పరిస్థితులలో నేర్పడిన అస్తవ్యవస్థితిని అంకాళముగా గ్రహించి అచ్యుత దేవరాయలపై చందెత్తివచ్చి అతనిదేశిలో ప్రతాపరుద్ర గజపతి యొడుటయు, పిమ్మట నతని కరుణకు పాత్రుడగుటయు ఇందు ప్రసక్తము.

ఇట్టిపద్యమునందు నాటి రాజకీయ పరిస్థితులు చక్కగా ప్రస్తావించబడినట్లు చారిత్రక పరిశోధకులైన శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు* మొదలైనవారు గుర్తించిరి.

మొత్తముమీద తారకబ్రహ్మరాజీయము తత్త్వసాహితీ నిక్షేపములనే కాక చారిత్రక నిక్షేపములను కూడ వెలికితీసిన సర్వసంగ్రహము. కేవల సాహిత్యదృష్టితో కవితాకై లిని భావనా ప్రాప్తిని పరిశీలించదలచినచో మచ్చున కొండు రెండు పద్యములు.

భావనా శైలులు

ప్రబంధమందలి ఆవాంతర కథలలో బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణి కథ యొకటి. ఇతడు సుకుమార నిరంకుశ నిగమకర్మలకు సహోదరుడు. మగనాలియగు బోయతను మరిగిన ఈ బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణి అన్నిటికి తెగించి ఆడిన మాటలు గుండెలోతులనుండి వెలి కురికినట్లు వ్రాసినాడు ఎల్లనార్యుడు. చూడుడు.

"పడతీ, యాడిన మాట తప్పుదునె? యీ బ్రాహ్మణులు నాకేటికిన్?

విడుతుం గాక కులంబు; నిన్ విడుతునే? వే యున్నదే నాకు? ని

య్యోడ నీతో భుజియించెదన్ గలసి, పుష్పేషు ప్రియోద్దీపనం

బదరన్ నీ మధురాధరామృతముతో హారసం బానెదన్"

(2-140)

ఇది తృతీయ పురషార్థ ప్రకోప లక్షణము వర్ణించుపట్టు.

ఇక తత్త్వము పరాయణము ముట్ట కవి రామమేళము నెంత ఉదాత్తముగ వర్ణించెనో తెలిసింపుడు. కైలిభావము లొండొంటితో పోటీపడి తత్త్వ గంభీరముగ నడిచిన సందర్భము.

"ధృతి లీలావత విస్మయ దృవ దవార్చివ్యాప్తి చల్లార న

వ్రతిమానాన్మ దవేక జన్మ సుకృతప్రాప్త ద్వీలాసాగత

షితిజాన్మస్థి నమేత రామవ నృపశ్రేష్ఠామృతాంబోద మూ

ర్ధితమై లక్ష్మణదాతకప్రియము వచ్చెన్ జూర్చు లింపారగన్"

(3-85)

తారకబ్రహ్మ తత్త్వమును ఆలంకారికమార్గమున ప్రౌఢముగా చెప్పిన సందర్భమిది. ఒక్కమాటలో చెప్పవలెవన్న తారకబ్రహ్మరాజీయము తత్త్వ సాహితీ నిక్షేపము.

*1. 'విజయనగరసామ్రాజ్యము, - తెలుగుభాషాపరిమళి-విజ్ఞానసర్వస్వము సంపు-3 పుట 395

*2. 'అచ్యుతదేవరాయల విజయము' వాఙ్మయవ్యాసమంజరి

తత్త్వ సాహితీ నిజేపము

భారతీయ సాహిత్యమునకు పరమార్థము చతుర్విధ పురుషార్థవిధి. తారకబ్రహ్మ రాజీయమునకును పరమార్థ మదియే అమాట యెల్ల నాట్యుడే చెప్పెను 'సకలవేదో క్తంబును, సకల మంత్ర సారంబును, చతుర్విధ పురుషార్థ ప్రదర్శకంబునునగు శ్రీరామతారకబ్రహ్మ రాజీయంబు పరమ భాగవతోత్తముండు ప్రయాగక్షేత్రవాని నారాయణాశ్రమి యను మహా యతీశ్వరుండు సంస్కృతంబున రచియించెను" (1-12). రామతారకమంత్ర ప్రశస్తిని రమణీయముగ చాటుటకు పుట్టిన ప్రబంధ మిది. రామచరిత్రముకందె నెక్కువ మహిమగలది రామతారకమంత్రము పంప్రదాయశ్లోకములలో దీని ప్రశస్తి వేనోళ్ల గానము చేయబడినది.

“జయతు జయతు మంత్రం జన్మసాఫల్య మంత్రమ్

జనన మరణ భేద క్లేశ విచ్ఛేద మంత్రమ్

సకల నిగమ మంత్ర సర్వశాస్త్రైక మంత్రమ్

రఘుపతి నిజమంత్రం రామరామేతి మంత్రమ్”

ఈ మంత్రము షడక్షరి. విదిగా ఓంకారపూర్వకము.

“ఓం శ్రీరామ రామ” యని కాని, “ఓం రామాయ నమః” అని కాని మంత్రము నచ్చరింతురు.

అదికవి వాల్మీకి నోట వెలువడినది సాక్షాద్రామాయణవేదము. “వేదవేద్యే పరే పుంసి” ఇత్యాది శ్లోకములు ఆధారముననే ఉద్ఘోషించుచున్నవి. మంత్రములలోకెల్ల “గాయత్రి” శ్రేష్ఠ మయ్యును, గాయత్రి రామాయణాదుల ప్రశస్తి నమనరించి రామతారకమంత్రమే శ్రేష్ఠ తమ మనిపించును. ప్రపంచ భాషలందలి వివిధ సాహిత్యములలో రామాయణకథ యెన్నెన్ని మలుపులు తిరిగి యెన్నెన్ని మహిమలు ప్రసరింప జేసినను “తారకమంత్ర” మహిమ మాత్రము చరాచరాత్మక సర్వ జగత్సంతారకమై వెలుగొందుచునే యున్నది. కావ్యములలో ద్వన్యాత్మకమై, శ్రుతిపేయమై, అనువిత్యము రుచులు పెంచుచునేయున్నది.

తెలుగున ‘తారకబ్రహ్మ రాజీయ’ గ్రంథమేకాక మరికొన్ని కృతులు నైతము ఇట్టి శీర్షికలతో వెలువడియున్నవి.

1. అగుమంచి జగన్నాథకవి కృత ‘తారక బ్రహ్మ మంత్ర మాహాత్మ్యము’.

2. కొటికలపూడి కోదండరామ కవికృత ‘తారకబ్రహ్మ మాహాత్మ్యము’.

3. శ్రీ బ్రహ్మయోగి ప్రణీత ‘తారకనామ రామాయణము’.

మొదటి రెండింటి తాళవలన ప్రతులు మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ గ్రంథ పట్టికలో చేర్చబడినవి.

మూడవదియగు 'తారకనామరామాయణము' గేయావ్యము. తాళవలన ప్రతి యాచారముగా శ్రీ వైదిపాటి జయరామరెడ్డి. ఎం. ఏ., ఎం. విల్, డీనిని పరిష్కరించి, పరిశోధనార్హక పీఠికతో ముద్రించిరి.

రామకథ వాల్మీకి వోట ఏకుట మహారామన వెలువడెనో కాని ఎల్లజీవుల సంతరింపజేయుచు ఎన్నెన్ని సాహితీ స్వరూపములనో సంతరించుకొన్నది. సంప్రదాయ ప్రౌఢ పద్యమునండి సర్వజన వంశేవ్య మధురగేయమువరకు రామకథ యెత్తని అవతారము లేదు.

అయినను మంత్రమహిమకు సాహిత్య మధురిమ తోచైన రమ్యరచనలు కొన్ని మాత్రమే. వానిలో వద్య ప్రబంధ రూపమున సిద్ధించిన రచన 'తారకబ్రహ్మ రాజీయము'. అనమగ్రమైనను ఆత్మనందపాతువగు రచన.

'సీతమ్మ మాయమ్మ శ్రీరాముడు మాయయ్య' అని యా పుణ్యదంతులను జగత్పితరులమగా భావించుటకు 'తారకబ్రహ్మరాజీయ' మందలి సీతారాముల అతిమాత్ర శృంగారము కొంత ఎబ్బెట్టుగా దొరికినను పరమార్థమున తారకబ్రహ్మ మంత్రఫలము ప్రశమన భావస్ఫూర్తకమై కాంతమునే ప్రతిష్ఠించును. బ్రహ్మైక్యఫలము కాంతమునగాక అన్యమున నెట్లు విధించును? రామతారక బ్రహ్మైక్య ఫలమును మూచించు సత్ప్రబంధము 'తారకబ్రహ్మ రాజీయము'.

కృతజ్ఞత

ఇట్టి హృదయపూరిత ప్రచురించు నవకాళము ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమునకు కలిగించిన రాష్ట్ర పూర్వస్తు కాళి సంచాలకులు, డా. వి. వి. కృష్ణశాస్త్రిగారికిని, గ్రంథపరిష్కార ప్రచురణల విషయమై చిరకాలము శ్రద్ధపూని సంపాదకీయాంగ్ల పీఠిక సంతరించిన బౌసెనర్ ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యముగారికిని హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు. గ్రంథ పరిషత్ రజనాకారికారచరలు సమర్థతతో విర్వహించిన విద్వాన్ శిరోమణి శ్రీ ఆర్కిరాజు వేంకటేశ్వర శర్మగారికి స్నేహపూర్వక నమస్సులు గ్రంథ ముద్రణ వయమున స్రావణ సరిహద్దుయే కాక అకారాధి క్రమమున గద్యపద్యానుక్రమణికను తిరిగి యెత్తి చావిన మానంధ యంగలి యుద్వేగులు శ్రీ కొడవలి సత్యనారాయణ శ్రీ కోడూరి వికర్ రెడ్డి గార్లకు అనేకాభివందనలు.

సద్గ్రంథ ప్రచురణకు సహజా శంకర్ల సహకార మందించుచు, ఈ గ్రంథాలయ పురోలిప్పది కెంతయో తోడ్పడుచున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమునకు హర్షికనమస్సులు.

ఇట్లు

మార్చి 1985

(సహ) వాసిలి వేంకట రత్న సరసింహారావు

Prof. R. SUBRAHMANYAM,
M.A., Ph.D., F.R.A.S. (London)

PREFACE

The author of this work 'Tarakabrahmarajiyamu' was one Chintalapudi Yellanarya. He belonged to the Srivatsa gotra and Apastamba sutra. His father was Kamayamatya and grand - father Krishnabhattacharaka. His surname 'Chintalapudi' is a gramanaama (Village name) and we have atleast a dozen villages of the same name in Telugu country and that renders it difficult to fix precisely the village to which he belonged.

Prof. N. Venkatarao and Sri E.V. Raghavachari believed that he was one of the eight literary stalwarts (Diggajas) that adorned the court of Krishnadevaraya and had the title 'Radha-Madhava-Kavi' bestowed on him by the Raya who was very much pleased with his erudition and poetic genius.

Ellanarya managed to get access to the court of the Raya through the good offices of one Timmarusayya, son of Nanjayya, the military accountant. In this work Ellana showers encomiums on Timmarusayya as a versatile scholar in vedas, puranas, and sastras, as an adept in writing and reading different scripts and speaking in all the languages spoken in the country and above all, a devout and trusted servant of the Raya. It was at his instance Ellanarya started composing the work 'Tarakabrahmarajiyamu' and dedicated it to Lord Ramachandra.

Yellanarya is also credited with the composition of another work *Vishnumaya Nataka*, though modern historians of Telugu literature, differ on the authenticity of this work. *Tarakabrahmarajiyamu* is based on a Sanskrit work attributed to Narayana Samyami a resident of Prayaga. Though it is essentially a work extolling the merit of chanting 'Tarakamantra', it is significant to the students of history for the side lights it throws on the contemporary society and life.

The exact date of this work is difficult to fix. We can definitely say that Ellana was one of those poets who flocked to the court of 'Andhra-Bhoja' i. e. Emperor Krishnadevaraya (1507-1529 A.D.) and continued to adorn the Vijayanagara court

during the reign of Raya's successor Achyuta. Number of anecdotes are current in Telugu country about how Ellana found access to the court and how Peddana the poet Laureate of Raya's court tested him before he was admitted into the literary court of the Raya. That was the period when Vaishnavism was gaining popularity in Vijayanagara due to its adoption by the members of the ruling family. No wonder Yellanarya chose a theme which was the dearest to the heart of the Rayas and other officers. Yellanarya actually mentions that he took up the task of composing 'Tarakabrahmarajiyamu' at the instance of Timmarusu the keeper of military accounts of the Raya's court. A detailed review of the contents which are of interest to the students of Telugu literature and philosophy is appended in the Telugu introduction. Here I confine myself to the historical references.

THE HISTORICAL REFERENCE

In the 'Avatarika' or introduction to the Kavya, the author refers to Achyutaraya and the tradition of dedication of good *kavyas* every year to Lord Venkateswara at Tirupati.

Emperor Krishnaraya nominated Achyuta as his successor on Vijayanagara throne before his death, an arrangement which was not liked by his son-in-law Aliya Ramaraya. Saluva Narasingaraya nayaka alias Chellappa was entrusted with the duty of installing Achyuta on the throne. Achyuta who was released from his prison at Chandragiri had his coronation at Tirumala in the presence of his patron deity Lord Venkateswara first, when he was bathed in the water poured out of the conch in the hands of God Venkateswara and then proceeded towards the capital Hampi Vijayanagara. He had to face two foreign invasions, one by the Gajapati of Orissa and the other by the Sultan of Golkonda before he could entrench himself in the fort at Vijayanagara. Domestic intrigue led him to enter into an alliance with Ramaraya which strained his relations with the Pradhani Chellappa and the revolt of the latter. Achyuta succeeded in repelling the foreign invasion, crushing the internal revolt and to pay homage to Lord Venkateswara he visited Tirupati thrice. Achyuta's reign which ended with his death in 1542, was full of rebellions and inva-

sions, but all of them he faced with courage and was successful.

He was a Vaishnava by profession but was no sectarian. He patronized poets and religious teachers of all sects with equal respect and reverence.

At Tirupati we have number of records belonging to the reign of Achyuta registering rich gifts to the temple. On the 31st Jan. 1533 A. D. he paid a visit to the temple accompanied by his queen Varadaji Amman and his son Kumara Venkatadri. He is said to have performed on that occasion the Mahadanas 'Kapiladhenu', 'Swarnameru'. etc. He also offered to Lord Venkateswara, *bahuvalayam*, a pair of *uchchippu* set with gems for the head, long string of pearls and other jewels. He conducted the *archana* himself while the *Archaka* recited the *Srinivasa Sahasranama*. During his second visit, perhaps in the year 1535 A. D., he instituted the new festivals '*Lakshmidēvi Mahotsavam*' to be celebrated for five days for Lord Tiruvenkatamudaiyan and Alaimelmangaī Nachchiyar and *Punarvasu Tirunāl* for Raghunatha and Sita on each of the Punarvasu Nakshatra occurring in the year. He also built seven mandapas named after himself, his queen, his mother Obambika, father Narasanayaka and son Chikka Venkatadri. He also built buildings, excavated tanks, laid gardens, established charities and services in the temples to perpetuate their names. All these clearly show Achyuta's religious fervor and his special predilection towards Vishnu, particularly Ramavatara.

A BRIEF SYNOPSIS OF "TARAKABRAHMARAJIYAMU"

This work 'Tarakabrahmarajiyamu' is divided into five sections and in each section special topics are highlighted. In the first *asvasa*, besides the *avatarika* or introduction, we have the topic-Parasara explaining the greatness of Tarakamantra to Vamadeva, Rama to wash off the sin of Brahma-hatya accrued to him by his killing of Ravana, constructed the temple of Ramalingeswara at setu, Agasthya teaching 'Rama Taraka Brahma Mahima' to Valakhilyas, extolling the superiority of Vishnu amongst the Hindu

triad and Vishnu giving Tarakamantra to Siva at Kasi or Banaras.

The second asvasa contains the information about the installation of images of Siva and Vishnu in Kasi; Manikarnika tirtha charitra, the reasons for one obtaining Moksha when one dies at Kasi, establishment of Vishnu's superiority over Siva by describing Sivabhaktas as Tamahasas, and Vishnubhaktas as Satvikas in their Gunas, the merit of hearing 'Ramatarakamantra' at the time of one's death illustrated by the story of the boya woman and brahman wretch etc.

The third asvasa deals with the story of how with the blessings of Rama a parrot started talking, presentation of Rama's story in dialogue, amorous actions of Sita & Rama at Chitrakuta, the anxiety of Devas and Agasthya explaining the greatness of Manmatha (cupid).

The fourth asvasa starts with the description of Tapas or austerities of Brihaspati to obtain boons from Lakshmi, the Devas utilising Surpanakha to prepare the ground for the future fight between Rama and Ravana, Ravana's abduction of Sita, friendship between Rama and Sugriva Hanuman locating Sita at Lanka, Rama's march against Ravana, Vibhishana obtaining asylum with Rama, the fight, Ravana's death, Rama's returning to Ayodhya along with Sita on pushpaka.

The fifth asvasa, which is incomplete and badly damaged, contains description of Rama's coronation, Sankara praising Ramachandra etc.

* * * * *

The book is essentially a work on Bhakti and Bhaktirasa has been well presented inspite of certain extraneous elements introduced in the body of the text.

Publication of this text will be a valuable addition to the literary sources for the history of Vijayanagar.

(Sd.) R. SUBRAHMANYAM

విద్వాన్, శిరోమణి

శ్రీ అక్కిరాజు వేంకటేశ్వరశర్మ

అ వ తా రి క

కావ్యనామ పరామర్శము

ఈ ప్రబంధము పేరు తారకబ్రహ్మరాజీయము.

తారయతి ఇతి తారకమ్. ఎల్లవారిని తరింపజేయునది గనుక దీనికి [శ్రీరామ మంత్రమునకు] తారకమనిపేరు. శ్రీరామచంద్రుని పరబ్రహ్మ స్వరూపముగా భావించి రామబ్రహ్మమని పలుకుచుండుదు. అట్లే శ్రీరామనామ జపపరమైన తారకమంత్రమునకు తారకబ్రహ్మమని ప్రసిద్ధి. తారకమే బ్రహ్మము - తారకబ్రహ్మము. మోక్షప్రదములగు మంత్రములం దీతారకబ్రహ్మము రాజవంటిది గనుక దీనికి తారకబ్రహ్మరాజము అని నిరూపి. తారకబ్రహ్మరాజము (మంత్రము) యొక్క మహిమను దెల్పు కావ్య మగుటవలన తారకబ్రహ్మరాజీయము అని కవి నామనిర్దేశ మొనర్చెను. మరియు ఈ కావ్యము శ్రీరామ చంద్రునికే అంకితము.

సీ॥ “దురిత వంసారంబు తరియింపఁ జేయఁ గా

బ్రహ్మస్వరూపమై పఱగుకతన

తారకబ్రహ్మభావమై శ్రీరామ

మంత్రోత్తమం బాగముల వెలయు”

[1-136]

అని కవి యీవిషయమునే ప్రతిపాదించెను. ఇది వస్తువు మహా మంత్రములకును రాజవంటిదని అగస్త్యమహర్షి వారిభిలాషిదిమునులకు ఆమంత్రముయొక్క రాజవైభవమునే కవి వర్ణించెను.

సీ॥ ప్రజవంబు మణిమయ భద్రాపనం బాగ

మశ్రేణి నిత్యసామ్రాజ్యలక్ష్మి

యారూఢనారాయణాష్టాక్షరము శివ

వందాక్షరమును నావప్రదాన

రత్నముల్ బామరగ్రాహిణి గాయత్రి

యితర మంత్రములెల్ల భృత్యగణము

రాజకేజుంబు శ్రీరామ వ్రభావంబు

సాధ్యంబు కామాది శత్రుకులము

గీ॥ పరికిరిసోపాసకులు పరిబ్రహ్మమునలు
 తత్పరిచేయార్థ మవర్ణ భోగవద మ
 హింసత్యంబుగాఁ గ మూర్ఖులవీక్ష
 మహిమ శ్రీతారఁ బ్రహ్మమంతరి మొప్పు.

[1-140]

ఈ మహిమంత్రమునకు పరిపాసకు సింహాసనము. సర్వవేదములు దీని సామ్రాజ్యము. నివస-వాక్షికి వారాజువాద్యముల పరిపాసకులను రెండును ఆప్తవ్రాసలు. గాయత్రి వామమున హిరి. ఇతర మంత్రములు పరిపాసక గణము. కామకోపాదులు జయింప దగిన శత్రువిద్యము. పరిపాసకులు కొలుపులోనివారు. ముక్తివదనియే వారి కిచ్చునట్టి జీవితమైదు. తాంబూలముగాజ మంత్రమే ఈ సామ్రాజ్యమునకు రాజు.

ఓం తార పూర్వమై పవిత్రే యీ మంత్రము ఫలించునట.

“ముమూక్షోః పరిపాసకుః పరిపాసకత్వేనాసకః

అహం విరామ తస్మాత్త్రై తారకబ్రహ్మవాచకమ్”

ఇతల మహిమంత్రము ప్రత్యేకముగా తత్పరిముఖ్యమునుం దెల్పుచున్నను మొత్తము లాశీషేత్రమునకు బోధింపఁబడును. లాశీషేత్రమున మరణించువానికి మరణసమయమున శివుడు తారామంత్రమును ఉపదేశించెనని శ్రీరామునికి వాగ్దానమొనర్చె నట.

కం॥ “మరికొంటిను నివసించు

పరిపాసకు బాధకంబుగాఁ జెప్పుదు రు

ర్యర నట్లేని మి శంభుని

వరమోక్షికి నప్రమాదభావము పుట్టున్.”

[1-139]

అని శ్రీరామమంత్రిమే తారా మంత్రమని నిష్కర్షగా పఠించెను.

గీ॥ “నవ్రకోటి మహామంత్రజాలమునకు

రాజావరాచుబాష్టాక్షరం బవంధురీ

నవ్ర కోటి మహామం త జాలమునకు

రాజా శివనామ పంచాక్షరంబు యంద్రు”

[1-134]

ఇంత ప్రభావము దీని తెల్లు కల్గినదంటికిని యవి తారకబ్రహ్మ మ. తోలిపాసన సాధకంబులు గనుక” అని నివేశించి మంత్రములను రెంటిని తారకమంత్రోపాసనకు సాధకములుగా జెప్పి తారకను తగ్గి పార్థివాభ్యమును దాటిచెప్పెను.

పూర్వము నేతరు [రామేశ్వరము] వంతు లోపాముదాగి సహితుడైన అగస్త్యమహర్షి మునుజువులై తన వర్ణించిన వారినిల్లాది మహర్షులకు ఈ తారకబ్రహ్మ మంత్రమును, తత్పరిభావము ప్రసక్తమప్రవక్తముగా తారకమంత్ర పరిభావ పరిపాదకములైన ఆయా కథలను దెల్పెనట.

ఆవరణముగానే పరియగ జేర్చివానియైన పరాశరామహర్షి తారకమంత్ర ప్రధానమును దెలిసికొనుటకై వర్ణింపబడిన వంశబడి తనచెంతకువచ్చు వామదేవునకు ఆ తారకమంత్ర ప్రభావమును, తత్ప్రభావ ప్రతిపాదకములయిన కథలను బోధించెనని వివి ఈ తారకబ్రహ్మరాజీయ కావ్య కథాగమనమునకు ద్వారమును కల్పించుకొనెను.

ఈ తారకబ్రహ్మరాజీయము దాదాపుసముదయ గల ప్రబంధము. ప్రభునూర్వాసమున 156, ద్వితీయాశ్వాసమున 184, తృతీయాశ్వాసమున 134, చతుర్థాశ్వాసమున 180, పంచమాశ్వాసమున 24 గద్యపద్యముల కంపు. పంచమాశ్వాసములోని గద్యపద్య సంఖ్య ఇతరాశ్వాసములందలి గద్యపద్యములలోని గద్యపద్య సంఖ్యతో ఇంచుమించుగా సరిసమానముగా నుండి యుండవచ్చును. కాని అవి నేను చూచిన ప్రతులందు వివక్షములు.

కవి పరిచయము

ఈ తారకబ్రహ్మరాజీయ మను ప్రబంధమునకు రచయిత రాధామాధవ కవి విదురాంబితు డైన శ్రీ చింతలపూడి ఎల్లనార్యుడు. ఈతడు శ్రీవత్సగోకురుడు. ఆపస్తంబ సూక్రుడు. కృష్ణ భట్టారకుని పోతుడు. కామయామాత్యుని పుత్రుడు.

వీరి యింటి పేరు చింతలపూడి. చింతలపూడి గ్రామ వాస్తవ్యులైన కారణమున వీరి పూర్వుల కీయంటిపేరు వచ్చినది.

తెనుగు దేశములో వసునొకండు చింతలపూడి గ్రామము దన్నట్లు-తూర్పు గోదావరి జిల్లాలోని అమలాపురం తాలూకాలోనే 1. కావీ చింతలపూడి 2. వన్నె చింతలపూడి 3. చింతలపూడి యను మూడు గ్రామములన్నట్లు-వానిలో ఏదేని యొక చింతలపూడి ఈ కవి పూర్వ వంశీయుల గ్రామమై యుండవచ్చునని (వసుగ్రాంధ్ర సాహిత్యము 7 వం. 229 పుట) శ్రీ ఆరుద్రగారు భావించిరి.

ఈ కవి శ్రీకృష్ణదేవరాయల వారి ఆస్థానమునందు అష్టదిగ్గజ కవులలో నొకడై యున్నాడని శ్రీ విడుదవోలు వేంకటరావుగారు శ్రీ ఈయుజ్జీ వేంకట వీరరాఘవాచార్యుల వారు అభిప్రాయపడిరి.

అష్టదిగ్గజములలో వీతడును ఒక్కడై యను విషయమున అభిప్రాయభేద ముండిన నుండవచ్చును గాని ఈతడు కృష్ణరాయల ఆస్థానములో నున్నాడనుటయందు ఎవరికిని సందేహము లేదు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి రాజ్యపాలన కాలము క్రీ. శ. 1509-1530.

కృష్ణరాయలు విర్యాజము చెందిన పిదప ఈయన సవతితల్లి యగు ఓజాంబిక పుత్రుడు అచ్యుతదేవరాయలు విద్యావగరమును పాలించిన కాలములో కూడ ఆయన ఆస్థానముందీ కవి యున్నాడు. అచ్యుత రాయల రాజ్యపాలన కాలము క్రీ. శ. 1530-1542.

ఎల్లనగారు తొలిసారి కృష్ణరాయల ఆస్థానమునకు వచ్చినప్పుడు ఆయన ప్రతిభా సామర్థ్యములను వరిపించుటకై రాయలు పెద్దనగారి నొక సమస్య నిండని యనగా పెద్దనగారు నగరు - తొగరు - తగరు - వగరు అనుపదములు ప్రాప్త స్థలమున చేర్చి రామాయణాద్యము వచ్చునట్లు పద్యమును చెప్పవలసినదిగా కోరినారట. అప్పుడు ఎల్లన్న ఈ విధముగా అకువుగా పద్యమును చెప్పినాడట.

చం॥ వగరు పగాయె నింక విపివంబుం కేగుడు రాజ్యకాంక్షకుం
దగరు కుమారులార! యని తల్లి వగన్ మిగులంగ దోపగాఁ
దొగరువ రక్ష కట్టి మవిదోపక గడ్డద ఛిన్న కంఠియై
వగరుచున్న జూచి రఘువంశవరేణ్యుడు తల్లి కిట్లనన్.

ఈ పద్యమును విన్న తరువాత ఈ విధముగానే భారతార్థము వచ్చునట్లు పద్యము చెప్పవలసినదని రాయలవారు కోరగా ఎల్లన ఈ విధముగా పద్యమును చెప్పినాడట.

తొగరుచి కన్నదోయి గడుదోపగాఁ గడ్డుడు భీమపేనుకై
దగరు ధరాధరంబు ము దాకిన భంగివి దాకి నొచ్చి తా
వగరుచుడు వైచన్ బుగువారివ వచ్చటి రాజలోకముల్
వగరు సుయోరనాజ్ఞ మది నాటుటజేసి ధరాతలేశ్వరా!

రాయలవారు సంతసించి ఇదే విధముగా భాగవతపరముగాను పద్యమును వచింపు దని కోరగా ఎల్లన ఇట్లు చెప్పినాడట.

వగరువుమాకృషే పరుడు వక్యఁడుగాఁడు వభీసభిక్ష్వ మె
వ్వు! గరుడవాహనుండు మునువాడట దించుటయెల్ల సుధ్ధవా!
తగరవిభాక మోహపుతాకతలైన విదంగజాతురే
తొగరుచి యోషదీకుఁకు దోపగాఁజేయువె వీడవాడగన్.

ఈ పూరణముమహాద వివి ప్రేరువు పెద్దవాదికవుల ఆమోదముతో ఎల్లనగారికి వముచిత సత్కారములు చేసి తన ఆస్థానకవులలో ఈయనకును స్థానము కల్పించినారట ఈ ఎల్లన గారి రాధామోదన కావ్యమును విన్న తరువాత ఆయనకు రాధామోదనకవి అను బిరుదము నిచ్చి పన్నానించినారట. ఈ విషయమును కవి తన కావ్యాదియందు ఇట్లు చెప్పుకొన్నాడు.

కా॥ రాధామోదన మధురాంకితముగాఁ బొగ్గిదక్రియం జెప్పి త
వ్వాదుర్వంబున్ గృష్ణరాయనిడు గడ్డాపేట మెప్పించి నా
వాదాకృ ప్రతిమావ సకృష్ణలోపన్ తూపణశ్రేణితో
రాధామోదన భానుమండీక జగత్ప్రకాశక చాకిర్యదహన్.

[రాధా. 1-30]

అని రాధాసమేతుడగు మాధవుడు ఎల్లనగారికి స్వప్నమందు సాక్షాత్కరించి కవితా కల్పవల్లి అను మంత్రము నుపదేశించి రాధామాధవకృతిని రచించి తనకు అంకితముగా నొసగుచుని కోరినట్లు చెప్పుకొన్నాడు.

‘బోదించి యిష్ట దైవము

రాధాసతిఁగూడి సౌమ్య రమ్యాకృతి హృ

త్సౌధమునఁ దోచి కృష్ణుడు

రాధామాధవము చెప్పురా యని పలికెన్.’

[రాధా. 1-26]

ఈ కవికి రాయలవారి ఆస్థానమందు కందాచారము లెక్కలు వ్రాసెడి ఉద్యోగి (ఫీప్ మిలిటరీ ఎక్స్కాంపెంట్)గా నున్న నంజయగారి తిమ్మరుసయ్యతో పరిచయము కలిగి అది స్నేహముగా బలపడినది ఈ తిమ్మరుసయ్య రాయలవారు గతించిన తరువాత అత్యుత్తర దేవరాయల కొలువులోకూడ నుండి అదే యుద్యోగమును నిర్వహించినాడు. ఈయన తండ్రి నంజయమంత్రి. తల్లి తిప్పాబ. భార్య లింగాంబ. కమారుడు వంజయ. ఈ తిమ్మరుసయ్యను గూర్చి ఎల్లనకవి తన శాంకబ్రహ్మరాజీయములో ఇట్లు చెప్పుకొన్నాడు.

‘వేద పురాణ శాస్త్రముల విద్యలకెల్ల గురుండు బ్రహ్మ వి

ద్వాద్యుర బుద్ధి నేర్పులిపుంబ్బయు వ్రాము సమస్త దేశభా

షారు లెఱుంగు స్వావిహితమైన ప్రయోజన మాచరించు నా

నా దేశలం బ్రసిద్ధుడగు వంజయతిమ్మనఁ బోలె రెవ్వరున్.’

[1-18]

ఈ తిమ్మరుసయ్య వేద పురాణ శాస్త్ర విద్యాపారంగతుడు బ్రహ్మ విద్యా వికారడుడు బహువిధ లేఖకుడు సమస్త దేశభాషాభిజ్ఞుండు నని ఈ పద్యమువలన తెలియుచున్నది. ఈయన ప్రేరణవల్లనే ఎల్లన శారకబ్రహ్మరాజీయ కావ్యమును శ్రీరామచంద్రుని కంకితముగా నొసంగినాడట. ఈ విషయము ఈ పద్యమువల్ల తెలియుచున్నది.

‘వరమ హితుడవు శారకబ్రహ్మరాజ

మను ప్రబంధంబు నీచెప్పినది మదాత్మ

నాయకుండగు శ్రీరఘునాయకునకు

నంకితము పేయవలయు నా కభిమతముగ.’

[1-24]

ఈ కవి మాధవ కృతి విష్ణుమాయానాటకము అను ప్రబంధము. విష్ణుమాయవలన నారదుడు కొలనులో మునిగి స్త్రీగా మారివ కథ ఇందు కలదు. ఈ కృతికి కర్త రాధామాధవ కవి కాడని, దీని కర్త మడికి అనంతయ్య అని శ్రీ బాగంటి శేషయ్యగారి మతము. శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిలవారు ఇది రాధామాధవ కవి కృతియే యని యభిప్రాయ వడినారు. శ్రీ ఆరుస్తిగారు రెండు వాదములను పరామర్శించి యిది రాధామాధవ కవి కృతియేయని నిర్ణయించినారు.

కథా సంగ్రహము

చరణమునందును మంత్ర తేల్చడైన పయక యందలి త్రివేణిసంగమముందు ముగ్ధ హృదయ స్వానమొనర్చి శిష్య సహ సమునకు బ్రహ్మతత్వము నుపదేశించు చుండగా వశిష్ట శిష్యుడైన వామదేవుడు వచ్చి యిట్లనెను. 'మహానుభావా! మా గురువరేణ్యుడగు వశిష్ట మహర్షి నాకు తారకబ్రహ్మ మంత్రము నుపదేశించెను. తన్మంత్ర ప్రభావమును దెల్పుచుని వారిని నేను ప్రార్థించిగా తా నపుడు సూర్యచంశీయుడైన ఓలీపుకకు బ్రహ్మజ్ఞా నాత్మక రామాయణమును జోధించుచున్నందున తనకు పీలుకాదనియు, ప్రయాగక్షేత్రమున నున్న పరాశర మునీంద్రుని కడ కేగిచో నీ కారణు తన్మంత్ర ప్రభావమును చక్కగా దెల్పుచోయి నానతిచ్చెను. అందుకై నేను తమకడ కరుదెంచితిని'—అని పల్కెను.

అపుడు పరాశరుడు పీతుడై వామదేవునకు తారకబ్రహ్మ మంత్ర ప్రభావము నిట్లు వివరించెను.

కాశీ విశ్వేశ్వరుని యనతిచే అగస్త్యుడు లోహముద్రతో గలిసి కాశిని వీడివచ్చి వింధ్యాద్రి గర్భ మణచి దక్షిణదేశమందలి పుణ్యక్షేత్రమును సందర్శించుచు దక్షిణ సముద్ర తీరమందలి సేతువునకు వచ్చెను. కాశీ నెడబాసి వచ్చినందుకు సంతాపపడెను.

కాశినుండి గంగకావళతో రామేశ్వర లింగాభిషేకార్థమై సేతువునకు విచ్చేసిన బ్రాహ్మణులతో గలిసి యగస్త్యుడు శివ లింగార్చనవేళ కెదురుచూచుచు నొక మణ్ణి చెట్టు క్రింద నుండగా నా వృక్ష కాశంబు తంక్రిందుగా వ్రేలుచు తపము సలుపుచున్న వాలభిల్వ్యాది మహర్షులు క్రిందికి దిగివచ్చి యగస్త్యునికి సమస్కరించి యిట్లనిరి. "మహర్షీ! పూర్వము శ్రీరామచంద్రుడు రావణవచనంతరము సీతాసహితుడై యిచటి కేతెంచి యీ పుణ్యక్షేత్రమున రామేశ్వరలింగమును ప్రతిష్ఠించెను. ఆ సమయమున మోక్షార్థులమై యిచట తపము సలుపుచున్న వాఁఖిల్వంబుగు మాకు కృతార్థత యెట్లు కలుగనని నారదమహర్షి శ్రీరామముని ప్రశ్నించెను.

అపుడు శ్రీరాముడు కొంతకాలము నకు వీరికోరిక యగస్త్య మహర్షివలన సిద్ధించునని వల్కి యయోధ్య కేగెను.

ఆ నాదినండి మే మిచట తపము సల్పుచున్నాము. నేటికి తమ దర్శనము కల్గినది. మాకు ముక్తి మార్గము మపదేశింపుడు" అని వేడుకొనిరి.

అగస్త్యు డందుల కామోదించి వారితో గూడి సముద్రమునను బ్రహ్మ కుండికా తీర్థ మునకు స్నానమొనర్చి సేతువుయొక్క మహామును కీర్తించెను. 'రావణవధవలన కలిగిన బ్రహ్మహత్య తనను వెంటాడుచుండగా దానిని విడిపించుకొనుటకై శ్రీరాముడు సేతువు

దగ్గర శివలింగమును ప్రతిష్ఠింపవలచి హనుమంతుని శివలింగమును దెమ్మని పంపించెను. హనుమంతుని రాక యాలస్యమైనందున ముహూర్తము మించిపోవునని సీతాకృతమైన సైకత లింగమును ప్రతిష్ఠించెను.

అంజనేయుడు లింగమును తీసికొనివచ్చి ప్రతిష్ఠితమైన సైకతలింగస్థానమున తాను తెచ్చిన లింగమును ప్రతిష్ఠించుటకై సైకత లింగమును తొంగించుటకై ప్రయత్నించి విఫలుడై భంగపాటు చెందెను. తుదకు శ్రీరాముడు అంజనేయుడు తెచ్చిన శివలింగమును గూడ సైకత లింగము ప్రక్కనే ప్రతిష్ఠించెను. అని ఆగస్త్య మహర్షి లోపాముద్రకును వాలభిల్వలకును శ్రీరామ ప్రతిష్ఠితమైన రామలింగేశ్వర వృత్తాంతమును చెప్పెను.

అటుపిమ్మట నా మహర్షి ముక్తి మండుపమున గూర్చుండి, వాలభిల్వలకు కైవల్య ప్రాప్తికి ఉపాయము దెల్పదనని శలించి శ్రీరామ దేవతాత్మకమైన తారకబ్రహ్మ రాజమంత్ర మును తత్ప్రభావమును వివరముగా వారికి బోధించి మీ రీ మంత్ర రాజమును కాశీక్షేత్రమున జపించి సిద్ధిని గాంచు దని వచించెను.

తారకమంత్ర సిద్ధికిని కాశీ క్షేత్రమునకును గల సంబంధమును గూర్చి వాలభిల్వలు ప్రశ్నింపగా 'శివుడు భృగుమహర్షి కాపముచేత మోక్షప్రసాద కాణాలక చింతించుచు విష్ణువును కాశీలో సందర్శించి ఆయవలన తారక మంత్రమును ఉపదేశముగా గ్రహించి, తాను గౌరీ దేవికి గూడ ఆ మంత్రమును ఉపదేశించెను.' అని వాలభిల్వలకు ఆగస్త్య మహర్షి వివరించెను.

ద్వితీయాశ్వాస కథ

విష్ణువు కాశీయం దేల వసించెను? శివు డదటి కేల వచ్చె నని వామదేవుఁ డడుగగా పరాశరుఁ డిట్లు వివరించెను.

ఆదికాలమున బ్రహ్మ యీ వనమునందు రాజసూయయాగ మొనర్చుచు తదృజ్జ రక్షణార్థమై శ్రీ మహావిష్ణువును ప్రార్థించెను. విష్ణు వదటికి విచ్చేసి ఎల్లవారి కానందమును కలిగించెను. అందువలన కాశికి ఆనందవనము అను పేరు వచ్చెను. విష్ణువుచేత అవిముక్తము (విడువ బడనిది) అగుటవలన అవిముక్తక్షేత్ర మను పేరు కల్గెను. ప్రకాశించుచుండును గనుక దీనికి కాశీ యని పేరు వచ్చెను.

తొల్లి శివుడు త్రిపురాసుర సంహారమొనర్చి యా పురములనుండి మూడు దివ్య వజ్రులను దెచ్చి వానిలో నొకదానిని పార్వతీదేవి కొనగి తాను తక్కిన రెండిని కర్ణాభరణ ములుగా ధార్మి తాండవము సేయుచుండగా ఒకటి జారి కాశీయందు పడెను. దానిని గైకొనుటకై శివుడు కాశికి వచ్చి విష్ణుని సందర్శించెను. విష్ణువు శంకరుని సంభావించి నీమఱి

పడిన యీ కుండమునకు మణికర్ణిక యిచ్చెననిది కల్లును. కొంతకాలమునకు దీనిపై సురగంగా ప్రవాహము ప్రవహించును. ఈ కాశీక్షేత్రము వంశక్రోశమితమై పుణ్య క్షేత్రము అన్నింటిలో శ్రేష్ఠమైన దగును అని వచించెను.

అడవికి బ్రహ్మాది దేవతలు పార్వతియు ప్రమథులును విచ్చేసిరి. విష్ణువుయొక్క కోరికను మన్నించి పార్వతీశంకరులు విశాలాక్షీవిశ్వనాథులను నామములతో కాశీక్షేత్రమున వసి.చిరి. విష్ణువు శివునకు తారకమంత్రము నుపదేశించెను. శివుడా తారక మంత్రమును జపించుచు భక్తులకు ముక్తి నొసంగుట లింగాకారమున కాశీయందు వెలసెను. శంకరుని యందు గల ప్రేమతో విష్ణువు కూడ అచ్చటనే నిలిచెను.

తరువాత కొంత కాలమునకు భగీరథుడు భూలోకమునకు దివిజగంగను తీసికొని వచ్చెను. ఆ గంగానది మణికర్ణిక నొరసి ప్రవహించెను.

కాశీయందు మరణించువారి స్థూలదేహ లింగదేహములను కాలభైరవుడు త్రిశూలముతో పొడిచి పట్టును. దానిని భైరవ సరక మందురు. అది క్షణకాలము మాత్రమే యుండును. దానితో జీవుడు సర్వపాపవిముక్తుడై నారాయణుని దివ్యరూపమును దాల్చి తుదకు బ్రహ్మ లేజమున గలియును. కాశీ క్షేత్రము తారకమంత్రోపదేశమునకు తగిన క్షేత్రము' అని పెరి విచ్చెను.

'హరి హరు లిద్మూర్తులు సమాన.వి కదా యందురు మరి హరి హరునకు గురువై తారక మంత్రము నుపదేశించుట యెట్లు?' అని వాంఛియులు ప్రశ్నింపగా నగస్త్య మహర్షి యిట్లు వివరించెను.

'విష్ణువు సర్వగుణ స్వరూపుడు. శివుడు తమోగుణ స్వరూపుడు.కనుక విష్ణువు శివు నకు ఉపదేష్ట కాగల్గెను.' అని యింకను విష్ణ్వాధికక్యమును బహువిధముల దెల్పెను. 'కాశీలో మృతి చెందువారికి మరణవేళ శివుడు చెవిలో తారక మంత్ర ముపదేశించును. వానికి మోక్షము లభించును.

ఆంజేకాడు, మరణ సమయమున రామనామమును వినుచు ప్రాణములు విడిచినవాడు సర్వపాప విముక్తుడై మోక్షమందును. దీనికి తార్కాణముగా నొక యితిహాసము కలదు. దానిని విను'దని యగస్త్యుడు వాంఛియులకు ఆ కథ నిట్లు తెల్పెను.

బోయత - బ్రాహ్మణ ఋషిపుడు

'మహారాష్ట్ర దేశమునందు ఒక బోయపల్లె కలదు. ఆ బోయపల్లెజేని భార్య చక్కని చుక్క. కడు వన్నెలాది. తీర్థయాత్రాపరుడును యువకుడును రూపవంతుడును విద్వాంసుడును అగు ఒక బ్రాహ్మణుడు కాశీ కేగుచు త్రోవలో నా బోయపల్లెకు చేరి యా వన్నె

లాడిని జూచి మరులుగొనెను. పరశ్రామము పాపహేతువు కాదని పురాణములనుండి దృష్టాంతముల నెత్తి చూపి తన మనస్సుకు నచ్చ జెప్పుకొనెను. ఆ బ్రాహ్మణునియందు దా వన్నెలాడికిని వలపు గలిగెను. వారిరువురును ఒక దేవాలయమునందు రాత్రులు బహు విధ రతులతో సుఖించిరి. అట్లు కొన్నాళ్లు కడపి తుద కాభ్రష్ట బ్రాహ్మణుడు ఆ బోయతను దానికడ నున్న పెంపుడు రాచిల్కను గూడ తన వెంట నిడుకొని రహస్యముగా వెడలి పోయెను. ఆ చిలుక రామ రామ యని నిరంతము పల్కుచుండును. ఆ బ్రాహ్మణుడా చిల్కకు రామసత్కథలను నేర్పెను. ఆ చిలుకచేత రాజు సభలలో రామ కథలు వలీకించి ధనార్జన చేయవచ్చునని ఆతని ఆశయము. మహారాష్ట్ర దేశమునకు రాజదానియగు పుష్పవతీయను పురమునకు బోయతతోను చిలుకతోను గూడి పోవుచు ఆ బ్రాహ్మణుడు త్రోవలో పలురక ముల మద్య మాంసములను బోయతతో కలిసి యారగించెను. వారు పుష్పవతీపురమును జేరిరి. ఆ పురమున నొక యింట వసించుచు వారు విప్రులమని భార్యభర్తలమని చెప్పుకొను చుండిరి. సుఖముగా కాలము కడపుచుండిరి.

ఇవట ఆబోయత మగదైన బోయతోడు తన బోయదండుతో గూడి తన గూడెము నకు తిరిగి వచ్చి తనకాంత పరదేశి విప్రునితో గూడి లేచిపోయిన జాడ తెలిసి వారిపై పగపూని వారిని చంపుటకై ఆయుధములను గైకొని మాడువేషము దాల్చి వారు పోయిన జాడను దెలిసికొని తానును మాడువేషము వేసికొని వారున్న పుష్పవతీపురమును జేరెను.

బ్రాహ్మణుడును ఆతని ప్రియరాలును బాగుగా నరింకరించుకొని చిలుక పంజరమును చేత బట్టుకొని రాజాస్థానమున ప్రవేశించి నభలోని వారు తమ రూప వంపదకు వెజుగువడు చుండగా రాజుననుజ్ఞ వడసి యా చిలుకచేత నద్భుతముగా రామకథా ప్రసంగంబులు చెయించుచు సభ్య లోకమునెల్ల నానందజలధిలో నోలలాడించు చుండెను.

అసమయమున నా బోయతోడు సభలో ప్రవేశించి వారిద్దరిని జూచి పెనుకోపమున తన కత్తికి వారి నెరగావించెను. రాజుకు సభా సదులకు వారి దుశ్చరిత్రము నెఱిగించెను. సభా సదులతోపాటు రాజు ధర్మధ్వజుడు ఆ క్రూరకర్మమును జూచిన పాపము పరిహృత మగుటకై రామనామము నుచ్చరించుచు ఆ బోయతోని సాహసమునకు కోపించి వాని తలను భటులచే నఱిగించెను. మరణ కాలమున రామనామ శ్రవణ ప్రభావముచేత మృతిచెందిన ఆ బ్రాహ్మణుడును బోయతయు బోయతోడును స్వర్గపాప విముక్తులై శ్రీరామస్వరూపులై వైకుంఠమున కేగిరి."

తృతీయాశ్వాస కథ

"చిలుకలు మానవులవలె నెట్లు పలుక నేర్చెను? మరియు నీ చిలుకలు రామనామమునే యుచ్చరించుటకు గిరి పాతువేమి?" అని వాఙ్మిథ్యులు ప్రశ్నింపగా అగస్త్య మహర్షి వారి కీవిధముగా తద్వృత్తాంతమును వివరించెను.

'లోక రక్షణార్థము శ్రీ మహావిష్ణున కౌవల్యా దశరథులకు పుత్రుడై భూలోకమున జన్మించెను. అదిశేషుడు లక్ష్మణుడుగాను శంఖచక్రములు భరత శత్రుఘ్నులుగాను అవతరించిరి.

దశరథుడు శ్రీరామునికి పట్టాభిషేకము సేయఁజంపగా దశరథుని చిన్నరాణి కైక మంథరా జోధచేత దుర్బుద్ధియై దశరథుడు తనకు పూర్వ మిత్తు నన్న రెండు వరముల నడిగి రాముని అరణ్య వాసమునకు పంపెను. భరతునికి రాజ్యమును రెండవ వరముగా నడిగెను.

శ్రీరాముడు ఏత్రాజ్ఞ పాలకుడై సీతాలక్ష్మణ సహితరై యరణ్యముల కేగెను.

శ్రీరాముడు చిత్రకూటము చెంత సీతాలక్ష్మణ సహితరై వనవాసము చేయుచున్న కాలమున వసంతోదయ మాయెను.

లలిత పల్లవకుసుమ శోభితమై వనము కడు రమణీయముగా నుండెను. సీతకు వినోదముగా నుండుటకును ప్రౌఢ పోకకును వనదేవత యొకతె యొక రావిల్కును గొని వచ్చి యిచ్చెను. శ్రీరాముడు ఆ చిలుకను సీతకు ఇవ్వఁజచ్చిగా నొసగి సీత కోరికను మన్నించి దానికి నేర్పిన పలుకులనెల్ల వలక గల వరము ననుగ్రహించెను. సీత ఆ చిలుకకు 'రామ రామ' అని పలుకుటకు నేర్పఁగలిగెను. శ్రీరాముని కరుణవలన నాదీమండి పలుకుల నేర్వఁగలిగెను.

అంతేకాదు భారతీదేవి నెచ్చెలియైన చిలుకగూడ ముందు 'రామ రామ' యని పలికి పిదప వేదములను పఠించుచుండును. అని వరాహుడు వారిఖిల్లులకు చిలుక పలుకులు నేర్వఁగల్గుటకు కారణమును వివరించుచు ఈ కథను దెల్పెను.

'శ్రీరాముడు సీతతో గూడి చిత్రకూట గిరి వరిసర భూములందు అభిమత క్షీడలం దేలుచు సంచరించుచు కన్నుల పండువుగా గాంచినవారై యవటి మహర్షులు రాముని దివ్య మనోహర రూపమును గాంచి తాముగూడ నారీ రూపమును దాల్చి శ్రీరాముని గూడి సుఖింప వలెనని మక్కువ వడిరి. ఆ ఋషులు శ్రీరాముని తమ మనోరథమును దీర్చుమని వేడుకొనగా శ్రీరాముడు వారి మనోరథమును శ్రీకృష్ణావతారమున దీర్తునని అపుడు మీరెల్లరు గోపికలై జన్మించి నాకు వీరీయ వల్లభలగుదురని పెంచిచ్చెను.

తరువాత భరతుడు వచ్చి శ్రీరాముని పాదకలనుగొని అయోధ్యకు జని యా పాదు కలకు పట్టాభిషేక మొనర్చెను. ఆ చిత్ర కూటమున రాముఁడొక సంవత్సరకాలము వసించెను. విరాటుఁడు రాక్షసుని వధించెను. అగస్త్యాశ్రమమున కేగి లోపాముద్రా సహితరై న

అగస్త్యుని పూజించెను. అగస్త్యుడు శ్రీరామునకు అక్షయ జాణ త్రాచీరములను దివ్య దావమును ఇచ్చెను.

ఆ పిదప శ్రీరాముడు వసంత ఋతువున సీతతోగూడి విశ్వంఖిలీల వివిధ విహారములను వివిధ రతి క్రిడలను జలుపుచు సాకేత సామ్రాజ్య లక్ష్మీ విలాసానుభవ సారస్వంజు నిరాకరించి సమస్త భోగములను సీతా సంభోగమునందే ఆచుభవించుచు వైకుంఠ దివ్య భవనమున శేష పర్యంకమున లక్ష్మీ సమేతుడై యుండు నాచికాంబె పరమానందము నందుచు క్రిడించు చుండెను. ఇట్లు పన్నెండు సంవత్సరములు కడచెను.

అపు డింద్రాది దేవతలెల్లరు శ్రీరాముడు మైథిలీరతి పరఃపడై యున్నాడు. ఇక రావణ సంహార మెక్కుగును? అని చింతా క్రాంతులైరి. బృహస్పతి మన్మథు డెంతటివానినైన పశీకృతునిగా జీయుచున్నచు నిండునకు మన్మథుని జన్మకథను ఆతని ప్రభావమును వివరించి సీతను రావణుడు అపహరించు నట్లొనర్చినగాని శ్రీరాముడు రావణుని సంహరింపదనియు, అందుకు ఒక ఉపాయమును వదించెను. ఆ యుపాయమునకు దేవత లెల్లరును సంతసించిరి.

చతుర్థాశ్వాసకథ

బృహస్పతి యింద్రాదులను వెంట నిడుకొని క్షీరవసుద్రము చెంతకేగి లక్ష్మీదేవిని పంపించెను. లక్ష్మీదేవి ప్రసన్నురాలై వారికి సాక్షాత్కరించెను. బృహస్పతి ఆశువుగా నొక దండకముతో స్తుతించెను. దేవతలు రావణ బాధితులై స్వర్గపురమును వీడి పరితపించుచున్నారు. రావణుని దుశ్చర్యలు అంతకంతకు దుస్సహములగుచున్నవి. మాయాబలముచేత రావణుని ప్రేరేపించి ఆతడు సీతనెత్తుకొని పోవునట్లు చేసినచో ఆతడు సీత నెత్తుకొనిపోయి లంకలో బంధించును. అప్పుడు శ్రీరాముడు లంకపై దండెత్తి రావణుని వధించును. దీనికి తమ అనుగ్రహము కావలయునని బృహస్పతి లక్ష్మీదేవిని ప్రార్థించెను. లక్ష్మీదేవి అభిమత సిద్ధియగునట్లు వారి నాశీర్వదించి తారకబ్రహ్మచుక్రమును ఉపదేశించి వైకుంఠమున కేగెను.

అంతట శూర్యణు ఇంద్రాదులున్న వనమున కరుదేరగా వారామె సౌందర్యమును బ్రజంసింది 'నీకు తగిన పురుషుడు శ్రీరాముడే. ఆతనిని భర్తగా బడసి నీ సౌందర్యమును వలల మొనర్చుకొను'మని యనిరి. అంతట శూర్యణు అతి సుందరమైన మానవవారీహాపమును దాల్చి శ్రీరాముని కడకేగి తన వలపును దెలిపి తన్నేలు కొమ్మునెను.

శ్రీరాముడు పరిహాసమునకై దానిని లక్ష్మణుని కడకంపగా లక్ష్మణుడు మరల దానిని శ్రీరాముడే నీకు తగిన పురుషుడని పంపెను. రాముడు తన్ను పరిగ్రహించుటకు సీత ప్రతిబంధముగానున్నదని యాగ్రహించిన శూర్యణు సీతను కబళించుటకై పోగా లక్ష్మణుడు దాని ముక్కు చెవులను గోసెను.

శూర్పణఖ భరమావధాది రాక్షసులను రామలక్ష్మణుల పైకి యుద్ధమునకు తీసికొని వచ్చెను. శ్రీరాముడు వారిని యుద్ధమున వదించెను. శూర్పణఖ అంతట లంకకేగి సీతా సౌందర్యమును గొప్పగా వర్ణించి రావణుని కామపై మోహమును గల్గించి తనకు కల్గిన వరాధమునకు సీతావహరణమే ప్రతీకారమని వల్గెను.

రావణుడు సీతను గొనివచ్చి లంకయందు బంధిగానుంచెను. శ్రీరాముడు సీతా విమోచమునకై దుఃఖించుచు లక్ష్మణ సహతుడై పీఠ నన్వేషించుటకై బయలుదేరి ఋష్యమూఠ పర్వతమందు సుగ్రీవు తో మైదిహించి వాలిని వధించి కిష్కింధారాజ్యమున సుగ్రీవు నరికివేరించెను.

వృద్ధువు కరచిన విదవ హనుమదాది కపివీరులు సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణకై పంపెను. శ్రీరాము దొంగిన అంగుళీయకమును గ్రహించి అంజనేయుడు వముద్రమును లంఘింప దలంచినవాడై ఉత్సాహభరితుడై రాము దొంగిన అంగుళీయకమును పైకెగుర జేయగా నది బ్రహ్మలోకమున బడెను అంజనేయుడు బ్రహ్మలోకమున కేగి బ్రహ్మ సభ లోని వారివెల్ల తవ లేజముచేత మెప్పించి అంగుళీయకమును తీసికొని భూలోకమునకు దిగి వచ్చి సముద్రమును లంఘించి లంకకేగి సీతకు గాంచి అంగుళీయకము నామె కర్పించి సీత యొసగిన చూడామణిని గ్రహించెను. లంకను దహించి తిరిగి శ్రీరాముని కడ కరుదెంచి సీతావార్త నెఱింగించెను.

శ్రీరాముడు వానరసేనతో గూడి సముద్రముపై సేతువు గట్టి లంకకేగి యుద్ధము నందు రాక్షస వీరులతోడ రావణుని వధించెను. అగ్ని పరిభక్తి గాంచిన సీతను పరిగ్రహించి రాక్షస వానర వీరులు వెంటరాగ సీతలక్ష్మణ సహతుడై పుష్పక విమానారూఢుడై అయోధ్యకు వెడలెను.

ముందుగా హనుమంతు డేగి శ్రీరామాగమన వార్తను భరతునకు దెల్పెను. విదవ శ్రీరాముడు మహావైభవముతో అయోధ్యలో ప్రవేశించెను.

పంచమాశ్వాస కథ

పురమును ప్రవేశించిన విదవ అభిజిల్లగ్నుమన శ్రీరాముని పట్టాభిషేకము వసిష్ఠ మహర్షి యాధ్యక్ష్యమున నై దోహోపేతముగా జరిగెను. ఆ మహోత్సవమున కింద్రాది దేవత లెల్లరు ఆరుదెంచిరి. మమభక్తవర్తికి సూర్యుడొసగిన రత్నకిరీటమును శ్రీరాముని శిరముపై నుంచిరి. ఇంద్రుడు కళకల్పనకేచ్చిన ఇంద్రసిం కుండలములను అలంకరించిరి. భరతు డిన్నాళ్లు పూటించిన పాదశిలను దొడిగిరి. కనక పీఠాంజలిములు కట్టబెట్టిరి. రత్నసింహాసన మున సీతారాములను గూర్చుండబెట్టి సకల నదనదీ సముద్ర జలములతో నభిషేకము చేసిరి. లక్ష్మణుడు వక్రతు వట్టగా భరత కక్రతుములు లాశవృంతములు బేజానిరి. సురలు పుష్పవర్షము గురిపించిరి. గంధర్వులు పాడిరి. అవ్వరస రాడిరి. శివుడు తాండవ మాడెను. సీతారాములను శంకరుడు సంప్రదించెను.

కృతిపరామర్శ

తారకబ్రహ్మరాజజీయ ప్రబంధమునకు మూలము న్రయాగ క్షేత్ర వాసియైన నారాయణ సంయమి అను యతీశ్వరుని సంస్కృత గ్రంథము.

‘యతివరేణ్యులు నారాయణాశ్రములు మ
హానుభావులు నుడివి రయ్యాగమాంత
పరిచితంబైన తారకబ్రహ్మరాజ
మఘిం సన్మంత్ర తాఱుజ్యమైనదాని’

[1-20]

అని ఎల్లనగారు మూలగర్భి థకర్తను — తత్కృతిని ప్రశంసించినారు.

కృతి అపతారికలో తన రచనను పోత్రిత్వహించిన సంజయమంత్రికిని తనకును శ్రీకృష్ణరాయల తరువాత ఆశ్రయమొసంగిన అయ్యతరాయలను గూర్చి ప్రతి పంపత్సరము శ్రీవేంకటేశ్వరునకు సత్కావ్య ప్రబంధ పుష్పాంజులు సమర్పించుచు నుకృతంబులు నిర్వహించుకొనుచున్నవాడు అని ప్రశంసించాడు.

ఈ కవి తన కవితా మాధుర్యమును ఇట్లు తానే ఉగ్గడించుకొన్నాడు.

‘రాధారుణాధరోరు ప
యోధరకాశ్మీర రసశబ్దోదయకవితా
మాధుర్య ధుర్య వన్నున్
రాధామాధవుని సుకవిరత్నము. బలికెన్’

[1-23]

ఈయన పూర్వ కవిస్తుతిలో సంస్కృతకవులైన వాల్మీకి వ్యాస కాళిదాస భవభూతి ప్రభృతుల నందరిని ప్రశంసించి ఆంధ్రకవులలో కవిత్రయము వారిని మాత్రమే ప్రశంసించినాడు. శ్రీనాథాదలను పేర్కొనలేదు.

ఈయన రచించిన మూడు కావ్యములును విష్ణుప్రభావ ప్రతిపాదకము లగుటను బట్టియు గద్యయందు శ్రీమదవగోపాలచరణ పేవాపరీణ” అని తన్ను గూర్చి చెప్పుకొనుటను బట్టియు వీతడు విష్ణుభక్తి భరితుడని తెనియదగును.

ఈతడు శివునికంటె విష్ణువధికుడని వచించు సందర్భములనుకూడ ఈ కావ్యములో పొందుపరిచినాడు.

“సేవ్యుడవు గావు ముక్తివాంచిప వీ ప్ర

పాదము నయోగ్యమగునని” భృగుమహర్షి శివుని శపించినట్లును అందువలన శివుడు మోక్ష ప్రదాత కాజాల ధనియు విష్ణువు సత్వగుణ గరిష్ఠుడు గావున తామసప్రకృతియగు

శివునకు తాతకమంత్రము నవదేశించి శివునకు గురువాయె ననియు, విష్ణువే బ్రహ్మాండముల సృజింప బ్రహ్మలను సృజించి, తానే వానిని రక్షించి వాని మాయించ, వెక్కండ్రు రుద్రులను గల్పించెననియు ఈ గ్రంథమునందు వచించినాడు. ఇది యీతని గాఢమైన వైష్ణవ భక్తికి ఉదాహరణము.

భక్తిజ్ఞాన ప్రారాధ్యముగల యీ ప్రబంధమునందు సైతము ఈ కవి వెరవు దొరికిన చోట్ల నెల్ల శృంగారమును విశ్వంఖలముగానే వర్ణించినాడు బోయగతో బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణుడు సాగించిన జాతశృంగారము మేరమిరిగి వారి ప్రవృత్తులకు తగినట్లే యున్నది. కనుక పాత్రాచిర్య దృష్టితో చూచినప్పు డది నమగ్ననీయమే యగును. కాని ఉదాత్తప్రకృతులును జగత్తునకు జనని జనకులను అనడగివ సీతారాముల రజివర్ణనమునందు కూడ ఈయన విశ్వంఖలముగానే గంటమును నడిపినాడు. అది ఉచితముగా దోషదు.

‘బావపూగుత్తులు వట్టికోయగఁ దాగు

కుచములు పట్టు పూగుత్తులనుచు’

[3-84]

అని కుచగ్రహణమును

‘అమ్మహివతి జానకీరమణి మంజుకుచద్యయ చక్రదంపతుల్

మహితనఖాంకనూతన సమద్యుఃఖేఁ గడు నొప్పుచుండగాన్.’

[3-95]

అని వఖ్యతములను తక్కిన సురత ప్రక్రియల నన్నిటినిగూడ తృప్తిగా చెప్పి చెప్పి తుదకు ‘శ్రీరాముఁడు సాక్షేత సామాజ్య లక్ష్మి విలాసానుభవ సారస్యంబు నిరాకరించి సకలభోగంబుల సీతా వంభోగంబునంద యనుభవించుచు వెకుంతరివ్యభవన శేషపర్యంక లక్ష్మి వమే తుందై యుండు నాటికందెఁ - రమావందంబునం గ్రీడింపుచు దండకారణ్యంబునం బండ్రిం దేండ్లుండెను. అని సీతారాముల వనవాసకాలమును వారి విలాస విహారయాత్రగా వర్ణించినాడు.

దృన్యాలోకకారుడు ‘ఉత్తమ ప్రకృతే రాజాదే రుత్తమ ప్రకృతిభిః నాయకాభిః సహ గ్రామ్యహేతోగ వర్ణనం తత్ప్రిత్యో సంభోగవర్ణనమివ సుతరా మవభ్యం’ అని ఉత్తమ ప్రకృతుల సురత వర్ణనమును నిరసించెను.

ఈ శృంగార వర్ణనకు ప్రయోజనము శ్రీరాముడు సీతా సౌందర్యలాంఛనుడై కామ క్షీడలం దేలుచు అవతార ప్రయోజనమైన రావణ సంహార కార్యమును మరచినాడని దేవతలు చింతించి రామ రావణ కంహమును కల్పింపనెంచి శూర్యణును రామునికడకు పంపిరని చెప్పుటయే. యాదృచ్ఛికమైన శూర్యణుని ప్రవేశము రామరావణ కలహ బీజముగా వాల్మీకి చిత్రించెను. అచ్చట దేవతల ప్రేరణము ప్రేషణమును లేవు. ఉదాత్తప్రకృతులైన సీతారాములను కాముకులుగా చిత్రించవలసిన పనియాలేదు ఈ కల్పన శ్రీ నారాయణ సంయమి

వ్రాసిన మూలగ్రంథమున నున్నదో లేక ఎక్కువగానే చేసిరో తెలియదు. శ్రీ నారాయణ సంయమింద్రులు వ్రాసిన మూలగ్రంథమందే ఇది యంతయు నిట్లేయున్న యెడల మన ఎల్ల నార్యుడు దీనికెంత మాత్రము ఉత్తరవాది కాదుగదా! కథా వందర్పములందలి గుణదోషము లన్నియు ఆసంయమింద్రులవే యగును.

రామరావణ కంహమునకు బీజాలోపమన దగిన శూర్యణభా ప్రవేశము విధివిచార మునగాని యాదృచ్ఛికముగా గాని జరిగినట్లు చెప్పినచో కథాగతికాటంక మేమియు నుండదు కదా: వాల్మీకి రామాయణమున దేవతల ప్రేరణ లేకయే కదా శూర్యణభా రామునికడకు వచ్చి వట్లున్నది!

శూర్యణభా ప్రవేశమునకు దేవతల ప్రేరణను హేతువుగాను — ఆ దేవతల ప్రేరణకు శ్రీరాముని కర్తవ్య విస్మరణము హేతువుగాను — ఆ విస్మృతికి శ్రీరాముని కామప్రవృత్తిని హేతువుగాను చెప్పుట అంత సమంజసముగా తోచదు.

ఇట్లే దేవతలు శూర్యణభా ప్రయోగరూపమైన తమ ఉపాయము నిర్దించుటకై లక్ష్మీ దేవిని ప్రసన్నురాలినిగా జేసికొనుట — సుదీర్ఘమైన దండకముతో బృహస్పతి లక్ష్మీవి స్తుతించుట — అను అంశములుకూడ ప్రధానకథతో చక్కగా వరుససంధానమును పొందలేదు. ఈ భాగము లేకున్నను కథాగమనమునకు లోదేమియు కాన్పింపదు.

రామకార్యము సతిత్వరగా సాధి చుటకై సముద్రమును శీఘ్రముగా దాటవలసిన అంజ నేయము అంగుళీయకమును హాపారుగా బ్రహ్మలోకమున బడున ద్దైగురవైచి దానిని దెచ్చు కొనుటకై బ్రహ్మలోకమున కేగివట్టున్న కల్పనయు సంధర్మోచిత్యమునకు దూరముగా నున్నది. ఇట్టి స్వల్పములైన నెఱుగులు కొన్నియున్నను ఈ కృతి కవితా సౌందర్యముచేత మహాప్రబంధ గౌరవమును దక్కించుకొన్నది. మచ్చునకొన్ని పద్యములను కనుగొనుడు.

పూర్వ సంధ్యా వర్ణనాత్మకమైన దీపద్యము

‘అప్పుడు వీరెంద బసుపురాడి పసిడి

తమ్మినునుచాయ తెంబట్టు తనరగట్టి

కచకిరంజునఁ బ్రొద్దు చెంగలఁజుంచి

చెరువు మీఱంగ దినముఖశ్రీ తనరె’.

[2-115]

లేయెంద యను పసుపు నీటితో స్నానమాడి పసిడితమ్మి పూచాయగం పట్టుపుటమునుగట్టి ఉదయారుణ బింబమును చెంగలవను సిగలో చాల్చి ఉదయ సాంధ్యశ్రీ చనుదెంచిన దనెడి యీ భావము కడరమణీయముకదా!

ప్రకృతి వర్ణనకు ప్రకృత కథలోని పాత్ర వర్ణనకు పొత్తు కలిపి పొంపుగా వర్ణించు నేర్పును ఈ కవిత కలదు.

సాయం సంధ్యావర్జనతో బోయజవరాలి వర్జనకు ఈ పద్యములో ఎంత చక్కగా పొత్తుకుదిర్చిందో పరిశీలింపుడు.

సీ॥ బోయతజేగురు బొట్టక్రామ్మించునా
 నెఱవంజకెంజాయ యిగురుకొనియె
 తులువపూబోజి చన్నుల ప్రతికృతులునాఁ
 డమ్ములు ముకుశీకృతమ్ము లయ్యె
 మ్లేచ్చవదూటి కన్మెఱుఁగుల సిరులునాఁ
 జారునీలోత్పలచయము లయ్యె
 శబరకామిని కచచ్చటల సోయగమొ నాఁ
 గప్పారు చీకటి క్రమ్ముకొనియె

తే గీ॥ నామహీనురు సంతాప మరుణభాను
 కాంతిశిఖిపోయ నాద్విజాగ్రిణి దివాంధ
 మట్టు మఁనుబై నావిప్రుఁ డఁబుజాక్షి
 రాకనెంచెఁజకోరఁబు రాకవోరి.

[2-9]

బోయత నుదుటి జేగురుబొట్టవలె సాంధ్యకాంతి వ్యాపించుచున్నది. ఆమె చను మెగ్గలవలె పడమలు మెగ్గలైనవి. నల్లగలువలు ఆమె కాటుక కన్నుల వన్నెలను వెలువరించుచున్నవి. చీకటి యామె విసిరి కుంతలములవలె క్రమ్ముకొనచున్నది. ఆ విపురిని సంతాపము అప్ర గతుడగుచున్న భానుని యరుణకాంతియను నగ్నివలె నున్నది. పగలెల్ల వంతసించుచున్న విపురిగు గూబవలె నున్నాడు. ఆతడు ఆ బోయతరాకను చకోరము రాకను [పున్నమి] గోరినట్లు కోరుచున్నాడు. ఇది చాల మనోజ్ఞమైన భావన.

చంద్రోదయ వర్జనలోగూడ ప్రకృత కథలోని పాత్రతో పొత్తుగలిపి వర్ణించినతీరు మనోజ్ఞముగా నున్నది.

క॥ బండశశిమక్కతో నా
 బండలదిశ దోచె శబరకామినినుదుటన్
 గొండిక ముత్యము బొట్టిడి
 యుండుటగాఁ జూచి విప్రుఁ డుల్లం బలరన్.

[2-112]

తూరుపుదిశ నుదుట నెంవంక బొడిచినది అనెంవంకపై నన్నని చుక్క తళుక్కు మవి మెఱయుచున్నది. బ్రాహ్మణు డాసుందర దృశ్యమును గాంచినంతనే యాతని మదిలో తన ప్రియులాలగు భిల్లసుందరి నుదుట తీర్చిదిద్దిన కల్యాణలింకపు అకృతిగల ముత్రైపు బొట్టు తళుక్కుమన్నదట

శూర్పణఖ సీతాదేవి సౌందర్యమును గాంచి తనలోతాను మెచ్చుకొనుచున్న సందర్భము నందలి యీ పద్యమును జూడుడు.

సీ॥ కనకగర్భుడుగానఁ గనకంబు మేళుగా
నిలిపి మైవిగనిగ నిలిపినాడు
పద్మానకుడుగానఁ బద్మంబు మొగమున
నిలిపి సౌరభ్యంబు నిలిపినాడు
వాణీశ్వరుడుగాన వాణింగంతంబున
నిలిపి వీణెను జేత నిలిపినాడు
హంసవాహుడుగాన హంసేంద్రయానంబు
నిలిపి యొయ్యారంబు నిలిపినాడు

తే.గీ॥ గాక స్రవ్యకు నింకఁ దత్కార జైక
గుణము లున్ననె జానకీ కుచ నితంబు
కచ నఖాంకుర మృదులోరుకాండ ముఖ కు
భాంగ పౌభాగ్య విభవంబు లలరఁజేయ'

(4-53)

కుమ్మరి కుండలు చేయవలె నన్న అతనికడ మృత్తిక ఉండవలెను. స్వర్ణకాదుడు వృద్ధాభరణము చేయవలెనన్న అతనికడ సువర్ణము ఉండవలెను. అది లేనిచో నాత డా వస్తువును చేయజాలడు. అట్లే వృష్టికర్తయగు బ్రహ్మకుగూడ సౌందర్యమయములగు సీతాదేవి కరచరణాద్యవయఃములను సృష్టించునపుడు ఆయా ఉపాదానకారణము లుండ వలెను.

బ్రహ్మదేవుడు హిరణ్యగర్భుడు గనుక హిరణ్యము (కనకము)తో సీతాదేవి శరీరమును సృష్టించినాడు. ఆమె శరీరము సువర్ణవిరచితము గనుక మెఱుగుపెట్టి మేని విగనిగలు సమకూర్చినాడు. అతడు పద్మము ఆననముగా గలవాడు. కనుక పద్మమునే సీతముఖ ముగా విరచించి పద్మగతమైన సౌరభమునుగూడ ఆమె ముఖమున వంతరించినాడు. అతడు వాణీపరిగనుక సీతాదేవి కంఠమున వాణిని విలిపి ఆవాణిచేతిలో వీణెను విలిపినాడు. ఆమె కంఠములో వరస్యతి యున్న దని, ఆమె పలికిన వీణెను మీటినట్లుండు వని భావము. అతడు హంసవాహుడు గనుక సీతను హంసగమనగా జేసి హంసపదకలోని యొయ్యారమునుగూడ పొందుపరిచినాడు. కాని సీతాదేవి యొక్క అత్యంతమనోహరములైన కుచములను కచములను వితంబమును నఖములను ఊడుపులను సృజించుటకు ఆయనకడ తత్తదుపాదాన కారణభూతములయిన పదార్థములు లేవు కదా! మరి యాతడు వాని నంత మనోజ్ఞముగా వెట్ల రూపొందించెనో గదా! ఇది ఆశ్చర్యకరము. అని హృదయంగమమైన భావము కవి సరిక్రొత్త తీరున ఈ పద్యమున పొందుపరిచినాడు.

ఈ కవి వనమందు విహరించుచున్న సీతారాముల శృంగారవిలాస కీర్తనలను వర్ణించు సందర్భమందలి యీపద్యమునందుగల గడుసుపోకడను గమనింపుడు.

సీ॥ భామ పూగుత్తులఁ బట్టి కోయంగఁ దాఁ
గుచమఁలు వట్టు పూగుత్తు లనుచుఁ
దెఱవ పూఁగొమ్మపైఁ దేంట్ల నొడియఁగఁ దా
నలకజాలము తేఱు లనుచు నొడియుఁ
గొమ్మ పూఁదేనియఁ గోరింగఁ దాఁ బుష్పఁ
దేనియ యని మోవిలేనె గోరి
నతివ పూఁదావికి నలరచునుండఁ దా
వతివ మైతావికి నలరచుండు

గీ॥ బ్రాంతినో ప్రేమనో రామభద్రప్రపతి
కాంచు విభ్రాంతిఁ జేమచేఁ గాని తత్ప
దార్థము లోర్వల వా సీత యవయముల
నవ్విరుండును నర్వజ్ఞఁ డరసిచూడ.

(3-84)

వనంతోదయమున వనమునందు సీతకు ప్రియమైన పదార్థములు సీతయందు రామునకు ప్రియములైన పదార్థములు వనమునందు సీతకు లభించు పదార్థములు. కవితా ప్రపంచమున ఉపమానములు. సీతయందు శ్రీరామునకు లభించినవి ఉపమేయములు. శ్రీరాముడు రెంటియందలి తారతమ్యమును చక్కగా అరసి చూడ గలవాడు. కనుకనే ఆతడు నర్వజ్ఞుడు. సీతాదేవి కుచములతో పూగుత్తులును, ఆమె అలకజాలముతో తేటలును, ఆమె మోవిలేనెతో పూదేనియయును, ఆమె మేనితావితో పూదావియు సాటిరావని తెలిసినవాడు. అందుచేతనే శ్రీరాముడు ఆ ఉపమాన వస్తువులకై ఉవ్విళ్ళూరక సీతయందుగల ఉపమేయ వస్తువులందే ఎక్కువ మక్కువను జూపినాడు. ఉపమానోపమేయ గతమైన సాదృశ్యముచే రామునకు బ్రాంతి కల్గినదా! లేక సీతయందలి ప్రేమాతిశయముచే అట్లాచరించెనా! ఏమో!

కందమును అందముగా నడిపించుటలో ఈ కవికిగల నైపుణ్యము అనల్పము. ఈ కృత్యయందు తక్కిన పద్యములకంటె కంద పద్యముల సంఖ్యయే యెక్కువ.

బోయత తన ఏట దగు బ్రాహ్మణునితో 'మనము బోయ వల్లెలో నుండుట హాని కరము. ఎచ్చటికైనను త్వరగా పోవుదము' అని తొందరపెట్టు సందర్భములోనిది ఈ పద్యము.

కం॥ వచ్చియు వేళమ విప్పుని
మచ్చికతోఁ గొఁగిలించి మాట నిజముగా

వచ్చితిఁ జూడుము వద మిఁగ

నిచ్చట మన ముండవలన దెచ్చటి నెన్.

[2-128]

అని ఆమె ఆతనిని తడుచుచున్నట్లే వద్యముకూడ వడివడిగా తరముచున్నట్లు వ్రచినది.

కినుకకు నటించుచు బోయత బ్రాహ్మణుని దెప్పిపొడుచు వందర్పమునందలి యీ వద్యములు గనుడు.

“క॥ నీవంకఁ దప్పు గలదే

నావంకనె కాక నిన్ను నమ్మి చెడితి నీ

భావం బెఱుఁగక వచ్చితిఁ

గావరమునఁజెఱచుకొంటిఁ గాపురమెల్లన్.

[2-137]

క॥ కలిమియు బలిమియుఁ దీర్తియుఁ

గలపెనిమిటి సిగ్గుపుచ్చి కనువేదురువన్

వలచి నిను గూడి వచ్చితి

నిలు వెలువడి తోడివార లెల్ల నవ్వన్”.

[2-138]

కమ్మని తెలుగు నుడికారపు సొంపులు లాలింపులు పై వద్యములందు కమ్మని లాలింపులవలె గుఱాించుచున్నది.

తేటమాటలతో గూడి ఆటవెడివలె హాయిలుపరపించు ఈ ఆటవెలదిని జూడుదు.

అ॥వె॥ “తీర్థ మేల నాకు తిథియేల నిను బాపి

యెట్లు పోవువాడ నిందువదన

పాసిపొమ్మటంటి ప్రాణంబులె పాపి

పోవుఁగాక బొంది పోవఁ గలదె.”

[2-99]

ఈకవి కవిత్వావిలాస మెట్టిదో ఒకింత తెలిసికొనుటకు మచ్చుగా నిచ్చిన ఈ పరిచయ వాక్యములు చాలును. పూర్తిగా కవిత్వాసృజనంతో నోలలాడవలెనన్న కావ్య మున్నది.

పరిష్కరణ విధానము

ఈ తారకబ్రహ్మరాజీయము యొక్క వ్రాతప్రతులను పరిశీలించి, ఆవశ్యకములైన తావులందు సాధు పాఠములను గుర్తించుటలోను లుప్త భాగములను పూరించుటలోను నేను పడిన శ్రమకు క్షేత్రమును ఇదట ఒకింత వివరించుట అవసరమైనందున కాదని యను కొందును.

రెండు వ్రాత ప్రతులలోను అరగా వ్రథమ పరిశీలనమున ఆధారమైన ప్రొ. రాయప్రోలు సుబ్రహ్మణ్యముగా రిచ్చిన వ్రాతప్రతిలోను. పుకః పరిశీలనలో ఉపయోగపడిన

డా. వి. వి. యల్. నరసింహారావు గారు వంపిన వ్రాతప్రతిలోను పాఠము ఏక విధముగా నున్నప్పటికిని అచట అన్వయము కుడరదు అని తోచినప్పుడు ఓటు మార్పుచేసి సాధు పాఠమును నిర్ణయించుకొంటిని. ఉదాహరణము.

(1) "అభినవ పద్మ హాటకమయామృత పూర్ణ గదాగ్రహస్తయై. (1 ఆ. 3 పద్యము)

ఇది లక్ష్మీ స్తుతి. రెండు ప్రతులందును పాఠము ఏక విధముగానే యున్నది, ఈ వమాసము లక్ష్మీ దేవికి విశేషణము. ఇందు "గదా" అను అక్షరములు ప్రామాదికములు. అభినవమైన పద్యమును సువర్ణ మయమైన అమృత పూర్ణమైన గదను హస్తాగ్రములందు దారి నది అని అర్థము వచ్చును. లక్ష్మీ దేవి గదను ధరించిన దైచ్చటను కావము. మరియు గద అమృతపూర్ణ మెట్లగును ; ఇది కుడురదు. అందువలన "గదా" అను దానిని తొలగించి "ఘటా" అని సరిదిద్దెడిని. అభినవమైన పద్యమును అమృతపూర్ణమైన ఘటమును అనగా కలశమును అగ్రహస్తములందు దాల్చినది అని అన్వయము కుదిరినది.

(2) మరియొకటి. శ్రీరామాయణమున శ్రీ

భారతమును శత భాస్వన్వయ వి

స్తారకరంబులు చేసిన

సూరులు వాల్మీకి పులిసముల శేవింతున్. (1 ఆ. 8ప)

(ప్రథమ ప్రతిలోనిది.)

శ్రీరామాయణమును శ్రీ

భారతమును భాను శీతభాస్వన్వయ వి

స్తారకరంబులు జేసిన

సూరుల వాల్మీకి పులిసముల శేవింతున్.

ద్వితీయ పాదమున భాను అను పదము లుప్తపూరణము. శతభాస్వన్వయ శీతభాస్వన్వయ అని, వాల్మీకిపాదమందు పులిసముల అను దానిని పులిసముల అని సరిదిద్దెడిని. రామాయణమును భారతమును సూర్య చంద్ర వంశ విస్తారకరముగా రచించిన విద్వాంసులగు వ్యాస భట్టారకుని వాల్మీకిమహర్షిని సేవించెద నని భావము.

ఈ విధముగా పరిష్కరించిన పదవ పునః పరిశీలనలో రెండవ ప్రతిలోని పాఠముతో సరిచూచినప్పుడు ఈ పద్యము నేను సరిదిద్దినట్లే యున్నది. కాని "శీత భాస్వన్వయ విస్తారకరంబులు" అని యుండి పరిష్కరణము నపేక్షించుచున్నది.

మరి యొక ఉదాహరణము.

(3) కంః చిరాయల కృత గ్రంథా

పాఠము వ్రాయుచును గీర్తి సంపాదించన్

ధీరగుణాధ్యక్షుడు కందా

సారమునం జెరుచు తిమ్మవచివుడు శిరులన్

(1 అ. 16 వ)

అని ప్రథమలిఖిత ప్రతిలోని పద్యము.

ఈ పద్యము తాళ పత్ర ప్రతిలో లేదు.

“చిరాయల” అను చోట ఛందోదోషము — మరియు అపకల్పము. “గ్రంథ సారము” అను పదము అనన్వితము. ‘జెరుచు’ అను పదము విపరీతార్థ బోధకము.

ఈ పద్యము విట్లు వరి దిద్ది వ్రాపితిని.

ఆ రాయల కృపఁ గందా

సారము వ్రాయుచును గీర్తి సంపాదించన్

ధీరగుణాధ్యక్షుడు కందా

సారమునం జెనుచుఁ దిమ్మవచివుడు శిరులన్.

పునః పరిశీలన సమయమున రెండవ వ్రాత ప్రతిలో వరిపోల్చి చూచితిని. అందును “గ్రంథ సారము” అని “జెరుచు” అని యున్నది. “చిరాయల” అను దోషము మాత్రము లేదు. తక్కిన దోషములు ఉభయత్ర సమానములే.

కృష్ణరాయలకొఱపులో కందాచారమును (పైనిక వంబంధమైన ఆదాయవ్యయముల లెక్కలను) వ్రాయుచుండు ప్రధానాధికారియైన తిమ్మమంత్రి తన నైపుణ్యముచే కందా సారమునందు సిరులను అంత కంతకు పెంచుచుండును అని భావము.

4) మరియొక ఉదాహరణము

క॥ రాధాద యో పయోధర

కాశ్మీర వర శుభోదయ కవితా

మాధుర్య ధుర్యునకు నన్నుం

రాధామాధవు సుకవిరత్నము బలికెన్.

(1 అ. 23 వ)

తాళపత్ర గ్రంథమునం దీ పద్యము గల భాగము క్రిమి దష్టము. ఇందు ఛందో దోష ములు అక్షర దోషములు కలిసి నహవాసము చేయుచున్నవి. అన్వయ మెట్లు?

ఎంతో ఆకోచించి ఆలోచించి ఈ పద్యమును ఇట్లు మార్చి వ్రాసితిని.

క॥ రాధాగుణాధరోరు ప

యోధర కాశ్మీర రసశుభోదయ కవితా

మాధుర్య ధుర్యు నన్నున్

రాధామాధవుని సుకవిరత్నముఁ బలికెన్.

ఈ పద్యము రెండవ వ్రాత ప్రతిలో నిట్లున్నది. పునః పరిశీలనమున దీనిని చూచితిని.

రాధా ధరోరు యోధర
కాశ్మీర పరశుసోదయ కపితా మాధు
ర్యధుర్య నమ్నం రాధా
మాధవు సుకవి రత్నము బలికెన్॥

ఈ రెండవ ప్రతిలోని పద్యము కూడ దోష జుష్టమై పరిష్కరింప దగియున్నది.

మరియొక పద్యము

చ॥ సకల భయంబు పుట్టు మది జానకి యెటుల్ చంచరీక
టక మత మదీన్ జూచి నిబిడస్థితి నేనును రామమూర్తి నై
యకరి చరింతునోయని త్యదాకృతి రాముడు దాల్చు నిన్ను బా
యక పెరవేల నిత్యమిధునానుభవం బొడగూడు నెప్పుడున్. (1-29)

ఈ పద్యమునకు అన్వయము కుదురదు. ప్రథమద్వితీయ పాదములుందు ఛందో దోషములు, అపశబ్దములు.

ఈ పద్యమును సరిదిద్దుటకు చాల శ్రమ పడితిని. తుదకిట్లు సవరించి వ్రాసితిని.

ఇది సీతాదేవికిని ఆమె చెలికిని జరిగిన నంవాద రూపమైన పద్యము.

చ॥ “సకియ! భయంబు పుట్టుమది” “జానకి! యేటికె?” “చంచరీక కీ
టక మత రీతిఁ జూచి నిబిడస్థితి నేనును రామమూర్తి నై
యకరి చరింతునోయని” “త్యదాకృతి రాముడు దాల్చు నిన్ను బా
యక వెఱపేల నిత్యమిధునానుభవం బొడగూడు నెప్పుడున్”

సీత తన చెలితో నిట్లుచున్నది సఖీ! నా మనస్సునందు భయము కలుగుచున్నది. సఖి:—
జానకి: భయమెందుకు? జానకి:— “నేను నిరంతరము శ్రీరామచంద్రునే చూచుచు తలంచుచు
భ్రమరకీట న్యాయమున తుదకు శ్రీరాముని యాకృతి నే ధరింతునేమో! నేనును పురుషాకృతి నే
దాల్చినచో శ్రీరామునితోడ దాంపత్య సుఖమెట్లుబును? సఖి:— అమ్మా! శ్రీరామచంద్రుడును
నీ వలెనే నిరంతరము నిన్ను గాంచుచు స్మరించుచు నీ రూపమునే పొందును. నీవు శ్రీరాముడ
వగుదువు. రాముడు సీత యగును. మీ యిద్వారకులు ఎప్పటివలెనే దాంపత్య పౌఖ్యము
లభించును. అని పద్య భావము.

ఇంత మధురమైన కల్పన అపశబ్దముల తెర మఱుగున వశి యున్నది.

పునః పరిశీలనమున రెండవ వ్రాత ప్రతిలో జూడగా అందు రెండు పదములందు
తప్పు తక్కిన పద్యమంతయు నేను సరిదిద్దివట్టుగానే యున్నది. ప్రథమ పాదమున “సకల

భయంబు" అనియు తృతీయ పాదమున "యకరి చరింతునోయసి" యున్నది. ఈ రెండు దోషములు తప్ప తక్కిని భాగము సరిగానే యున్నది.

కృత్యాద్యవస్థ యనుచుందురు. నేను పొందిన క్లేశము అదిమధ్యాంతములందు సర్వత్ర సమానముగానే యున్నది.

ఈ పద్యమును గనుగొనుదు.

(6) కా॥ ఆనందాశ్రమ గజ్జ కంటకిత దేహత్వంబు దెవాని
జానిహ్మ దచరేంద్ర మఖ్యులను హర్ష స్వాంతుంజాయనా
ర్యానాథుండు విశాచ్చద్ తాండవిపులుండై గద్గద
ధ్వా...ం బొప్ప నుతింపగా.... గెనాదాత్రీకు శ్రీరామనిన్.

(5-18)

ఈ పద్యము ఐదవ ఆశ్వాసములోనిది. ఐదవ ఆశ్వాసము రెండవ వాగ్రత పరిశో లేదు.

ఈ పద్యము యొక్క నిజ స్వరూప మెట్లుండునా యని తలఁచిందలు కొట్టుకొని తుద కెట్లో యీ విధముగా సరిదిద్ది వ్రాసినది.

కా॥ ఆనందాశ్రమ గారఁ గంటకిత దేహం బొప్పఁగా భారతీ
జానింద్రాది సురప్రముఖ్యులను హర్షస్వాంతులం జేయ నా
ర్యానాథుండు ప్రళస్త తాండవ చణుండై కుత్తుకన్ గద్గద
ధ్వానం బొప్ప నుతింపఁగాఁ దొడఁగె నాదాత్రీకు శ్రీరామనిన్.

ఈ పద్యమును జూడుదు.

(7) సీ॥ జల మహేల్లా... కాసారముల్ ., కాసరము.... లచెఱ
మజాజి కోటర నాకు మధు విశువుల బుష్
ప్రవ్రకరంబుల బడలు నరచి
కమనీయ గిరి.... గభ.... మున్.... నెక్కొన్న
...ంబు.... గర్వమణచి

గీ॥ కాఖలు విరిచి....

కనుల వారించి వనము నిర్మంబకంబు
చేపి లక్ష్మణుఁ డధిపతి సీతతోడ
వలసినట్టులు క్రీడింప వలయు ననుచు.

(2-80)

ఈ పద్య పూరణము ద త్తపది వలె నుండును. (3 ఆ. 80వ) ప్రథమ పరిశీలనము నందు రెండవ వ్రాత ప్రతి సాహాయ్యము లేనందున నే నీ పద్యమునొక విధముగా పూరించితిని.

సీ॥ జలమహోల్లసిత కాసారముల్ కలచెడి
కాసరంబులను చీకాకు పరచి
వృక్షకోటరమధు భక్షకంబగు బుక్ష
వప్రకరంబుల బడలు పరచి
కమనీయ గిరిదరీ గర్భముల్ నెక్కొన్న
మాతుక మృగముల గర్వ మణచి
(మూడవ పాదమును పూరించుటకు ఆధారము లేనందున విడిచి పెట్టితిని)

తెరువునడ్డిర కాఖిల విరిచి తిరుగు
కపుల వారించి వనము నివ్వంటకముగ - అని పూరించితిని.

పునః పరిశీలనమున ఈ పద్యము రెండవ వ్రాత ప్రతిలో చక్కగా నున్నట్లు కనుగొంటిని. అది నా పూరణమునకు దగ్గరగా నున్నది.

సీ॥ జలమహోల్లసిత కాసారముల్ గలచు కా
సరసమూహముల నోవరిలఁజేసి

మహితకోటర నాకు మసివిఘ్నపుల రూక్ష వప్రకరంబుల బడలుపరచి సమధిక పుష్పకుంజ
క్రాడములనుండు వుండరీకంబులు పొంకమణచి కమనీయ గిరిదరీ గర్భముల్ జేకొన్న కంఠీ
రవంబుల గర్వమణచి

గీ॥ వివిధఫల వృక్ష కాఖిలు విరిచి తిరుగు
...రుల వారించి వనుల నివ్వంటకంబు
చేసె లక్ష్మణుఁ డధిపతి సీతతోడ
వలసినట్లుగఁ గ్రీడింప వలయుననుచు.

పునః పరిశీలనమునందు ఇందలి దోషములను సవరించి యీ పద్యమునే నా పరిష్కృత ప్రతిలో చేర్చితిని.

ద్వితీయ పాదమును 'మహిత కోటర నాకు మధు భక్షకంబగు

ఋక్షవప్రకరంబు బడలుపఱచి' అని దిద్దితిని. తృతీయ పాదమునవలె క్రాడ బడులు
క్రాడ అని, గీతపద్యము రెండవ పాదముగ ... 'రుల' ముందు 'కా' చేర్చి కరుల అని
మాత్రము వవరించితిని. 'కమనీయ' అను పదమును కమనీయ అని వవరించితిని. ఇట్లు

వరిదిద్ది యీ పద్యమునే స్వీకరించితిని. ప్రథమముననే యీ రెండవ ప్రతికూడ నాచెంత
నుండి యుండునని నాక్షేపము కొంత తగ్గియుండెడిది గదా యని యనుకొంటిని.

మూడవ ఆశ్వాసమునందలి ఎరుది మూడవదగు సీనపద్యము వసంత పర్వ సందర్భ
మందలిది. ఈ పద్యము ప్రథమ ప్రతియందు నావాపు లు వ్ర ప్రాయమై యున్నది.

(8) సీ॥ లజ్జా పురాణ...స్ఫూర్తి...దీను.. రెనధ...అనరాగ....
మం....మంజునున్.

అని యీ తీరువ నున్నది.

ద్వితీయ ప్రతియందు ఈ పద్యము ప్రథమ పాదము

'లజ్జా పురాణ దళ స్ఫూర్తిగా జారె

నధర పల్లవగా మతియిలై' అని యున్నది. దీనిని 'లజ్జా పురాణ దళస్ఫూర్తిగా జారె'
అని నరిదిద్దితిని. అటవెలది పద్యములోని మొదటి రెండు పాదములు ప్రథమ ప్రతియందు
లేవు. ద్వితీయ ప్రతియందు దోషజుష్టములై యీ దీరున నున్నవి.

అ॥ వె॥ అవనిజాని వనరుహా? లీల

రామ వైభవంబు లోక వర్జితముగ

శుకరదాన్య సుభట కోలాహల

మదన సహిత మధు సమాగమమున

(3. అ. 83 ప)

మొదటి మూడుపాదములు ఛందో దోషజుష్టములు. అర్థము బోధపడదు. దీని నిట్లు సరిదిద్ది
వ్రాయుట జరిగినది.

అవనిజావనీరుహా? లీలారామ

వైభవంబు లోక వర్జితముగ

శుక పికాద్యనేక సుభట కోలాహల

మదన సహిత మధు సమాగమమున.

అవనిజ యొక్కయు అవనీరుహాతో గూడిన లీలా + ఆరామము యొక్కయు వైభవము
లోక వర్జితమైనదని అన్వయము.

ఇట్లు ఉదాహరించుచు పోయినచో దాదాపు గ్రంథమంతయు ఉదాహరింపవలసి
యుండును. ఒక్కొక్క పద్యము ఒక్కొక్క వసుస్థా పురాణమై దత్తపదియై గంటల
కొలది కాలమును కలిగింపవది. నే నేదో గొప్పగా సాధించితి నని తలంచుటలేదు. పడిన
క్షేపమును మాత్రమే సహృదయులకు విన్నవించు చున్నాను.

నా ఊహకందనివి - నేను గుర్తింపనివి - నేను సరిగా ఊహింపలేక తప్పుగా ఊహించినవి కొన్ని ఉండియుండవచ్చును.

నివేదనము

మత్తొక్కమాట!

దాదాపు ఒక సంవత్సరము క్రిందట డాక్టర్ వి.వి.యల్. నరసింహారావుగారు నేను పరిష్కరించి యిచ్చిన తారకబ్రహ్మరాజీయము యొక్క వ్రాతప్రతిని దానితోపాటు తమ గ్రంథాలయమునందున్న ఆర్. నెం. తెలుగు. ఆర్. 1691 బి, 888 గల తారకబ్రహ్మరాజీయము యొక్క వ్రాతప్రతి నొక దానిని నాకు పోస్టులో పంపుదు ఒక లేఖనుకూడ వ్రాసిరి.

“మీరు పరిష్కరించి వ్రాసి యిచ్చిన తారకబ్రహ్మరాజీయమును ముద్రణకు వీలగువట్లు విడివిడి కాగితముల మీద వ్రాసి, మీరు పరిష్కరించిన తావులందు మూల గ్రంథ మందలి పాఠములను మీరు పరిష్కరించిన పాఠములను అథస్సుచికలో తెలుపుదు మరియు ఆత్వాసానుగుణముగా ఇందుగల గద్యపద్యముల వివరమును వాని సంఖ్యను డెబువు పట్టికను అకారాది క్రమమున గద్యపద్యానుక్రమణికన గూడ చేర్చి పంపుడు. మీశ్రమకు తగినంత యీయలేక పోయినను ఏదో కొంత పారితోషికము కూడ ఈయబడు”నని ఆలేఖలో వ్రాసిరి.

పారితోషికము మాట యెట్లున్నను శ్రీ నరసింహారావుగారు నాకు ఒకనాడు సహాపాఠ్యయులును అత్యంతము సన్నిహితులును ఆయన తారణమున యరల ఈ గ్రంథమును రెండవమారు పరిశీలించుటకు పూనుకొంటిని.

డా. నరసింహారావుగారు పంపిన వ్రాతప్రతిని రెండవ వ్రాతప్రతియని సౌభృమునకై పేర్కొందును దీనియందు చతుర్థాశ్వాసమునందు 35 నుండి 42 వరకుగల గద్యపద్యములును 87 నుండి 130 వరకుగల గద్య పద్యములును లేవు. ఐదవ ఆశ్వాసము పూర్తిగాలేదు.

ఈ వ్రాతప్రతికి మూలమైన తాళపత్రప్రతిని శ్రీ పట్నాల అప్పన్న అనువాదు ఆత్మార్థము ఈ గ్రంథమును వ్రాసికొనినట్లును అంగీరవ జ్యేష్ఠకుద్ధ ఏకాదశి సోమవారము నాడు ముగించినట్లును తలదు. శ్రీరాయప్రోలువారి దగ్గర గల వ్రాతప్రతికి గూడ పట్నాల అప్పన్నగారి తాళపత్రప్రతియే మూలమని భావింపవగును.

డా నరసింహారావుగారు పంపిన వ్రాతప్రతి [రెండవది] ప్రథమ పరిశీలన వస్తుయము ననే లభించియుండినయెడల అప్పుడు నేను పడిన శ్రమలో ఆరవ వంతు తగ్గియుండెడిదని అనిపించినది. మొదటి ప్రతికంటె ఈ రెండవ వ్రాతప్రతి కొంతలోకొంత మెరుగు

గానే యున్నది. మొదటి ప్రతిలో లేనివి ఈ రెండవప్రతిలో కొన్నికొన్ని కనిపించినవి. మొదటి ప్రతిలో లేనందున నేను పూరించిన కొన్ని శావులు ఈ రెండవప్రతిలో యథాతథము గాను కొన్ని శావులందు అత్యంత వన్నిహితముగాను కనబడినవి. అట్లని ఈ రెండవ ప్రతిని నిర్దుష్టముగా నున్నదని భావింప వలెను వదదు. లేఖక ప్రామాదికములైన దోషములు గానీ లుప్తభాగములుగానీ చందోవ్యాకరణ దోషములుగానీ మెండుగానే యున్నవి. ఈ విషయమును కొంత స్థలాంతరమున ప్రశ్నేకముగా వివరించితిని.

మొదట నేను పరిష్కరించిన వ్యాకప్రతిని మరల ఈ రెండవ వ్యాకప్రతితో పరిచూచి ఆవశ్యకములయిన చోట్ల కొద్దిపాటి మార్పులు చేర్పులు చేసితిని. ఊహించి లుప్త భాగములను పూరించిన శావులందు వీరియనంతవరకు మూలగ్రంథముతో సరిపోవునట్లు పూర్వపరములను కరియజూచి సమన్వయించుకొని పూరించితిని. కవి ఆశించిన భావమును సరిగా తీసికొనిరావలెనని ప్రయత్నించితిని. ఈ ప్రయత్నమునందు నే నెంతవరకు కృతకృత్యుడనైతినో నే నెఱుగను, అది విద్యజ్ఞ నైకవేద్యము.

చందస్సూచికయందు ఏయే అశ్వాసమునందు ఏయే పద్యములు వచనములు ఎన్నెన్ని కలవో తెలిపు పట్టికను వ్రాసితిని. అకారాది కృమమునకుఁదలి గద్య పద్యముల అను కృమణికను చేర్చితిని.

నాకు లభించిన ఈ సాధన సంపత్తితో నా ఊహ కందినంతవరకు నా చేతయినంత వరకు శ్రమించి పరిశోధించి పరిష్కరించి శుద్ధప్రతిని వ్రాసితిని. లుప్తభాగములను దుక్కలుపెట్టి వదిలిపెట్టుటవలన పద్యభావము దుర్బోధముగా నుండునని ఆ లుప్తభాగములను పూరించి అథస్సూచికలో ఆ వివరమును దెల్పితిని, పరిష్కరణము నపేక్షించు వ్యాకప్రతిలో నున్న పాఠమును. దాని పరిష్కరించిన పాఠమును అథస్సూచికయందు తెల్పితిని.

వ్రాతప్రతి పాఠమును దెల్పుటకు (వ్రా.) అని పరిష్కృత పాఠమును దెల్పుటకు (ప) అని సంకేతాక్షరములను వ్రాసితిని. ఆవశ్యకములనుకొన్న చోట్ల వివరముగానే వ్రాసితిని.

ఈ గ్రంథమును సంపూర్ణముగా నిర్దుష్టముగా పరిష్కరించితివని చెప్పజాలను. నా కంతటి అర్హతయును లేదు. నాకు తెలియనివి, నాఊహకు అందనివి, నా దృష్టికి రానివి ఉండియుండవచ్చును. నాకు అప్పగించిన పనిని చిత్తశుద్ధితో యథాశక్తి చేసితిని మాత్రమే విద్యజ్ఞులకు విన్నవించుచున్నాను.

ప్రతిప్రథముగా నన్ను ఈ గ్రంథ పరిష్కరణకు ప్రబోధించిన

అచార్య డాక్టర్ రాయప్రోలు సుబ్బిహ్మణ్యముగారికి

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ పురావస్తు పరిదర్శనశాలల శాఖ డైరెక్టర్ గారైన
డా॥ వి.వి. కృష్ణశాస్త్రి గారికి.

ఈ తారకబ్రహ్మరాజీయ గ్రంథ పరిష్కరణముద్రణ కార్యక్రమములకు సారథ్యము
వహించిన ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయ — పరిశోధనాలయము

డైరెక్టరుగారైన డా॥ వి.వి.యల్. నరసింహారావుగారికి

నేను వందన శతములను సమర్పించుచున్నాను.

“ఆ పరితోషా ద్విదుషాం న సాధుమన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానమ్”

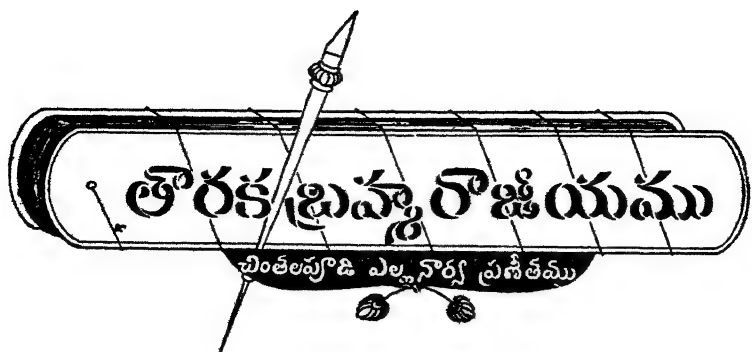
గుంటూరు

12-6-1954

ఇట్లు

బుధజన విధేయుడు

(సం) ఆక్కిరాజు వేంకటేశ్వరశర్మ



‘తాళకట్రాహ్మరాజ్యము’ కాకినాడ తాళప్రతిలోని మొదటిపుట నకలు; ముద్రిత ప్రతిపుట — 1

కాకినాడ తాళప్రతిలోని చివరిపుట నకలు; ముద్రితప్రతి పుటలు — 94, 95

తారకబ్రహ్మరాజీయము

చింతలపూడి యెల్లనార్య ప్రణీతము

ప్రథమాశ్వాసము

కా॥ శ్రీరాజీవదళాక్షి కౌస్తుభమణి సింహాసనం బెక్కియ
రక్కరూఢ స్ఫుట దీప్తియుఁ బెరినె నొంపార న్నభోమండలా
కారశ్రీ విరిసిల్లు విష్ణుడు జగత్కల్యాణ దాత్ర గం
భీరు న్నంజయ తిమ్మవంత్రివరు లిష్క్తియు కునిం జేయుతన్. 1

ఉ॥ శ్రీత్రిదశద్రుమూలమునఁ జెన్నెసలారు పసిండి గద్దియన్
దాత్రిఁ నంకపాళి నిడి తమ్ములలో భరతుండు మాత్రిక
చ్చత్రము దాల్చి జావళర చామరముల్ ధరియించి భక్తి సౌ
మిత్రులు గొల్చి నుండు జనమిత్రుని శ్రీరఘరాముఁ గొల్చెదన్. 2

చం॥ అభినవ పద్మహాటకమయామృతపూర్ణ మటాగ్రహవస్త్రై
యభయ వరప్రదాన సుముఖాయత దోర్ధతయై కృపాకువై
యభిమత పద్మ లాభము చిరాయువు నిర్భయమున్ వరంబుదాన్
శుభముఖి లక్ష్మి యిచ్చు గుణశోభికి నంజయ తిమ్మవంత్రికిన్. 3

సీ॥ శృంగార రసముతోఁ జెలిమిచేసెనొ శాంత
రస మన నగజతో నెనఁగువాడు
పవదంపు జొంపంబు ప్రభవించెనో రజ
తాద్రి నా జడముడి నడదవాడు

1 వ పద్యము. 1. 'పెరినె పెంపార న్నభోమండలాధార శ్రీ' యని కాకినాడ ప్రతి.

2. 'లిష్క్తివంతుని'—కాకినాడ ప్రతి.

4 ,, 3. 'ప్రభవించునో'—కాకినాడ ప్రతి

4. జడముడి నడదవాడు—మద్రాసు ప్రతి.

యజ్ఞంబు త్రేతా సమగ్రమై యన్నదో
 యనఁ ద్రిశూలంబుతో నమరువాడు
 మేనెత్తెనో జగం బేను భూతములతో
 నన వేను మోముల నరురువాడు

గీ॥ బేసికను సానకంటిపైఁ దీసి వలపు
 గంధ ముఱచిన కిండువ కలికి వేల్పు
 పాద కటక ద్వనుల మించు భాష లొసఁగి
 నెమ్మిఁ బ్రోచుత నంజయలేమ్మవిధుని.

4

చం॥ తెలఁకున రామరామ యని కీరము పల్కఁగ వీడెతోడుతన్
 బలుకుఁబోలంతి త న్నెలమిఁ బాడఁగ బ్రహ్మ విబోధ భామ చే
 వ్వలఁ బురికించు బ్రహ్మ నుభసంపద లీవుత నిత్యకీర్తి వ
 ర్తిలు గుణకాలి నంజవిభు లేమ్మన మంత్రికి సత్కృపామతిన్.

5

కా॥ సర్వజ్ఞాత్మజుఁ డౌట నిచ్చుఁ గరుణన్ సర్వజ్ఞతాశక్తియన్
 తర్వాణీశ్వరుఁ డౌట నిచ్చుఁ దగ నంతర్వాణితాశక్తియున్
 శర్వాణీ సుతు విఘ్నహర్తఁ గొలుతున్ సత్యాభిరానోన్నతున్
 సర్వైఘ్నం బొనరింప నాత్మకవితా నిర్వాణ సంసిద్ధికిన్.

6

కం॥ తలఁపును బలుకును దానై
 తలఁపును బలుకును నిజాశ్రితశ్రేణికి నొ
 చ్చలు నిచ్చు మచ్చెకంటిం
 గలకంటిఁ దలఁతుఁ గావ్యకలనా శ్రీకిన్.

7

కం॥ శ్రీరామాయణమును శ్రీ
 భారతమును భానుశీతభాన్వన్వయ వి
 స్తార కరంబులు చేసిన
 సూర్యుల వల్మీక పులిసజల సేవింతున్.

8

4వ ప: 1. బేనురూపములతో-పాఠాంతరము.

2. దిండెన-కాకినాడ ప్రతి, కంధిన-మద్రాసు ప్రతి, కర్ణదువ-సరిష్కెర్పత
 పాఠము

3. బ్రోవుత-కాకినాడ ప్రతి, బ్రోచుత-మద్రాసు ప్రతి.

5వ ప: 4. వీడె తోసంన్ (ప్ర), వీడె తోతుతన్ పరిష్కెర్పత పాఠము.

సే॥ కాళికా వదన తాంబూల రసాస్వాద
కలిత¹ కావ్య విలాసుఁ గాదాసు
భవభూతి శివముఖ పార్వతీ కుచంబు
భవభూతి నాము వాగ్వివ్యధాముఁ
2గాయజోద్ధీపన గ (ద్య) హస్తోక్తి కా
ప్రేమదితాత్మ స్థాణు భట్టబాణు
శత పద్య పూర్ణతా కృత సహాయతార్కక
దామ దీప్త శరీరు వామయూరు

శ్రీ॥ వెండియును దేవతాశక్తి వెలయు మాము
2హర్ష భావి దండి మల్లము మురారి
రాజశేఖర శివామ చోర వ్రముఖుల
సంస్కృతపు సత్కవుల గొల్తు సంతసమున.

శ్రీ॥ భారత కావ్యహార మొక భాగము నన్నయభట్టు గూర్చె ము
క్తా రమణీయ వాక్యములఁ దక్కిన భాగము సోమయాజి సొం
పార నొనర్చె రెండీ గలయన్ శివదాసుఁడు మధ్యనాయక
శ్రీ రచియించె శారద దరింపఁ కవిత్వయ కీర్తి మించగన్.

కం॥ ఐక హంస విభేదము పా
లకడం దెలితేట యైన లాగున శబ్ద
ప్రకారార్థ దర్శనంబునఁ
గుకవి సుకవి భేద మెఱుఁగుకొవఁ దగు రసికుల్.

హ॥ అని అభిమత దేవతా ప్రార్థనంబును మహాకవి ప్రశంసా సమర్థవంబును
గుకవి నిరాకరణంబును వొనర్చి సకల వేదోక్తంబును సకల మంత్ర సారం
బును చతుర్విధ పురుషార్థ ప్రదంబును వగు శ్రీరామతారకవిహ్మ
రాజీయంబు పరమ భాగవతోత్తముండు ప్రియాగ క్షేత్రవాసి నారాయణాశ్రమి

శివ, పద్యము 1. 'కామ' అని కాకినాడ వ్రాసి. 'కావ్య' (ప)
2. ఐది కాకినాడ వ్రాసి యందలి పాఠము.
3. 'దామ' అని కాకినాడ వ్రాసి.

10వ. పద్యము 4 కవిప్రయ కీర్తి. మధ్యానువ్రాసి; కవిత్వయకీర్తి - కాకినాడ వ్రాసి.

12వ. పద్యము 5. శ్రీరామ తారక విహ్మరాజంబు - కాకినాడ వ్రాసి.

యను మహా యశీశ్వరుండు సంస్కృతంబున రచించె నది తెనుంగున
సకల జనులకుఁ దెలియు నట్లుగాఁ దమ్మనీశ్వర సంస్మరణ శక్తిని నిర్మించి
బ్రహ్మ వేత్తలకు శ్రవణ యోగ్యంబు గావించుచున్న సమయంబున 12

సీ॥ తన మహాదీప్త ప్రకాశ బింబ ప్రతి
బింబంబు భానుమద్బింబ మనఁగఁ
దన బిభాహు దండంబు ధరణి మంచల మెత్తి
పన్నగరాజ విభ్రాంతి గొలుపఁ
దన బికరాజము గల్ప తరువుల కళుకుగాఁ
బంప కాభాఖ్యమై ఘము లొనఁగఁ
దన శంఖ చక్రాంకితంబైన రూపంబు
హరి మూర్తి నచ్చొత్తి నట్లు వెలుఁగఁ

గీ॥ దనరు బ్రహ్మాండ పీఠికాంతర్వహిర్వి
హరి నట్కీర్తి కర్పూర సౌరభమున
మూరు రాయర గండాంశ మోహనంకు
రాజ దేవేంద్రుఁ డచ్యుత రాయ విభుఁడు.

13

సీ॥ పద్మాస్త్ర రుచి మించు పద్మరాగపు రహి
గూర్చిన పదక మక్కున వెలుంగఁ
బసిఁడి వ్రాతల పచ్చపట్టువచ్చడ మొన
పరి వన్నెయై కటిఁ బరిధవిల్లి
బహురత్న దీవులు ప్రసరించు మేలు కు
క్లా కిరీటము కంటిజోక గాఁగఁ
గస్తూరికాతిలకము పుచ్చమాల్యంబు
మింద తుమ్మెదల కామెత యొనర్చు

గీ॥ దండ సుత్యశ యవనాంధ్ర ధరణి నాథు
లర్థి సేవింప రత్న సింహాసనమునఁ
గొలుపు కూర్చుండు కృష్ణుని చెలువు మీఱ
రాజ దేవేంద్రుఁ డచ్యుత రాయ విభుఁడు.

14

ఉ॥ కుంభిని దాల్చి తా నిరవు కొల్చిన యచ్యుతరాయ కావన
స్తంభము మేరుకైము ప్రతాప యశోరవి చంద్రమండలీ
నంభృత లక్షణం బనుచు సంతస మారగఁ జూచు చంద మా
జంభవిరోధిముఖ్యులు డిశా వలయస్థితు లౌట యేర్పడన్. 15

క॥ ఆ రాయలక్కవఁ గండా
పారము వ్రాయుచును గీర్తి పంపాదించెన్
ధీరగుజాఘ్నేడు కండా
పారము సంజరును తిమ్మనచివుఁడు నిరులన్. 16

చ॥ 'తిరుపతి' గెల్చి పాండ్యనరదేవుని బట్టము గట్టి యుక్కఁజే
శ్వరుఁ గడుజేంచి మొక్కిన సవాయికిఁ దా నభయం బొవంగి పెం
పడుడగఁ గీర్తి చేకొనిన యచ్యుతరాయల మం తిరత్నమై
కిరముగ మన్న నంజవిభు తిమ్మరుసుం శిదగుఁ బ్రస్తుతింపఁగన్ 17

ఉ॥ వేదపురాణశాస్త్రముఖ విద్యల కెల్ల గురుండు బ్రహ్మ వి
ద్యా దృఢ బుద్ధి నేర్పులిపు లన్నియు శ్రీవ్రాయ సమప్రదేశ తా
పాదు లెఱుంగు ప్వామిహితమైన ప్రయోజన మాచరించు నా
నా దిశలం బ్రసిద్ధుఁడగు నంజయతిమ్మవిఁ బోల రెవ్వరున్. 18

వ॥ 'అమ్మహా' మంత్రిశ్వరుం డొక్కనాఁడు చతుస్సముద్ర ముద్రిత మధ్య భూ భువన
సింహాసనాధీశ్వరసార్వభౌముండగు నచ్యుతరాయల కొలువు సేసి వచ్చి నిజ నివాస
భాసుర చంద్రకారా ప్రాంగణ మణిమంటపంబున విజయనగర రాజవానిం గల
బంధువర్గంబును విద్యత్కవీంద్రులును దిగంతరాయబాదులును (?) చందీ మాగధ గాయక
వారకామినీ వికరంబును, వసుచిత ప్రకారంబున పేవింప నుభగోష్ఠిం బ్రవర్తిం
పుచు నిజస్వామియగు నచ్యుతదేవ రాయలు ప్రతిసంవత్సరంబు శ్రీవేంకటేశ్వరునకు
సత్కావ్యప్రబంధ వాక్కుప్రసాంజలి సమర్పించుచు కీర్తి సుకృతంబులు నిర్వహించు

17. ప (1) 'తిరుపతి' తిరుపడి' యని పాఠాంతరములు (2) దగయని కాకితాద పతి

18 ప. (3) 'వ్రాయు' అని మ దాను పతి

19. ప (4) 'అమ్మహా'మహీశ్వరుం డొక్కనాఁడు' అని మ దాను పతి

కనుచున్నవాడు తదనుమతంబున నవ్విభునకును నాకును నభ్యుదయపరం
పరాభివృద్ధియుఁ జతుర్విధ పురుషార్థ సిద్ధియుఁ గలుగునట్లుగా నా యిష్టదైవంబగు
శ్రీరామవిభునకు నంకితంబుగా నొక్కపుణ్య ప్రబంధంబు చెప్పింపవలయునని
సుహృజ్ఞనంబులతో నూహించి

19

గీ॥ యతివరేణ్యులు నారాయణాశ్రమలు మ
హానుభావులు నొడివిరి యాగమాంత
పరిచితంచైన తారకబ్రహ్మరాజు
మఖిల సన్మంత్రసారాంశ మైనదాని.

20

కం॥ ఆ ధీరుని గతిఁ దెనుఁగున
రాధామాధవుఁడు 'సుకవిరా జిది చెప్పెన్'
2వేదోమునవరబుధ గం
గాధర జప్యంబు తారక బ్రహ్మంబున్.

21

వ॥ అవి సమహమానంబుగాఁ బిలిపించి

22

కం॥ శిరాధారుణాధరోరు ప
యోధర కాశ్మీర రవ రసోదయ కవితా
మాధుర్య దుర్య నన్నున్
రాధామాధవుని సుకవిరత్నముఁ బలికెన్.

23

గీ॥ పరమహితుఁడవు తారకబ్రహ్మరాజు
మను ప్రబంధంబు నీ చెప్పినది మూర్త్యు
నాయకుండగు శ్రీరఘునాయకునకు
నంకితము సేయవలయు నా కభిమతముగ.

24

21 వ. పద్యము (1) 'సుకవి....చెప్పెన్' అని మద్రాసు ప్రతి.

21 (2) 'వేదోవముని' - అని మద్రాసుప్రతి

23 వ. ప : (3) 'రాధాధారుణాధరోరు పయోధర కాశ్మీరరవరసోదయ' - అని కాకినాడ ప్రతి
"రాధారుణాధరోరుపయోధర కాశ్మీర పరసోదయ కవితా" అని మద్రాసుప్రతి.

ఉ. నావును నీకు నంకిత మొనర్చు దలంచినవాడ బంధు సం
భావన నీకు విష్ణుముగ బ్రహ్మమయుండగు రామతద్ర దా
త్రివరమాళి కంకిత మిదే యొనరించిన మంచి పైడికిం
దావి మట్టిల్లె నేమి యన నంజయతిమ్మ! వివేకభూషణా! 25

కం॥ నాయకుఁ డయ్యెం గృతికిన్
నాయకరత్నం బుదాత్త నాయకుఁడు జగ
న్నాయకుఁడు రామధరజీ
నాయకుఁ డీడ నేమి చెప్ప నా సుకృతంబుల్. 26

చం॥ స్ఫుటరుచి పద్మరాగమణి భూషణుడై కనకాంబరోల్లస
త్కట యయి సజ్య చావ విళిఖంబులు దోర్ముగళిన్ వెలుంగఁగా
బటతర వీరరేఖ ముఖపద్మమునం గల రామపుండు హృ
త్స్పటమునఁ దోడె నా కిప్పుడు భూరికృపామతి నీమతంబునన్. 27

సీ॥ సాకేతపుర మహా సౌరాంగజోల్లసత్
ప్రవనకల్పక పాదపంబు నీడ
మణివేడిపైఁ బువ్వుమంటపంబున విలీ
షణ శిరవిజాద్యుద్రిచరులు గొల్వ
ఫాలభాగార్చిత ప్రాంజలులై భర
తాదులు తమ్ము లంతంత నిలువఁ
గంకణ ఝణఝణత్కారంబుతో దివ్య
మాచినుల్ ధవళచామరము లిడఁగఁ

గీ॥ గనక సింహాసనంబున జనక తనయ
శివంక పాళిక మించి కృపార్థ దృష్టిఁ
బ్రేమ నందఱఁ జూచు శ్రీరామ విభుఁడు
మనఁగ గృతికి నదీకుడై మునుచుఁగాత 28

25 ప. (1) యొనరించి పైడికిన్ - అని మద్రాసుప్రతి

28 ప. (2) 'రవిజాద్యుద్రిచరులుగొల్వ' అని మద్రాసుప్రతి

(3) 'అంకపాళిక మంచి' అని మద్రాసుప్రతి.

- చ॥ 1 'సక్తియ భయంబు పుట్టె మది' 'జానకి యేటికె' 'చంచరిక కి
టక మత మర్థిఁ జూచి నిబిడ స్థితి నేనును రామమూర్తిన్
యకట చరింతునో యవి' 'త్వదాకృతి రాసుఁడు దాల్చు నిన్నుఁ బా
యక వెఱ పేరి? నిత్య మిఘనానుభవం బొడఁగూడు నెప్పుడున్. 29
- ప॥ ఇవ్విధంబున సీతావచనంబు కలదు గావున శ్రీరామ మంత్ర స్మరణంబునఁ
జతుర్విధ పురుషార్థంబులు సిద్ధించుట యేమి యాశ్చర్యం బని శ్రీరామ మంత్ర
సిద్ధుండగు నమ్మహాప్రధాని శేఖరు నభినందించి. 30
- సీ॥ కాశ్యపగోత్ర దుగ్ధపయోధి చంద్రుడై
భాగ్య లక్షణమలఁ బ్రభవ మొందె
ఃరాయపీఠ పరంపరా క్రమాగతమైన
నిజమంతి కులము వర్జితముఁ జేసె
నకల దిగ్దేశ రాజప్రధానుల కెల్ల
నాధారమయ్యె సింహాసనమునఁ
దనకు నేలిన మహిధవునకు సత్కిర్తి
దనర సామ్రాజ్య కంత్రంబు నడపె
- గీ॥ సుభయకుల పావనుండు కులోచిత క్రి
యారజాచార నిరతుఁ డుదార గుణుఁడు
విప్రబాంధవ వాంఛితార్థప్రదుండు
విట్టలేశ్వర నిజమూర్తి విట్టమరుసు. 31
- కం॥ ఆ రాయ మంత్ర మణికిన్
నారీమణి తిప్పమాంబ నయ వినయ శుభా
చార యరుంధతిఁ బోలు న
నారత పతిభక్తియందు నభివర్ణింతున్. 32

29వ. ప. సీతాదేవియు నామె చెలికత్తెయు పరస్పరము ప్రశోత్తర రూపమున
సంభాషించినట్లు అన్వయించుకొనవలయును.

(1) స....చభరంబు పుట్టె - అని కాకినాడ ప్రతి పాఠము. సక్తియ భయంబు (ప)

30వ. 2. ప్రదాన (వా) ప్రధాని (ప)

31వ. ప. 3 'రాయభార' - అని మద్రాసు ప్రతి

కం॥ ఆ శుభదంపతులకు గుణ

రాశి తపఃఫలమువోలెఁ బ్రభవించె యశఁ

శ్రీశశి నంజరును సురా

ధీశ గురు ప్రతిభవాఁడు లేజం బలరన్.

33

కా॥ కందాచారము నంజయ ప్రభుని లోకభ్యాకు పీఠా లప

ద్గందానేకప దానవారి మకుటాగ్రవ్యగ్రలోల ద్వియ

త్పిందూల్లోల మటార్చితీ పటువచక్రిలన్ సుధాసార ధా

రంధర్యంబున వన్నుతింతు సుజల వ్రాతంబు హర్షింపఁగన్.

34

ఉ॥ నంజరువయ్య మంత్రికుల నాయకుఁ డుత్తమసాధ్విఁ దిప్పమన్

గంజదళాయతాషి శుభకారిణి శ్రీవతిఁ బెండ్లియాడె శ్రీ

కంజదళాక్షుడుంబలె జగంబులు ప్రస్తుతసేయ బాంధవుల్

రంజిల భాగ్యవంపద విరంతరమున్ గొనసాగుచుండఁగన్.

35

కం॥ పతిదేవతా శిరోమణి

శతవృత్తివతి పద్మనాభవతి శంభువతిన్

బ్రతి వోల్తు నంజయ ప్రభు

వతిఁ దిప్పొందికను బంధుజనకామగనిన్.

36

కా॥ ఆ తిప్పొందికు నంజమంత్రికి సముద్యత్కిర్తిదుర్యుల్ సుఖా

స్వీతుల్ తిమ్మరువయ్య వంకవరుసున్ వేతాంతవేత్తల్ మహీ

జాతా రాముల కాత్మజల్ కుశలపుల్ జన్మించిన ప్లుక్కట

ప్రీతిం బుట్టరి తల్లిదండ్రుల కతిప్రేమంబు వందిల్లఁగన్.

37

ఉ॥ శ్రీనిధి నంజమంత్రి కులశేఖరు తిమ్మరువయ్య దాన వి

ద్యావయశాలి మవ్యథ శుభాకృతి కాంలి సుధాంకుఁ డర్థి వం

తావ మరద్రుమం బసుమఁ దన్నుఁ దనంతటి వార లెల్ల నా

హ వన మంచిస్వామి యగు వయ్యతరాయ లమగ్రహింపఁగన్.

38

39వ, ప. (1) నంబురును అవి వ్రాతవృత్తి. వంజరును అవి వవరణ.

కా॥ శ్రీరామవృరజార్పనా జ పవదాసేవాప్రతంబుల్ నదా
చారంబుల్ తనదైన బ్రాహ్మణ కులాచారంబు కంటెం గడున్
బారాశర్య కుకాది భాగవత సంభాష్యుండు నత్కిర్తి రా
మారత్నప్రియఁ డైన నంజవిభు తిమ్మరసయ్య వర్ణింపఁగన్. 39

కం॥ శృంగారవతీమణి పు
జ్యాంగన నంజరును తిమ్మనాద్యుని నతియౌ
లింగాంబిక యంబిక కెన
మంగళసూత్ర ప్రభావ మాన ధనములన్. 40

ఉ॥ ఆ హరిజాషీయందు సుగుణాధ్యుడు తిమ్మరుసయ్యగాంచెఁ దే
జోహరి నత్కృపాహరి వికుద్ధ యశోహరి నిత్యభోగ ల
క్ష్మీహరి నంజమంత్రిని నమిద్ద కులాంబునిదీంద్ర చంద్రునిన్
మోహన పుష్పసాయక సముజ్జ్వల రూప విశాల వైభవున్. 41

కం॥ కుల వర్ధనుండు నంజన
విలసిల్లెం దిమ్మమంత్రి విభు పుణ్యంబుల్
ఫలియించి నట్లు విద్యా
విలసిత తనుకాంతి కుభవివేకోన్నతులన్. 42

వ॥ అని కులస్థాన పౌరుషంబులు విజయనగర సింహాసనంబునఁ బ్రసిద్ధంబులై యున్నవి.
వర్వలక్షణ వంపన్నుడ విట్టి మహానుభావుండవు. నీ వానతిచ్చినట్లు నీ యభిమత
దైవంబగు శ్రీరామచంద్రునకు నీ తారకబ్రహ్మరాజం బంకితంబు నేనెడ ననిన
నా బ్రహ్మ వ్రధాని శేఖరుండు కర్పూర కాంబూరింబు మున్నుగా విచ్చి జాంబూన
దాభరణాదులు కట్టి విచ్చిన నియ్యకొని హర్షించి 43

సీ॥ బ్రహ్మాది దేవతల్ ప్రార్థింప దశరథు
నకు నుదయించి కౌశికుని ముఖము
గాంచి శంకరు నిల్లు అండించి సీతఁ బెం
డ్లాది యాపాద్విత్ నమజాతోడ
నకవికి నేగి యింద్రాక్షు నజఁచి ను
గ్రీవాది వనచర శ్రేణితోడ
వార్ధిఁ దరించి రావణుఁ డ్రుంచి యా విభీ
షణుని బట్టిముగట్టి జగము లలర

గీ॥ పుష్పకం బెక్కి సాకేతపురికి వచ్చి
ఎరిమిఁ బదునొక వేలయేం పైల భూమి
తారక బ్రహ్మ మంత్రాది నైవతంబు
రామ భూపాలుఁ డా జగద్రక్షకునకు.

44

షష్ఠ్యంతములు

కం॥ శ్రీ దుచిర బ్రహ్మ విద్యా
చోరాసుర విదళనోగ్ర శూరునకు భయ
స్పృరునకు బ్రహ్మ విద్యా
సారజ్ఞ బ్రహ్మ హృదయ వందారునకున్.

45

కం॥ ఆమృతాబ్ధి మథన లీలా
కమలాకృతి ధృత మహానగ గ్రామణికిన్
వమదిక దినమణికి సుదా
ప్రముదిత దేవునకు వత్సస్థాపారునకున్.

46

కం॥ అతి విశిష్ట దంష్ట్రీకాగ్ర
స్థిత భూవలయునకు దేవ దివ్య ద్యుతి వి
ర్జిత కువలయునకు తమ ము
ద్రిత పరిరంభణ ధరావతీవలయునకున్.

47

కం॥ వ్రంభావిష్కృతి కహ కహ
గంభీర వృసింహ దివ్యకాయునకు జయ
రంభ మహోపాయునకున్
దంభ రహిత భక్త రక్షణ విధేయునకున్.

48

కం॥ చరణాక్రాంత భువనునకు
మరు పదకు విదార మోహ యోర్విశ్వర శే
ఖర జీవనునకు విజయ
స్థిర వర్ధుణ రామునకును శ్రీరామునకున్.

49

వ॥ సహస్ర సంఖ్యా నమస్కార పూర్వకంబుగా నా నమర్పించిన తారకబ్రహ్మరాజం
బను మహాప్రబంధంబునకు కథా క్రమం బెట్టి దనిన 50

కథా ప్రారంభము

ఉ॥ శ్రీయత మాధవాన్నితము సిద్ధము నైన ప్రయాగ యొప్పు గం
గా యమునా నరస్వతులు కాలగళాచ్యుతరాత్నమూర్తు ల
త్యాయత 'పుణ్యవాహినుల యట్లు జగత్తు పవిత్ర మౌటకున్
బాయక కూడియున్న క్రియఁ బారమునం బ్రవహింపు చుండఁగన్. 51

సీ॥ బ్రహ్మ యజ్ఞముచేసి ప్రథమకాలంబున
నతి పవిత్రక్షేత్ర మనుచు నుండు
వైకుంఠమునకంటె వసతి మంచిది యని
మాధవుం డచ్చోట మానకుండు
నఖిలైక పంసేవ్య మగు శ్రీవేణీ సంగ
మము మహి మండల మందుఁ దనరి
కమనీయ ధర్మార్థ కామమోక్షదము ప్ర
యాగయే యని చాటు నాగమములు

గీ॥ భూమిఁగల యుత్తమ క్షేత్రములకు నెల్ల
సుత్తమ క్షేత్రమై కాపసోత్తములకు
నఖిమతైక తపోభూమి యగుచు నొప్పు
నా ప్రయాగంబు మహిమ నేమని నుతింతు.

52

చం॥ రవి మకరస్థుడైన తరి బ్రహ్మహుడున్ హయమేధియున్ దదీ
య విసుత వేణికాత్రయమునందు మునింగిన వాని మేని వా
ర్లవములు మీఁదఁ బద్మపుడు బ్రహ్మ పదస్థితిఁ గాంతు రన్నచో
నవలను దీర్థ మాడిన మహా ఫల మెవ్వఁ డెఱుంగుఁ జెప్పఁగన్. 53

53

51 ప. (1) పుణ్యవాహినిలు యట్లు అని యున్నది. వాహినుల యట్లు అని సవరణ.

,, (2) పర్యమునం అని యున్నది. పారమునం అని సవరణ.

53 ప. (4) బలమెవ్వఁడెఱుంగు అని యున్నది. ఫలమెవ్వఁడెఱుంగు అని సవరణ.

అ॥ అభిమతంబు గోరి యమ్మహాక్షేత్రంబు
నందు ముక్తజీవుఁ డైన వాఁడు
భూతలంబునందు జాతివృత్తాద్వి
ఫలము గాంచి దానిఁ బ్రస్తుతిండు.

54

వ॥ అమ్మహాక్షేత్రంబునం బరాళర మునీంద్రుం దొక్కవాఁడు త్రివేణీ సంగమంబున
మకరమానంబునఁ దీర్థ మాడి వంద్యానుష్ఠానంబులు నిర్వర్తించి తత్పురిన ప్రదేశం
బున శిష్య సహస్రంబులకు బ్రహ్మాంబు బోధించుచున్న సమయంబున వసిష్ఠ
మహాముని శిష్యుండగు వామదేవుండు వచ్చి యటకు మున్న సన్నానాది కర్మంబులు
దీర్చి యమ్మునికులగ్రామణిం గాంచి ప్రణమిల్లి యిట్లనియె.

55

కం॥ సాక్షాత్కారస్థిత ప
ద్యాక్షవిగా నిన్ను గంటి నక్షలు దనరెన్
రాక్షిణ్య హృదయః యదికా
పేక్ష యొకటి కలదు నాకు హృదయంబుండున్.

56

గీ॥ నా గురుండు వసిష్ఠుండు నాకు మోక్ష
ఫలద మైనట్టి శాంకరబ్రహ్మ మంత్ర
మొనఁగె నేతత్పఞ్చావంబు నొనరఁజెప్పు
వలయు నవపుడు కారుణ్యవార్ధి యతఁడు.

57

కం॥ పూవి దిలీపునకున్ వ
న్మానార్జున కర్మకులజ మణికిన్ బ్రహ్మ
జ్ఞానాత్మక రామాయణ
మేనుడువుచు మన్నవాఁడ నెడ లే దింకన్.

58

వ॥ కావున విప్పుడు ప్రయాగక్షేత్రంబునఁ బరాళరుం డున్నవాఁడు. అతని కడకుం
బొమ్ము, తత్పఞ్చావంబు వని ప్రరంబుగా నీకుం దెలుపు నని యానతిచ్చివఁ దదాజ్ఞా
ప్రమాణంబున వచ్చితి ననిన బహుమానించి సమీపంబునం గూర్చుండఁ జెట్టుకొని
యమ్ముని కుమారుని మోక్షపేక్షకు నలరి పరాళరుం దీట్లనియె.

59

55 వ. (1) మకర మానుంబున అని వ్రాత పతిలో మన్నది, మకరమానంబున అని
వవరణ.

58 వ. (2) యదలేదింకన్ అని యున్నది. నెడలేదింకన్ అని వవరణ.

కం॥ జీవన్ముక్తుడవు జగ
తావన్ముడవు బ్రహ్మచర్య పదవి వినిష్ఠా
ధీవిరిసితుడవు గురు సం
భావితుడవు ¹ నీదె గొప్ప భాగ్యం బనఘా :

60

కం॥ అని బ్రహ్మమయుని శ్రీరా
ముని దన్వంత్రార్థి దైవమున్ హృదయములో
మనుచుకొని ² మేనఁ బురికలు
జనియింపఁ బరాశరుండు నమ్మతిఁ బలికెన్.

61

కా॥ పరమర్షివ్రవదండు కుంభజాడు లోపాముద్రయుం దాను ని
ర్భర వింధ్యోన్నతి డించి లోకముల పంరక్షించి బ్రహ్మాది ని
ర్జర రాజస్తుతు లంది దక్షిణ తపోరక్షైక పుణ్యస్థలీ
పరిదాదు ల్గునుఁగొంచు పేతువునకున్ సంప్రీతిమై నేగుచున్.

62

పీ॥ ప్రచ్ఛాయ శీతల పాదసచ్ఛాయం
నాకవజాయాన మణఁచి యణఁచి
యక్కడక్కడఁ గ్రేవ నాపగా కూపాది
మధురాంబువుల దప్పి మాన్చి మాన్చి
యలపున మైదీగె యల్లాడి తొట్టిరి
మౌళిక స్థలంబుల నునిచి యునిచి
³ వేళకుం దగఁ గందమూల ఫలాదులఁ
దినిపించి యాకలి తీర్చి తీర్చి

గీ॥ నడవ నోపిన నడపించి నడవ నోప
కున్న నెచ్చోట నచ్చపే యుండఁజేసి
తెరువునడచిన దుఃఖంబుఁ బొరయనీక
పణఁతి నొయ్యవఁ గొని చనుఁ బారికాంక్షి.

63

60. ప. (1) న జప్ప అని యున్నది. నీదె గొప్ప అని నవరణ.

61. ప. (2) మేన కులకుల అని యున్నది. మేనఁ బురికలు అని నవరణ.

63. ప. (3) వేళతోదగ అని యున్నది. వేళకుందగ అని నవరణ.

గీ॥ కాశికాపుర విరహ దుఃఖమున విషమ
పథ పరిశ్రమమునఁ గుందుఁ బారితాంషి
పూర్వకర్మానుభవమును బొంద తెల్ల
వారలకుఁ బోవరాదని పవితఁ జూచి.

64

గీ॥ ఉవిద యింత ప్రయాసంబు నొందవలసె
వింధ్యగిరి దుర్జయంబున విశ్వనాథుఁ
గాశికా భర్తఁ బాసి శ్రీ గౌరిఁ బాసి
గంగ నెడవాసి మనకు నీ గహన భూమి.

65

కా॥ శ్రీ కాశీనగరోపకంఠ కి ప్రవహత్సింధు ప్రతీరంబునం
దేకాగ్రస్థిరచిత్త వారిజమునం దీకున్ శివున్ నిల్చి బ్ర
హ్మైకానందముతోడ మేన్మరచి తాదాత్మ్యంబు సిద్ధించు నే
నీ కాంతార నిరంతర వ్యధకు రా నే కర్మముల్ చేసితిన్.

66

ఉ॥ ఎన్నడు చూచువారెమొకొ యిందు కళాధరు విశ్వనాథు నా
పన్న జనార్తి నిర్జుణుని పారి విలోచనుఁ గా? కేగి యిం
కెన్నడు గంగఁ జూతుమొ పమీహిత ముక్తి రమాప్మితావ్య కి నా
పన్నులఁ దేల్చి హస్తముల మాటికిఁ గొగిట జేర్చుచుండఁగన్.

67

అ॥ కేవు పుణ్యవదులు కల్లాఁగా కేమి యా
గంగఁ బోలలేవు గావి యందు
గంగ పేర మించి గౌతమి కృష్ణ కా
వేరి కుంగభద్ర వెలయు జగతి.

68

కం॥ ఈ నాయగు నదులుమ గం
గా వదితోఁ గూడి పంచగంగ లవంగా
నానావదులకు నెక్కువ
యై నెగడుఁ ద్రిలోక పాపనాకారములన్.

69

64 ప. (1) విహారు....మున అని యున్నది. విరహదుఃఖమున అని సవరణ.

66 ప. (2) విషసింధుప్రతీరంబునన్ అని యున్నది. ప్రవహత్సింధు ప్రతీరంబునన్ అని సవరణ.

67 ప. (3) నా పన్నగదేవి అని యున్నది. నా పన్నులఁదేల్చి అని సవరణ.

సీ॥ బ్రహ్మకమండలోద్భవ విష్ణుపద విక్
 ర్జజ భవ నిహితోత్తమాంగ గంగ
 బ్రహ్మహత్యాదిక పాతకోన్మూలనో
 దృట చటులోత్తుంగ భంగ గంగ
 నిజ తటస్థ నిరస్త నిస్సార సంసర
 జాంగనా రతిరయవంగ గంగ
 ముక్తి నర్తకవదూమోహనాభినయైక
 రవకళా రంగ తరంగగంగ

70

గీ॥ స్వర్గమర్త్యాహిలోక పాపన జలౌఘ
 కలిత మాధుర్య తైత్త్యోలామవ విశుద్ధ
 తావినిష్ఠిత రుచిర సుధాహిమాంబు
 శారదాంబోద శేషభుజంగ గంగ.

ఉ॥ గంగఁ దలంచినం గనివ గంగఁ గొనాదిన గంగ నాదినన్
 గంగ యటంచుఁ గుంభమునఁగాలువ నూతను దీర్ఘ మాదినన్
 గంగ కుభాభిధానమున గాదిలి పుత్రులఁ బిల్వ నేర్పినన్
 గంగ వసుస్త్ర యాగముఖ కర్మఫలంబుల నిచ్చు నిచ్చులున్.

71

వ॥ అని పలుకుదు సేతువునకుం జని తత్సమీపంబున నుద్ధానముఖంబున నొక్క మట్టి
 చెట్టు నీడను గొండిక యలపు దీర్చికొని కూర్చుండి రప్పడు.

72

సీ॥ కద్దన గావికోకలుఁగావి తలచుట్లు
 వ(యి)విండ నినువ చిప్పలు దనర్పఁ
 గడుపావనంబైన గంగలో మట్టియు
 భూతరేఖలు ఫలమున వెలుంగ
 శీతవాతాశవ వీతికి నిదిన కృ
 శాంగ కూర్మాసక భంగి మెఱయ
 మాపు లెత్తుక యుండఁ దాపిన భార య
 ప్పులక్రిందఁ గంబళాదులు పొవంగఁ

70. వ. (1) రంభ తరంగ గంగ. అని పాఠాంతరము.

.. (2) రామవ అని యున్నది. లామవ అని వ్రవరణ.

గీ॥ గుల పవిత్రులు పితృవత్సలులు మహిను
పర్వు లొకకొండ అమ్మహా వారిఁ గాంచి
కన్నులకు వేడ్క సందిల్ల గరులుకూడి
వచ్చి నట వారణాసి కావళ్ళవాడు. 73

కం॥ వారిఁ గనుంగొని ముని మన
మారఁగ మముఁ దలఁచివచ్చి యరుదెంచెను భా
గీరథి యదే చూడుము పం
కేరుహదళనయన యనుచుఁ గీర్తించి తగన్. 74

గీ॥ అద్భుతము విను రామేశ్వరాభిషేక
మునకు భాగీరథీతీర్థ మనుదినంబు
వచ్చు వీ సేతువునకు నవశ్యమును మృ
గాక్షి యా కాశీనుండి మధ్యాహ్నమునకు. 75

కం॥ శ్రీరామేశ్వరదేవుఁ బ్రతి
వారము గంగాజలముల వసుధాజను లిం
పార నభిషేక మార్పుట
నారీ! శ్రీరామ శాసనంబునఁ జూమ్మా! 76

ప॥ అని పలుకుచు నింతియునుం దానును గంగాతీర్థభారవాహకులం జూచుచుండి రంతఁ
దారును నమ్మహిరుహంబు నీడం బ్రళమిత పథ పరిశ్రమలై మధ్యాహ్న సమయం
బగుచు వచ్చె, నభిషేక సమయంబు నిదియ శీఘ్రంబున రామేశ్వరలింగంబు నగరికిం
బోవలయు నని చనిరి. వారల యభిప్రాయంబు లెఱింగి నిజాంగనకుం గంజసంభవుం
డిట్లనియె. 77

మ॥ మనముం బోదము పీరివెంటి నిదిగో మధ్యాహ్నమయ్యెం గవత్
కనకచ్చత్రము రామలింగమున కగ్రక్షోణ సేవార్థ మె
త్తిన చందంబున భానుబింబ మలరెన్ దేజోధికస్ఫూర్తిజే
వనజారాఘవుఁడ వచ్చె నా సమయమున్ వచ్చెన్ జన ప్రార్థనయై. 78

కం॥ మధుభిన్నాభిస్థలమున

విధి సంభవ మొందెయ్యున్న విధమున సేతు
ప్రథితబ్రహ్మ సరోంబుజ
మధుగత తపనీయమూర్తి మద్రవి యొప్పెన్.

79

గీ॥ ధ్యానయోగంబు లుడిగి ¹మాధ్యాహ్నికంబు

లైన కర్మంబు తొనరింప నడుగుదెంతు
రాశమన్థలమునులు సేత్వంతికాబ్ధి
కమలభవకుండికాది తీర్థముల కింక.

80

కం॥ అని వింధ్యాచల దమనుడు

చన లేచిన యమ్మహిజ కాఖం ²జతుకా
తనుధరులై వ్రేలుచుఁ దప
మొనరించెడు నునులు గొంద టుత్తమ చరితుల్.

81

కం॥ వారలఁ గనుఁగొని యచ్చెరు

వార నగన్ముండు నిలిచె నా సంయములున్
జేరి ప్రణామాంజలి బం
ధూధత ననిరి యమ్మహాత్మునితోడన్.

82

చ॥ కలరు మహామునీశ్వరులు కంజభవాదులు నిష్ఠితేంద్రియా

త్ములు జగదేకపూజ్యులు సముజ్జ్వలసంస్కృతు లివ్వసుంధరన్
గలిగిననేమి యీక్రియ నఖండచిదా ప్రియై సత్పులంబుగా
నలఘుసమాధి నుండెడు మహాత్ములఁ గానము ³గాక యెయ్యెడన్.

83

80 ప. (1) మధ్యాహ్నికంబు అని వ్రాతప్రతి పాఠము

81 ప. (2) జతుకాదను తరులై అని వ్రాతప్రతిలో నున్నది. జతుకాతనుధరులై అని సవరణ. జతుకాతనుధరులై = చివుక పిట్టల శరీరములను దాల్చినవారై అని అర్థము. చివుక పిట్టలు చెట్లయందు తలఁకిండుగా వ్రేలుచుండును.

83 ప. (3) మహాత్ములు గానముగాని యెయ్యెడన్ (వ్రా) మహాత్ములఁ గానము గాక యెయ్యెడన్ (స)

సీ॥ త్రైలోక్యభయద వింశ్యుః సుందరాభరణే
 ద్రము క్రుంగి ముట్టి పరాభవంబు
 దరణీతలం బెల్లఁ దిరిగివచ్చి కవాక్కి
 బుడిసిటఁ బట్టి భూతిశక్తి
 వాతాపి ఒతరాగ్ని వైచి మౌక్తికక్రింద
 నిమి రారగించి నెఱుంగునంబు
 హరుపెళ్ళినాడు తద్దర క్రుంగిపోకుండ
 దక్షిణక్షమ మన్న తానకంబు

గీ॥ తారకాకార పింగనోదయములేత
 వారి మాలిన్య ముడుపు దివ్య ప్రభావ
 మమరులకునైన గలదె వీయట్టి ఘనున
 కిదియు నద్భుతభంగియే యెన్న చూడ.

84

కం॥ అక్షయ కరుణాసంప
 ద్భీక్ష విశాలాక్షితోడి విష్ణేశ్వరుడే
 సాక్షాత్కరించె నని ప
 ద్మాక్షియుతు స్మిన్ను గంటి చూహాదమునన్.

85

కం॥ కలశభవ ! మా తపంబులు
 వలియించె స్నేహ రామభద్రుని సత్యో
 క్తులవలన సేతుబంధ
 స్థలి దావక దర్శనమునఁ దత్కృజ్జనిధి !

86

వ॥ మహాత్మా ! విన నవధరింపుము ! మేము వారిభిల్లులము. జన్మించినది మొదలుగా
 సంసార సుఖ కారణంబులై స్రవ్యుండన వనితాది విషయంబుల చవి యెఱుంగని
 యింద్రియంబులు గలవారమై మోక్షపేక్షం బక్షిప్రభృతి సూక్ష్మాకారంబులు వహింపుచు
 గిరిదరీగర్భంబుల తరుణాభాకోటరాదులఁ గొంతకొంతకాలంబులు నిబయముఁ బెక్కు
 దివ్య వర్షంబులయ్యెం దవంబు సల్పుచు మోక్షంబు వడయు నుపాయంబు గావక

84 ప. (1) ముట్టిన—అని (వా) మట్టిన (స)

„ (2) దక్షిణక్షమనున్న దానకంబు - అని వ్రాతప్రతిలోనున్నది. దక్షిణక్షమనున్న
 తానకంబు అని వవరణ.

„ (3) కిదియ, యద్భుతభంగియే యెన్నిమాడఅని వ్రాతప్రతి పాఠము. “కిదియనద్భుత
 భంగియే యెంచిమాడ” అని సవరణ.

యుడ సీకడపట మణ్ణికొమ్మల వ్రేలుచుండ జకదేకరక్షణార్థంబు బ్రహ్మాదిదేవతా ప్రార్థితుండగు నాదినారాయణుడు శ్రీరామావతారం బంగీకరించి ¹దేవాంశ జాతులగు సుగ్రీవాంగదాది కపిపీరులతో సముద్రంబు గట్టి నిజాంగనాద్రోహీయగు దశగ్రీవుని పుత్రమిత్రయతంబుగా ²దుష్కరశరంబులతో నణచి ప్రియాసమేతుడగుచు గ్రమ్మరి నిజజానన సేతుబంధనంబునం దనపేర శివలింగంబును బ్రతిష్ఠించి ³యీ పుణ్యక్షేత్రంబున బ్రహ్మహత్యాది పాతకంబులు వాయు నీ ష్టేత్రంబునం జేయు ధర్మంబులు కోటిగుణితంబులై వలించు నని వరంబిచ్చెఁ దత్కాలంబున సమీపవర్తి యైన నారదమహామనీంద్రుండు మా విధం బెఱింగించి వీ రేవిధంబునం గృతార్థు లగు దురనిన నదేవుండు.

87

కం॥ నారద ! యిమ్మును లొనరుచు
ఘోరతపము మోక్షలక్ష్మి కోరిక నయ్యెన్
వీరికిఁ దన్మక్తిశ్రీ
చేరిక కుంభజునివలనఁ జేకులు ననినన్.

88

కం॥ అని యవ్విభుం డయోధ్యకుఁ
జన నానృపు వీడుకొని ప్రసన్న వదనుడై
ఘనుఁ డా వై ధాతృఁడు మముఁ
గొనియాడుచు వచ్చి యిచటఁ గుజవిటపములన్.

89

కం॥ తలక్రిందై జతుకాఖగ
ములమై వ్రేలాడు మము ముముక్షుఁ గని వే
తలయూచి తద్విధము మా
కలవడ వినిపించి చనియె ⁴నల్లన నిచటన్.

90

-
- 36 ప. (1) దేవోశకౌతులగు. అని యున్నది - దేవాంశ జాతులగు అని సవరణ.
 „ (2) దుష్కరంబులతో నణచి అనియున్నది. “దుష్కరశరంబులతో నణచి” అని సవరణ.
 „ (3) (యీ పుణ్యక్షేత్రంబు.....రనిన) అను భాగము హైదరాబాదులోని గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్టు లైబ్రరీయందలి వ్రాతప్రతిలోలేదు.
 89 ప. వైధాతృఁడు=బ్రహ్మమానస పుత్రుడగు నారదుడు.
 90 ప. (4) నట్లన - అని యున్నది. నల్లన అని సవరణ. (చనియెన్+అల్లన)

వ॥ మా భాగ్యంబున మేము సేయవలయును భలోన్ముఖంబు లయ్యెడు కాలంబున నెప్పుడు
భవద్దర్శనంబు సిద్ధించె. మమ్ముం గృతార్థులం జేయు మనిన నగస్త్యుం డిట్లనియె.
91

కం॥ తాపసముఖ్యులు మీ రప్పు
తాపేక్షాపరులు సంతతాతీతయ లిహి
ద్దీపితులు రామదేవ కృ
పోపేతులు ముక్తి మీకు నొదవుట భరమే.
92

మ॥ పరమబ్రహ్మమయుండు విష్ణుడు జగత్సృష్టాంతిగా రారుణి
పరిరక్షాత్మము పుట్టి రామవీరుడై పద్మాపవంశంబునం
దరుదారన్ వినుఁ డా మహీశుని డహియఁ జాననశ్రీఁ గృపా
పరిబుద్ధిం దగ మీకుఁ జెప్పెద భవత్ప్రాప్త్యాపవర్గత్వమున్.
93

వ॥ జప్పుడు మనమందఱము సేతుబంధ పుణ్యాక్షేత్రంబున నముద్ర బహ్మ కుండితాతిర్థంబుం
స్నానాదికృత్యంబులు నిర్వర్తించి రామేశ్వరు సందర్శించి తత్రత్త విద్యన్ముని
గణంబులతో ముక్తిమంటపంబునఁ గూర్చుండి మీరడిగిన ముక్తి రమాసమాగమోపాయం
బుపదేశించెదనని వారునుం దానునుం జనియె నప్పుడు.
94

సీ॥ ఉష్ణాంశుకర దాహ మొదవకుండఁ బయోద
మాతప వారణ మగుదు నేగు
గమన భేదోద్భూత మర్మయి తోడ్దొన
మందానిలము వీచి మాన్వచుండు
సంగతైత్యముకల్గ నక్కడక్కడఁ జల్లు
దురు వనదేవతల్ విరులతేనె
(⁸) "ఇత ఇతోయతినాథగతి" యని ముందట
వన్యకీరశ్రేణి వచ్చుచుండు

93 ప. (1) "నిజేశుడు మహియాశాననశ్రీగతా పరబుద్ధిం" అని వ్రాతప్రతిలోనున్నది.
మహియాశానన అని (స)

,, (2) 'భవత్ప్రాప్త్యాపవర్గత్వమున్ అనియున్నది.' భవత్ప్రాప్త్యాపవర్గత్వమున్ అని సవరణ

95 ప. (3) 'యితియితో యతినాథ గతియైనముందట పన్నకెరశ్రేణి' అని వ్రాత ప్రతిలో
నున్నది 'ఇత ఇతో యతినాథగతి' యని ముందట వన్యకీరశ్రేణి వచ్చుచుండు అని సవరణ

- గీ॥ సేతుకుఁ బాఠికారామసీమ మౌని
కల అనత్పర్వశాలాగ్రముల సారణ్య
గర్భ హరి హర నిభునకుఁ గలశజునకు
నభిమతంబుగ వాలఖిల్వాదు లలర. 95
- వ॥ ఆట్లు చనిన. 96
- చ॥ కనియె నగస్త్వఁ డమ్ముని నికాయముతోఁ బున రాత్మ పానసం
జనిత కుతూహలాగమన సంప్రభు ¹వహ్నిశిఖావశీవిరో
కన తరళోర్మి హస్తధృత కన్దుకణ ప్రసవాశితో సమ
ర్చన నియమైక ధీనిధి దిశావలయావధి నమ్మహోదధిన్. 97
- చ॥ అరుదుగ సీమక్రోధశిఖి నార్పుటకై వడిగ్రోలి తోన జా
తరళిఖి నార్పు నొల్లక వెడల్పితి నన్నుఁ గృప న్మదీయ జా
తరబడబాగ్ని నార్పును వెడల్పును నేరను దీని మాన్పు నన్
పరునున వార్ధి ఘూర్జిలుట వద్దె మనంబున నిల్పరామికిన్ 98
- మ॥ తను బ్రార్థించిన లక్ష్మిఁగొస్తుభముఁ జింతారత్నమున్ గల్పకా
వనిజాతామృత కామధేనువు మరుద్వాహంబు నై రావతం
బును రంభాదుల నిచ్చె వేల్పులకు సంభోరాశి దాశ్యప్రభా
వ నిహుడిం బ్రభు మన్యుఁ డింకఁ గలఁడే వర్జింప లోకంబులన్ 99
- చ॥ భువనభయంకరం బగుచుఁ బుట్టిన హాలహలం బిజించె నా
శివుఁ డుపకార మంబునిధి చేకొనె యెట్టికృతఘ్నులో సుమీ
దివిజులు శ్రీ సుదాదులు దృతింగొని సేయరయో తదాత్మ సం
భవ బడబాసల వ్యధ కుపాయ మతండు గభీరుఁ డేమరన్. 100
- ఉ॥ అంతయు నిండి మర్త్యభువనావనబుద్ధి నమర్త్యభూతలా
క్రాంతి యునర్పణోక జలరాశి యథార్థత మన్న డిట్లు లా
వంతయు మేర దప్పుక మహాత్ముఁడు దైవప్రకల్పితాశయా
త్వంత జగత్ప్రయోక విలయావసరంబున నేమికికో యగున్. 101

96 ప. (1) "వహ్నిశిఖావశావరోకన" అని వ్రాతప్రతిలో ఉన్నది.
"వహ్నిశిఖావశీ విరోకన" అని సవరణ.

,, (2) దిశావలయానిధి (వా) దిశావలయావధి (న)

101 ప. (3) కొంగిన్ ; కా నొగిన్ (వా) కోయగున్ (న)

ప॥ కట్టు వర్జసియం బగు నా యర్జసింబుఁ జేరఁబోయి. 102

కం॥ గోమూర్తి యుడిగియును రా
భూమీసతి ! వాం మునువఁబోలు ననుచు వే
లామహిళామణి మణిమయ
సీమంత కింలాపకంబు సేతువుఁ గాంచెన్. 103

ప॥ కాంచె కాంచనగర్భ ప్రభుత్వి దివ్యసేవ్యంబున సేతుబంధనం బెక్కి-(సి)ంధూపబ(ర్హి)
శేవ్యండు(క)రాధిబిల్బులు విడుచున లోపాముద్ర కట్టసియె 104

కా॥ అచంద్రార్కము నిల్చ సేరు పెడి రామాదీశ సత్కీర్తితో
భూవక్రంబున సర్వసేవ్య మగుచున్ బుద్ధాస్థలీరాజమై
శివాదాగోచర మొక్క దివ్యవీరా వాల్మీక్య మబ్బుం జామీ
యే చందంబునైన వచ్చి మనుజుఁ డే సేతువుం జూచెనన్. 105

కం॥ సేతువుఁ జూచిన యపుడే
భూతలమునఁ గలిగినట్టి పుణ్యక్షేత్ర
వ్రాతముఁ జూచిన వలయులు
చేతికిఁ జగుదెందు వేదసిద్ధం బబరా ! 106

గీ॥ కువలయేకజ యిది ధనుఃకోటి చూడు
మనధనుఃకోటితోడ రాచువుడు దీని
సేరు ద్రిప్పిన పునసుడి నేడుఁ దిరుగు
నది ధనుఃకోటి యయ్యెఁ రిషీర్థా (బి) యగుచు. 107

103 ప. (1) భూదేవి గో రూపమును విడిచిపెట్టినప్పటికిని ఆ గో రూపమునకుఁజెందిన వారి మును (తోకను) మాత్రము మిగిల్చినదో యనునట్లున్న - సమాద్ర తీరమను రమణీమణి దార్శిన్య మణిమయమగు వాపట బొట్టుగా రూపింపదగు సేతువును కనుగొనెను అని భావము కానొప్పును. 'పాల మునువఁబోలు' - పారాంతరము

(2) లలాదీకయగు అను పాతము సముచితముగాఁ దోచుచు.

105 ప. (8) వాచా+అగోచరము అని గ్రాహ్యము. "వాచాగోచర మొక్క దివ్యవీరితా వాల్మీక్య మబ్బుం జామీ" అని పారాంతరము (ప్రౌఢరాధాదు వ్రాతప్రతి).

107 ప (4) మనసుడి సాధుత్వముచింత్యము. అనివ్యక్త గ్రామ్యముగా నెంచదగును.

కం॥ 1 ఆ తీర్థము మింటు బగ

వ్రాతము విహరించునేని వడిఁ బడు నందున్

2 నాతి ! ధనుఃకోటిఁ బడిన

పాతకి మేన్దొఱగి దివ్యభావము నొందున్.

108

కం॥ రామేశ్వరలింగము శుభ

ధామము వీక్షించు పొలతి ! తరణయు సాల

శ్రీ మెఱయ నప్పరిధి బర

ధామ ప్రతిబింబ మట్లు తనరెడు నచటఁ.

109

ప॥ అని తదంతికంబున ననుచిత పుణ్యతీర్థంబుల విహిత కర్మంబు లాచరించి యయ్యగ స్తుండు లోపాముద్ర నవలోకించి శ్రీరామవిభుండు పౌలస్త్య శిరశ్చేదనానంతరంబున విభీషణునికి లంకాపురంబు పట్టంబుగట్టి సురాసుర పూజితుండె కపికోటులతోఁ బుష్ప కారూఢుం డగుచు సీతయుం దానును నయోధ్యానగరంబునకు వచ్చుచుం దనముందర దశగ్రీవాకారంబునఁ దద్బ్రహ్మహత్య చనుదేర దానింజూచి బ్రహ్మస్వరూపుండును నిరంజనుండును నయ్యగ సకలదర్శంబులుఁ దత్తత్ప్రాయశ్చిత్త విధానంబులు నిజనియ మితంబులు గావునఁ దా నంగీకరించినప్పుడుగాని లోకంబులు ప్రవర్తింపవని వహించు కొని యీ బ్రహ్మహత్య సేతుబంధంబునం బాపవలయునని వచ్చి శివప్రతిష్ఠ పూజా నమస్కారంబులు పాపహరంబులుగా వరం బిచ్చినవాడు గావునఁ దత్ప్రతిష్ఠకౌఱకు శాసనస్తంభ విజయంబును, శివలింగంబును బ్రతిష్ఠించిన బ్రహ్మహత్యయు నద్దేవుని బాసి నకలజనులకు దృష్టాంతంబుగా నీ దేవాలయంబున ఛాయారావణంబునఁ దోచు చుండు ననిన లోపాముద్ర యిట్లనియె.

110

కం॥ వదునాలుగు నేడాదికిఁ

దుది దినమునఁ బురము జొరఁగ దొరయుపతికి నె

ట్లాదవెనొకో రామునికిఁ

సదాశివ స్థాపనార్హ నమయం బిచటఁ.

111

కం॥ ఈ లింగ స్థాపనమున

నేలాగున సంభ్రమించె నీ శిల యిచ్చో

వేలాతటమున నావుడు

నా లలన కగస్త్యమౌని యనియెం బ్రీతిఁ.

112

108 ప. (1) ఆ తీర్థముమింటు అని (వ్రా) ఆ తీర్థము అని (ప)

(2) ప్రితి ధనుఃకోటిఁబడిన బాతకములు తొఱగి దివ్యభావము నొందున్. అని యుండఁదగును.

సీ॥ విషము త్రిలోకైక విభుఁడు శ్రీరాముఁడు
పదునాలుగవయేడు తుదిదినంబు
నందునఁ బదునాలుగగు గడియ కయోధ్యఁ
జొచ్చు ప్రతిజ్ఞ వచ్చుచు నిచటకు
నిలిచె నెన్నిది గడియఁవేళ నిల్చి యు
త్తమశిలఁ గొనిరమ్ము తారగిరికిఁ
బోయి వేగను వాయుపుత్ర సీ వని యన్న
నతఁడు నట్లన వచ్చు నంతలోన

గీ॥ వేళవచ్చిన నిసుకఁ ¹పృథ్వీవిభుఁడు
లింగరూపంబుచేసి నిల్చిన మహిజ
సీతయును నిల్చె నిసుకతోఁ జేసి నంది
నట్ల నిలిపిరి కపుయను నంది శివుల.

113

క॥ హనుమంతుఁడు మఱికాద్యయ
మునకున్ శిల గొంచువచ్చె మునిసురకోటుల్
తను గొల్వఁ గనకగర్భుఁడు
చనుదెంచెన్ రామలింగశంభుని జూడన్.

114

వ॥ అప్పుడు గగనగంగయుం జనుదొచి రామలింగంబు నభిషేకంబు సేసె నద్దివ్యలింగంబు
సేవింప వచ్చియున్న శివించి ముఖ్యులును జగదీశ్వరుండగు రామచంద్రుండును
గంగాభిషేకం బొనర్చిరి. అంత హనుమంతుండు తానుదెచ్చిన శుమృతశిల రాము
మ్రోల నిల్చిన నతని భక్తి నభినందించి యద్దేవుం డిట్లనియె.

115

గీ॥ తగు ముహూర్తంబునకు రాక తడయుటయును
వేళ దప్పిన నిసుక సీవేళ యంత
శివొదిపి నిల్చితి నీ లింగమున శివుండు
నిందు వసియించి మదభీష్ట మిచ్చె నపుడు.

116

113 ప. (1) పృథ్వీసుతుండు. అని వ్రాతప్రతి (మ.ఓ.లై. ప్రతి) పాఠము. పృథ్వీవిభుండు
అని సవరణ. పృథ్వీవిభుండు=రాజగు శ్రీరాముఁడు.

115 ప. (2) విరించి ముఖ్యులంజూచి జగదీశ్వరుండగు రామచంద్రుండు ప్రతిదినంబున
గంగాభిషేకం బొనర్చిరి. అని వ్రాతప్రతిలోనున్నది. అన్వయము సరిగా
లేనందున సవరణ చేయబడినది.
పొరిపి (వ్రా) పొదిపి (స)

కం॥ నీ వుత్తమ శిల గైకొని
 పోవుము శ్రీమ్రమున నిల్చి ¹మదమారగ నా
 ర్యావరు నారాధింపుము
 నావుడు హనుమంతుఁ డనియే ²నరనాథునితో. 117

సీ॥ ధరణీశ యాచంద్రతారార్కముగ సేతు
 బంధంబు నున్నత బాహుశక్తి
 నిచట నీ శాసనం బెసఁగ శ్రీరామలిం
 గంబు నిల్పితివి లోకంబు లలర
 జలనిధి సేతువు గలకాలమ న్ ³భువి
 సమృత శిలయెకాక యగునె యిసుక
 తగు ముహూర్తంబని తప్పకుండఁగఁ బఠి
 ణ్ణించి ప్రసిద్ధిని జె.ది తీవు

గీ॥ నృష్టినాయక! నిల్చు నీ శిలయ వాలు
 కా మహేశ్వర లింగంబు కడకుఁ ద్రోచి
 తగిన వేళకు నే రాని తప్పు గావు
 మనినఁ దన్ముగ్ధతకు నవ్వె యనియే విడుడు. 118

గీ॥ తప్పు లే దెన్నడును వాయుతనయ నీకు
 భయము విడువుము దీన నీ బావభుద్ధి
 నెఱుంగనే దానికేమి యీ యిసుకఁ జేసి
 నట్టి లింగము శిలయున్న యట్ల యుండు. 119

కం॥ హరు దివ్య శక్తి సంపద
 కరము ప్రవేశింపఁ గులిశ కర్కశమై సు
 స్థిరమై యున్నది లింగ
 స్వరూపమిది దీనిఁ దిగియ శక్యంబగునే. 120

చం॥ అనుటయు వాయుపుత్రుఁడు కృతాంజలియై జగదీశ! నీదు శా
 సన మిది యెక్కువేఁగడువ శక్యము కాదని కాక దీని ది
 వ్యను శిల నిల్చి నెంతపని వారిజసూతి యలర్చ మీరు పం
 చిన శిల దీసి యీ శిల రఁపించెద నట్లన శంకులింగమున్. 121

117 ప. (1) సుఖకరముగ అని వ్రాతప్రతి-యతిభంగ దోషమును పరిహరించుటకై ముద
 మారగ అని సవరింపఁబడినది.

,, (2) నావికుతోడన్. అని వ్రాత ప్రతి. నరనాథునితోన్. అని సవరణ.

118 ప. (3) ధ్వని. అని యున్నది. భువి అని సవరణ.

ప॥ స్వామీ! భవన్నిర్మితంబు కావున దేవర పరమోత్కర్షం బొనర్చితిరి కాక వాలుకాకృతికి నంతశక్తి యొక్కడిది? మీ యనుజ్ఞ కలిగిన నిది తిగిచి యీశుం బ్రతిష్ఠించెద ననినఁ దనశక్తి కొందొక శివలింగంబునందు విల్చి యంతర్హాసంబున రఘుపతి నీ పటుసేయ నోపిన మాకు నియ్యకోలనిన నుత్పహించి వేల్పులమూకలు మూలై చూడ హను మంతుండు వాలుకా లింగంబు కరద్యయంబునం బొడువంబట్టి బిట్టు తిగిచి రాకున్న నభిమానించి వాలపాశంబునం బట్టి తనశక్తి ¹యంతయుంజూపి తిగిచి యట్టునుండిగియ రాక మేను సడలి మూర్చిల్లిన లక్ష్మణుండు కౌగిలిచి యల్లన మూర్చ దేర్చిన నవ్వి భుండు దేవతాశక్తియేకాక శివామాన్య చరాచరశక్తి కింత శక్తి యొక్కడిది నీ మనంబు నొచ్చునో యని వారింపవై తిని. దేవతా ప్రభావంబు ²దెలియవై తివి అయ్యపరాధంబు వాయ నీ శిలాలింగంబు నీవు ప్రతిష్ఠించుమని నియోగించి వేల్పుల వీడుకొలిపి అయోధ్యకుం జనియె నంత దేవతాప్రభావంబు మఱియెచ్చట లేదని చెప్పుచుం జని రామేశ్వరు సందర్శించి.

122

క॥ మటసూతి మ్రొక్కి జాగిలి
 4(కుటిలాలక) తోడ మాని కులములతోడన్
 నిటల విలోచనునకు నిజ
 నిటలాద్యష్టాంగి ధారుణీతలుఁ దగుచున్.

123

చ॥ జయజయరామ శాసనవిశాలయశోనిధి భాస్వదందు భా
 శ్రయ మహనీయ భూరియుత శాశ్వతలింగవిలాస ! సేతుబం
 ధయుత ! సరోజసూతి ముఖదై సతపూజిత ! దర్శనీయ ! య
 వ్యయ ! జయరూప ! యమర్త్యభువనావన ! దేవ ! యమప్రజాశనా !

124

క॥ కొంచెపు పాపము లుండునె
 పంచమహాపాతకములు భస్మంబులు గా
 వించు భవద్దర్శనము ³స
 మంచిత సేతుప్రతిష్ఠితా ! శుభమూర్తి !

125

122 ప. (1) యట్లయంజూపి (పాతాంతరము)

., (2) సామాన్యచరాచరశక్తి యంతశక్తి అని వ్రాతప్రతి పాఠము.

., (3) దెలియవై తివి అని (ప) దెలిపితివి (వ్రా)

123 ప. (4) "కుటిలాలక" "లుప్తపూరణము

124 ప. (5) మర్త్యభువనాసురమంద దమప్రనాశనా ! యని వ్రాతప్రతి పాఠము.

125 ప. (6) నమంచిత సేతుప్రతిష్ఠితా శుభమూర్తిన్ అని వ్రాతప్రతి పాఠము. ప్రతిష్ఠితా : శుభమూర్తి (స)

వ॥ అని ప్రశంసించి తదభిషిక్త భాగీరథీతీర్థ శీకరనికరశుచీభూత పాటల జటాజూటం
బుతో నంతగ్గేహంబుతో వెల్వడి బహిర్ముక్తిమంటపంబున సకలవిద్యస్మనీంద్ర పరి
వృతుండై శిఃపాముద్రయుం దానును సుపనిషద్విద్యాప్రబోధంబులు మూర్తిమంతంబులై
ప్రదీపించుచున్నట్లు కూర్చుండి యగస్త్యమహామని వాలఖిల్వమహామునులం జూచి భవ
దభిమత నిరతిశయానంద పరమకైవల్యపద బగు మపాయం బుపదేశించెద సావధాన
మానసులై వినుండని యిట్టనియె.

126

గీ॥ నారదుఁడు దివ్యముని బ్రహ్మనందనుండు
తెలిపెగా మీకు శ్రీరామ దివ్యవచన
మార్గమునఁ గుంభజుఁడు మోక్షమార్గమునకుఁ
దగు నుపాయంబుఁ జెప్పెడుఁ దథ్య మనుచు.

127

వ॥ అట్లన శ్రీరామచంద్ర ప్రసాదంబునం జనిత విజ్ఞానంబునం జెప్పెద. 128

క॥ రాముఁడు సత్యబ్రహ్మ
శ్రీమూర్తియుఁ గేశరచిత చిరతరమాయా
తామరసశాండ రక్షకుఁ
డిమ్మెయి వర్తిండు విష్ణుఁ డెఱుఁగుచు బుద్ధిన్.

129

క॥ శ్రీవిష్ణుని నిత్యాకృతి
భావింపఁగ రామనామ భవ్యతనువిలా
సావిర్భవంబు నవతా
రావళిలోఁ గపటతనువు యదుపతి యయ్యెన్.

130

సీ॥ ఆదితేజము దివ్య మానందనిధి బ్రహ్మ
మజ మనంతము సత్య షడ్వయంబు
విభుని నిత్యంబు చిద్విభవంబు పూర్ణంబు
నైన కేవలతత్త్వ మరయ నాది
నారాయణుని పూర్వనామ మైగట్టి శ్రీ
రామనామమున నేర్పడిన రూప
మంతరారాములు సంతర్మహాశ్శోకు
లునునైన యోగీంద్రజనుల కోర్కి

గీ॥ యదియె తద్రామమంత్రమా ననఘులార!
తారకబ్రహ్మ మెఱుఁగుఁడు తదభిలషిత
లలితకై వల్యలక్ష్మీ విలాస సిద్ధి
దంబు వేదాంతసార మంత్రములలోన.

131

గీ॥ కలవు మంత్రంబు లెన్నెనఁ గామితార్థ
సంపదల నిచ్చు నట్టివి జగతిలోన
నెవ్వయను మోక్ష మీఁజాల వెఱిగికోనుఁడు
తారకబ్రహ్మ దివ్యమంత్రంబె కాని.

132

మ॥ ఘన మంత్రాఘములందు వేదజననిన్ గాయత్రి నిష్ఠార్థ దా
యినిగాఁ జెప్పుదు రాగమజ్ఞు లది పృథ్వీదేవరాజన్య వం
శ నిజాచార నియుక్త గావున సమస్త గ్రాహ్యయై ముక్తిసా
ధన సంపత్తి వహింప నేర దెవుడున్ దత్తారక ప్రాధిమన్.

133

గీ॥ సప్తకోటి మహామంత్ర జాలమునకు
రాజు నారాయణాష్టాక్షరంబ యంద్రు
సప్తకోటి మహామంత్ర జాలమునకు
రాజు శివనామ పంచాక్షరంబ యంద్రు.

134

వ॥ ఇంత ప్రభావంబు దీని కెట్లు కలిగె నంటిరేని యవి తారకబ్రహ్మ మంత్రోపాసన జ్ఞాన
సాధనంబులు.

135

సీ॥ దురిత సంసారంబు తరియింపఁ జేయఁగా
బ్రహ్మ స్వరూపమై పరగు కతనఁ
దారకబ్రహ్మభిదానమై శ్రీరామ
మంత్రోత్తమం బాగమముల వెలయు
బ్రహ్మహత్యాది పాపము లాచరించిన
ఖలులకు నజ్ఞాన కలుష హృదయ
పశు పక్షి కీటక పర్యంత జంతు సం
తతికి విద్యాబలోదారతాది

గీ॥ మద సముద్రృత్త కామాంధ మాససులకుఁ
బ్రాణవిరతిని దారకబ్రహ్మ మిది స
ముచ్చరించిన దండ నన్యఁడు నిజేచ్ఛ
నుచ్చరించినఁ గల్గు సాయ జ్యులక్ష్మి.

136

కం॥ సూరులు కొందఱు వినుఁ డోం
కారంబును మహిత తారకబ్రహ్మముగా
నారసి చెప్పుదు రయ్యోం
కారము దుష్కర్మ తారకం బగుచునీకిన్.

137

ప॥ కేవల తారకబ్రహ్మ మంత్రంబు జప్యంబై మోక్షం బీనేరదు గాని యీ యోంకారంబు
సహకారియై ప్రాణనిర్వాణ సమయంబున నిశాధిదై వతంబగు నారాయణుని దలం
పుచుం దన్నుచ్చరించిన పరమ యోగీంద్రులకు సుగతికిం గారణంబగు నది యెట్లంటి
రేని.

శ్లో॥ ఓమితేజాక్షరంబ్రహ్మ వ్యాహర న్మా మసుస్మరన్
యః ప్రయాతి త్యజ నైహం స యాతి పరమాం గతిమ్॥

అని భగవద్వచనంబు కలదు. అదియునుంగాక మంత్రాద్యక్షరం బగుటంజేసి యీ
యోంకారంబు తారకబ్రహ్మంబు గాక శ్రీరామమంత్రంబే తారకబ్రహ్మం బగుట
యెట్లంటిరేని.

శ్లో॥ మమద్వో ర్మణికర్ణేతు మణికర్ణ నివాసినః
అహం దిశామి తన్మంత్రం తారకబ్రహ్మ వాచకమ్॥

అని తారకబ్రహ్మ మంత్రోపాసకుండగు శివుండు తనకు విశ్వరూపంబు చూపిన శ్రీ
రామవిభుని సమ్ముఖంబునఁ జతుర్ముఖ ప్రముఖ బ్రహ్మ యోగీంద్ర బృందారక పరి
షన్మద్యంబున విజ్ఞాపనంబు చేసిన వాడు కావున నిస్సంశయంబుగా నెఱుంగుదు శ్రీ
రామమంత్రంబే తారకబ్రహ్మ మంత్రంబు.

138

కం॥ మణికొందఱు శివపంచా
క్షర మంత్రము తారకంబుగాఁ జెప్పుదు రు
ర్వర నట్లేనియు శంభుని
పరమోక్తికి నప్రమాణ భావము వుట్టున్.

139

సీ॥ ప్రణవంబు మణిమయ భద్రాననం బాగ
 మశ్రేణి నిత్య సామాజ్య లక్ష్మి
 యూరూఢ నారాయణాష్టాక్షరము శివ
 పంచాక్షరమును నాప్త ప్రధాన
 రత్నముల్ చామర గ్రాహిణి గాయత్రి
 యితర మంత్రము తెల్ల భృత్య గణము
 రాజతేజంబు శ్రీరామ ప్రభావంబు
 సాధ్యంబు కామాది శత్రు కులము

గీ॥ ప్రతిదినోపాసకలు పరబ్రహ్మ మునులు
 తత్ప్రదేయార్థ మపవర్గ దన్యపద మ
 హాధిపత్యంబు గాగ మూర్ధాభిషిక్త
 మహిమ శ్రీతారక బ్రహ్మ మంత్ర మొప్పు.

140

సీ॥ తారకబ్రహ్మ మంత్రము మహాబల మూర్తి
 పాపధరాధర పటలిఁ గూల్చుఁ
 దారకబ్రహ్మ మంత్రము దహన స్ఫూర్తి
 నేనోవన శ్రేణు లెల్ల నేర్పుఁ
 దారకబ్రహ్మ మంత్ర ప్రభాకరలీల
 దురితాంధకారంబు తొలఁగఁ ద్రోయుఁ
 దారకబ్రహ్మ మంత్రము భిదుర ప్రౌఢిఁ
 గలుష గోత్రములు భగ్నములు సేయుఁ

గీ॥ దారకబ్రహ్మ దివ్యమంత్రము భవాబ్ధి
 తరణి శ్రీరాముఁ డురుకర్ణ దారి సుమ్ము
 తారకబ్రహ్మ దివ్యమంత్రము జపించు
 వాఁడు శివునట్ల బ్రహ్మభావము వహించు.

141

కం॥ కావున మీ రీ మంత్ర
 శ్రీవిభవముచేత మోక్ష నిధిఁ గనుఁడు కా
 శీ వాసంబున శంభుఁడు
 1జీవత్యాగులగు మీకుఁ జెని నుడువంగఁ.

142

వ॥ అనిన వాలభిల్లులు విస్మితులై మహానుభావా! మారట శంభుండవు నీ వెఱుంగని యర్థంబు లేదు. నీ వచనంబు వేదాంత ప్రమాణంబై కుమతవాదన విభేదన ప్రమాణంబై సత్యజ్ఞాన సాధనంబై యున్నది. నీవు పలికినట్లు తారకబ్రహ్మ మంత్ర ప్రభావం బట్టిద. దివ్య ప్రభావంబుగల శివుండు శ్రీరామ తారక దివ్య మంత్రోపాసకుం డేల యయ్యె? కాశీ షేత్రంబున నునికింజేసి సకలజీవులకుం బ్రాంతంబునం దారక బ్రహ్మ మంత్రోపదేశంబున మోక్షం బొసంగ నేమి పని? చతుర్విధ పురుషార్థ ప్రదంబులగు శ్రీశైల విరూపాక్ష శ్రీకాళహస్తి కాంచీ పంచాదామ మహాకాళ స్థానాది శైవక్షేత్రంబులును శ్రీరంగ వేంకటాచలాహోబిల పాండురంగ సర్వవర సింహాచల శ్రీపురుషోత్తమ ప్రభృతి వైష్ణవక్షేత్రంబులు పెక్కులు ప్రసిద్ధంబులై యుండ నిమ్మంత సిద్ధికి కాశీక్షేత్రంబై యుత్తమం జగుట యెట్లు? శ్రీరామ విమంసు శివున కే నమయంబున నేమి కారణంబున విశ్వరూపంబు చూపె? నీ సకలంబు నాన తీయ వలయు ననిన గుంభసంభవుండు వారల కిట్టనియె.

143

కం॥ తన దివ్యత గనవచ్చిన
మునికిన్ భృగువునకు నలిగి మోసము నొందెన్
మును శివుండు తమోమయితిన్
స్వ నిజ బహ్మదిశక్తి గాలమి చేతన్.

144

వ॥ అది యెట్లంటేని

145

సీ॥ కనకాద్రి నౌకనాడు గంగాతటంబున
మునులెల్ల గూడి క్రిమార్తు లందు
మనతపఃపూజలు గొని ఫలం బొసంగుచు
నిత్యవంశేచ్ఛమై నెగడు దివ్య
విలసనం బెయ్యది వివరింతమని భృగు
1 సంయమిండుని దపోశ ప్రకాశ
నంపిన సతండు శివాలయంబున కేగి
2 సకళత్రు నద్దేవుశక్తి జూడఁ

146 వ. 1) సంయమిని (వ్రా.ప్ర) గణభంగము సంయమిండుని (స)
.. (2) వకలతృణదేవు (వ్రా.ప్ర) సకళత్రు నద్దేవు. (స)

గీ॥ తన్ని తత్పాలలోచన దహనమునకు
స్వపదతలనేత్ర పావక జ్వాల* (జూపి)
సేవ్యుడవు గావు ముక్తి వాంచిప నీ ప్ర
సాదము నయోగ్య మగునని శాపమిచ్చె.
146

గీ॥ తమ్మిరాచూలి నట్లన తన్ని తత్రప్త
చండ కోపంబు వారించి శాప మిచ్చె
ధరణి బూజా సమస్కార విరహితుండ
వగుము నీ పని యరిగె నవార్య మహిమ.
147

క॥ శ్రీవిభు నట్లన తన్నెన్
1దీ (వెలయగ మునిమనంబు) దెలిసి యతఁడు సం
సేవింపఁ గలిగె సుముఖత
భావింప వవజ్ఞ గలదె బ్రహ్మమయునకున్.
148

చ॥ వదలవి యా మునీంద్రుని యవార్యతరాగ్రహ శాపపీడచే
నదిమొద లాత్మగుండుచు సుధాంశు కళాధరుఁ డౌర్వవహ్ని లోఁ
బొదలు సుధాంశురాశియును బోలెఁ జరింపుచు నొక్కనాఁడు స
మృదమున విష్ణుని గవియె మౌనిసమర్పితుఁ గాశిలోపరిన్.
149

క॥ ఆనందవనములోపల
2నానందము (నంది వివశుఁ డగుచున్) విమల
జ్ఞానామృత రసమడితుం
దై నిశ్చల యోగరూఢి నలరెడు వానిన్.
150

గీ॥ కాంచి తద్దోర శాపదుఃఖంబు మావఁ
దారక* (ఁబను) దివ్యమంత్రంబు వడసి
యెలమి నగజకుఁ డనంత్ర మిచ్చెఁ దానె
మహికి గురుఁ డయ్యె శంభుఁ డీ మంత్రమునకు.
151

146. * జూచి (ప్రా)

148. 1) దీ విలయము నీమతంబు (ప్రా.పా) దీవెలయగ మునిమనంబు (ప)

150. 2) నానందంబునది ఎమగుచో (ప్రా.పా) పరిష్కృత పాఠము కుండలీకృతము.

151. 3) (ఁబను) (హ)

కం॥ అనవుడు నమ్ముని కిట్లని
రనఘా! యేమిటికి విష్ణుఁ డచ్చో సుందెన్
వన మానందాఖ్యంబై
చను పెట్టచ్చోటి కేల శంఖుఁడు వచ్చెన్.

152

ప॥ తత్రకారంబు మాకు వవిస్తరంబుగా నెఱింగింపవలయు నని
యడుగుటయును.

153

చ॥ కరిహసనోచ్చలన్మృకరఖండన! ¹ చండతరోరుచక్ర భా
స్వరః వహజప్రతాప రవిసమ్ముడితాశ్రిత చక్రకామిని
కర చరణాంప్రి మందర జగద్ధిత కార్య సుధాంబురాశి మం
దరధర! భానుసూను వరదా! వరదానవ మానభంజనా!

154

కం॥ ² విద్యాదివేద్య! వంద్య! య
యోధ్యాపురనాథ! పరమయోగీశ్వర చి
త్తోద్యేయ! ప్రతాపవిజిత
మధ్యందిన రవిసహస్ర! మరకతనీలా!

155

తోటకము॥ పరిహాసరస ప్రకటికృత యము
ద్ధరణీతనయా తరళాంగ లతా
వరిరంభ సుఖప్రసవక్తులకాం
కుర విగ్రహ సంకుచిత స్వధృతీ!

156

గద్యము. ఇది శ్రీమదనగోపాల చరణకమల సేవాదురీణ సత్కళాపారీణ కృష్ణభట్టారక
పౌత్ర చింతలపూడి కామయప్రభు సుపుత్ర శుద్ధసారస్వతవిభవ రాధామాధవ
ప్రణీతంబైన తారకబ్రహ్మరాజం బను మహాప్రబంధంబునందు ప్రథమా
శ్లాసము.

154. 1) చండగదోరు (ప్రా) చండతరోరు (ప)

155. 2) విద్యాదివేద వంద్య (ప్రా) విద్యాదివేద్య వంద్య (ప)

3) ద్యయ (ప్రా) ద్యేయ (ప)

156. 4) ముధరణి (ప్రా) ముద్ధరణి (ప)

తా ర క బ్ర హ్మ రా జీ య ము

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

కం॥ శ్రీభూతనయా నాయక!

భూభారోత్తరణార్థ భూపాల తను

శ్రీభరిత! భ క్తవత్సల!

సౌభాగ్య విశాల! రామచంద్ర నృపాలా!

1

వ॥ దేవా! విశ నవధరింపుము. పరాశర మునిశ్రేష్ఠుండు వసిష్ఠ శిష్యుండైన వామ. దేవునకుఁదరువాయి కథ విను మని యిట్టనియె.

2

సీ॥ అమృహామునులకు ననియెఁ గుంభజుఁడు మీ

రవధానమున వినుం డాదికాల

మున నా వనంబున వనజాసునుఁడు చేయు

రాజసూయాధ్వర రక్ష కతన

చేతఁ బ్రార్థితుఁడై వసించె విష్ణుం డది

యానంద మొనరింప నలరి దాని

కానంద నామధేయము చేసి విడువక

¹ (యవిముక్త) మీ క్షేత్ర మని వచించె

గీ॥ నతని చేతఁ బ్రకాశించె నా పురంబు

కాశి యగు పేరఁ బరఁగె జగమ్మునందు

గీర్తికం బయ్యె వైష్ణవ క్షేత్ర మగుచుఁ

గామిత శ్రీకరంబు కాశీ పురంబు.

3

వ॥ అచ్చటికి శివుండు వచ్చిన కారణంబు వినుండు.

4

మ॥ ధరణి దే² (వి కరారవిండమొ) తదుద్యన్మోళి వజ్రంబొ కా
స్వరమున్ శుద్ధము నైన బ్రహ్మరుచి³ పుంజం బై శ్వరంబైన యీ
గిరియై యుండెనా నాగఁ గల్పితరు సంక్తిర్బంబు⁴ గంగాంబు⁵
కరకిలోత్కర మారుతంబు నగు నా కైలాస మొప్పుం గనన్.

5

3-(1) యిది ముక్తి. (వ్రా) యవిముక్త (ప)

5-(2) () బువ్వపూరణము. (3) పుంజస్వరంబైన (వ్రా)

పుంజంబై శ్వరంబైన (ప)

(4) () (గంగాంబుకర) బువ్వపూరణము.

చం॥ నిఖిల మృగవ్రజ గ్రసన నిష్ఠర సింహ వినిర్భరార్భటి
 మఖర దరి సహస్రము¹ (ల ము) జ్ఞగముల్ భయమందు నా గిరిన్
 సుఖతర కిన్నరీకృత విభదృ పురారి² శశాంక గీతికా
 సుఖ సురభూజ భృంగరుత సంగతి ప్రీతి నొనర్చు నెంతయున్. 6

కం॥ ఆంధ్ర దగ విశ్వకర్ముడు
 సందీప్తానర్థరత్న జాలంబులచే
 నందముగా రచించిన
 మందిరమున నొక్క సౌధరి (మణి) వేదికపై. 7

తం॥ త్రిభువన రత్నార్థము ప్రా
 ణ భయంకరులైన త్రిపుర నిర్ధర రిపులన్
 రభసమున⁴ నొడిచి వేల్చుల
 కభయ మొసగి వచ్చియుండి యానందమునన్. 8

ఉ॥ గారవమొప్ప మానిత శిఖామణులందు నగేంద్ర పుత్రికిన్
 గూరిమి మైత్రి గానుకగఁ గొమ్మని యిచ్చి మణిద్వయంబునన్
 దోరపుఁ గర్తవ్యములు శోయజువువనిభంబు లింపు సౌం
 పారఁగఁ దాల్చి తాండవము నంచిత వైఖరి నాడె వేడుకన్. 9

స్రగ్ధర॥ గోత్రావక్రంబు చక్రాకులగతిఁ దిరిగెన్ ఘూర్జిల న్నారిరాసుల్
 గోత్రాకుల్ ప్రీతి మ్రొగ్గెం గుణిలపడె దిశాకుంభు లంభోదముల్
 క్షత్రంబుల్ మిత్రముఖ్యగ్రహములు చెదరెన్ గాంధీకాత్ములై రా
 పుత్రార్యాద్యష్టదిక్కుల్ విషమ దృగసమోద్యోత నృత్యైక కేళిన్. 10

6-(1) (ల ము) లు ప్రహరణము. (2) జయాంక (పా)

7-(3) మధ్య (ప్రా) మణి (ప)

8-(4) నొడవి (ప్రా) నొడిచి (ప)

కం॥ ధరఁ దిరుగఁగఁ గైలాసము
తిరుగఁగ గిరిమీద శివుఁడుఁ దిరుగఁగ బుడచం
దురుఁడుఁ దిరుగఁ దాండవమును
గర మరుదుగఁ జూచు సురల¹ కన్నులు దిరిగెన్.

11

చం॥ నభమునఁ బువ్వువృష్టి సురనాథులచేఁ గురిసెన్ సుపర్య దుం
దుఘలు చెరింగె నందికరతోయజ తాడిత మర్దక ధ్వని
ప్రభవ పయోద గర్జ² (లకుఁ) బైకొని యాడెఁ గుమారపత్రి యా
విభు శుభకేళి తాండవము వేళ విధిప్రముఖుల్ నుతింపఁగన్.

12

కం॥ పూర్ణకృత నాట్యమున సము
దీర్ఘప్రభ దివికి నెగసి ఓవ్యులు చూడన్
గర్జాలంకృత నవమణి
కర్ణిక యొక టూడి పడియెఁ గాళివూరితోన్.

13

కం॥ మణికర్ణిక యపుడు నభో
మణికర్ణిక యట్లు భూమిమండలిఁ బడినన్
పణిరా³జ కంకణుఁడు త
క్షణమున నయ్యాట యుడిగి కడురభసమునన్.

14

కం॥ కేలన్ శూలము వెలుగఁగఁ
గేళిగతిన్ వచ్చెఁ గాళికిన్ వచ్చి పడిన్
నాళిక నాట మొక్కెన్
నేలం బడియున్న దాని నెలవున కేగెన్.

15

ప॥ అట్లేగి యట మున్న యానందవనంబున నున్న లీలావైభవమండగు విష్ణుండు
యోగీంద్ర గణంబుతో నా మణికర్ణిక దివ్యప్రభాపూరంబున సలిలాభిపూర్ణ
సరోవరంబు కైవడి నుండఁ గన్నుల పండువుగాఁ జూచు సమయంబున
దాయంతోయే నప్పుడు నయ్యిరువురకు నన్యోన్యాలింగనాది సంభావము గలిగె.
తదనంతరంబ శంభుండు వుండరీకాశున కిట్లనియె.

16

11-(1) క....లు. (వ్రా) కన్నులు (ప)

12-(2) గర్జ (...) (వ్రా) గర్జకు (ప)

14-(3) రాజ కణుఁడు (వ్రా) రాజ కంకణుఁడు (ప)

కం॥ సత్కాంతి వెలుగునది దా

మత్కర్త విభూషణంబు మణికర్ణిక నా

ద్యోత్కృట మగు గతిఁ బడుటయుఁ

దత్తుతుకము నన్ను దెచ్చెఁ దత్సన్నిధికిన్.

17

వ॥ అనిన విష్ణుండు ప్రసన్నుండయి యుష్మదవృత్తమాకలనంబు జగదేక కారణం బయ్యె నీ మణికర్ణికచేత నీ శ్చేత్రం బత్యంతాలంకృతంబు సతిపవిత్రం బయ్యె. ఇది యచ్చోటన నుండనిమ్ము. దీనిపేర మణికర్ణికాతీర్థంబు త్రిలోకపావనం బయి ప్రసిద్ధం బయ్యెడు. దీనిని శూరింబునం బాతాళంబునకు నొత్తు మనిన శివుం డట్లచేసె. నదియు నొక్క మడుగై సముత్పన్న జలాభివృద్ధంబై శోభిల్లె. దానిఁగని హర్షించు శివునకు నింతియ కాదు. దీనిపై దేవనదీ ప్రవాహంబును గొంత కాలంబునకుఁ బ్రవహింపఁగలదు. అట్లగుటంజేసి యీ కాశీశ్చేత్రంబు పంచక్రోశమధ్యంబు ¹ గంగా మణికర్ణికాతీర్థంబులచేత భూలోకంబునంగల పుణ్యశ్చేత్రంబుల కెల్ల సుత్రమందై చతుర్విధ పురుషార్థంబుల నొసంగు ననియే సంత కైలాసంబున శివుని తాండవంబు చూచు బ్రహ్మాదిదేవమునిం ద్రులు ప్రమథగణంబులుం బార్వతీదేవితోడం గూడి యా నెలవునకు వచ్చి తత్రకారం బంతయు సమీపమునిశ్రేష్ఠులవలన విని విష్ణుదేవునిం బ్రశంసించిరి దివ్యకాంతలు మణికర్ణికాతీర్థంబుపైఁ బుష్పవర్షంబులు గురిసి రప్పుడు. 18

కం॥ తన మడిఁగల భృగుముని శిశా

ప నితాంత వ్యధ దలంచి బ్రహ్మాదుల యె

ద్దనె శివునిచేఁ గ్రమ్మరఁ

బునర్జగత్పూజావామున వర్తింతున్.

19

18. 1) గ.... (వా) గంగా (ప)

19. 2) కావ (వా) కావ (ప)

3) విష్ణుని గ్రమ్మర - విష్ణునిచేఁ గ్రమ్మర (ప)

కం॥ అని తన హృదయము చెప్పిన
వనజాక్షుఁడు త్రిభువనైక వంద్యుఁడవు జగం
బున నీ కంటెను బూజ్యుం
డును గలఁడే విడువు నీ మనోవృధ యింకన్.

20

సీ॥ నిను బ్రతిష్ఠించిన నిన్ను బూజించిన
నిను భక్తి గొలిచిన నేడు మొదలు
పద్మసంభవ కీటపర్యంత జీవులు
నఖిల పదవులు రాజ్యమును వివిధ
సంపదల్ సంతత సౌఖ్యముల్ విభవముల్
గలుగు నై శ్వర్యాష్టకంబు నిదియు
విశ్వనాథుఁడ వీవు విశ్వంబు పాలింపు
మగజ విశాలాక్షి యనఁగ నెగడు.

గీ॥ గాశికాభర్త వగుము మోక్షంబు నిచట
నీవె ప్రాణుల కొనఁగుము నియతి ననుచు
తారక బ్రహ్మ దివ్యమంత్రం బొనంగె
శివునకై విష్ణుఁ డాచార్యశేఖరుండు.

21

వ॥ తదనంతరంబు.

22

శా॥ శ్రీకృష్ణపతి విశ్వనాథు శివు సంసేవింపుఁ డిచ్చోఁ ద్రిలో
కైకస్తుత్యుఁ బ్రతిష్ఠసేయుఁడు సముద్యద్భక్తి నిత్యంబు మీ
రేకాగ్రస్థితిఁ బూజసేయుఁడు నిజాభీష్టార్థ సంపత్కళల్
చేకూరంగఁ దదీయ లింగతనువున్ జిత్రానుకూల్యంబుగన్.

23

గీ॥ భృగువు శాపాంశ మొకటి తప్పింప రాదు
శంభునిర్మూల్య మెల్ల దోషంబు చాల్చి
ననుటకును బ్రాహ్మణ శత్రుయాన్వయులకుఁ
దక్క నితరుల కెల్లఁ బాతకము లేదు.

24

- కం॥ వారును బూజాచి నిం
పారగము(ను)జూచి మ్రొక్కి శి(యర్హ)స్థలి నె
వ్వారును ద్రొక్కని చోటం
దా రిడగవలయు నియమతత్పరబుద్ధిన్. 25
- చ॥ అనిన మహాప్రసాద మని యంబుజసూతియు వేల్పులున్ మహా
మనులును శి(విష్ణుదేవునకు) మ్రొక్కి తదాజ్ఞ శివప్రతిష్ఠ నే
వున నిజనామమంత్రములఁ బొందఁగఁజేసి బహుప్రకారపూ
జన లొనరించి రప్పు డతిసంభ్రమములై మణికర్ణికాతచీన్. 26
- కం॥ ఏలాగు పూజ నైనన్
పాలామృదు మెచ్చుఁ బూజ్య భావాపేక్షన్
లోలుఁడయి పూజ సేయుఁజ
నాశికి నవవర్గత్రయము నందిన యిచ్చున్. 27
- కం॥ అదిమొదలు కాశికాపురిఁ
గదలక యా శివుఁడు తారకబ్రహ్మము భ
క్తి దలిర్చుఁగఁ బురుషార్థ
ప్రదముగ జపియించుచుండుఁ బజ్జతియుఁ దానున్. 28
- కం॥ నాశికలోచనుండును
పాలామృది మీది ప్రేమఁ బాయక కాశిన్
లీలావిగ్రహమున ముని
జాలము సేవింప యోగసంపద నుండెన్. 29
- ఉ॥ అంత భగీరథుండును నిజాన్వయజాతులఁ గర్థమాత్మజా
త్యంత దురాగ్రహోదయ గతాసుల సద్గతి కంపఁ దెచ్చె దు
ష్టాంత తపః ప్రభావమున బ్రహ్మవరంబున నభ్రగంగ నా
శాంత చంద్రరంగ దురితావళు తెల్లఁ దొలంగ భూమికిన్. 30

25-(1) ముజూచి (వా) మనుజూచి (ప)

(2) (యర్హ) పూ. (ప)

26-(3) (విష్ణుదేవునకు) పూ. (ప)

30-(4) చలంతరంగ (వా) చలత్తరంగ (ప)

కం॥ శ్రీమత్కృత్ పరిసర
భూమిన్ మణికర్ణి నొరసి పుణ్యసరిద్ర
త్నామరనది ప్రవహించె మ
హామహిమకు విశ్వనాథుఁ డాహ్లాదింపన్.

31

సీ॥ శ్రీవికాలాక్షి కెంజేయి రొమ్మున నిడి
యంతఃపరీతాప మణఁగఁ జేయు
గంగ కేశికర కమలంబుచే ¹ (వీచి)
చిత్త మానందంబు చెందఁ జేయు
మరణభయార్తి సంస్మరణంబు లేకుండ
భృంగి పాలంబునఁ బెట్టు భూతి
తారకబ్రహ్మ మంత్రము చెప్పఁ గుడిచెవి
శివుఁడు మోక్షశ్రీ వశీకరింప

గీ॥ నమము వెడలంగ లింగదేహము తొలుంగె
సరవితోడ రజస్తమస్పత్యమూర్తు
లంది యవియును విడిచి బ్రహ్మను భజింప
జీవునకు సంతతంబు కాశీపురమున.

32

వ॥ అనిన వాలఖిల్యులు

33

కం॥ శ్రీకాశీ మృతులెల్లన్
జేకొను శివమూర్తి యంచుఁ జెప్పుదు రిట బ్ర
హ్మకారంబును విష్ణుని
యాకారము సొచ్చి బ్రహ్మ మగ బెద్దొక్కొక్క.

34

గీ॥ పూర్వ జన్మంబులను గడ పుట్టువులను
కడఁగి చేసిన పాతకాఘములు నరక
మనుభవింపక పాము బెట్టాక్షణంబు
జీవునకుఁ గాశీలో ముక్తి చెందునపుడు.

35

చ॥ అనవుడుఁ గుంభజుం డనియెఁ బ్రాణీజనుశ్శత కోటుండు నం
జనితములై న మోరకలుషంబులు నా జననంబులందుఁ జే
సిన దురితంబు బైరవునిచేతఁ ద్రిశూలము పోటు నొప్పి చే
కొని నరకార్తి బొందుఁగడుమోరముగా మడికాద్యయంబునన్. 36

చ॥ కాశీక్షేత్రంబు శివుని యపరావతారంబగు కాలభైరవుండు ప్రాణ విరతి కాలంబున నా
జన్మంబు తుదగా జన్మవరంపరంఁ జేసిన బ్రహ్మహత్మాది పాతకంబుల కొలఁది
ననుభవించు దగిన రోరవాది దారుణ బాధలు ముహూర్త మాత్రంబున ననుభవించు
నట్లుగా స్థూలదేహ లింగదేహంబుల తోడంగూడ జీవునిం ద్రిశూలంబునం బొడిచి
(పట్టు) నది బైరవనరకం బనం బరంగు. దాన దేహద్వయంబున విడిచి విమ
లుండై యా జీవుండు తమోగుణ విలసితుడైన శివుని యాకారంబు వహించి యవ్వల
రజోగుణవిలసితుడైన ప్రజాపతిమూర్తి శివనసి సత్యగుణ విలసితుడైన నారాయ
ణుని దివ్యరూపంబు సొచ్చి తుది బ్రహ్మతేజంబునం గలియు నట్లు గావునఁ గాశీ
క్షేత్రంబు తారకబ్రహ్మ మంత్రోపావనంబునకు మత్తమక్షేత్రం బనిన వార
లిట్లనిరి. 37

కం॥ హరి హరు లిరువురు సుమబు
ళరయఁగ నిటువంటిచోట నమ్మంత్రము దా
హరిహరుచక్కు నిజగురువై
యిరవుగ నుపదేశ మెట్లు లిచ్చెను తెవుమా ! 38

వ॥ ఆనినఁ గుండసంభవుం డిట్లనియె. 39

చ॥ సత్యంబై విటువై యనంతమయి తేజఃపుంజమై దివ్యమై
శి (నిత్యంబై) వెలుగొందు బ్రహ్మమున నున్నిద్రప్రవావ్యాధులై
దైత్యాది విధిండు శేఖరులు విద్యాస్ఫూర్తి నుద్యుతులై
రత్యంత స్థితి సృష్టినాశకరులై యాదిన్ గుణోత్కర్షణన్. 40

36— 1. జనాశత. (బ్రా) జనుశ్శత (ప)

37— 2. బొడిచివది. (బ్రా) బొడిచిపట్టునది (ప)

40— 3. వెలుగొందు (బ్రా) విత్యంబై వెలుగొందు (ప)

సీ॥ సత్త్వంబు విచుల విజ్ఞాన కారణము వి
 ఖద్ధ భాస్వర వర్ణ శోభితంబు
 రజము దురంపుఁగారణ మరుణద్యుతి
 యజ్ఞాన కారణంబైన తమము
 హరిసీలరత్న సుందరము సత్త్వంబున
 ధైర్య మాప్తిక్యంబు దాంతి శాంతి
 సుప్రసాదంబులు సుఖమును జొడము ర
 జంబున రాగదోషములు దరల

గీ॥ భావమును బుట్టుఁ దమమునఁ బ్రభవ మొందు
 నలసతాజాడ్య నిద్రాదులందు సత్త్వ
 గుణ గరిష్ఠుడు హరి, రజోగుణయుతుండు
 బ్రహ్మ శివుఁడు తమోగుణ ప్రకిటమూర్తి.

41

వ॥ అవ్యిధంబున సుజ్ఞాన కారణ సత్త్వగరిష్ఠుడు గావున విష్ణుండు తామస ప్రకృతియగు
 శివునకుఁ బరమజ్ఞానాత్మక మంత్రోపదేశంబునకు గురుండయ్యె. అదియుంగాక పరమ
 పురుషుండు స్వతంత్రుండు గావున లీలార్థంబు నిజమాయా విలాసంబునం బెక్కు
 రూపంబులై పెక్కిండు బ్రహ్మల నుత్పాదించి యనంతకోటి బ్రహ్మాండంబుల నిర్మిం
 పంజేసి తాన రక్షింపుచు నవృతప్రతికి వాని మాయింపఁ బెక్కిండు రుద్రులం గల్పించె
 నీ నృప్తియందుఁ గొందఱు సత్కాశ జాతులై దివ్యయోగీంద్రులు శమదమాది
 సంపత్తి సుత్రమ సాత్విక తపశ్శక్తిం దత్వజ్ఞానంబునఁ దమ్ము భావించి మోక్షంబు
 వదయు బాధను గొందఱు సమసత్కాశ రజోశ జాతులై యింద్రాది దివ్యులై రాజ
 ఋషులై యధ్వరాది సుకర్మంబు లాచరింపుచు సాధు హింసాపరుల శిక్షింపుచు గమనా
 గమనంబు లొనర్చుచు సుచిత సుఖంబునం బ్రవర్తించువారును, గొందఱు రజో
 గుణాంశ జాతులై గందర్వ యక్షాదులై యిహలోక సౌఖ్య లోలహృదయులై చంచల
 స్వభావంబునఁ బరలోక సౌఖ్యంబుల సంశయింపుచుఁ బరలోక సుఖసాధన సత్కర్మ
 ఋణులు చేసియుం జేయక వివిధవాహన స్రక్పందన వనితాదులం దాసక్తులై యుండు
 వారును ¹గొందఱు రజస్తమో గుణ జాతులై బలిప్రముఖు లతిచంచలులై మదన
 రాగ ద్వేషానూయాదులుగలిగి యుచితాచుచిత కర్మంబులు నడుపుచుఁ బరమప్రేరి

తంబిగు సంగమభోగంబులు గైకొనుచు బలాత్కారంబునఁ జేయవలసిన సుకర్మంబు లన్యంబేతఁ జేయింపుచు నర్థాపేక్షనే యుండు వారును, గొందఱు తమోగుణాంశ జాతులై మైచ్చు నీచ రక్షః విశాదాదులై దురభిమాన ఘూర్ణమాన మానసులై యజ్ఞా నాంధకారంబున మునింగి దూరతోపాత్త సమస్త పుణ్య జ్ఞానానుసందాను లగుచు మీదెఱుంగక కామ క్రోధ లోభ మోహ మర మాతస్సర్వ గ్రస్త స్వాంతులై తామస ప్రకృతి నకృత్యంబు లెల్లం జేయుచు దయా సత్య శౌచంబులులేక హింసాపర్వతంబున మృగయాదు లౌనర్పుచుఁ బ్రాణికులంబుం జంపుచుఁ బరమకౌతుకంబుగా వర్తించు వారునుంగా నడచుచుండు నేతద్రూపంబైన సంసారసాగరం బజ్జానకారణంబు తారక మంత్ర తరణిం దరింపం జేయు నతండ్రి గురుండు తన్మాయా జగదుత్పత్తిస్థితిలయకర్మ వ్యాపారంబుల పట్టున హరి హరులును బ్రజాపతియును సమబలు లనిన వార లిట్లనిరి.

42

క॥ సర్వమునకు విష్ణుండే

నిర్వాహక బుద్ధి జ్ఞాననిధు లెఱిగింపన్

సర్వజనలుఁ దల్పేవా

పర్యోత్సుకు లేరి కారు పరమమునీంద్రాః

43

వ॥ అనిన నగస్త్యుం డిట్లనియె.

44

క॥ తామసుల కెంత నెప్పిన

నీ మహిత జ్ఞానమార్గ మెఱుకవడదు మా

యా మగ్నులు గావున జ్ఞా

నామల²సాత్వికులు గొల్తు రావిభు నెప్పుడున్.

45

గీ॥ పరమ సాత్వికు లెల్లను బద్ధనేత్ర

సేవఁ జేతురు, తామసుల్ శివుని గొల్చి

శక్తిపూజలఁ జేతు రజ్ఞానమేతు

సంపదాదులు మదిఁగోరి శార్మివృత్తి,

46

42- 1 శాంతులై (వ్రా) స్వాంతులై (ప)

45- 2 సాత్వికుల (వ్రా) సాత్వికుల (ప)

46- 3 శార్మివృత్తి (వ్రా) శార్మివృత్తి (ప)

ఆ॥వె॥ బహుమతంబు లెఱిగి బహుజన్మములు గర్భ

ననుభవించి హరి దయాంశలబ్ధి

గాశి కేగి తారకబ్రహ్మమున మోక్ష

సిద్ధి పడయు సకల జీవతతియు.

47

వ॥ అనిన వార లగస్త్యుని జూచి

48

గీ॥ కాశికాక్షేత్ర మట్లుండె గడమచోట్ల

దారకబ్రహ్మ దివ్యమంత్రమున ముక్తి

కలదొకొ యన్న గలదు తత్కాశి టోలె

గలుగ దనుమత్తతుల కెల్ల వలసినటులు.

49

ఆ॥వె॥ ఆదిదేవుడైన హరి యాజ్ఞ శివుడు మో

క్షం బొసంగు దారకమున నియతి

గాన కాశి ప్రాణిగణముల కవ్వారి

సాగినట్టి మోక్ష సత్రశాల.

50

వ॥ కడమభూముల నిమ్మంతరాజంబుతోడ నభ్యాసయోగయుక్తులయిన యుత్తమపురుషు

లకు మోక్షంబు సిద్ధించు వదియెట్లందేని.

51

మ॥ శమముం దాంతియు శౌచముం గలిగి విజ్ఞానంబునన్ సజ్జనుం

డమలంబై తిరమైన చిత్తమునఁ దా నా తారకబ్రహ్మ మం

త్రము నిత్యంబు జపించి ప్రాణనియతిం దన్మంత్ర వజ్జిహ్వికా

గ్రము నర్తింప విముక్తదేహుడయి మోక్షం బందు సన్మన్తలిన్.

52

కం॥ వినుఁ డీత దన్మంత్రోపా

సన హినుడు నీచుడైన జనుడును మోక్షం

బును బొందు రామనామము

వినుచుం బ్రాణంబు విడిచి విమలుం డగుచున్.

53

వ॥ దీనికి నొక్క యితిహాసంబు గల దెఱింగించెద నాకర్ణిపురు.

54

సీ॥ పావనదేశమై పరగు మహారాష్ట్ర
 భూమితోపరి నొక్క బోయపల్లె
 నొక బోయజేని కూర్మికశత్రు మతిచిత్ర
 లావణ్య సౌందర్య లలిత గణ్య
 యంద్రసింహుబొమ్మ యిది యనం దను జూచు
 యువజనంబుల కెల్ల నుల్ల మలర
 నెఱి మించునట్టి పన్నియబోయ శృంగార
 మలవడు కలికి యెయ్యారితనము

గీ॥ నంగజోద్ధీపనము లై నయట్టి బోయ
 యాలి ననబోండ్లతోడ గయ్యాళి చిన్నె
 బూమెలునుగల్గి ముంగిటఁ బొలయు దానిఁ
 జూచి తైర్థికుఁ డగు నొక్క భూసురుండు.

55

చ॥ చదివినవాఁడు జవ్వనము సంపదగల్గియుఁ దా విరక్తుఁడై
 ముదమునఁ గాళి కేగెడు ముముక్షువు కర్మవశీకృతాత్ముఁడై
 మదన శిలీముఖార్తిఁ బడి మానము దై ర్థ్యము దూలి నిర్మియ
 మృదవతఱి జూచి క్రమమృత సమగ్ర మనోభవ గాఢవిక్రియన్.

56

గీ॥ తోడి తైర్థిక జవములఁ గూడి చనక
 కార్యమిషమున వారలఁ శిగడవ ననిచి
 యా సమీపమునందు దేవాలయమున
 నొక్క కంబంబు మాటుననుండి మఱియు.

57

ఉ॥ దీని శిష్యమాన) యౌవనము దీని విలాసము దీని నవ్వలున్
 దీని గయాళివందమును దీని రతోన్ముఖచిత్రవృత్తియున్
 మానస మంగజాంబునిది మగ్నముచేసెఁ దరంగ సంఘమై
 యే నిఁకఁ దీర్థయాత్రఁ జొర నేక్రియనై నను దీనిఁ గూడెదన్.

58

55- 1 యాలన బోట్లాతోటి గయ్యాళిచిన్ని
 బూతులునుగల్గి ముగ్గియ బొలయుదాని-వ్రాత ప్రతి పాతము
 యాలి నన బోండ్లతోడ గయ్యాళిచిన్నె
 బూమెలునుగల్గి ముంగిటఁ బొలయుదాని....(ప)

57- 2 గణక (వ్రా) గడవ (ప)

58- 3 (యమాన) (మా)

చ॥ తిరముగఁ దీర్థయాత్రకని తెచ్చిన యర్థము దీని కిచ్చెదన్
సరసపుమాటలం గథలఁ జాల మనంబున కిం పొనర్చెదన్
సంవిఁ దతంతరంగహితచారిణులన్ బ్రియవర్తనంబులన్
గరఁచెదఁ బెక్కుచందములఁ గామిని నన్గవ గూడునంతకున్. 69

క॥ కోరిన కొలఁదిగ వచ్చిన
జారశ్రీ సంగమంబు సంసార ఫలం
బీరితి సౌఖ్య మెఱుంగని
వారలె కాదండ్రు నర్హవాచోయుక్తిన్. 60

క॥ నరకమని చదివెచ్చెప్పిన
ధరణీపతి దండభయము దగిలించియు మా
స్తురుగాక యధమపురుషులు
హరిహరు లజ్జలే రమింపరా పరసతులన్. 61

క॥ పరనారీ సంభోగము
పరమసుఖం బనుచుఁగాదె పట్టుకొనియె నా
సరసిజగర్భుఁడు కూతుం
దరలక తమ వావి యెఱుంగఁ దలంపకయును దాన్. 62

మ॥ అమరాధీశుఁడు స్వర్గ మేలఁదె యహల్యాశారుఁడయ్యున్ శుచి
త్వముతోడం బరదార సంగమము విద్వాంసుల్ నివారింపుటల్
తమభార్యల్ నియమస్తులైనతము లీలాహీనులం బిబాద దో
స మటంచున్ వచియింతు నే నెఱుంగనే సందేహ మిందేటికిన్. 63

సీ॥ శ్రీరామ విభునకుఁ జెయిదోయి యెత్తుదు
మెలఁత కన్నుల శిశువు మెఱగె నేని

62- 1 దరల కతల వోవుడెరుగ దలపగ నంతన్. (ప్రా)
దరలక తమవావి యెఱుంగఁదలంపకయును దాన్ (పరిష్కరణము)

63- 2 నియమస్తులై సతత. (ప్రా)నియమస్తులైన తము (ప్ర)

63- 3 బాద్యదోసిమటంచు నేనెరుగనే సందేహమిందేటికిన్ (ప్రాతప్రతి)
....బాద్యదో - సమటంచున్ వచియింతు నేనెఱుంగనే
సందేహమిందేటికిన్. (ప్ర)

64- 4 సన్న. (పూ)

చ॥ తిరముగఁ దీర్థయాత్రకని తెచ్చిన యర్థము దీని కిచ్చెదన్
సరసపుమాటలఁ గథలఁ జాల మనంబున కిం పొనర్చెదన్
సంవిఁ దతంతరంగహితచారిణులన్ బ్రయవర్తనంబులన్
గరఁచెదఁ బెక్కుచందములఁ గామిని నన్గవ గూడునంతకున్. 59

క॥ కోరిన కొలఁదిగ వచ్చిన
జారస్త్రి సంగమంబు సంసార ఫలం
బీరితి సౌఖ్య మెఱుంగని
వారలె కాదండ్రు నర్హవాచోయుక్తిన్. 60

క॥ నరకమని చదివెచ్చెన
ధరణీపతి దండభయము దగిలించియు మా
స్తురుగాక యధమపురుషులు
హరిహరు లజ్జలే రమింపరా పరసతులన్. 61

క॥ పరనారీ సంభోగము
పరమసుఖం బనుచుఁగాదె పట్టుకొనియె నా
సరసిజగర్భుఁడు కూఁతుం
దరలక తమ వావి యెఱుంగఁ దలఁపకయును దాన్. 62

మ॥ అమరాధీశుఁడు స్వర్గ మేలఁడె యహల్యాజారుఁడయ్యున్ శుచి
త్వముతోడం బరదార సంగమము విద్వాంసుల్ నివారింపుటల్
తమభార్యల్ శినియమస్తులైనతము లీలాహీనులం శిబాయ దో
స మటంచున్ వచియింతు నే నెఱుంగనే సందేహ మిందేటికిన్. 63

సీ॥ శ్రీరామ విభునకుఁ జెయిదోయి యెత్తుదు
మెలఁత కన్నుల శివసన్న మెఱుంగ నేని

62- 1 దరల కతల వోపుడెరుగ దలపగ సంతన్. (ప్రా)
దరలక తమవావి యెఱుంగఁదలపఁకయును దాన్ (పరిష్కరణము)

63- 2 నియమస్తులై సతత. (ప్రా)నియమస్తులైన తము (ప)

63- 3 బాయదోసిమటంచు నేనెరుగనే సందేహమిందేటికిన్ (ప్రాతప్రతి)
....బాయదో - సమటంచున్ వచియింతు నేనెఱుంగనే
సందేహమిందేటికిన్. (ప)

64- 4 సన్న. (పూ)

వాణిశ్యుల కభిషంధనం బొనరింతు
 నెలఁత నా ముఖమున నిలిచె నేని
 గౌరీశ్వరుని పూజ గావించు సద్వర్తిఁ
 జెలువ నా కౌఁగిటఁ జేరె నేని
 రతిపతిఁ బ్రతిదిన స్తుతుల నారాధింతు
 వెండి నా మేలు భావించె నేని

గీ॥ ఇంద్రుఁ బొగడుదు రాగరసేచ్ఛ నింతి
 పంచశరుకేళి నను నలరించె నేని
 యనుచు వేల్పుఁ దలఁచె నా యవనిసురుఁడు
 కువలయేక్షణమైఁ గోర్కి కొనలు సాగ.

64

కం॥ ఆ చూపు నతని యునికియు
 నా చంచలనేత్ర యెఱిఁగి యనురాగముతో
 నా చేరువ కొక్కతెయుఁ బ్రీ
 యోచితయానమున వచ్చి యుల్లం బలరన్.

65

చ॥ గురుకుచకుంభయుగ్మమునఁ గొం గర జూర్పుచు వాలుఁజూపులన్
 గరఁచె మహీసురోత్తముఁడు గామిని మర్మ మెఱింగి యాతఁడున్
 మరునకు నగ్గమైతి నను మన్ననఁబ్రోవుము బ్రాహ్మణుండ నీ
 కరుణకు నర్హుడన్ వికచకంజదశేక్షణ తైర్థికాగ్రజీన్.

66

గీ॥ చెలువ జగమెల్ల మోహింపఁ జేయు నీదు
 కలికిమాపునఁ జిత్తంబు గరఁగెఁ జాలు
 గురుకుచద్యయిఁ గవుము గోర గిల్లు
 పల్లవంబున కేటికిఁ బరశుధార.

67

వ॥ అనిస నమ్మత్తకాశిని నిజరూపరేఖాయత్తచిత్తుం డగుచున్న విప్రోత్తమువకు
 మోహించియు నతని మోహంబు తమకంబు కొలంది దెలియుటకుం జేరిక మాటలాడి
 యిట్లనియె.

68

కం॥ మగినాలి బోయదానం
 దగదు ననుం దగులు కొనుట దయమాలిన పా
 ప గరిష్ఠుఁడు నావతి విసు
 జగతీసురుఁ డనక తగిలి చంపును నిన్నున్.

69

కం॥ నీకై ప్రాణం విచ్చెద
నాకు విచారింప విప్రనందన పుణ్య
శ్లోకుడవు బోయదానన్
నాకై మృతిఁ బొందితేని నవ్వుదురు జనుల్.

70

చ॥ అనవుడు నమ్మహీసురకులాగ్రశిఖామణి కాముబారి నె
మ్మనము మరల్చలేక యభిమానము దైర్యము దక్కి పల్కె నో
వనజదళాక్షి నీవతి యవశ్యము చంపు డెఱింగితేని ని
న్నెవనిన మీఁద పుష్పశరుఁ డిప్పుడ చంపెడు నేమి సేయుదున్.

71

కం॥ నిను బొందిన పిమ్మటఁ జ
చ్చిన చావొక కోటిసేయు శీతాంశుముఖీ
జనమాదామణి పీ వం
గన నా చావునకు వెఱవఁగావల దనినన్.

72

కం॥ ఆ జగతీసురు మమతకు
నా జారచకోరనేత్రి యవు డియ్యకొనెన్
రాజును దనపతి బోయల
రాజును నా రాత్రిలేమి రయమున రతికిన్.

73

ప॥ అంత నా శబరకాంత యతని నద్దేవాలయంబునందు నుండ నియమించి తన మగఁడు
బోయవీటంగల మగవారి నెల్లంగూర్చుకొని కౌల్లగోళ్ళకు దూరంబు పోయినాడు నేఁ
డెల్లి రాడు. ఇక్కటికిరే యిచ్చోటికి వచ్చెదనని యింటికిఁ బోయి తడుచిత కందమూఱ
ఫలాడుల నెవ్వ రెఱుంగకుండఁ దెచ్చియిచ్చి చనియే ఖరకరుండును దిన చరమ యా
మార్గంబునకు వచ్చె. అప్పుడు విప్రుండు తదనంతరంబున.

74

కం॥ రవి యస్తమించె నాచేఁ
బూవిలుతు జయింపఁ జేయు బుద్ధి గలిగినన్
దివి మందేహాసురులను
నవిత్పఁడు గెలువంగఁజేతు సమయార్హములన్.

75

మ॥ పరిగుఱ్ఱంబులు గాక బేసి యగుటన్ సప్తాక్షు¹ తే ర్వేగ రా
కరయ న్నచ్చట నచ్చట నిల్లుచునో కాదేని యి యింతి నుం
దరభావం దిది చూచు నెంజిలిసి² మార్తాండుండు పోడేమొ జా
ర రతి కీడ ఘట్టిల్లనే నిజతమోఽరాతిత్వ మూహింపడే॥ 76

కం॥ సానం బట్టిన నాడే
భానుని నెంతయును నరుగఁ బట్టక యేలా
మానె సురకారకుం డ
దేని నహో జారసౌఖ్య మేవవ వచ్చున్. 77

చం॥ అనిశము మారునార్తి దహనార్పుల మ్రందుచు బ్రాహ్మణుండు నె
మ్మనము³ ప్రమోహ హరిహరిమం దవిబోధముకాగ 7⁴దేల గి
ల్లిన కనుదోయితో⁵ ధరుణి లీలల సోలుచునుండె నంత న
య్యినుడును గ్రుంకె నాతిని సమిద్ధ కులోచిత ధర్మముం బలెన్. 78

సీ॥ బోయత జేగురు బొట్టు క్రొమ్మించునా
నెఱవంజ కెంజాయ యిరవుకొనియెఁ
దులువ పూఁబోడి చన్నుల ప్రతికృతులునాఁ
దమ్ములు మికుశీకృతమ్ము లయ్యె
మైచ్చవధూటి కన్నెఱుఁగుల సిరులునాఁ
జారు నీలోత్పల చయము లయ్యె
శబరకామిని కచచ్చటల సోయగమొనాఁ
గప్పారు చీకటి క్రమ్ముకొనియె

గీ॥ నా మహీసురు సంతాప మరుణభాను
కాంతి శిథి పోరు నా ద్విజాగ్రణి దివాఁద
మట్లు మదినుబ్బె నా విప్రుఁ డంబుజాక్షీ
రాక నెంచెఁ జకోరంబు రాక వోలె. 79

76— (1) తేరుంగు (వా) తేర్వేగ (ప) (2) నెంబలెనె (వా). నెంజిలిని (ప)

(3) మార్తాండుండుబోలెరో (వా) మార్తాండుండు పోడేమొ జా (ప)

77— (4) నయో (వా) నహో (పా)

78— (5) అనినిమిషమాకుగార్తి (వా) అనిశము మారునార్తి (ప)

(6) ప్రమోద (వా) ప్రమోహ (ప) (7) గేలిగిల్లిన (వా) దేలిగిల్లిన (ప)

(8) ధరుణి లీలల (వా) ధరుణిలీలం (ప)

79 రాక = 1 వచ్చుట 2 పున్నమి

మ॥ 1తమ మ నిర్భువనంబున స్థలజనేత్రంబుల్ శీతగన్మాసి యా
తమమనోవృత్తిఁ జికోరికాపులు చరింపం జంద్రమశృంఖుఁ బ్రే
మమున న్గోరి తవం బొనర్చెడు త్రియామాగారిపైఁ బర్వ మం
ద¹ మరుద్ధూత హిమాద్రి హైమకణ సంతానంబు నక్షత్రముల్. 80

క॥ తమి యెక్కఁగఁ దమ మెక్కెన్
తమ మెక్కఁగ మదము నెక్కె ధరణీసురు డెం
దమున బుళిందవధూ సం
గమ సంభ్రమ సంభవోన్ముఖత్వము కలిమిన్. 81

సీ॥ సుదతికి నెదురుచూచుచుఁ ద్రోవ లక్ష్యంబు
గోచరింపక యున్న మై చెమర్చుఁ
జీమ చిటుకుమన్నఁ జెలువ మద్దెల చప్పు
దసి చెవి పెట్టి యందంద వణకుఁ
బవమావహతి మీదఁబడిన తృణం బైనఁ
దరుణి చెయ్యని గరు తాల్చుచుండుఁ
దన వేగిరమునకుఁ దరణాక్షి రాకున్న
నెఱి తూలి కన్నుల నీళ్లు నిండుఁ

గీ॥ బల్లటిలు గాజువారు హ్రాన్యదు మృదూక్తిఁ
గొమ్మ పేరెత్తి పిల్చి దగ్ధతిక వెట్టుఁ
దిరుగు గుడివాకిటికిఁ బోవు మరలుఁ బొరలు
ధరణిఁబడి పువ్వుశరు⁴ వేంద్ర ధరణీసురుఁడు. 82

వ॥ అంత. 83

గీ॥ మధ్య నిద్రలచేత మైమరచి పడిన
అత్ర కనుబామి సమతుల నటమటించి
తోడి కోడంద్ర⁵ మొఱిగి⁶ బిందురతరాంధ
కారమున కుబ్బి శయ్య నేపార డిగ్గి. 84

80 (1) తమము. (ప్రా). తమమన్ (ప) (2) తదామూశి. (ప్రా) తగన్మాసి (ప)
... (3) మరూ...తు. (ప్రా) మరుద్ధూత. (ప)
82 (4) వీడ (ప్రా) వేంద్ర (ప) 5 మొ...గి (ప్రా) మొఱిగి (ప)
84 (6) దురతరాంధ. (ప్రా) బిందురతరాంధ (ప)

గీ॥ కొండఁ బొందిన గాజులు కూడఁగట్టి
మట్టియల చూడ్చి నల్లనిపట్టు గట్టి
కోక కొంగున విడెములు కొన్ని ముడిచి
తలుపు మెల్లన తెఱచి తా వెలికివచ్చి. 85

కం॥ వాటంబుగాఁగ మరలఁగ
వాటము దాకొల్పెఁ గెలనివారి వరసి య
చోట్ట సడిలేమి గని య
య్యాటవిక వధూటి వచ్చె వల్లన గుడికిన్. 86

కం॥ జారశ్రీ పురుషలకున్
జేరువ మృత్యుండు మరుఁడు సిద్ధమును నిశా
చారత్వము చోరత్వము
శూరత్వము ప్రాణహాని చూపక యున్నే. 87

ఉ॥ జారచకోరలోచనల సన్న లెఱుంగుడు నిల్పుమన్నచో
సారెకు నిల్పుచున్ వచనచాతురీ బిల్చినవేళఁ దోడ విం
పారఁగ నేఁగి కూడుదురు ప్రాణభయంబును లజ్జయు స్థలా
చారము దక్కి ప్రాజ్ఞులును సౌఖ్యము నల్ప మదేమి చిత్రమో. 88

కం॥ ఆ యడవిని నో యంటే
నో యను నడిరేయి యొంటి నుండిన వానిన్
దాయంగఁ బోయె బోయత
యా యవనీసురుఁడు నెఱిగె నడుగు చిటుకులన్. 89

కం॥ ప్రాణము ప్రాణంబై యా
యేనాయతనేత్రి శబరి యేతెంచుటకున్
క్షోణీదేవుఁడు మృత్యు
బాణంబుల క్రోహదించి పరిరంభించెన్. 90

89 (1) (ఆయడునిర్దాయంటే నోయను.) (ప్రా.) (ఆయడవిని నోయంటే) (ప)

90 (2) క్రోహదించ. (ప్రా.) క్రోహదించి (ప)

ఉ॥ చూపుల తీపులం దగిలి చొక్కపుమాటలఁజొక్కి ¹ (గాథ)సం
తాపము నొంది వచ్చిన ముదంబు వహించిన యాత్మ కింపుగాఁ
బైఁబడి దానిఁ గూడి బహుభంగుల విప్రుఁడు కేళిఁదేలె నీ
లా పరిరంభ ముంబన ² కళాస్థల భేలన లాలనంబులన్. 91

క॥ కించిన్మణితము కృతకిరి
కించితము కచగ్రహణ విక్లిష్ట వ్రసవ
ప్రాంచ ³ త్పరిసరమునునై
మించెం దత్పురత మపరిమిత సుఖలీలన్. 92

చ॥ తమి రవిరశ్మి సోఁకని యుదారవనాపళిఁ గారుకొన్న యా
తమును తమాలభూరుహము తచ్చబరాంగన చారుపువ్వు గు
చ్చము మధుపంబు భూసురుఁడు సారమధుద్రవభోగ మోష్ఠ పా
నము మెయిచొక్కు కై వనము నాదిన కూరిమి క్రొత్త యామన్. 93

వ॥ ఇవ్విధంబున వసుంధరాదేవుండు కటికి కాటుక చీకటిరేయి బోయఁజేసి
యిల్లాలిం గూడి యభిమత రతిక్రిడ లనుభవించెనా మైదీఁగెఁబోజి యా క్రిడాం
తంబున నతనిం జక్కన యక్కునంజేర్చి కూర్చి యిట్లనియె. 94

క॥ నా ⁴ నిండు జవ్వనమునకు
నీ నేడపు రతులఁ దృప్తి నేఁ దొదవెఁ జూపి
మానసము తనియఁ గూడిన
వానికి నొడలైనఁ గోసి వనిత యొసంగున్. 95

చ॥ చతురతయున్ విలాసమును జవ్వనము న్పురతైక శక్తియున్
బ్రతిదిన మన్మథోత్సవ శుభప్రియ వేషము గల్గినట్టి వాఁ
డతివల పాలి పుష్పశరుఁ డాతడు జారుఁడు నయ్యెనేని ని
శ్చిత మిది బోయఁజేసికి రుచించునె నాకు మనోజకేశికిన్. 96

91 (1) (గాథ) చాపపూరణము

(2) కళాస్థితు(వా) కళాస్థల. (ప)

92 (3) త్పరిచరము (వా) త్పరివరము (వ)

95 (4) నిండు (పూ)

కం॥ మగఁడు కడురసికుఁ డైనన్
జగతీశ్వరుఁ డైన రోసి జారక్రీడన్
దగిలిన సతి విడుచుఁ జుమి
జగతీసురఃర్య! పుష్పచాపుని యాజ్ఞన్.

97

ప॥ అట్లగుటంజేసి భవత్సంగమ సుఖంబున మజ్జన్మంబు సఫలం బయ్యె నింక
ప్రాణ పర్యంతము నిన్ను మఱవ, నీవును నన్ను మఱవకు మని వేఁగుఁ బోక
యయ్యె నీపాటు నీవు లేచి తీర్థంబు పొమ్ము. మరలుం ద్రోవఁ గ్రమ్మర
నన్నుఁ జూచి పొమ్ము. నీకు ¹ సంబళం బిది కొనిపొ మ్మని తనమొం
పసిండి మొలనులిచ్చి మచ్చిక సూపిన గుండె రుల్లిన బ్రాహ్మణుండు కన్నీళ్ళతో
దానిచెక్కిలి దడుపుచు నిట్లనియె.

98

ఆ.వె. తీర్థ మేల నాకుఁ దిథియేల నిను బాసి
యెట్లు పోవువాడ నిందువదన
పాసి పొమ్మనంటి ప్రాణంబులే పాసి
పోవుఁగాక బొంది పోవఁగలదె!

99

కం॥ ప్రాణము గల² (కాలం)బునఁ
బ్రాజేశ్వరి వైన నిన్నుఁ బాయఁగఁజాలన్
బ్రాణము నోయిన పిమ్మట
నేనాయతనేత్రి యవల నెవ్వఁ డెఱుంగున్.

100

ఆ॥వె. పంచ చంద్రకాల పాషాణ ³ దేశంబు
పుష్పశయ్య సురతభోగ మల్పు
మైన నింద్రభోగ మరయంగ జార సం
గమ సుఖంబుకంటెఁ గలదె సుఖము.

101

ఉ॥ గుండియ రుల్లు రుల్లు మనుఁ గోమలిఁ జూచిన దాకఁజూచినన్
నిందుమనంబు జారునకు నెయ్యము తియ్యముసూపుఁజూపులన్
గొండొక యింతి నవ్విన గగుర్పొడుచుం దనువెల్లె నొంటిమై
నందకు వచ్చి కూడినఁ దదంగజ సౌఖ్యము కోటి సేయదే.

102

98 (1) సంబడంబిది. (ప్రా) సంబళంబిది (ప)

(2) (కాలం) (పూ)

(3) దేవుండు (ప్రా) దేశంబు (ప)

క॥ కావున భవదీయ రతి
శ్రీ విభవము మానఁ జాల శీతకరములీ
1 ప్రోవు నను విడువవల దని
యా వసుదామరుఁడు దాని యడుగుల వ్రాలెన్. 103

గీ॥ అట్లు దీనత మ్రొక్కిన నడగు గదిరి
యియ్యకొని కౌగిలించి యయ్యిందువదన
నాకు నీకంటెఁ జువ్వె ప్రాణంబు బోక
సిన్నఁ బాయంగ నోపుదునే గుణాద్య! 104

ఉ॥ ఏల మగండు ప్రాణ మది యేటికి శీలము నన్వయంబు ని
ర్మూలము సేసి జార విటు ముచ్చట దీర రమింపఁ గల్గినన్
శ్రీలకు వావిఁ కేమిటికిఁ జింత తనంతనె వచ్చునా పర
శ్రీల రమించు కంటె సుఖసిద్ధియు నున్నదె యెన్ని భంగులన్. 105

వ॥ అని జార సంభోగ సుఖంబు వర్జించి నీ యాజ్ఞచేసి నీ హృదయంబునకు నను
కూలంబుగా నడచెద నన్ను నమ్మించు మనిన నంతసించి బ్రాహ్మణుండు
మోహాతిశయంబునఁ దదభిప్రాయం బెఱింగి యిట్లనియె. 106

కం॥ సుదతి నిను బాయ నెన్నఁడు
మదిరా మాంసాది రుచులు మరగెద నీతో
2 డిది నీతోఁ బ్రాణము ని
చ్చెద నా దైవంబు సాక్షి శీలాంశములీ. 107

వ॥ అనిన నది సమ్మతించి యిట్లనియె. 108

కం॥ గుడిలోననుండు మెల్లిబి
నకురే యెచ్చటికినైన నను గొని చను వెం
బడి వచ్చెద నని పలికినఁ
బడఁతి ననిచి వేడ్కనుండె బ్రాహ్మణుఁ డచటన్. 109

కం॥ కులశీలంబులు విడిచెన్
దలఁకక ప్రాణంబు విడువఁ దలఁచెను విప్రుం
డలివేటి నెత్తుకొని చను
తంపున నెవ్వఁ డెఱుంగు దైవము చేతన్. 110

103-(1) ...నకు (వ్రా) ప్రోవునను (ప)

107-(2) తో...ది (వ్రా) తోడిది (ప)

వ॥ అంత.

క॥ ఖండశశి చుక్కతో నా

ఖండల దిశదోచె శబరకామిని నుదుటన్

¹గొండిక ముత్యము బొట్టిడి

యుందుటగాఁజూచి విప్రుఁ డుల్లం బలరన్.

112

చ॥ అనిశము నర్థి సంతతికి నాత్త ధనం బిడి వేదవద్ద దా
తను నిడువంగఁ జాలరు గదా శిధర నడ్దులు కొంచ కేమియున్
వెనుకొని వత్తు రంచు శశి వెన్నెలపుల్లల నవ్వి నట్లు ప్ర
న్నన నునుఁజాయవెన్నెల తనర్చెఁ బ్రభాతము రాక చేరువన్.

113

కా॥ ఘాతాంధీకరజౌషధంబు శిశిరక్రూరాబ్ధి కుంబోద్భవుం

దాకాశాచ్యుత కౌస్తుభాభరణ మింద్రానేకపోద్ధండ శుం

దాకాంధోద్భృత దివ్యనై యధవ సువర్ణ శ్వాజజాతంబు లో

క్రైకాలోకము లోకబంధపుడు పూర్వాద్రిం దనర్చెన్ బ్రభన్.

114

గీ॥ ఆపుడు నీరెండ పసుపునీరాడి పసిడి

తమ్మి నునుఁజాయ కెంబట్టు తనరఁ గట్టి

కచభరంబునఁ బ్రొద్దు చెంగల్వి కుచ్చు

చెలుపు మీరంగ దినముఖిన్ దనర్చె.

115

చ॥ ధరణిసుపర్వుఁడున్ శబరతన్వయు రేవును వేడ్కతోడ శం

బరరిపుమాయఁ జక్రఖగభావము నొంది రమించుచున్నా

రురుతర మోహబంధమున నొక్కటియై యటు కాకయుండినన్

మరుమరు లెల్లజీవులును మానఁగ జక్కవ లేల మానవో.

116

వ॥ అట్లు ప్రభాతకాలంబు ప్రస్ఫుటం బయ్యెవేఁగుఁబోక నిద్ర మేల్కొని విప్రుండు
కాలోచిత కర్మంబులు తీర్చి గుడికి వచ్చినవారికి దనరాక యెటువలన నెఱుక
పడకుండు నట్లుగాఁ బరదేశి మార్గంబున దేవాలయంబునందే యుండి రాత్రిటి
శబరతరుణివలన రతిక్రీడంతోడి మేలుగ్గడింపుచు నింక నెప్పుడు ప్రొద్దు
క్రంకు నెప్పుడు దీనిం గొనిపోదు నని తలంచుచు నొక్క చందంబునఁ బ్రొద్దు
గడపుచుఁ దచ్చివనన్నిరానంబున.

117

112 (1) కొండొక (వా) కొండిక (ప)

113- ధ... నడ్దులు కొంచదేవికిన్ (వా) ధరనడ్దులు కొంచకేమియున్ (ప)

114 (3) పైంధవ సువర్ణర జాతంబు (వా) సెంధవ సువర్ణ శ్వాజ జాతంబు (ప)

క॥ సంతసముతోడ సతఁడు త
దంతికమున రామరామ యనియెడు దానిం
జింతామణిసఖ ముఖసఖ
కాంతిశ్రీవిజిత కింశుకంబు శుకంబున్. 118

వ॥ చూచి తలయూచి 119

క॥ కీరము రాముని బలుకుచు
గారా మొనరించెఁ జెవికిఁ గనుఁగవఁ దనిపెన్
గాదుత్మత కురువింద శ
రీర ద్యుతి కంఠభాగ రేఖాశ్రీతోన్. 120

క॥ దీనిం గొనిపోయెద నీ
మానినితోఁ గూడి మృదులమధురోక్తులచే
పీనులు దనువుచు సతతము
మీనాఁకోద్ధీపనంబు మేల్కొల్పు మదిన్. 121

ఉ॥ వింతలుగాఁగ రామకథ వేడుకతోఁ జదివింతు మాట లా
డింతు సఖాస్థలిం జనుల డెందములెల్లఁ గరంగ మేదిసీ
కాంతులచేఁ బదార్థములు గైకొని యిచ్చెద నింతి కంచుఁ దాఁ
జెంతకు నేగి బ్రాహ్మణుఁడు చెప్పఁదొడంగెను రామవత్సరన్. 122

క॥ శ్రీరామ పూర్వకంబుగఁ
గీరంబును జెప్పినట్లు కెరలుచుఁ జదివెన్
జారుమతి దాని మహిమకు
గారామున ముద్దువెట్టి కరమున నిమిరెన్. 123

ఆ॥వె॥ శబరకాంత తనకు సంప్రీతి నందించు
పాలు వోయు నరఁటిపండ్లు వెట్టు
పసుపుసీర నార్చుఁ బలుకులు చెప్పుఁ బం
జరమునం దమర్చు సంచరించు. 124

వ॥ ఇష్టిధంబునం బూర్వజన్మ సంస్కారంబునం జెప్పినట్లు చదువుచుఁ బ్రతిపదం
బును రామనామోచ్చారణంబును జదివిన పద్యంబున కర్థంబు చెప్పుదున్న యన్నెఱు
వీరుడుచదువుల రాచిల్కతోడిదే లోకంబై దివసంబు గడపె వంత సంతమనం
బున బ్రహ్మాండంబు దుర్లోహ దురవగాహం బగు నా విప్రుని హృదయగాహం
బునుం బోలె నుండె నప్పుడు.

125

మ॥ నడురే యయ్యె మహీసురప్రవరుఁడు న్నారకకై యున్న వాఁ
దెడసేయం బనిలేదు పోడునెపుడే యిల్లెల్ల నిద్రించె నా
తొడపుల్ చీరలు నంతసంపదయు నాతోఁ గొంచుఁ బోదున్ బ్రయం
బదరం బోవిధువంగ నేటి కని యయ్యఁజ్ఞాపి నిశ్శుంకయై.

126

కం॥ కలవెల్లఁ గట్టుకొని వి
చ్చలవిడి మగఁ డూర లేమి జడియక పోర
చ్చలు (?) దొడిగి విడెములుం దన
వలసిన యవి గొంచుఁ గలికి వచ్చెన్ గుడికిన్.

127

కం॥ శివచ్చియు వేళమ విప్రుని
మచ్చితోఁ గొగిలించి మాట నిజముగా
వచ్చితిఁ జూడుము పద మీక
నిచ్చట మన ముంధవలప దెచ్చటికై నన్.

128

వ॥ ఇది మహారాష్ట్ర దేశంబు. ఈదేశం బేలు రాజు ధర్మధ్వజుండు, మీవంటివిద్వాం
సులకు నభిమతార్థంబు లిచ్చు నా పుష్పవతీ పురం బివటికిఁ బదియోజనంబు
లున్నది. దాని మార్గం బెఱుంగుదును. పద మనిన సంతసిల్లి యవ్వెప్రుండు
చిలుకపంజరంబు చేతం బట్టుకొని పీరుదం జనియె. మరునాఁడు వే పగలింటికి
యోజనత్రయంబు కడచి తెరపుతో నొక పల్లెయున్న దాని సమీపంబున నీళ్ళ
వాగుదండ నీడలగుఱ్ఱముఱ్ఱచెట్టుక్రింద నిలిచి రప్పుడు.

129

127 (1) క... (వ్రా) గలికి (పూ)

128 (2) వచ్చి వేడగమని. (వ్రా) వచ్చియువేళమ (ప)

- కం॥ అలసితిగా నా కతమున
నలరుంబోజీ యటంచు నాయంతి పదం
బులు పిసికి దప్పికిడి త
మ్మల (?) మిడి శయనింపజేసి మమకారమునన్. 130
- కం॥ పల్లెకు నల్లనఁ జని యొక
యిల్లాలికిఁ దగిన విలువయిచ్చి నయమునన్
దల్లి ! నా ప్రేయరాతికి
నుల్లం బలరంగఁ జేయి మోగిర మనినన్. 131
- కం॥ అయ్యా ! నిమిషములోననె
యయ్యెడు నెచ్చటికిఁ దెత్తు ననవుడు నతఁడున్
నెయ్యమున మట్టిక్రిందికిఁ
జయ్యనఁ గొనిర మ్మటంచుఁ జనియెం బ్రీతిన్. 132
- కం॥ పలుతెఱఁగుల మాంసబులు
పొల దెలియక యుండఁ గమ్మపొగవులు గల కూ
రలువండి మేలువంటక
మెలమిం గొనివచ్చె నామె యిక్కువ కడకున్. 133
- కం॥ కూడును గూరలు నటికెల
తోడం దన కిడివ యామెతో నా శబర
ప్రీదావతి సుర తెమ్మని
వేడుకతోఁజెప్పి ³(దాని) విలువయు నిచ్చెన్. 134
- గీ॥ తత్తణం బామె రగిన మద్యమ్ము నొక్క
బిందెతోఁదెచ్చి శబరి కర్పించి పోయె
నంత విప్రుఁడు లాఁ దీర్థమాడి వచ్చి
పడఁతి యాకొంటి పీవెల కుడువ వనిన. 135

131 (1) మోగిన (ప్రా) మోగిర (ప్ర)

133 (2) ఇంకువ. (ప్రా) యిక్కువ. (ప్ర)

134 (3) (దాని) (పూ)

బ॥ బోయ పూఁబోజి యా భూసురవర్యుండు
తనతోడఁ గుడువని తలఁ పెఱింగి
నా పొత్తు గలియని నాఁడె యెన్నటికై న
పోవు నాపై మేలు పోవు నపుడె
పోకుండ నిప్పుడె పొత్తునఁ దినిసింతు
నొత్తిలి పలికి మేలున్నయపుడె
యట్లేని నను బాయఁడెన్నడుఁ దానని
తలవంచెఁ గన్నీరు ధరణిఁ దొఱఁగ

గీ॥ దానిఁ గని గుండె యులని తల్లడిల్లె
నింతి యేటికి నేడ్చెద వింటివారిఁ
దలఁచు కొంటివో నావంకఁ దప్పగఁదొ
యంచుఁ దమకించి యడిగిన నతని కనియె.

136

కం॥ నీ వంకఁ దప్పు గలదే
నా వంకనె కాక నిన్ను నమ్మి చెడితి నీ
భావం బెఱుఁగక వచ్చితి
కావరమునఁ జెఱుచుకొంటిఁ గాపుర మెల్లన్.

137

కం॥ కలిమియు బలిమియుఁ బ్రితియు
గలపెనిమిటి సిగ్గుపుచ్చి ¹కనువేడుఁ నునన్
వలచి నిను గూడివచ్చితి
నిలు వెలువడి తోడివార లెల్లను నవ్వన్.

138

ఆ॥ వె॥ నిన్ను విడువఁ జాల నీ పొత్తుగలిపెద
నమ్ము మనుచుఁ బలికి నన్ను దెచ్చి
వెట్టిచేపి తివుడు విడుతు నీకై ప్రాణ
మనిన బిట్టకలఁగి యనియె నతఁడు.

139

మ॥ పడతి యాడినమాట తప్పుదునె యీ బ్రాహ్మ్యంబు నా కేటికిన్
విడుతుంకాక కులంబు నిన్విడుతునే నేఱున్నదే నాకు ²ని
య్యోడ నీతో భుజియించెద న్గలిసి పుష్పేషు ప్రియోద్దీపనం
బదర న్ని ³మధురాధరామృతముతో హారసం బానెదన్.

140

138 (1) కను...ందు రనన్ (వ్రా) కనువేడుఁ నునన్ (ప)

139 (2) కలిగి (వ్రా) కలఁగి (ప)

140 (3) నీయడ (వ్రా) నియ్యోడ (ప)

140 (4) యధరామృతారసముతో (వ్రా)

మధురాధరామృతముతో (ప)

వ॥ అని బ్రాహ్మణుండు వేదశాస్త్ర సంపన్నుండయ్యును గర్భవశంబున మదనో
న్మాదంబున సుత్తమకులాచారంబు తలంపక యాబోత పొత్తునంగుడిచి
మాంసకుచులు ప్రకటించి దానితో మద్యంబు గ్రోలుచు నిట్టనియె. 141

క॥ మదనోద్ధీపనమునకున్
దుది మద్యమ కారణంబు తొయ్యలి లీలన్
మననారవింద గంధా
స్వదముగఁ జవి చూపెనేని ప్రాణము కాడే. 142

వ॥ అని దానితో వలసినట్లు మాంసము దీని మధువు గ్రోలి చేతులు గడుగుకొని
అది దెచ్చిన జవాబు బొట్టు పెట్టుకొని కప్పురపు గండవిడియంబు లందుకొని
తమ్మలంబులు సేముచు నెరగొని శామోద్రేకంబున నయ్యేకాంత విటపిచ్చాయం
దము యిచ్చకు వచ్చినట్లు సమచ్చలితకాచవలయ కంకణ యుజితంబులు కల
హంస కలరవ కంఠప్రభృతి సమత్కంఠ మణితంబులుం గచగ్రహణ వ్యగ్రా
కర్షణంబులు రోమహర్షణంబులు విగళితనీవీబంధంబులు కతినకువపీడనంబులు
వక్షస్తాదనంబులు ముహూర్ముహూర్జనిత ప్రశాంత మన్యుమానంబులు నధరపానం
బులు నఖాలంకారంబులు మూర్ఖా వికారంబులు నలరం దొలినాటి రాత్రిండివంటి
వెలపుమఱి తమతమ తమకంబులకొలది యభిమతసురతం బొనర్చి యలపు
సొలపు దీఱ నిద్రించి రపుడు. 143

గీ॥ ప్రౌద్ధ క్రుంకినఁ బల్లెకుఁబోయి తమకు
వండి పెట్టిన వారింటనుండి వేగుఁ
బోక లేచి రయంబునఁ బోయి రట్లు
చనిది పురమున కైదారు దినములకును. 144

క॥ చని యొక్క యచిత గృహమున
నునికి తగంజేసి దాని నొప్పగ విప్రాం
గనల యలంకారం బిడి
తన బ్రాహ్మణవేష మెప్పుడుఁ దప్పక యుండెన్. 145

వ॥ అంత బోయదండు పరదేశములనుండి తనమందియెల్ల మెటరా సకల పదార్థ
సామగ్రితో వచ్చుచు నూరిచేరువఁ బ్రయిరాలిం దలంచి దానిపై మేలున నిట్టను
కొనియె. 146

ఉ॥ శ్రొత్తగఁ బెండ్లియాడి మదిఁ గోరిక లీరికలెత్తికూడ ను
నృత వినుతప్ప యౌవనమున నృతిఁ బాయుట నీతి యౌనె న
న్నితరణాక్షి యేమనునో యే నిఁక నెన్నడుఁబాయనంచునా
మత్త చకోరలోచనకు మన్నన నిచ్చెద నీ పదార్థమున్. 147

క॥ జరిజాక్షి నన్ను బలెనే
చిలుకను బోషింపు మనుచు తెప్పితి గడిలో
పలికినది పోవ నేర్చునె
తలవాకిలి త్రొక్క దెవుడు తనపైఁ బ్రేమన్. 148

క॥ నా మాట చేయకుండదు
నామీద నృక్తి కలదు నన్నుం బలెనే
ప్రేమమువఁ జిలుకఁ జూచును
భామామణి యనుచు వేడ్కఁ బల్లెకు వచ్చెన్. 149

వ॥ అట్లు వచ్చి తనయింటిదాపు దేవరగుడికిం బోయి రాచిలుకం గానక వెడ
మ్రొక్కు దేవరకు మ్రొక్కిచిలుకపంజరం బింటికిం గొంపోయినవారు కాఁబోలు
నని యిల్లుసొచ్చి చిలుకపలుకులు వినక తన తెడురురాని ప్రియురాలికై యలమ
టింపుచు లోనింటి వాకిటియరుంగునం గూర్చుండి తల్లిం జూచి యిది యెటు
వోయిన దనిన నామె యేమియుం బలుకనేరక కన్నీడుతో నూరకున్న కళ
వళించిన యతం దీట్లనియె. 150

గీ॥ ఏమి యేడ్చెదు నా రాక తెడురుమాచి
యొర్వఁజాలక చచ్చెనో యొర్మిలేక
నన్ను దూషించి ¹పుట్టిల్లు చన్నదొక్కొ
యేమి యయ్యెనా చెప్పవే ²యింటిదేది ; 151

151 (1) చనెనో పుట్టింటికేని (వ్రా). పుట్టిల్లు చన్నదొక్కొ. (వ)

(2) యింతి యాల. (వ్రా) యింటిదేది (వ)

ప॥ అని యడిగిన నింటిలోని యాడునారెల్ల నంతంత నిలిచి యింక నీవేల దాచెద
వని యొడలు పట్టలేక తెరువు పనఁ జోవుట చెప్పఁ గదమ్మయని తాడు
తారే పరదేశివిప్రుండు తీర్థము పోవుచుం బోలేక రెండుదినసంబు లాగుడిలో
నుండుటయుఁ దొలిపాటి రాత్రి యతం డున్న చోటం దలపువ్వులు రాలుటయుఁ
దమ్మలంబు లుమియుటయు గాజులు పగిలి పడుటయు నానవాలువట్టి మరునాఁ
డిది పోయిన నతండే కొనిపోయె నని నిశ్చయించితి మనియును పోయిన
వారిదువురి చొప్పును బుప్పవతీపురంబు దెనకుం బోయి రనియునుం జెప్పి
యిల్లెల్లం దేవుకొని చిలుకం గొంతుం బోయి రనిన నతండు శోకమూర్ఛిత
మానసుండై కన్నీరు నింపుచు నిట్లనియె, 152

ఆ.వె॥ నన్ను బలెను జూచు నాకల్లి తనతోడి
వారలెల్లఁ దనకు వణఁకు చుండ్రు
కూడు చీర లిచ్చి ¹కొలుకునే తలఁపునఁ
బాస యెట్లు వోయెఁ బాపజాతి, 153

కం॥ బోయవగ ప్రాణహానిం
జేయక పోరాదటంచుఁ జెప్పఁగ వినదే
యా యవనీసురుఁ డెక్కడ
వోయెడు నే నెఱుంగనట్టి భూమియుఁ గలదే. 154

కం॥ పాతాళము సొచ్చిన వసు
ధాతలవతి మఱుగు సొచ్చి తా దుండిన నా
చేతి పిడియమునఁ జంపెద
భ్యాతిగ నాజాతివారు ² కడుక్రీంపన్, 155

ప॥ అని యిందుక ఆకలి దప్పలు తీర్చుకొని దట్టి తలపాగ లమర్చుకొని తీర్థ
యాత్రాపరుల బ్రాహ్మణుల కలలు పగులం దెరువాటులు గొట్టి కుత్తుకలు
గోయు కరవాలము గండ్రగొడ్డలియు ³ (నాడుదానివలన నేపాటి) తప్పు
గలిగినను దల్లితోఁబుట్టుగులు మొదలైనవారిఁ బడఁబొడుచు ముప్పిడియము
మొల నిరుగడలఁ గానెకోక సొరలం బిగియించి గోర క్తసి క్త దారుణబాజం

153 (1) కొలదినేకలవున (ప్రా) కొలుకునే తలఁపున (ప)

155 (2) వన్నుతిసేయన్ (ప్రా) కడుక్రీంపన్. (ప)

156 (3) నాటదానివలనన్ పాటు (ప్రా) నాడు దానివలన నేపాటి (ప)

బులు గలకవదోనయు విల్లునుంగొని యెవ్వరికిం జెప్పక యొక్కరుండును
వారలచొప్పుబడిం గతివయ దివసంబులకు వచ్చి యావట్టణంబు రజసి
ముఖంబునం జొచ్చె వంత.

156

కం॥ ఆరాత్రి బ్రాహ్మణుం డా
వారిజ దళనేత్రితోడ వలసిన య ట్టా
హారప్రకృందన రతి
సారవ్యం బనుభవించి పంతోషమునన్.

157

కం॥ రవి యుదయించిన ధరణీ
ధవు కొలువున కేగవలయుఁ దగు వన్నెలతో
ధవళాక్షితోడ నవి పమ
యవిధు లొనరంగఁ దీరిచి యాసతి డానున్.

158

గీ॥ తగిన సౌములు దొడిగి యందంబు లైన
సుడుచిరాంబరములు దాల్చి మరళిగంధ
పంపదలు పూపి 1 సిగను బుష్పములు ముడిచి
తమ్మలంబులు సేసి చిత్తంబు లలర.

159

అ॥వె॥ చిలుక పంజరంబు శీతాంశుముఖచేత
నలవరించి వెంట నరుగు దేర
బ్రాహ్మణుండు వచ్చె బ్రదువు సన్నిధికిఁ ద
కొప్పురు లెల్లఁ దమ్ముఁ దగిలి చూడ.

160

క॥ రతి మన్మథులో 2 శచియున్
శతమన్యుఁడునో విలాప సౌభాగ్యకళా
విక్రతులై వచ్చిరి వీరని
యతిముదమునఁ జూచి రప్పు దాస్యవ జనుల్.

161

159 (1) (పిగను) పూ.

161 (2) లొచ్చియు (ప్రా) శచియున్. (ప)

- గీ॥ భారతీదేవి యిది చిల్కపంజరంబు
చేత నున్నది యితఁడు రాజీవ భవుఁడు
తత్త్వియావక్తి వచ్చి రిద్దఱును మాన
వాకృతిని దాల్చుటకు హేతు వరయ¹వలయు. 162
- ప॥ అని సకలజనులు దమరాకకు నాహ్లాదించ నేఁగి యాస్థాన మంటప పురోభాగం
బున నిల్చి సభాపతియగు ధర్మధ్వజు నాశీర్వాదించి యేము విప్రదంపతులము
దూరదేశంబుననుండి వచ్చితిమి యీ కిరరాజంబు మాకు జీవకం విది వకల
శాస్త్రంబులు నెఱుంగు విశేషించి శ్రీరామ వ్రభావంబు పకటింప నేర్చు
నింతుక ప్రొద్దు దేవర విద్యజ్ఞనంబులతోడ దత్తావధానుండవై చిత్తగించ
వలయునని యనుజ్ఞ వడసి బ్రాహ్మణుండు చిలుక మొగంబు చూచి రామకథా
ప్రసంగము సేయు మనిన నదియు సభాసదులం గలయంజాచి యిట్లనియె 163
- కం॥ రరజీనాయక ! విద్య
ద్వరసచివులతోడ వినుము వాఁభాసీద్దుల్
దొంకొను రామకథా త
త్పరులకు నెఱుంగుదురు దీనఁ బరమ మునీంద్రుల్. 164
- క॥ రామేతి వర్ణయుగళం
బేమరక రచించు వార లీ నంసార
వ్యామోహ ముడిగి దురిత
స్తోమము నణఁగించి పొందుదురు మోక్షంబున్. 165
- క॥ రామోచ్చారణ మున్నను
రామన్నా యండ్రుగాక రామస్తుతులన్
రామాహ్వయులై పుత్రుం
రామన్నా రామచంద్ర రామా యనుచున్. 166
- క॥ రామా యను నక్షరములు
ప్రేమంబున జిహ్వా మచ్చరింపుడు మదిలో
రామవృరణము సేయుఁడు
రామస్తుతి వినుఁడు కర్ణ రంద్రము లలరన్. 167
- అ.వె॥ రామభద్ర యనుచు రఘురామ యనుచు శ్రీ
రామచంద్ర యనుచు రామ యనుచు

గీ॥ పూని బ్రహ్మక్షరంబును మొదలి రేప
కడమవర్ణంబు మాముడి గలిసి రామ
నామ మయ్యెను స్మరియించు నరుల తెల్ల
బ్రహ్మవద మిచ్చుటకు నంద్రు పరమములు.

169

క॥ శ్రీరామ మంత్రరాజము
దూరంబుగఁ బాపవహిలఁ దోలుచు ముక్తి
శ్రీమణిఁ గూర్చు నె.శయు
శ్రీరామజవంబు మేలుచెప్పఁగ నశమే.

170

ప॥ అని కీరరాజంబు శ్రీరామ దివ్యనామ ప్రభావంబు వర్ణింప వేదశాస్త్రాగమ
వేదాంగు సుత్తమద్విజుల నేమిచెప్ప సకలజనులు గరుపాణ నానంద బాష్ప
కణంబు బురుల శ్రీరామ ప్రభావంబు వినువారును రామోచ్చారణం బొనర్చు
వారును దదేకద్యావంబున రామస్మరణంబు సేయువారునునై యుండి రాష్ట్రానం
బెల్ల శ్రీరామమయఁబై యుండి నట్టి నమయంబున.

170

ఆ.పె॥ అవ్వారం బెఱింగి యల్లన నా బోయ
యేఁగుదెంచి యచట వింతిఁజూచి
విప్రుఁజూచి రోషఁవకుండై మానంబె
యూర బ్రతుకునాశ యొల్ల కపుడు.

171

క॥ కడు నిర్దయుండై జిరజిరఁ
బిడించుం బొరఁ బాయఁ దిగిచి బిరబిరఁ జని యా
పడతిని విపుని జావం
బొడిచి పడం ద్రోసె జమని బోలికఁ బెరుచన్.

172

ప॥ అట్లు పొడిచి ముప్పిడి నేలవైచి భూపతికిం జేతులెత్తి మ్రొక్కి యేసు బోయ
గమికాడ నీ యింతి నా యిల్లా లీ విప్రుండు నే మార లేకుండుట
యెఱింగి దీవి నెత్తుకొని వచ్చినవాఁ డభిమానము గల బోయవారము గానఁ
బగ దీర్చుకొంటి దేవర చిత్తంబు వచ్చివట్లు సేయ నవధరింపు మనిన
నాస్థానజను లందఱు నీ పాపిష్టుండు రాజు సముఖంబునం దగవు కాదనక

యింత సాహసకృత్యంబు చేసె నీ చూచిన పాపంబునకుం బ్రాయశ్చి త్రంబు
రామనామోచ్చరణంబే యని చెవులు మూపికొని రామరామ యనుచుండి
రది సహింపక ధర్మధ్వజుండును రామరామ యనుచుం బార్వతదళ
వియోగించె నప్పుడు. 174

కం॥ చిలుకయు రామా యనుచుం
బలుకఁగ జనులెల్ల నట్ల వలుకఁగ ధరణీ
తలవతి యానతి బోయన్
దల నఱికిరి భటులు దత్పదంబుల చెంతన్. 175

వ॥ అప్పుడు. 176

కం॥ అందఱు నా చందంబున
ముందటఁ బడియున్న వారి మువ్వర శవముల్
సందడిఁ జూడఁగ దివి నుం
డందంబై పుష్పవర్ష ముచ్చోఁ గురిసెన్. 177

కం॥ సుర పుష్పవృష్టి గురిసెన్
గరమరుదుగ వకలజులు గగనము చూడన్
సురుచిర పుష్పకములఁ దోఁ
చిరి వారల దివ్యసతులు సేవింపంగన్. 178

వ॥ కరముల శంఖచక్రములు కౌస్తుభ మక్కున దివ్యకాంచనాం
బరము కటీరభాగమునఁ బంకజరాజుకిరీట మౌదలన్
జరణములందు నందియలు చాల వెలుంగఁగ రామమూర్తి ము
వ్వరు విలపిల్లి రాక్కయెడఁ గోమలనీల పయోధరద్యుతిన్. 179

కం॥ నేలఁ బడియున్న బొందులు
గాలికి దివి కెగసి దివ్యగంధము వొలయన్
జ్వాలా కరాళ తపన క
రాకుల భగభగనుమండి యవియు నణంగెన్. 180

వ॥ అవిధంబున రామమూర్తులై వెలుంగు మువ్వరితోన బ్రాహ్మణుండు ధర్మ
ధ్వజు నుద్దేశించి యేను గర్మదూరుండ విప్రుండ బ్రావిశదేశంబువాడ
వంసారవిరక్తుండనై కాశీశ్రేత్రంబున మోక్షంబు పడయు నపేక్ష వచ్చి
కర్మవశంబునఁ బరశ్రీ సంగమం బొనర్చి దీనితోడ మద్యమాంస భక్షణంబు
సేసితి నిటువంటి పతితుండ నేనును జారశ్రీ యయ్యును వసుం దతిమి
మద్యమాంసాదు లాస్వాదంపంజేసిన బోయకయును నిర్దయుండై

త్రీహత్యయు బ్రహ్మహత్యయు జేసిన కిరాతకుండును నీ నమ్ముఖంబున
గీరరాజంబు పలుకు శ్రీరామనామంబులు వినుచుఁ బ్రాణంబులు విడిచితిమి
కావున శ్రీరామదివ్యమూర్తి వహించి దివ్యసేవ్యులమై పరమగతిం బోవు
చున్నవారము రామమంత్ర జపంబున రామవంకీర్తనంబును మఱవకు మని
యుపదేశించి వారును దాచును విష్ణులోక బునకుం జనియె నప్పు డఖిల
జనులు జయజయస్వనులతో రామరామ యని పలికిరి ధర్మద్వజుండును
నిహపరసౌఖ్యమూలం బిది యని యా కీరరాజంబును బోషించుకొనియె నది
మొదలుగా నా మహారాష్ట్ర దేశీయులు రామనామ పరాయణులై యున్నవా
రనిన విని వారిఖిలులు పరమానందంబును బొందిరి తదనంతరంబున. 181

ఉ॥ మారుత పారణోల్బణ నమంచిత తల్ప! సుకల్ప పుష్పమా
లా ౯ నమాధురీ పరిమళస్థితి వక్ష! విచక్షణాత్మ పం
కేరుహ పంజర ప్రకట కీలిత కీరకులేంద్రచంద్ర మం
దార 1 మరందపూరిత సుధారవ భాషణ! భక్తప్రోషణా! 182

కం॥ 2 సారవ చారుపవన చల
3 తీరోద్యానద్రు మాంతీ ముఖ్యలతా
వార ప్రవహవచయ
శ్రీరసిక మహీసుతా చరిత 4 రతితంత్రా!

మాలిని॥ పదవరసిజ ధూళిపాళి నారీకృతాత్మా,
నదసదుభయకార్యా! జ్ఞానవచ్చితవేశ్మా!
మదవదరివరార్పిష్టన్మహాంబోముగార్యా;
మదనశత తనూశ్రీ మాధురీధుర్యచర్యా! 184

గద్యము॥ ఇతి శ్రీమదవ గోపాల చరణకమలసేవాధురీణ వత్కళాపారీణ కృష్ణ భట్టారక
పాత్ర చింతలపూడి కామయవ్రభు సుపుత్ర శుద్ధసారస్వత విభవ రాధామూదవ
ప్రణీతంబైన తారకబ్రహ్మరాజంబును మహాప్రబంధంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ సీతారామార్చనము

శ్రీశ్రీశ్రీ

182 (1) విత్తిర్నక (వా) మరందపూరిత (వ)

183 (2) సారవ (వా) సారవ (వ)

183 (3) తీరోద్యానద్య (వా) తీరోద్యానద్రు (వ)

183 (4) రతింద్రా (వా) రతితంత్రా (వ)

తా ర క బ్ర హ్మ రా జీ య ము

తృ తీ యా శ్వా స ము

కం॥ శ్రీమత్కల్యాణ గుణ
గ్రామ జలధిమధ్యదుర్గ రక్షోసుర శి
క్షాముదిత శుభవనముని
గ్రామజ్యోతిర్విలోల రామన్యపాలా !

I

వ॥ దేవా ! విన నవధరింపుము పరాశర మహాముని శ్రేష్ఠుండు వసిష్ఠ శిష్యుండైన
వామదేవునకుం దరూపాతికథ విను మని యిట్లనియె.

2

కం॥ శ్రీరామ రామ యను నా
కిరముచే నిట్టి మోరకిల్పిషపరులున్
శ్రీరామ దివ్యపదముం
జేరిరి తన్మంత్రతలఁ జెప్పవలయునే !

3

కం॥ బిలుకలు 1 మానిసి పలుకులు
పలుకంగా నెట్లు నేర్చెఁ బురుషలోనఁ
బిలుకఁగ నేర్చియు రాముని
బిలుకంగా నెట్లు నేర్చెఁ బరమమృదుక్తిన్.

4

వ॥ అని వాలఖిల్యు లడిగినం గుంభసంభవుం డిట్లనియె.

5

గీ॥ లోకసంరక్షణార్థ లీలాకుతూహ
లాత్ముఁ 2 దాదిమపురుషుఁ డబ్బాత్ముఁ 3 డట్లు
రాముడై పుట్టె దశరథ భూమిపతికిఁ
దత్తురాకృత మహనీయ తపము కలిమి.

6

4— (1)— మానుషపలుకులు (వా) మానిసిపలుకులు (వ)

6— (2)— దాదిమధ్య (వా) దాదిమ. (వ)

6— (3)— డండ్రు — (వా) డట్లు (వ)

సీ॥ శ్రీవధూమణి జనించెను మహిజాతయై
భరత శత్రుఘ్ను రూపముల ¹శంఖ
చక్రము ల్నిలిచె లక్ష్మణమూర్తి శేషాహి
యలరె నవ్విభుని లీలార్థమందు
రాముఁ గౌసల్య భరతుని గేకయపుత్రి
లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులను సుమిత్ర
గనియె నా జనకుండు గనియె సీతాదేవి
నా దేవితోడఁ బట్టాబిషిక్తుఁ

గీ॥ జేతు రాముని ననుచు వసిష్ఠతోడ
దశరథేంద్రుండు తగు ముహూర్తమున నున్నఁ
గైకవరశక్తి నదిమాన్వి గహనభూమి
కనిచె రాముని మునివేష మలరఁజేసి.

7

ఉ॥ కేకయ రాజపుత్రిపయఁ గిల్కిష మొక్కటి వెట్టి యాత్మ మా
యాకలుషాత్మఁ జేసి సుర లందఱు నాయమ మాటతోనె యి
ష్టాకు కులేంద్రు రామవిభుఁ గానరి కేగఁగఁజేసి రట్లు లో
కైక భయంకరున్ దశముఖాసురుఁ జంపుటకై ముదంబునన్.

8

ఆ॥మె॥ వత్యపాశబద్ధు జనకుని వీడ్కొని
తల్లిఁ గోసలేంద్రతనయ నా సు
మిత్ర నూటించి మేదిసీపుత్రికన్
బ్రేమఁ జూచి పలికె రామవిభుఁడు.

9

చ॥ ననుఁ బదునాదుగేడులు వనంబునఁ గ్రుమ్మరి రమ్మ బంచు మ
జ్జనకుఁ డొసంగినట్టి వరసంపద నేమి తలంపు వృద్ధైన్
మనమున యౌవరాజ్యమిది మాచిచెఁ గేకయరాజపుత్రి య
ట్లని జనయిత్రి యాజ్ఞకుఁ గరాంజలిఁ జేసితి నియ్యకోలునన్.

10

చ॥ ఘన మగు యౌవరాజ్యమున కంచెను మేలొనరించెఁ గోరి న
న్ననిచి మదంబ సత్యమిది యట్లన దిగ్గయకీర్తి రాభిముల్
చనుటనె కల్గెఁ గ్రమ్మరను సర్వమహితల రాజ్యలక్ష్మీయుం
దనరెను నాకుఁ దత్కరుణ ధర్మము దీనికి ¹(జం)ట యెయ్యెడన్.

11

కం॥ కమలానన కౌసల్యా
సుమిత్ర లేప్రొద్దు నన్నుఁ జూచిన క్రియ నిన్
మమకారంబునఁ జూతురు
ప్రమదంబున నుండు మిచటఁ బంపుము నన్నున్. 12

సీ॥ పయనంబు శకునంబు బలె నద్దమై మాను
మనుట యమంగళం బై న తెఱఁగు
సీకేరి పోవంగ నిలుపు మనుట గురు
వచనంబు సేయంగ వలవ దనుట
పనివడి పొమ్మని పలుకుట యది ప్రభు
త్వము నాకుఁ బలుకంగఁ దగవు గాదు
మారు మాటాడక మఱి యూరకుండుట
యవమాన ముద్రగా నాత్మఁదోచు

గీ॥ స్వామి నను డించి యొకఁడవు చనుట గలిగె
నేని నావార్త వినియెద విపుడె నగరు
వెడలు నీలోనె యనుచు నుర్వీతనూజ
యవలి మొగమయ్యె నశ్రుధారాకులముగ. 13

కం॥ తన కూర్మిసాధ్వి చిత్తం
బునఁ గలిగిన తెగువఁ జూచి భూపాలుఁడు ర
మ్మనియెద నాతో ననుటయు
ఘనగర్జకు నీలకంఠగతి సతి చెలఁగెన్. 14

వ॥ అప్పుడు శ్రీరాముని వనవాస గమనోన్ముఖత్వంబెఱింగి తత్సేవార్థంబు లక్ష్మణుం
డును జనువాడయ్యె నయ్యిరువురును గౌసల్యా సుమిత్రలకు ప్రమెక్కి తమ
యుద్యోగంబు విన్నవించినఁ గోడలిని గొంగిలిండుకొని కన్నీరు తొలుంగ
వార లిట్టనిరి. 15

కం॥ బాలవు బాలక్రీడా
లోలవు కడుగోల వడవిలోపలఁ దల్లి
యెలాగు నుండ నేర్చెద
వాఁజనులైనఁ గలరె యనుఁగులు సీకున్. 16

ఉ|| ప్రేమముతోడ బొమ్మలను బెట్టుక యాడుట మాన వెప్పుడున్
గోమలి బోటులం దలఁచుకొంచు మనంబున నెంత కుండెదో
రాముఁ బతివ్రతా గుణపరాయణబుద్ధి దొలంగలేమిఁ జే
తోముదమొప్పుఁ బోవుటకు ¹ దూకొనెదే కత మెట్టు లోర్తుమే. 17

సీ|| మణిమయోదగ్ర హర్యము లెక్కగా నేర్తుఁ
జక్కగా గిరులవి యెక్కుదెంత
ప్రమదవనంబులోపల విహరింపుదు
నింపుగా నడవిఁ గ్రీడింపు దెంత
² మృదుతల్యములయందు మేను చేర్చుచునుందు
సుచిత పల్లీ(వ శ)య్య నుండు దెంత
యేకాంతగోష్ఠిఁ బ్రాణేశుతో వర్తింతుఁ
జెలికత్తియలను వర్జించు దెంత

గీ|| యనుచుఁ బతితోడి లోకమై యన్యవాంఛ
చేయనొల్లక యరిగెదు చెల్లు నీకు
నుతమ శ్రీ గుణము లెల్ల నున్నవనుచు
సన్నియును దోవఁ బల్కిరి యర్హ ఫణితి. 18

వ|| లక్ష్మణుని జూచి పలికిరి. 19

కం|| మా మారుగాఁగఁ జూడుము
భూమిజ దళరథునిగాఁగ బుద్ధి నెఱుఁగు శ్రీ
రాము నయోధ్యాపురిగా
నీ మనమునఁ దలఁపు మదవి నిర్మలచరితా. 20

ఉ|| రామునినై న నిన్నయిన రాజనిభాసన దుర్గభూమి భృ
ద్భూముల ఖుత్తిపాసలను దూరపుఁ బోకలఁ ద్రోవ నేర్చు లే
కేమని దూరిపల్కిన సహింపుచు మొత్తని మాటలాడి గా
రా మొనరింపుఁడి హృదయరంజన జాత కుతూహలాత్మగన్. 21

17 (1) మాకొకె (వ్రా) దూకొనె (వ)

18 (2) మృదుతల్యములయందు (పూ) (3) (వశ) (పూ),

ప॥ అని బుద్ధి చెప్పి ప పి రప్పుడు. 22

శా॥ మాయా మానుష వేషధారి హరి రామక్షోణి భృన్మోళి సీ
తాయుక్తుండయి లక్ష్మణుండు గొలువ న్దావచ్చె ¹నుద్యజ్ఞటా
శ్రీయు న్వల్కల వన్యచిహ్నము మహర్నిత్యంబు సూచింప నా
శ్రీయ ప్రాయము మానవావిషయమై దీపింపఁగాఁ గానకున్. 23

సీ॥ సంగడికాఁడు వసంతుఁడు రా రతిఁ
గూడ వేడుకతోడఁ గుసుమశరుఁడు
ముని జన్మమునఁ దపం బొనరించి శివుని సా
ధింప వనమునకు నేకెంచి నటులు
వచ్చె నిర్జరపుష్పవర్షపిత్రాంతిఁ ద
ద్వనమునఁ బుష్పవంతతి యొనర్చ
నడుగులు భూదేవి శికందందుఁ బూజా ప
యోజంబులై కడు నొప్పుచుండ

గీ॥ యక్ష రక్షః పిశాచ భయంబు లుడిగె
నడఁగె దావాగ్ని తన్మనీంద్రాశ్రమముల
ననుజుతో సీతతోడ నా యాదివిష్ణుఁ
డట్లు వచ్చిన నయ్యరణ్యాని యందు. 24

కం॥ చనుదెంచి చిత్రకూటం
బునఁ గొన్ని దినంబు లుండి మునిజన గోష్ఠిన్
జనితానందంబున నా
జనపతి యతిరమ్య పద్మశాలావనతిన్. 25

ప॥ అందు 26

సీ॥ పుష్పాపవయశేఁ బొదలుచు వనపీఠి
సరసిజలోచన తిరుగు నపుడు
కొలఁకులఁ గమనీయ పులి న దేశంబులఁ
దెఱవ శియంచలఁ బట్టఁ దివురు నపుడు

28 (1) ను....ద్భుతో (వా) నుద్యజ్ఞటా (ప)
24 (2) కంద.... పూజోపయోజంబులై. (వా) కందందఁబూజాపయో
జంబులై (ప)
27 (3) యంతలఁబట్టి (వా) యంచలఁబట్టి (ప)

పర్వతాలికతోనఁ బన్ని యోమనగుంట
తెలరాగ యాడఁగావలసి నపుడు
భావ సూచక మృదుభావల విభునితో
నలివేణి త్రస్తరు లాడు నపుడు

గీ॥ ప్రాజనాయకుఁ డింపారఁ బవ్యశింప
వెలఁది పుష్పలసెజ్జ గావించు నపుడు
పడఁతి ప్రేయచేతఁ దాఁ బిల్వబడిన యపుడు
తన వయస్యతో దాచఁదలఁచు మదిని.

72

ప॥ అంత నొక్కనాడు శ్రీరామవిభుఁడు సమీపాశ్రమ వాసు లగు మునుల యొద్ద నుచిత
గోష్ఠిం బ్రవర్తించి సౌమిత్రియుం దానును డమ పర్వతాలకు వచ్చి యందు జనకరాజు
పుత్రి సభీసహస్రంబులు గొలువ నుండు నాదిగర్భేశ్వరి యొక్కతయ యున్నం జూచి

28

క॥ ఏము మునిజనులతోఁ జే
తో ముదమున నెపుడు దిరుగుడుము చెలి లేమిన్
తూమిజ యేమనునో యీ
వామాక్షికఁ బలుకుతోడు వలయు నటంచున్.

29

క॥ తలఁచె మది నా జగత్పతి
తలఁపున కొనఁగూడ దివ్యతరుణీరూపం
బలవడ వనదేవత యొక
చిలుకను మణిపంజరమున సీతఁ దెచ్చెన్.

30

ప॥ తెచ్చి రామవిభుని సమ్మఖంబునఁ బెట్టి యే నివటి వనదేవతను దేవర విజయంచేసిన
కతంబున నత్యంత వికాసంబున నున్నదాన నీ దేవి కీక్రిడావతికిఁ గ్రీధార్థంబు వేడుకం
జూప వలయునని యీ కీరకామిని గొనివచ్చితి నవధరింపుమని పోయిన నవ్విభుండు
నంతోషించి నిన్ను నూసుపుచ్చ నీకుం జెలి కలిగె ననిన నద్దేవి యా విహంగంబుపై
మమకారంబున నిట్టనియె.

31

క॥ నీకుఁ జెలికలిగె నంటిరి
యీ కీరవధూటి నట్ల యిది యగునేనిన్
నా కూర్మి చెలివిధంబున
నీ కృప మాటాడవలయు నెయ్యముతోడన్.

32

ప॥ అని వాక్రూపాదంబు గోరినఁ బ్రవన్నాత్మందై పరమాత్మండగు రామ
భద్రుండు నీ కఱపిన మాటలెల్ల నీ కీరరాజంబు నేర్పి నీ మనఃప్రసాదం
బొసంగెడు దీని కతంబునఁ గీరకాతి యెల్లఁ గఱపినట్లు మాట లాడునటులుగా
వరం బిచ్చితి నని యానతిచ్చిన జనకరాజపుత్రుఁడై హింసించి. 33

అ॥వె॥ పంజరంబు చేతఁబట్టి యా చిరుకకు
మేలిఫలము లొనఁగి మేను నిమిరి
తన మనోరథమున కనుకూలముగఁ బ్రియుఁ
బిలిచి మాడ లాడవలయు కతన. 34

కా॥ రామా రాఘవ రామభద్ర యనుదు న్రామ ప్రసాదార్థ మా
రామారత్నము చెప్పెఁ గీరమునకున్ రామాహ్వాయోచ్ఛారణ
ప్రేమన్మున్ను తనంతనే తనప్రియు న్బేర్కొంట పిగ్గంచ గా
రా మారంగఁ దదద్దిరాట్పర సువర్వప్రీతికుం బ్రీతిగన్. 35

గీ॥ సీత చెప్పినట్లు చిరుకయుఁ గడు మధు
రంబుగాఁగ రావరామ యనుచు
రాముఁ బిల్వ నేర్పె రసకత్వమున మాట
లాడ నేర్పెఁ గఱపి నట్లు మఱియు. 36

అ॥వె॥ అదియు మొదలుగాఁగ నఖిల కీరంబులు
రామవిభుని కదుణ రామ పూర్వ
కముగ మాటలాడఁగా నేర్పె జగములఁ
గలుగు సకల పక్షికులమునందు. 37

ప॥ ప్రియత మనోవికాసమునఁ బ్రత్యహము స్వతురాస్య నాద్ద వ
ధ్యయనము నేయు నారదముఖాదిమ దివ్యమునీంద్ర కోటితో
నియమును పూని భారతికి నెయ్యపునెచ్చెలికతై యైన చి
క్కయు మును రామరామ యని గాని పఠింపదు వేదకామ్రముల్. 38

కం॥ భారతియు నజుడు నటువలె
శ్రీరామారామ యనుచుఁ జిరుక పలుకగాఁ
గోరిక నునిచిరి మోక్ష
శ్రీ రామా (కే)లికాంక్షఁ జిత్తం బిలరన్. 39

వ॥ అని వారిభిర్యమును పరమహర్షంబున రామస్మరణంబుచేసి యిట్లనిరి. 40

గీ॥ ఆదివిష్ణువు లక్ష్మితో నట్లు మనుజు
వేషమున నుండ మౌను లవ్విన భూమి
నతని కేళివిహారంబు లాత్మ నెఱిగి
కొలుతు రా రామ మహిమను దలచుచుండు.

41

వ॥ ఆనవుడు కుంభజం దనియె నాక్రియ భూమిజ రామచంద్రునిన్
దనమది కింపుగాఁ జిలుక ¹ తా నుపదేశ మొసంగినట్లు పి
ల్వినఁ దగు మాటలాడిన హసింపుచు నెయ్యపు ² బోంట్ల పొందు నె
మ్మనమునఁ గోరదయ్యెఁ ³ బతిమచ్చిక నుబ్బుచు నాడునాటికిన్. 42

ఉ॥ రామునిఁ బిల్చుచుం జిలుక రాముని బాడుచు నట్లు విచ్చలున్
భూమిజ కింపొనర్చ గిరిపౌతఁ జరించెడు ⁴ కిన్నరాంగనల్
రాముని బాడుచుం బ్రియుల రంజిలఁ జేయచు నుండఁగా ముని
గ్రామణు లచ్చటన్ విరిరి రామమనోహర నామగీతికల్. 43

కం॥ విని రాముని వర్ణించుచుఁ
గనుపండువుగాఁగ విజిత కందర్పుని నా
మునిజనము చూచుచుం ద
జ్జనకసుతాన్యోన్య కేళిచర్య లెఱుఁగుచున్. 44

కం॥ రాముఁడు బ్రహ్మం బనియును
రాముఁడు మాయామనుష్య రమణీయ హరి
శ్రీమూర్తి యనియు జగదభి
రాముఁ డనియు ⁵ (మునులు) దత్పరత్వము కలిమిన్. 45

42 (1) తానంగినట్లు (వా) తానుపదేశమొసంగినట్లు (వ)

42 (2) బోంట్లపొందు. (వా) బోంట్లపొందు (వ)

42 (3)తి మచ్చిక. (వా) పతి మచ్చిక (వ)

43 (4) కిన్నెరాండ్లు (వా) కిన్నరాంగనల్ (వ)

45 (5) మునులు. (వా)

ఉ॥ సీతను నాదిలక్ష్మి యని చిత్తములం బరికించి ¹రాముడున్
సీతయు నా గిరింద్రమునఁ జీతజలీలలఁ దేలుచు న్నన
వాతములందు ²దిక్కుల విరాజిలు రత్నదరీ గృహంబులన్
బ్రీతిఁ జరింప నమ్మునిగరిష్టులు ³గాంచి తలంచి రిప్పిధిన్. 46

చ॥ పనివడి యీ విధంబునఁ దపం బొనరించెనొ లక్ష్మి యీ సనా
తన సుఖమూర్తి విష్ణుఁ బరతత్త్వముఁగూడి సుఖించుచున్న ద
త్సనుపమలీల నిట్లు మన మందఱ మింతులమై చరింత మా
వనజదళాక్షు రాముని నవశ్యము గూడి రమిత మా రతిన్. 47

క॥ చాలు మునివృత్తి తపములు
చాలున్ మన కేం రామచంద్రుని గరుజా
లోలుని గని మన కోరిక
వాలాయము విన్నవింపవలయు నటంచున్. 48

ప॥ పరమ పావన చరితు లగు భరద్వాజ మహాముని పముఖు లగు విజ్ఞానలు
మదనశరపీఠురై రాముని మోహించి వచ్చి తత్పర్వతాలాంగణంబును జేరి
¹..... (వచన రచన చతుర దివ్య శిల్పాంగనా) నియమిత ప్రదేశంబున
నిల్చి (మనోహర సురభిశ) తరులతాంత కల్పిత సమున్నత తల్పంబున. 49

ఉ॥ పువ్వుల తీగెలం గెలనఁ బువ్వులు గోసి విలాస రేఖమై
పువ్వుల సొమ్ము లిట్టివని పువ్వుల(దండ లలంకరించినన్)
బువ్వులవిల్లు గెల్చిన విఘండు రఘూద్వహఁ డక్కజంబుగా
నవ్వనజాక్షికిం పొసఁగ నందఱు సూచిరి కామవిక్రియన్. 50

ప॥ అవిధంబునం బరమైకాంతకేశిం గాంతాసమేతుడై యనంత విలాస రస ²
(దంతురితాంతరంగుం డగు)చున్న శ్రీరామచంద్రునిం గన్నులారఁ గాంచి ద్వి
గుణిత మనోరథంబుల మనంబులు కరంగ కరకమలంబులు మోడ్చి యానంద
బాష్పంబులు దొంగు నయనంబులతో నందఱు నేమియుం బలుక నేరక
యూరకున్న భరద్వాజ మహాముని రామున కిట్లనియె. 51

49- (1) మొటటి వ్రాతప్రతియందు ఇట్లే అసమగ్రముగా నడుమనడుమ
లుప్తమై యున్నది.

రెండవ వ్రాతయం దీ భాగము విస్పష్టము.

51- (2) కుండలీకృత భాగము పూరణము.

క॥ దేవుడవు బ్రహ్మమయుడవు

నా విష్ణుడ వీ లతాంగి యా లక్ష్మి జగ

త్వావన నరదంపతులై

యా విధమున నున్నవా రభీష్ట క్రిడన్.

52

ప॥ అట్టి భవదీయ దివ్యనవ్యక్రిడలు విని మునుల మందఱము నీకు మోహించి
(దేహాభి)మానంబులు వాసి యీ దివ్యాంగనతోడం గూడి నిన్ను రమియించి
యంగంగస్సర్వ కైవల్యసుఖం భనుభవింపం గోరితిమి మా తపఃపూజలు
గైకొని నీరస కఠిన పాషాణంబునకు నారీరూపం బనుగ్రహించిన మీ శ్రీపాద
పద్మంబుల రజంబున మాకుం గామినీరూపంబులు కరుణించి నిజాభిమతం బనుగ్ర
హింపు మనిన వారివలనం బ్రసన్నాంతఃకరణుండై మందస్మితం బడర రామ
చంద్రుం డిట్లనియె

53

క॥ ఈ యవతారంబున నన

పాయ మతింబుని యేకపక్షిప్రత ని

ష్ఠాయుక్తుడనై జానకిఁ

బాయ రత్నిక్రిడ కానపడ సిరినైనన్.

54

మ॥ భవదీయాభిమతంబు శ్రీమదనగోపాలావతారంబునన్

నవపుష్పాయుధకేళి మీ కొనఁగుదు న్నానావిధ క్రిడ గో

ప వధూమూర్తుల మీరు పుట్టినపు డీ పద్మాక్షి వై దర్శియై

సవరించు స్థిము బోటిక త్రియలుగా సత్యాది సంభావనన్.

55

ప॥ అసి వరం బిచ్చిన నట్లగుఁగాక యని యానందభరితులై యమ్మహావ్రతులు
రాముని వీడ్కొని వచ్చి కృష్ణావతారంబు ప్రతీక్షింపుచు రామధ్యానంబునం దపం
బులు సలుపుచుండి రంత భరతుండు రామభద్రుండు వనవాసంబు వచ్చునమయం
బున శత్రుఘ్నుఁ డునుం దాసును మేనమామ పట్టణంబున నున్నవారై యవ్వార్త
విని యయోధ్య కతిత్యరితముగా వచ్చి రామవిరహదుఃఖంబున మృతుండైన
తంద్రికిం బరలోక క్రియ తొనర్చి తల్లులు స్నానును వసిష్ఠుం దోడ్కొని చిత్ర
కూటంబునకు వచ్చి వినయవినమితోత్తమాంగుండై దశరథునితెఱం గెఱిం
గించి తదుచితకృత్యంబులు నిర్వర్తించిన యగ్రజానిం గ్రమ్మరు మనిప్రార్థించిన
నవ్విభుండు.

56

తృతీయాశ్వాసము

అ॥ వె॥ తల్లిదండ్రు లాజ్ఞఁ దలమోపి పదునాలు
గేఁడు లవనినుండ నేను సత్య
మాడి వచ్చినాఁడ నది దప్ప నేర్తునే
సత్యహని నవయశంబు గాదె.

57

క॥ అని సత్యవ్రతుఁ డగు నా
జవపతి సాక్షేతరాజ్య వంశక్షకునై
తనపాదుక లతఁ డడిగిన
ననుగ్రహము చేసి యనిచె నమ్మలతోడన్.

58

క॥ అనిచిన వెండియు భరతుం
డనియెం బదునాలుగేడ్ల కగు తుది దివసం
బునఁ బదునాలుగు ఘడియకు
ననఘా రాకున్నఁ జత్తు మమ్ములు నేనున్.

59

వ॥ అనినం గరుణార్థహృదయుండై తమ్ముని భక్తికిం బ్రశంసించి యియ్య
కొనియె నంత.

60

క॥ ఏకాంతమున వసిష్ఠుం
డా కాకుల్లేంద్రు బ్రహ్మమగు రూప ముప
శ్లోకింపుచుఁ జనె నానం
దాకుల హృదయంబుతో నిజాశ్రమమునకున్.

61

వ॥ అనిన వాలఖిల్యులు రఘుకుల¹గురుండ నవక² యద్దేవుని నెఱిగి సేవించి చనిన
వసిష్ఠమహాముని యుత్తమ జ్ఞానంబున కభినందించి తరువాత కథ నడిగిన
నగస్తుం డిట్లనియె.

62

క॥ ఒక వత్సర మాత్రమ చి
త్రకూట గిరినుండివచ్చి ²ధరణిపతి త
న్నికట వనమున విరాదుని
దెగటాచ్చెన్ దుష్టదనుజు దివిజులు మెచ్చన్.

63

62— (1) గురుండనక. (వ్రా) గురుండననక (ప్ర)

62— (2) ధరపతి. (వ్రా) ధరణిపతి (ప్ర)

(ఈ పద్యము కగలకు ప్రాస కలదు.)

ఉ॥ రూఢ తపోవనాశ్రమ విరోధు విరాధు వధించి విక్రమ
ప్రాధిమ వచ్చుచున్న రమురాముఁ గనుంగొని మౌను లెల్ల దు
ర్గాఢ నిశాదర ప్రవరకల్పిత మాయకు నివ్యవంబువన్
రీఢ మటిల్లె నింక నని ప్రీతిఁ దపంబులు సేవి తందఱున్. 64

మ॥ ధృతి లీలావన విస్ఫుర దృవదవార్చివ్యాప్తి చల్లార న
ప్రతిమానావృదనేక జన్మ సుకృతప్రావృద్ధిలాసాగత
క్షితిజావృష్టిసమేత రామవ నృపశ్రేష్ఠామృతాంభోద మూ
ర్జితమై లక్ష్మణ చాతకప్రియము వచ్చెన్ జూడ్కు లింపారఁగన్. 65

మ॥ కరుణాంభోనిధి జానకీరమణు సాక్షాద్బ్రహ్మ తేజోనిధిం
బరమ ప్రీతమతిం దపం బుడిగి లోపాముద్రతోఁ జేరి త
చ్చరణాంభోరుహ యోగజాత కుచితాంబునై నై తెచ్చి తా
వ్వర దర్శనన బాసితం దయినఁ బూజ లేపితిన్ భక్తితో. 66

క॥ భూమితనూజును నీ లో
పాముద్రయుఁ బూజచేసి పావనమతి శ్రీ
రామవిభు పుణ్యకాంతన్
హైమవతీ ర్యానయోగ నాగమ మృగ్యన్. 67

సీ॥ కమనీయ నవ్యమేళు పతిమాత్మాంశు
నృత్యదాశ్రమవనీ నీలకంఠ
శ్రీశివంకర నేత్ర శితశతవత్రసం
చయ వమాకృష్ట పుష్పదుమాశి
మదన సమ్మోహన మహనీయ సౌందర్య
వమ్మోహితానేక సన్మునీం దు
శంకర శంకర స్వపవిత్ర తారక
బ్రహ్మ బ్రహ్మార్పిత బ్రహ్మతేజ

గీ॥ జానకీ చంద్రికా చారుచంద్ర మైథి
లీలసన్మంజరీరమ్యరేఖ కాఖఁ
దత్తరతఁ గొల్చి తత్రసాదంబు వడసి
వంతానంద వలరసాస్వాద మంది. 68

64 (1) నీడ (వా) రీఢ (వ)

65 (2) చా.... ద్వీలాసా (వా) ప్రావృద్ధిలాసా (వ)

68 (3) ద్రిమదాత్మాంశు (వా) ప్రతిమాత్మాంశు (వ)

68 (4) బ్రహ్మదర్పిత - (వా) బ్రహ్మార్పిత (వ)

తృతీయాశ్వాసము

క॥ భీమ భవానల శాంతికి

రామా యనమో యటంచుఁ బ్రాజ్ఞు లనిశమున్

సీమమునఁ జేయు తప మిది

రామునికథ చేసితి న్నిరంతర బుధిన్.

69

క॥ జయ రామాయ నమో యని

నియమంబున దేవభర్త నిత్యంబు జగ

జయమునకుఁ జేయు జప మిది

నయమునఁ జేసితిని రామనరపతి మ్రోలన్.

70

క॥ పాయక ఓం రామా యన

మో యని శుకముఖ్యులగు ముముక్షులు భక్తిన్

జేయు జపం బిది చేసితి

ధీయుక్తుడ నగుచు రామదేవుని యెదుటన్.

71

క॥ రాముని ముందట జయజయ

రామా యనమో యటంచు బ్రహ్మ జపించున్

బ్రేమ స్రవహ్మ జ్ఞాన

శ్రీ మహిమకు నదియు జపము చేసితిఁ బ్రీతిన్.

72

క॥ శ్రీ రామా యనమో యని

శ్రీరాముని దండ జపముఁ జేపితి శివుఁ డిం

పారఁగఁ గాశీమృతులకు

గారవమున నొడువు తారకబ్రహ్మాంబున్.

73

క॥ ఆనందంబున సీక్రియ

నీ నెలఁతయు నేను భక్తి నెఱసిన మతి నా

నా నియమంబులు సీతా

జాని స్మీరాముఁ గొలిచి సమధిక భక్తిన్.

74

వ॥ వెండియు నా తపఃప్రభావంబున నక్షయ బాణతూణీర దివ్య చాపంబులు నిర్మించి

తత్కాల యోగ్యపూజకుం దగ వమర్పించిన నన్ను ననుగ్రహించి.

75

- క॥ వచపటిని నుండెను రా
త్రించర సంచార కేసరీప్రముఖ మృగో
1 దండతోక్తలాహలమై
మించిన కాటదవి నవరీమిత భుజశక్తిన్. 76
- క॥ 2సూక్ష్మావలగ్నవతి మృగ
లక్ష్మసమానాస్య నా యిలాపుత్రిని రా
మత్మావతి తోడ్తోడన్
లక్ష్మణుడును గొల్పివచ్చు లక్షణ మొప్పన్. 77
- మ॥ ధరణి 3 ధూర్వహ పన్నగేంద్రుడు సుమిత్రానూతి నిద్రాసతి
విరతిం దల్లిని దండ్రీనిం బలెను నుర్విసౌదనున్ రాముఁ ద
త్కరుణాపాత్రుఁడు గాచె రెలువగలున్ గాంతారభూమిన్ ధను
ర్దరుడై యొర్పి తదర్చనావరత సంతృక్తాన్నపాన స్థితిన్. 78
- క॥ జానకియుఁ దాను రామ
త్మానాథుఁడు గ్రీడ సల్పె నంతవమున ను
ద్యానమునఁ బోలెఁ దద్యని
నా నీతిం దమ్ముఁ దమ్ముఁడనిశము గొల్పిన్. 79
- సీ॥ జలరుహోర్ధ్వపిత కాసారముల్ గలఁచు కా
సరసమూహముల నోసరిఁ జేసి
మహితకోటర నాకు 4 మధుభక్షకుల ఋక్ష
ప్రప్రకరంబుల బడలుపటిచి
సమధిక పుష్పకుంజ క్రోడముల నుండు
పుండరీకంబుల పొంక మణిచి
కమసియ గిరిదరీ గర్భముల్ చేకొన్న
కంఠీరవంబుల గర్వ ముడిపి
- గీ॥ వివిధ వలవృక్షశాఖలు విరిచి తిరుగు
కరుల వారిచి వనుల నిష్కంఠకంబు
చేసె లక్ష్మణుఁ డధివతి సీతతోడ
వలసినట్లుగఁ గ్రీడింప వలయు నంచు. 80

76 (1) పంచ (ప్రా) దండ (ప్ర)

77 (2) సూక్ష్మావలగ్నతతం. (ప్రా) సూక్ష్మావలగ్నవతి (ప్ర)

78 (3) ధూర్వహ. (ప్రా) ధూర్వహ. (ప్ర)

80 (4) మరివిషువుల (ప్రా) మధుభక్షకుల (ప్ర).

(5) రూక్ష ప్రకరంబుల—ఋక్షప్రకరంబుల (ప్ర)

క॥ దుష్టమృగ రహితమై వి
భ్రష్టాంతశ్శత్రు మాని వనమృగ యుతమై
సృష్టమై రాముని మది
కిష్టంబై వనము నొప్పె నెంతయుఁ జూడన్. 81

క॥ రతి మదన భ్రాంతి¹కర
క్షితిజా రామక్షితి²క నేవాప్రీతిన్
జతురప్రీతి సహాయుఁడు
హితసహచరుఁడై వనంతుఁ డెదురుగ వచ్చెన్. 82

సీ॥ ³ లజ్జ పురాణ దళస్ఫూర్తిగా జాలె
నధర వల్లన రాగ మతిశయిలై
మంజుల వక్షోజ మంజరుల్ రంజిలై
లావణ్య మకరంద లవము లలరె
మధుర నిశ్వాస కోమల మారతము మించె
రమణీయ హాస పరాగ మెవఁగెఁ
జాడుతరప్రేమ సారభం బేపారె
నాలోల దృగ్విలాసాళు లలరె

ఆ.వె. ⁴ నవవిజాననీరుహాళి లీలారామ
వైభవంబు లోక వర్జితముగ
⁵ శుకవికాద్యనేక సుభట కోలాహల
మదన నహిత మధునమాగమమున. 83

సీ॥ భామ పూగుత్తులఁ బట్టి కోయంగ దా
గుచములు పట్టుఁబూగుత్తు లనుడు
దెలువ పూఁగొమ్మపై ⁶ దేంట్ల నొడియఁగఁ దా
నలకజాలము తేఁటు లనుచు నొడియు
గొమ్మ పూఁదేనియఁ గ్రోలంగఁ దాఁ బువ్వు
దేనియ యని మోవి తేనె గ్రోలు

82 (1) దంతక్షితిజా (ప్రా) కరక్షితిజా (ప)

83 (2) లజ్జాపురాణ (ప్రా) లజ్జ పురాణ (ప)

83 (3) నవవిజాని చనిరుహాళి రామ (ప్రా) నవవిజాననీరుహాళిలీలారామ

83 (4) శుకరదాన్య (ప్రా) శుకవికాద్యనేక (ప)

84 (5) దెల్లు (ప్రా) దేంట్ల (ప)

నతివ పూదావికి ¹ నలరునుండఁ దా
నతివ మైతావికి నలరు చుండు

గీ॥ త్రాంతినో ప్రేమనో రామభద్ర ² నృపతి
కాంచు విత్రాంతి ప్రేమచే గాని తత్ప
దార్థము లోల వాసిత యవయవముల
వవ్వబుండును సర్వజ్ఞఁ దరసి చూడ.

84

ఉ॥ చందనగంధి గంధవహజాత సదాగతి రోచ లీలమై
నందెలు ఘల్లుఘల్లు మన నల్లన వల్లభుతోడఁ గూడి యం
దంద చరింపఁ దద్యనజలాశయ ⁴ హంసిక లెల్లఁ గేరెడుచున్
గ్రందయి వచ్చు సీత వెనుక న్గనకచ్చదదీప్తి పర్వఁగన్.

85

చ॥ (5) విధుముఖి యొక్క పువ్వుబొడ వేడుకఁ జొచ్చి మరంద పూరములీ
మధురతరంబు గ్రోల నిజమంజ ముఖంబుజ గంధబుద్ధమై
మధువము వ్రాలిన నైదరి మర్రి బహిష్కరిఁ గొఁగిలించె న
య్యధిపతి మై గగుర్పొడువ హాటకకుంభనిభ ప్రసంబులన్.

86

చ॥ ఉరుఫల మాతులుంగలత యొక్కెడ గాచ్చునఁ దూఁగి యాడఁగా
నరవతి చూడు రాముఁడు పునన్తన కుంభభరంబుచేత నా
ధరణిఁ లేత నెన్నడుము దా నసియాడఁ గ నంచరించు లా
గిరపుగ నాటమై నభినయించెడు తద్యనలక్ష్మిగా మదిన్.

87

క॥ సరస వకుళ ముకుళప్ర
గ్ధర కంఠముతోడఁ గంబుకంతి తనరెప్పన్
బరితః కించిద్దష్టాం
బురుహ మృణాళాస్య యంచపౌలఁకుక వోలెన్.

88

34 (1) నలరు పూ దావియు మెనిమెనితావికి (వ్రా) నలరునుండఁదా నతివమై
తావికి(ప)

(2)(వ్రా) నృపతి (పూ)

(3) నామవిత్రాంతి (వ్రా) కాంచు విత్రాంతి (ప)

85 (4) సాంబక (వ్రా) హంసిక (ప)

86 ఇందుముఖి (వ్రా) విధుముఖి (ప)

క॥ సిందూరిత కుంభద్వయ
కందర్పద్వీపములీలఁ గనకాబ్జ రజ
స్సుందర కుచకుంభంబుల
నిందుపదన తిరిగె మదవిశృంఖల వృత్తిన్. 89

గీ॥ పపిడి సంపెంగ పూదండ పద్మగంధి
ధవుని కంఠంబు నందు నందముగ వైచె
నదియు ¹వల్లభ హృదయ గతానురాగ
²పాళివల్లి ప్రతిచ్ఛాయ భంగి నలరె. 90

ఉ॥ ఉయ్యల నూచ రామవిభుఁ డొక్క రసాల విలంబి వల్లిక
న్నెయ్యము తియ్యము న్నెరపి నేర్చున నొక్కెడ భూమిపుత్రి నా
తొయ్యలి యప్పటప్పటికి దూరపుటూగుల రాకపోకలన్
జయ్యన గుండె ఝల్లు మన సంచలియింపుడుఁ గొంగిలింపుచున్. 91

క॥ పౌందర్యాందంభావుక
కందర్పానల్పదర్ప కమలవనీ పూ
ర్ణేందుఁడు రాముఁడు సీత వ
నిందితరతి నతిసుఖాంబునిదిఁ దేలించెన్. 92

ఉ॥ అమని గాఁగఁ గేళి మధురాధర బింబవల ద్రవంబు శ్రీ
రామ వరేంద్ర కీరము ధరాతనయార్పిత మర్థిఁ గోరించున్
హేను¹విభాసి తత్తను వమీహిత పంజరవల్లి వేలుచున్
జేముడి రామరామ యని పిల్చు మృదూక్తిని బూను రాగిణిన్. 93

క॥ రమణి నునుమోవి నవ్విభుఁ
డమృతము కడుఁగోలఁ గోరి నదియును నుబ్బున్
వసుధిక మై పుణ్యాత్ముల
కమృతస్థితి కలిమి కక్షయంబుగఁ గాడే. 94

90 (1) అదితదీయహృదయానురాగ (వా) అదియు వల్లభ హృదయగతానురాగ (వ)

90 (2) పాళివల్లి. (వా) పాళివల్లి (వ) 90

93 (3) విభాద్య (వా) విభాసి (వ) 93

చ॥ బహుతరుముల కుంజకృత పల్లవ పుష్పమనోజ్ఞ శయ్యలన్
బహురతిబంధమర్మముల భావజకే? సుఖాభిఁ దేల్చె న
మృహివతి జానకీరమణి మంజుకుచద్వయ చక్రదంపతుల్
మహిత నఖాంక నూతన హేమద్యుతిచేఁ గడు నేర్పుదుండఁగన్. 95

క॥ రాముని శియర మొత్తెడు నిడి
యేమిదికని హంస పతక మేలించి రతిన్
జేమమునఁ గొఁగిలించి
భామ కుచములకు మయూర పతకము కలిగెన్. 96

క॥ సుందరితో లఘు గురువుల
చందమున నఖాంక యుగళి చాలఁగ నొప్పెన్
గదర్ప ద్విపకుంభము
లం దూడిన సూత్రకరకయగు స్పృశి కరణిన్. 97

క॥ వతి కౌఁగిట నొక్కటియై
సతి రతి తుద లేచివచ్చె జంజాపుని సం
గతి నిండుక యెడబాసిన
ప్రతిపచ్చిరేఖవలె దరస్మిత దీప్తిన్. 98

సీ॥ మల్లికానవపుష్పమయవేది విశ్రామ
హేతువు గావించి యింపొనర్చె
మాధవి పూఁగోవి మళరంద పూరంబు
చిలికి శైత్యంబునఁ జెందఁ జేసె
గడళిక రాపుని మెదిపిన కర్పూర
చూర్ణంబు పైఁ జల్లి సొంపొనర్చె
లవలీసపుష్పవల్లవ తాళవృంతంబు
వీచి యానందంబు వివరించె

గీ॥ రతి పరిశ్రమ శాంతికి రాజదంప
తులకు నా జానకీరామవులకు నెవ్వడు
మంద పవన ప్రసరణ వంభ్రమ వళమున
ననుఁగు పరివారకులవలె నవ్వనమున. 99

95 (1) బహు తర (వ్రా) బహుతరు (ప)

96 (2) యరమొత్తెడు (వ్రా) యరమొత్తెడు (ప)

వ॥ అంతః జిరకాలోపలాలనాశున్య కఠిన భావంబున వశవర్తికాక నిలిచి చండ ప్రకృతి వారనారీ సమాకృత్యద్ధమ్మిల్ల వల్లికానమ్ర ప్రియవల్లవుండుంనుబోలె నుల్లసిల్లు పూలెక్కుడించి వంచాన్పుండు ¹ పంకరుహంబు వీడి చిగురు వాలుకేరి యుపించుచుండె నన్నిధంబున రామచంద్రుండు జానకీచంద్రి కాభిరామమూర్తి నానంద సుధాధుగంధర హృదయంబున పద్మశవస్తుతులా ప్రమాణ సమరాత్ర దివంబులగు మధుమాధవ దివంబులుడిపి సీతావంశపద మనోరథ లతలకైవడి దీర్ఘ దీర్ఘంబులై నిగుడు దివసంబులుంగల నిదాహనేహంబున శిశిర జలాశయ వారివిహారంబులవలనఁ గురుచకొమ్మ మాలికలఁ బ్రాణి ప్రబుకొనిన గురువెంద పందిరుల క్రింద నికటపాటల పగిసవామోద మేదుర తపోవన సంచార గరదవిరళ మకరంద బిందుసంసిక్త వ్యలారవింద సుందరోపధాన కర్పూరగర్భ పలాశకోమల శయ్యాతల సులభ సులభ సుఖనిద్రలవలనను నమీప పుష్పవావ ప్రకంపిత మండలాగ్ర ద్యుతి శంకానుకారి చపలావిలాసంబులుగల వభోనభన్యంబుల సీరంద్ర పర్ణపూర్ణ విస్తీర్ణపర్ణశాలాంతరాళంబున ఘనఘనాఘన శబ్దిగ్రహణ గ్రాహ్య గంభీర ఘుమఘుమధ్వానకృత శిఖండి తాండవాడంబరాలోకన వముద్దీపిత మదనోద్ధీ పన నిరూఢ పరవ్వర గాఢాలింగనబంధ బంధురక్షిడలవలనను మైథిలీ హృదయ వదన విలోచన విలాస భాసమాన విమలజల వికచకమల తరళ శఘర నదనదీ సముదయంబులుంగల శరత్కాలంబున జీవంజీవజీవాతుమేదుర ప్రసాద కౌముదీరస వ్యవృ పులిస దేశఃకునఁ జంద్రబింబకళంక ప్రతిబింబం బనందగు నిండివర తల్పంబున భూపుత్రీమణి నూపురంబులంగల యడుగుం గెంజిగురాకులును బిండి నిగనిగులు నిగుడు మునుందొడలును మదనమందీర దీపాయమాన మాణిక్య మధ్యమ మేఖలా వలయిత నితంబంబును జిగిబిగులు గల్గిన యున్నతస్తనంబులును సురతసూచక దరస్మిత వదన చంద్రమండ లంబును జంపక వకుళ పుష్పమాలికాలంకృత శిరఃపురోభాగ రచిత ధమ్మిల్ల బంధంబును మోహబంధంబులై హృదయంబు కరంగింపఁ బునఃపునరాలోకన వ్యర్థన చుంబన పరిరంభజంబు లొనర్చుచు పంభోగించుచు సారన్యంబుల వలన శృంగార సౌత్వికోదయంబున నాది ప్రియగమనంబునుంబోలె శరీ

రంబు వణకంజేయు సహస్సహస్యంబుల గిరిమణిదరిగర్పంబుల నగరు
నిశ్వాసపరిమళ మితలవై దేహి సఖంపచోష్టంబగు గుత్తంపుఞ్ముగవ యొత్తున
ఊతి పవ్యశింపుటలవలన సాత్త్విక లజ్జాభిమాన దనావహరణ ప్రవీణ శివైత్ర
సఖప్రవరుండు చల్లిన చోక్కుల బూదేవియ యనం దొరగు పొరేయ కణ
పరంపరలు గల శిశిరర్తువున నవిదళ దళకాండ విటప వటతరుపరివృత కాశ్మీర
లతాగృహంబునం గుంతువు రక్షోవిరాజిత జనకతనయా సమున్నత ప్రసాంక
పాశి సమ్మేళనంబున సుంధుటవలన సాకేత సామ్రాజ్యలక్ష్మీ విలాసానుభవ
సారస్యంబు నిరాకరించి వకలభోగంబులు సీతావంభోగంబునంద యనుభవిం
చుచు వై కుంత దివ్యభవనవిశేష పర్యంకలక్ష్మీ వమేతుండై యుండు నాటికంఠె
పరమానందంబునం గీర్తింపుచు నా దండకారణ్యంబునం బందెందెండ్లెండ్లె
నప్పుడు.

100

చ॥ తలచిరి వాసవాది విబుధ ప్రవరు ల్లిమురామ మేదివీ
తలవతి జానకీ సురత తంత్ర సుఖంబుధి మగ్నుఁ డయ్యె ని
వ్యతి పనియింక నెట్లగు నపార్య బలాధ్యుండు రావణాసురుం
డిలుగుట యెట్లు పొణ్ణుభకు నెట్లు సుఖం బగు నంచు నందఱున్.

101

క॥ ధాతృ పురారి ప్రముఖులు
నాతుర మతి లోకభాద లన్నియుఁ జెప్పన్
బ్రీతి వభయ మిచ్చె మహా
భ్యాతిగ రావణు వధింతు నని హాని కరుణన్.

102

కా॥ ఆ విశ్వప్రభుఁ డర్కవంశమున మాయామానవాకారుఁడై
యావిర్భావమునొంది ప్రాకృతుని యట్లయ్యో విభుం డా రమా
దేవీ దివ్యకళాంశజ స్థనకపుత్రిం గూడి కీర్తిండుచుం
బూవిల్కానికీఁ జిక్కెన దక్కిన జను ల్పొష్యయుధుం గెల్తురే.

103

చ॥ అని బృహస్పతి యిట్లనియె.

104

క॥ మారున కగవడక కులా
చారదులు నిర్వహించు సుతులుం బతులున్
లేరు జగంబునఁ బుట్టని
వారు శ్లేహంబు లేనివారుం దక్కన్.

105

పీ॥ ఉత్తమ యోగీశ్వరోర్వగ రేతో ర
సంబు క్రిందికి దిండు చతుఃమంబు
బ్రహ్మచర్య ప్రతిపదుని దెబ్బడియేడ్ల
వానిఁ బెండ్లాడించు మానుషంబు

చర్మాస్తి కేష కృశ ప్రతికునిఁ దప
స్విని రతోల్పజాయుఁ జేయు బలము
వనిత వే తెఱుఁగని వనవాసిమునిఁ బర
స్త్రీలోల హృదయుగాఁ జేయు మహిమ

గీ॥ శిష్యుఁ డాచార్య వత్ని నాసింప భూమి
సురుఁడు చండాళి నాసింప సుతుఁడు గన్న
తల్లి నాసింపఁ జేయు ¹ పంతంబు గలుగు
వాఁడు వలరాజు వాని నెవ్వఁడు గెలుచు.

106

సీ॥ పతిదేవతాగణ్య పరమతవప్సవిఁ
బరపురుషున కావ పడఁగఁ జేయు
రాజీనానపు టసూర్యంవశ్య జారవాం
ఛాసక్తిఁ ² బలు తిరుగాడఁ జేయు
నధ్వరాది మహావ్రతాచార్య పతి నల్పు
జాతి విటప్రీతి జరుగఁ జేయు
సుత్రమ శ్రీనైన నొంటి నెవ్వని నైనఁ
బైఁబడి రతికాంక్షఁ బట్టఁ జేయు

గీ॥ నెగ్గు మానంబు గలదాని ³ నెడ్డఁ జేసి
తండ్రి తోఁబుట్టుగుల నిజధవుని మామఁ
జుట్టముల నొక్క తృణముగాఁ జూడఁ జేయు
మరునిజేఁ దూలి ⁴ (పడనట్టి మగువ)గలదె.

107

వ॥ అన వద్దేవేంద్రుండు తలయూచి యెట్లయో నిట్టి ప్రభావంబు మదనుని
తెట్టు గలిగె వీఁ డధర్మ కర్మంబున తెట్టు పాలువడియె వికని జన్మ
ప్రకారంబు నెట్టివ బృహస్పతి బ్రహ్మముఖంబున నెఱింగిన నార
దుని వలన నే వినిన క్రమంబు చెప్పెద నాకర్ణింపుము.

108

106 (1) తపఁబు (వ్రా) ఇందుయతిభంగము-పంతంబు. (ప)

107 (2) జలిదీరిగాడఁజేయు. (వ్రా) బలుతిరుగాడఁజేయు (ప)

107 (3)జేసి (వ్రా) (నెడ్డఁజేసి) (పూ)

107 (4) (.....) (వా), (పడనట్టిమగువ)(పూ)

108 (5) (వా) (ధర్మ) పూ.

సీ॥ ఆదికాలమున నారాయణుండు విశుద్ధ
భావ్యర తేజో విభాసితుండు
తన నాభి బ్రహ్మ సుత్యాదించె నాబ్రహ్మ
పారభాగంబున భవుండు పుట్టెఁ
బుట్టిన వారల భువముల్ నిర్మించి
భువనాధిపతులరై వివిధ గతుల
వర్తంపుఁ దాత్మ దివ్యకుభావతారైక
సంక్రీడలకు నహచరత పూని

గీ॥ యనిన ¹ భువనైక నిర్మాణమునకు ² బుద్ధి
చాలకుండిన వారల చంద మెఱిగి
యపుడు ప్రీపురుషవ్యక్తి ప్రాణిగణము
ప్రభవ మొందింపఁ దలచి యా పృథువరుండు.

109

ఉ॥ సన్నిధి నీడయుం బలెనె వర్షజగజ్జనయిత్రీ మాయ దా
నున్న రరాస్య దృష్టి యిడు చొక్కట నా వతి దెచ్చె మువ్వర
గ్గన్నెని మోహనాకృతులఁ గాంచన మోక్తిక నీలవర్ణుల
స్వేనుని సమ్ముఖంబునకు విస్మిత దివ్య ఫలేక్షణార్థమై.

110

వ॥ ఆ మువ్వరు కన్యలందును గాంచన వర్ణయగు శుభలక్షణకు లక్ష్మీ నామంబు
నిర్దేశించి శ్రీమన్నారాయణుండు తన యక్కునం జేర్చుకొని యమితానందం
బనుభవించి భానుకోటి ప్రభారాముండును మనోహర రూప యౌవన లీలా
వికాసుండునుగా మానసంబున నొక్క పుత్రునిం గాంచి మదన నామంబు
నిర్దేశించి వన్నిధి నిడుకొని మోక్తిక వర్ణ వర్ణనీయ నలివేణికి వాణి యను
నామంబు నిర్దేశించి శివునకు నిచ్చి పద్మపంథవునకు జగన్నిర్మాణవిద్య
దయవేసెఁ దత్ప్రీతిభావంతుండగు నాప్రజావతి వాణినమేతుం దగుదుండ
మహాత్ము పుట్టె నా మహాత్ములన నహకారంబు పుట్టె నహంకారంబువలనఁ
బింద తన్మాత్రులు పుట్టె నా వంచకన్మాత్రుల వలన మహాభూతంబులు పుట్టె
నందుఁ బ్రిథమంబున నాకాశంబు నాకాశంబువలన వాయువు వాయువువలన
నగ్నియు నగ్నివలన జలంబు జలంబువలన పృథివియుఁబుట్టె వానికి శబ్ద
స్పర్శ రూప రస గంధంబులు పుట్టె.

109 (1) భువనైక (వా) భువనైక(వ)

(2) బుద్ధి (వా) బుద్ధి (వ)

ఏనినెల్ల నొక్క పొదుపుచేసి లీలావిభూతి మూర్తియగు మహాప్రభుండు
నారాయణుండు బ్రహ్మాంబుగాఁ జేసి యందుఁ జతుర్దశ లోకంబులు నిర్మించి
యా లోకంబులు వేల్పులు మొదలు కీటకంబులు తుదిగాఁ బ్రాణిగణంబుల స్త్రీ
పురుష రూపంబుల నుద్భవింప జేసి శైల తరుగుల్మలతాది రూపంబున స్థావ
రంబులు నిల్పె నీ చరాచరంబులు పూర్వకర్మానురూపంబులుగా సృష్టిఁజేసి 111

కం॥ 1 రూపముచే మానవులై
చూపట్టెడు ప్రాణులందు సుభగుని మదనున్
దీపింపఁగఁ జేసెను ² [సం
తాపము స్త్రీ పురుషులందు దరికొల్పంగన్]. 112

గీ॥ కాముఁడును జిత్రజుఁడును శృంగార యోని
యును స్మరుండును గా ³ నొప్పి యొవర జంతు
⁴ [దంపతులు ప్రేమతోడఁ] జరింప మదనుఁ
దఖిల జీవులయందు వాఙ్మోద మొసఁగ. 113

సీ॥ పకల జీవులకును సకల వస్తువులందు
నఖిలాష రూపియై యడరు చునికిఁ
గాముఁడై పరగుఁ దత్కామ బాజములు క్రో
ధంబు లోహంబు మోహంబు మదము
మాత్సర్యమును నయ్యె మఱి చిత్తమున సుర
తాపేక్షయై తాన యంతురించుఁ
జిత్రజుం డయ్యె నా చిత్రజాపగములు
ప్రహ్లాద మోహ విభ్రాంతు లితర

గీ॥ విషయ వైరాఘ్య పీడలు వినుము యోగ్య
మానినీ స్మృతిమూర్తియై స్మరుండు తనరు
శరము లతనికి వంకల్ప సంస్కృతులును
హర్ష సంభ్రమ మూర్చలు నమరనాథ. 114

112 (1) మానుషరూపమునగడు అని వ్రాత ప్రతిలో నున్నది. ప్రాసభంగము కనుక ప్రథమ పాదము పూరింపబడినది.

112 (2) “సంతాపము స్త్రీ పురుషులందు దరికొల్పంగన్.” బ్రహ్మపూరణము

113 (3) కాఁజేసి (ప్రా) గానొప్పి (ప్ర)

113 (4) (దంపతులు ప్రేమతోడఁ) పూరణము.

కం॥ నాగీనర నమచిత శృం

గార రసాభరణచయ వికస్సర గతికిన్

గారణమై మదనుడు సౌం

పాదన్ శృంగార యోనియై లోకములన్.

115

వ॥ వారికి నున్నదన మదనమోహన పశీకరణ సంతాపకరంబులు నరవిందా
శోకచూత నవమల్లికా నీలోత్పలంబులు శరంబులుగా నమరెఁ దత్త్రియంగన
రతియయ్యె వనఁకుడు నహచరుండయ్యె నశివరంపర నారిగా నిత్యఖండంబు
కోదండం బయ్యెఁ జిలుక రథంబును, జిగురు చిల్లియు మీను పెక్కెంబును
గలకంత జయకాహళంబును నతనికి నమరె నివ్వివంబును సర్వమోహనుండగు
మదనుడు నారాయణుని యాజ్ఞా ప్రమాణంబున నద్దేవుజడు మొదలుగాఁగం
శ్రీ పురుషులకు నన్యోన్య గాఢామరాగంబులు కల్పించి సంఖోగింపఁజేయుచు
రూప యౌవన లావణ్యాదులును భావ హావ హేలాదులును ప్రక్షిందనాభ
రణాదులును వన జల క్రిదార్తవోత్పాదులు నగు చతుర్విధో దీపనంబులవలన
శ్రీలకు నత్యుత్కృట విషయంబగు పురుషునియందును బురుషులకు నత్యుత్కృట
విషయంబగు శ్రీలయందును నతిమోహంబు పుట్టించి తత్సమాగమంబు
లకుఁ జేయరాని యకృత్యంబు రెల్లఁ జేయంపుడుఁ గులాచార వ్యవహార
తపస్సాధ్యాయ యజ్ఞాదిక్రియా కలాపంబులు బ్రహ్మజ్ఞానంబును విడిపించి
ప్రాణంబుల కందెను రతిసౌఖ్యంబే ప్రియంబు గావించి జగదేక విజయుండై
బ్రహ్మయోగింద్రులకు నసాధ్యుండై ప్రవర్తింపుచు.

116

త॥ ఈ రీతిని మాయా సం

సారంబునఁ దిరుగునట్టి జనులకు శ్రీమ

న్నారాయణ ముఖ్యులకు

న్నాడుని గెలువంగఁ దరమె మత్తాధీశ.

117

క॥ హరిమూర్తిభేద మగుటన్

హరిశాసన వర్తియగుట నమ్మదమనకున్

దురితము లే దెట్లును శ్రీ

పురుష ప్రకాశనివలన భువనము లందున్.

118

118 వ. ప్రణామంబున (ప్రా) ప్రమాణంబున (ప)

క॥ శృంగార యోని యగు న
య్యంగజుడు భవన్నిమిత్త మవమాంబక ద
గ్ధాంగుండై క్రమృత న
ర్ధాంగునిగాఁ జేసెఁ గంటె యా ముక్కంటిన్.

119

సీ॥ అదిలక్ష్మికిఁ బంకజాక్షునకు జనించి
యాదిగర్భేశ్వరుఁడైన వాడు
మగలకు మగడైన మగడిమి గలవాడు
భువనైక విభ్రమ స్ఫూర్తి వాడు
తాపసులకు గుండె తల్లడం బగువాడు
జ్ఞానరతా దాత్రి యైన వాడు
మోదాంబునిదికిఁ జంద్రోదయం బగువాడు
జగదేకవీరుఁడై నెగడు వాడు

గీ॥ రతి వయోధరయుగ పరిరంభ సుఖమె
సుఖముగాఁ జొక్కుఁ జూపులఁ జూచు వాడు
నంతతానంద నిధి పుష్ప సాయకుండు
వాని కెవ్వఁడు వశవర్తి గానివాడు.

120

వ॥ అట్లగుటం జేసి

121

కా॥ విద్యుద్ధృగ్జలము నివలానవరణి ¹ స్వీరుద్ధ్రుమోర్వీజ పం
పద్ధ్యోగంబు నమత్పదాత్మమహిమ స్మహ్యతృజా యుక్తుడై
హృద్యత్కీర్తిదల దండకావనమునం దీరీతి శ్రీరామపుం
దాద్యుం దచ్యుతుఁ డున్నవాడు మదనాయత్నాత్ముడై ² మత్తుడై. 122

మ॥ మన మేత్రవడి నైన జావకిని రామశ్మాపతిం బాపి యి
వ్వని కా దేవుని నియ్యకొల్పవలయు న్నాస్తిధింబి యా భూమిజన్
దనుజేంద్రుండు హరింపఁగావలయు నానాభంగులన్ లంకకున్
గొనిపోవ న్వలయు న్మదాంధుఁ డయి యా కూర్మిండు కామార్థకన్. 123

122 (1) స్వీరుద్ధ్రుమోర్వీజ (వా) స్వీరుద్ధ్రుమోర్వీజ (వ)

122 (2) కమ్ముడై (వా) మత్తుడై (వ)

క॥ ప్రాణము ప్రాణం బగు నా
యేజాక్షి స్పృత దనుజః డెత్తుక చనినన్
క్షోణీపతి వేగము త
త్ప్రాణములకు నలుగు నపుడు బ్రతుకు జగంబుల్.

124

క॥ మన దేవమాయ పంపున
దనుజేంద్రుడు రావణుండు ధరణీతనయన్
వినుకలి కనుకలి మదుల
న్గాని పోవఁగ వలయు నర్కకుల మొఱగ వడిన్.

125

క॥ శ్రీ లీలావిగ్రహ మా
బాలిక భూపుత్రి యిట్టి పనికి న్మదిలోఁ
జాలఁగ సంక్షోభించు
న్దామి చెడి మనల శాపదగ్ధులఁ జెయున్.

126

అ.వె. ప్రాణవిభుని బాని సంతాపమును బొంది
సురలఁ గ్రోధదృష్టిఁ జూడ కుండ
నఖిల జనవి లక్ష్మి నభయంబు వేదెద
మేతదర్శసిద్ధి కిపుడు మనము.

127

మ॥ అనుకంపామతి నా జగజ్జనని కార్యం బెంచి దేవ ప్రయో
జన మాత్మీయ మటంచు రామధరణీశ్రామణీ విప్రయో
గ నితాంతవ్యధ లంక నుండినఁ దదుగ్రక్రోధదావాగ్ని చే
దనుజాధీశుఁ దపోర్జితాభ్యుదయ కాంతారంబు భస్మంబుగన్.

128

ఉ॥ కృత శిరోంబుజంబుల నస్మగ్ధలభౌత శివాంఘ్రి పద్మముల్
సత్తుగఁ బూజ చేసి బహుసంపదల న్నెనుపొందు రావణుం
డుత్తమ సాద్వి సీత యటులుండఁగఁ దద్విభవంబుతో మహా
ద్వైత్తి యజంగి కూలునె ధరిత్రి సగోత్రము గాఁగ వృత్రహా.

129

క॥ మన చేసిన కార్యమునకుఁ
దన మది నలుగఁడు విభుండు తగుపూనిక వ
చ్చిన పవి కిదియు నుపాయం
బని మన కభయం బొసంగు ననురుండును మున్. 130

వ॥ అని పలికిన యాచార్యుని మహాపాయంబునకు నింద్రాది దేవనికాయం బి
నుతిఁజెఁ దదనంతరంబ. 131

మ॥ ఉరుయోగస్థిత శూద్రకంఠ దళనప్రోక్షి వృ కౌక్షేయకాః
ధరణీదేవ¹ నుతాశు దానకలనా! తత్సంజ్ఞ చూడామణీ!
శరణార్థిప్రకరప్రసాద నుముఖా! సత్య ప్రతాపోన్నవా!
పరమర్షి ప్రతివ త్తిదృశ్య సుమహద్బ్రహ్మప్రభా మండలాః 132

క॥ రసిక గుణోత్తర శబరీ
రసవత్సల మధురసంజ్ఞ! రవిసుత కృత స
త్య సఖిత్వ! పవనసుత హృ
ద్విసరుహ భరకిరణ! హిత విభీషణ వరదా! 133

ఉత్సాహము. శైశవ ప్రమోదితాంబ! స్వ రవివంశదేశికా
భ్యాస లబ్ధ వేదశాస్త్ర పరమ నీతి కోవిదా!
కౌశికోద్వరారిపీఠపున సమీర ఖండనా!
శ్రీశచాపదండ ఖండకృత మహీసుతాశయా! 134

గద్యము. ఇతి శ్రీ మదనగోపాల చరణకమల సేవాధురీణ నత్కాపారీణ
కృష్ణభట్టారకపౌత్ర చింతలపూడి కామయప్రభుసుపుత్ర శుద్ధ
సారస్వతవిభవ రాధామాధవ ప్రణీతం బయిన తారకబ్రహ్మ
రాజం బను మహాప్రబంధంబు నందు శృతీయాశ్వాసము.

శ్రీసీతారామార్పణమస్తు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

తా ర క బ్ర హ్మ రా జీ య ము

చ తు ర్థా శా వ స ము

- క॥ శ్రీనిత్య సత్యసంధ చి
దానందమయాత్మపూర్ణ! అవ్యయ భవ్య
జ్ఞాన స్వరూప! వాణీ
శాన మనః పద్మదామ! జయ రఘురామా! 1
- వ॥ దేవా! విన నవధరింపుము. వరాశర మహాముని శ్రేష్ఠుండు వసిష్ఠ శిష్యుండైన
వామదేవునకుఁ దరువాతికథ విను మని యిట్లనియె, 2
- చ. అమరులు సంతసింపఁగ బృహస్పతి పావన చిత్రవృత్తి దోః
కమలయుగంబు పాలపలకంబునఁ జేర్చి వయఃవయోది ము
ధ్యమున¹ సమా(ధి) లోఁ గనక హర్యమునన్ ఫణిరాజు శయ్యపై
నమరు మురారి వక్షము మృగాక్షిని నక్షవివేకఁ జూచుచున్. 3
- క॥ హాటక పితాంబర కటి
కోటి న్ననమానమూర్తిఁ గురువింద మణి
కోటిరహీర విస్ఫుట
జాటంక నృంభ చక్ర ధర సిరిఁ దలఁచున్. 4
- చ॥ వికచ ముఖారవింద మరవింద వికోధి నధఃకరింప హ
ర్లక మొక విభ్రమమద్రుమర లాలన మొప్పుగ లీలఁ ద్రిప్పుచున్
చకిత మృగీ విలోకముల సన్నని నవ్వలఁ జేరి పుష్ప సా
యక గురునిం గరండు కమలాక్షికి లక్ష్మి కొనర్తు నంజలుల్. 5
- కా॥ అతు ల్విప్పిన లోకము ల్వైలుఁగు మూయన్మాయు నే దేవిచే
దాక్షిణ్యంబున నాశ్రితావశికి నిత్యపాజ్యసామ్రాజ్య తే
జోఁ ఓజ్జ్వాల లక్ష్మి లే జనని నెయ్యం బారఁగా నిచ్చుచున్
రక్షించుం దగ నా శరణ్యచరణం బ్రార్థింతు శ్రీదేవతన్. 6
- సీ॥ సకల దివ్యాంగనా జన పూజితోల్లస
త్కల్పక ప్రసవాంఘ్రి కమలఁ గొల్లు
దివ్యాభరణ రత్నదీప్తి నీరాజనా
ధగధగ తనుధాళధళ్యఁ గొల్లు

చతుర్థాశ్వాసము

నభయ ముద్రాపద్మ హాటక భాజన
మాతులుంగ కరాంబుజాతఁ గొలుఁ
గరుణారసాపూర్ణ దరహాసిత కటాక్ష
సంగక్షితాశ్రితజాలఁ గొలుఁ

గీ॥ బ్రాణవల్లభ వక్షోవిభాగ కౌస్తు
భాగ పీఠికఁ గొలుపుండు నఖిల జనని
నఖిల కల్యాణ కాఠిణి నర్థిఁ గొలుతు
శ్రీమహాలక్ష్మి నఖిమత సిద్ధికొఱుకు.

7

మ॥ అని ప్రార్థించిన పర్వమంగళ త్రిలోకారాధ్య దుగ్ధాభి సం
దన మందార తరుప్రసూన రుచిరోద్యత్పుష్పకాహుళయై
కనుపద్మైం దరుణారుణ వభ కటాక్షశ్రీస్మితజ్యోత్స్న యా
నన పూర్ణైందుని బ్రోవ నాభరణ రత్నచ్ఛాయ బహ్నింగఁగన్.

8

సీ॥ పార్శ్వ దేశంబులఁ బ్రాంజులులై గిరి
రాజ పుత్రియున్ భారతియుఁ గొలువ
ధవళాత పత్రంబు ధరియించి డగ్గరి
దేవేంద్ర పట్టపుడేవి యుండ
ననలాది దిక్పాల కాంగనల్ తెలఁతుల
సోలుపై నిల్చి వీచోపు లిడఁగ
గంధర్వ కిన్నర కామినుల్ వేణు వీ
జానాద మధుర గానములఁ తెలఁగ

గీ॥ సిద్ధ విద్యాధరస్త్రీలు చేరి కనక
వేత్రములతోడ హంకృతుల్ విస్తరింప
కరుణ సాక్షాత్కరించిన కమల నాథు
దేవి కందలు మ్రొక్కిరి దివిజ వరులు.

9

క॥ జీవుఁడు వెండియుఁ ద్రిభువన
జీవ కళామూర్తి సుతులు చేసె నృక్తిన్
భావజు తల్లిని దీనై
కావనకల్పద్రుమాభ వంచిత లీలన్.

దండకము. శ్రీమన్మహామంగళాకార శృంగారలీలావతారా గుణోదార నారాయణీ పుణ్య
 సంచారిణీ శంఖ చక్రాంకితా బోధయోన్నిద్ర ముద్రా సుధాపూర్ణ సౌవర్ణ
 శుద్ధోజ్జ్వల న్మాతులుంగ స్ఫురిద్బాహు పద్మా మహాపద్మ పద్మాది నారావిధా
 నేశ్వరీ సర్వభూతేశ్వరీ శాశ్వతైశ్వర్య వంపత్రవ్రా భద్రద్రవద్రత్న భూషా
 ప్రభాభూషితాశేష 1 లోకావనాలోక నాశు ప్రసారంబు బాగ్యైక సారంబు నీ దివ్య
 తేజోవంబు బర్కబింబంబు నీ చారు శారీరశోభాప్రభావంబులై సోయగం బాత
 పంబై 2 తమంబెల్ల నీ నీలదమ్మిల్ల వల్లీ ప్రతిచ్ఛాయ నీ మందహాసామృత
 స్యంద లేశంబు దుగ్ధాబ్ధి శిశి గంధవన్మంద నిశ్శావ మీ గంధవాహుండు
 నీపల్ల బాయల్లకస్మార సంతాప వైశ్యానరం బిన్ని నీ పాద పద్మంబులో రేణు
 లేశంబు సర్వంసహా మండలంబెల్ల నాకాశ తత్వంబు నీ నాభిమధ్యావకాశంబు
 లోకంబు లోకైకమాతా గుణాతీత నీ మేలు లేకున్న లోకంబు నిర్లోకమా
 గాదె యాది స్వియాపాక్షుఁ డక్షుద్రతేజస్వి దాక్షయణీ విప్రయోగంబునం గుండి
 ప్రాచేయ శైలంబులన్తాపసత్వంబునన్మందఁ దన్నుం దద్రు ప్రజం గూర్చుగా
 వచ్చిన నైచ్చి తామింగెఁ గ్రోధాగ్ని నీ పుత్రునిం జైత్రమిత్రు న్యడిం దెచ్చె
 నీ వత్కృపా దృష్టికిం దప్పి సన్నంగళాచార దూర్యాకృతిన్ భూతకోలాహ
 లోగ్ర శ్మశాసంబున న్నూడిదన్ బ్రుంగుమం గూడునుం గోకయు న్నేక బ్రహ్మ
 మ్నుండై కొంతకాలంబు వర్తించి నీ పాదముల్పక్షిఁ జింతించి నిష్ఠేరి నీ చేతి
 బిక్ష న్మహాహత్యకుం బాసి శుద్ధాత్ముండై గౌరియుం దాను త్యన్నేత్ర పద్మాంచలో
 జ్ఞాత చేతేజసన్మాన్యండై యుండె నా పుండరీకాయతాకుండు దేవీ నినుం
 బెండ్లియాడంగ శృంగార లీలార్థి నీలీల లై నట్టి యా కన్యకా.....
 తత్తండము ల్మండనాగ్రేసరంబు ల్మహామృత్యుభీత్యుగ్ర పీడాహరంబు ల్నిజాం
 గంబుల న్మంగళార్థంబు దాల్చంగ మేలంచు సదృశి సేవించి చంచత్తదే
 కాంఘ్రికుంభ న్నఖాశిం దగ న్మంకుఁ డొం డొదలం దాల్చి ఖండేందురేఖాయతిం
 దాను మృత్యుంజయత్యంబు తోడన్ విభూత్యుష్ణకం బిష్టదంబై వశంబయ్యె
 నయ్యంబికాదేవియు న్నేడకతో నుండి తాదాల్చి ప్రాణేకు నీకుం గరంగించి
 విఘ్నేశ సేనానులం బుత్రులం గాంచె విఘ్నేశ్వరుం డొండె తాదాల్చి విష్ణు

11 — (1) లోకార్వదాలోక. (ప్రా) లోకావనాలోక (ప)

(2) తపంబెల్ల (ప్రా.) తమంబెల్ల (ప)

(3) నింగందకస్తంభ (ప్రా) నీగందవన్మంద (ప)

(4) లోకాహలోగ్ర (ప్రా) కోలాహలోగ్ర (ప్ర)

ప్రహరత్వముబొంది వర్షార్థసంపూజ్యుడైయుండె నాభైరవుండైతాదాల్చి
 శ్రీసిద్ధయోగింద్రుడై సిద్ధవిద్యాధరాదుల్తనం గొల్చుగానుండె బ్రహ్మజీయుం
 గేలిమై నొండఁ దాదాల్చి వాగ్దేవియై మించె నేకాంఘ్రి దీప్యన్నభాశి స్మరారాగి
 యుం బ్రీతి లీలా చరాహవతారంబునన్ దుష్టగా నుండి తాదాల్చి భూమం
 దలం బెత్తె నాఖండలుం దొండ తాఁ దత్ప్రసాదంబునం దాల్చి తత్స్వర్గ
 సామ్రాజ్య లక్ష్మీవినోదంబునన్ రాజమీరంగ నైరావణిభేంద్ర శిష్యార్థ మేపార
 హీరాంకుశ శ్రీ వహించెన్ సరోజాసనుం దొండ బ్రహ్మస్రీ మధ్దేందు
 వక్త్రంబుగా నిచ్చి తాదాల్చి ఖండద్యయిన్ జాతిగాంగీతమం(?) గెల్చి మధ్య
 ప్రదేశంబునం బెట్టి సాంద్రంబుగా చంద్రబింబంబు గావించి లోకత్రయానేత్ర
 మోదంబు గైకొల్చె లీలారవిందాగ్రపాణి మహానైకతశ్రోణి గీర్వాణ గంధర్వ
 సిద్ధాస్సప్తీలు న్నిన్నొల్చి పుణ్యాత్ములం గొల్చి దాసీజనంబుల్ ప్రవాళా
 రుణాక్షి ప్రతిష్ఠాను.....మహాశార్య తేజోమయంబుల్ త్రిలోకీ వశీకారవిద్యా
 మహామంత్ర తంత్రోపదీరూప లీలా విలాసంబులున్ దత్ప్రభావంబు నీ భావ
 నంగాక చేకూరునే యన్య సుంపేవనా నిష్టలన్ వన్మునిశ్రేష్ఠ యోగింద్ర
 హృద్ధాన యోగ్యా మహావేద సిద్ధాంత వాఙ్మృగ్య తద్రహ్మ చైతన్య మధ్యం
 జనీ దివ్యలీలా కళాంకంబుగా నుభయతోక్తి తుల్యప్రకాశా విశాలాక్షి బ్రహ్మైక
 మూర్తీ సహస్రార పత్రోల్లవచ్ఛక్ర పద్మస్థలీకేః చిద్యర్తినీ దేవి శ్రీతారక
 బ్రహ్మ మంత్రైక విద్యా మహావేద్య వద్యస్వభక్తార్తి సంతాప శాంతి శ్రవ
 త్పుణ్య కారుణ్యవీణా సుధాధార శృంగార వారాంబిదీ నీదు సౌందర్యలీల
 మ్మిలింపంగ బ్రహ్మాదులు స్నేర రెంతైన నీ కాంతుఁ దత్వంత తోజోమయ
 బ్రహ్మమై యున్నచో నీవు విద్యాన్యరూపం బవై పూరుషుండైనచోట న్నృకృ
 త్యాఖ్యవై విష్ణునామంబు గైకొన్నచో మాయవై సృష్టయై యున్నచో వాణివై
 రుద్రుడై యున్నచో దుర్గవై వేయిపాదంబులున్ వేయిమస్తంబులున్ వేయి
 హస్తంబులున్ వేయినేతంబులుం దాల్చి బ్రహ్మాండము ల్దాల్చుచో శక్తివై
 కాలమై గుండుచోటన్ దివారాత్రి మాసాది మర్యాదవై చంద్రుతోఁ గాంతి
 భాస్యంతతో దీప్తి సప్తార్చితో జ్వాల పుష్పంబుతో గంధసామగ్రి శబ్దంబుతో
 నర్థసంపత్తి శిబ్రహ్మవబోధంబుతో సంతతానంద సంపూర్తి ధర్మంబుతోఁ గీర్తి
 వర్తింపు చందంబునన్ దల్లి యెల్లప్పుడు న్నెడ్డు గ్రీడింతుగా సంతతత్వత్పద
 ద్యాయికింగామరుగ్దేనుచింతామణి లింగజున్ లక్ష్మ్యమేనీ కటాక్షాంబలంబొక్కదే

(1) శ....బు (వ్రా) శబ్దంబు (ప)

(2) బం....నందవంపూర్తి (వ్రా.) బ్రహ్మవబోధంబుతో సంతతానంద
 వంపూర్తి (ప)

(3) ఆకులం. (వ్రా) లక్షలున్ (ప)

కాక లోకేశ్వరీ బ్రహ్మలోకత్రయా పావనం బైన నీ పాదతీర్థంబు సంధ్యాది
కర్మార్థ మాత్మీయ పావర్ణ పాత్రంబునం బట్టి త్రైవిక్రమైకాంఘ్రిపద్మాభి
షేకంబు సేయంగ గంగాభిదానంబునం బారి గౌరీశ సమ్యగ్గటాజుట
దుష్పంక సంజాశన ప్రౌఢి శోభిల్లుటన్ విన్నధమ్యండు సర్వాఘ నిర్వాప
కుండో జగత్పూర్ణ యుష్మత్పదాబ్జ ద్వయోన్మన్నభాశీ శరచ్చంద్ర చంద్రాతప
శ్రీకి నానారదాదుల్ చకోరత్వ మాశింతు రా చందమందంబుగా నాత్మః
జింతించినన్ మోహ సంసార శారీర ఘోరాది దుర్యాది సంతాప దుఃఖంబు
లెల్లన్ శమించున్ భవత్కేళి సంచార లీలారణోత్సాహ మాణిక్య మంజీర
మంజువ్యసుల్ పీఠులన్ సోకినన్ సత్కవి స్వామి వాఙ్మంజరుల్ సార
సాహిత్య దారామరందంబునుం బుణ్య గంధంబునుం గల్గి విద్వద్విరేపావళి
లీలలంజాలసాంపాదగః జారురేఖాచి(?)కావీనముద్యత్కటిగుచ్చ వత్కాంతి
రేఖా మరందాదృతి ప్రాప్త మత్రాశి పంక్తి భ్రమాపాది రోమాశి గల్గంగ దృష్టి
ప్రదేశంబు లేకుండగా నస్తినాస్తీతి వాదానవద్యంబు హృద్యంబు నైనట్టి
నీ మధ్యభాగంబు బావించు యోగీశ్వరుం దాత్మ నివ్వంశయ జ్ఞానముం
గాంచి నింజేరుఁ కారుణ్య పాథోది దివ్యాంగనా పూజితానేక నాకద్రువుష్పావళి
రేణునంకిర్ణ శోణత్వదీయాంఘ్రి పీఠాంతికక్షోణి దండప్రజామంబులం జేయు
చున్ బ్రహ్మ తద్రాగ యోగంబునన్ హేమ గర్భత్వముం గాంచె నా నీ మహా
రాజసంబైన పేరోలంగం బాత్మ నీక్షించు మర్త్యుండు గండస్థలీ దానధారాభ్రమ
ద్యంగ సంగీత మాతంగ శృంగారిత ప్రాంగణంబైన మాణిక్య సౌధంబునన్
వేణు వీణా వినోదంబులన్ వేద వేదాంత వాదంబులన్ మోదముం బొంది
యిందీవరాక్షి వహస్రంబు వింజామరల్ పీఠఁ గొల్బుండు ఖండేండు శోభాలికా
శిదేలిచేకూడు కాండోపన్యస్తంబుపై నుండు. శ్రీపాద పంకేజ మాత్మాంక
దేశంబు నందుండు శ్రీపాద పద్మంబు నింపొందగా నుంచి కెందమ్మి పీఠం
బునం గేలిమై నుండి వాణీవధూ పాణి నీరేజికిరాంగనా రామరామేతి వర్ణామృతా
పూర్ణ భర్తృస్తుతుల్ సేయ విసృస్త నీవీకమాలంబు నుత్కిర్ణవేణీకమున్ వేప
మానాంగవల్లీకమున్ గంటకాంకూర చారు నవద్యంద్య సన్నంజరీకంబు
మర్మాంబు సునీక్త గండస్థలీకంబు లీలాదళత్రారకానేకసుశ్రీకముంగా మనోజాత
శృంగార చేష్టావిలాసంబు భాసిల్లఁగా జేయు వాల్లభ్య మబ్బించు నీ యౌవనా
రంభ సౌరభ్య మేప్రోద్ధు బుద్ధిం బ్రతిక్షించు ధీరుండు

- (1) పాదానవద్యంబు. (వా) వాదానవద్యంబు (వ)
- (2) ద్యవుష్పావళి. (వా) ద్రువుష్పావళి (వ)
- (3) ఇచ్చట సాధుపాఠము అనూహ్యముగానున్నది.
- (4) గండకాంకూర. (వా) గంటకాంకూర. (వ)

వేరొండు వాంఛర్ వివర్జించు నత్యుద్ధితబ్రహ్మ చిద్రూప సంవిద్ర
తీన్ బారవశ్యంబు సంధించు సందేహ మిం దేమియన్ లేడు మోదాత్మకా నీవె
సర్వైక సంసేవ్యున్ భవ్యున్ లక్ష్మి రక్షింపు మోవిష్ణుపత్ని నమస్తే
నమస్తే నమః .

క॥ అని యిటు లానందాశ్రులు
కనుగొనలం దొఱగ నింద్రగురుఁడు సుతింపన్
విని కరుణావరుణాలయ
వనజాలయ దంతకాంతి ¹వఱలగఁ బలికెన్. 12

క॥ దేవత లెల్లను వినుఁడి
దేవాచార్యోక్త మస్మదీయ స్తోత్రం
బే విమలాత్ముఁడు చదివినఁ
బావన మతి నిత్తు సకల భాగ్యోన్నతులన్. 13

ఉ॥ యోగ్య కులంబు నిత్తు వకలోర్వియు నేలగ నిత్తు నాయు రా
రోగ్యము లిత్తు వాగ్విభవరూప నవీన వయోవిలాస పౌ
భాగ్యము లిత్తు కీర్తి జయ పౌరుష తేజము లిత్తు నావ్ర వా
జ్మ్యుగ్య మదీయ దివ్యభువి మేళన మిత్తు నిజాశ్రితాశిన్. 14

ఉ॥ పాడియుఁ బంటయుం దగిన బంధులు భృత్యులు మంచి సొమ్ములున్
వేడియుఁ జల్లి బాలురకు వెన్నయుఁ బాలు పసిండి గిన్నెలున్
బై డి సిరిండ్లలోఁ దిరుగుఁ బచ్చని పంటపొంటి పండు నే
నాఁడు జయంబునుం గలుగు నా కృప గల్గిన భాగ్య శాలికిన్. 15

మ॥ అదినాథుం డగు విష్ణు నాన వినుఁ డీ యర్థంబు సత్కంబె యీ
మధురస్తోత్రముచేత నెప్పు డయిన నృత్ప్రీతి గావించు వాఁ
డదముం దేని ఘనుం డగు స్థరణి రాజ్యక్రీ సమేతుం డగున్
నిదులన్ స్వర్గము నేలి యెక్కుఁ బిదప స్మిరేజ పీఠాగ్రమున్. 16

మ॥ ఈ వేదతుల్య స్తోత్రంబులనఁ బ్రసన్న హృదయ నైతి మీ యభిమత
వరంబులు వేడికొం డిచ్చెద నని బ్రహ్మస్మృతి వునఁపునఁ ప్రణామంబు లాచరించి
యిట్లనియె. 17

- కా॥ దారిద్ర్యాగ్ని సమేత దుర్విష మసస్తాపంబు చల్లార్చుగాఁ
భారావారజలంబు చాలదు సుమీ పాథోధిరాట్పుత్రి నీ
కారుణ్యామృతమిందువందు శతభాగం బట్టు సంతాన చిం
తారత్నామరధేనుకోటి నహ¹యుద్యన్నేత్ర పద్మాంచలా ! 18
- ప॥ విన నవధరింపుము. 19
- ఉ॥ రావణ భాధలం బడి సురప్రవరుల్ నిజలోక వైభవ
శ్రీవిరహాదులై కడుఁగృశించి చరింపుచున్నవారు నా
నా వసుధాధరంబుల వనఁబుల వానికి నోడియోడి రా
జీవదశాక్షి యొక్క దరిఁ జేర్చుము దుఃఖపయోధి మగ్నులన్. 20
- క॥ నరబోజును తివమునకున్
హరుఁడు విధాతయును గూడి యభిమత వరముల్
కరుణించి బెఱచి రమరులఁ
దరుణీ ! మా పాటి వచ్చెఁ దమకుం బిదపన్. 21
- క॥ నెఱువీరుదై తైలావము
పెఱికిన రావణుని జూచి పెంపటి మదిలో
నెఱుఁగక వర మిచ్చితి నని
కఱకంతుఁడు పద్మపాటు కథగాఁ జెప్పన్. 22
- ఉ॥ ఓడక పంక్తికంతుఁడు భుజోన్నతి నా రజతాచరేంద్రమున్
వేడుక నెత్తఁగా గగనవిధి మహావృషభధ్వజంబు ల
ల్లాడఁగఁ జూడ నొప్పెడు శివాలయ రత్నశిరోగృహంబులన్
మేడలు గూలె నద్రిసుత మేను చలింపఁగ నేమి చెప్పుదున్. 23
- చ॥ పలుమడు రావణాసురుఁడు పంచిన కింకరు రజ్జసంభవుఁ
జలరుహవీరమధ్యగతు సర్వజగత్పతిఁ గొంగు వట్టి వి
చ్చలవిడిఁ ద్రోసె నా విభుని సన్నిధికిం జనుదెమ్మటందు వే
ల్పుల దెసఁ జెప్పనేల యిఁక లోలవిలోదన చెప్ప మాటలన్. 24

18 (1) దుద్యన్నేత్ర పద్మాంచలా (ప్రా). యుద్యన్నేత్ర పద్మాంచలా ! (ప)

24 (2) దీను. (ప్రా) ద్రోపె (ప)

చ॥ పటుభుజుడైన రావణుని బాయక కొల్వఁగ లంక తేఁగి న
ప్రబి దెన యేమి చెప్పుదుము బ్రహ్మయు రుద్రుఁడుఁ జూచుచుండఁగాఁ
జటులు చదేల్చిన నివిజసంఘము వ్రేతురు వేత్రపాణు లు
త్కట తపనీయ దండముల ద్వారముల న్మృకుటంబు లూడఁగన్. 25

చ॥ ఆమరసరోజితోచన లహర్నిశము న్మణిదీప మాలికా
సమితి నివాళు లిత్తురు కుచస్రవ దశ్రులతోడ హస్త కం
ప మిళిత హేమపాత్రికల పార్శ్వ భయంకర సౌవిదల్ల వే
త్రములు నటంప నంతిపురిఁ దన్నరభోజన రాజమాళిన్. 26

క॥ దీయుతులు దాగి క్రతువులు
సేయఁగ నట నసురు లేఁగి చేకొం ద్రగ్నిన్
బాయక నింద్రాయ ప్రియ
హా యను నాలోన నైంద్ర మైన హవిస్సున్. 27

సీ॥ అడవి దిగంబరులై నిష్ఠఁ గదలని
మునినాయకుల హ్రూనిమొరడు లనియు
నొడలు దూఁగ వినిశ్చల యోగదూడి ని
ల్చిన తపస్సుల వింతచెట్టనియును
భూరిజరాశయంబులఁ దపంబులు నల్పు
పారికాంక్షుల నీరుపాప లనియు
నొడలు బూడిద బ్రుంగి బడుగులై తిరుగు శివా
చంద్రములను బిశాచంబు లనియు

గీ॥ శిగాసిఁ బెట్టక విడువరు గాక యాశ
మన్యు లగు సంయమిండ్రుల మనికి చెఱచి
క్రతువు లుడిగించి బ్రహ్మయోగములు మాన్చి
క్షేపణువుదు రాదశగ్రీవ భటులు. 28

26. (1) (...చృదల్ల) (వ్రా) సౌవిదల్ల (ప)

28. (2) రాసయ్యములను (వ్రా) వాచంద్రములను (ప)-

(3) గాసిఁబెట్టఁగ విడువరు (వ్రా) గాసిఁబెట్టక విడువరు (ప)

చ॥ నిజ మని చిత్తగించు తరుణి! ధరణీసుర బాం వృద్ధ గో
ప్రజములఁ గోసి² పొల్పు దిన వాని కళాసము లెల్ల నిండి తీ
ర్థ జలము నుత్తమస్థలులు దైవత భూములు రోత లాయెఁ ద
ద్రజనిచరేంద్రభృత్యతతి రాయడి యెంతకు నోర్తు మీ గతిన్. 29

క॥ ఎన్నింటి కెన్ని చెప్పుదు
మన్నీచుడు సేయు బాధ లంబా శిజగదే
కోన్నతులు నీవు విష్ణుడు
నెన్నుండును గనరు గాక యీ లోకములన్. 30

ప॥ దేవీ యివ్వధంబున నీకు విన్నవించి నట్లు మాపాటెల్ల విన్నవించిన నీవిభుండగు
విష్ణుండు శ్రీరామావతారంబున రావణుని వధియించెద నని మాకు నభయం
బిచ్చి వచ్చి యిప్పుడు నీ మూర్తి భేదం బగు మేదిసీపుత్రం గూడి దండ
కారణ్యంబునం గ్రీడింపుచు మదనోన్మాదంబునఁ గార్యంబు విడిచి యున్న
వాఁడు దానికి మాయాబలంబుల రావణుం బ్రేరేపించి కామాకులత్వంబున నా
పరమపతివ్రతను సీత నెత్తుకొనిపోయి లంకాపురంబున బండిబెట్టు నట్లు చేసి
తత్క్రోధంబున వాని తపఃప్రభావాభిరామ తేజోజయ బలసంపదలు హరింపఁ
జేసి సీతా వియోగంబున నోర్వక రామచంద్రుండు శీఘ్రంబున వాని నుగ్ర
సంగ్రామ ముఖంబునం జంపు నట్లు తలంచితి మీ కార్యంబునకు నీ వంగీ
కరించి రామచంద్రుండును మావలన విముఖుండు గాకుండ నుపాయం బాన
తీయవలయు నిది మాకు నిచ్చు నభిమతం బనిన శ్రీమహాలక్ష్మి యిట్లనియె. 31

క॥ ఈ కార్యము మంచిదె మీ
హ్మకోమలి దూఱ దాత్మ నది నే నగుటన్
గాకుత్సుడు నలుగఁ డీకన్
శ్రీకరముగఁ దజ్జపంబు సేయుడు భక్తిన్. 32

-
29. (1) ధరణీసుర. (ప్రా) ధరణీసుర (వ)
(2) తినవానికుబాదులు నిండి... తీ (ప్రా) పొల్పుదిన వాని కళాసము లెల్ల(వ)
30. (3) జగదేకోన్నతులు (ప్రా) జగదేకోన్నతులు (వ)

వ॥ అని యింద్రప్రముఖులకు జయశబ్ద పూర్వకంబుగా శ్రీరామ తారక బ్రహ్మ
మంత్రం బుపదేశించి భయంబు వారించి సకల సంపదల నొసంగి శీఘ్రంబున
మీకు జయం బయ్యెడు నని యద్దేవి వైకుంఠంబునకుం జనియె నంత. 33

ఉ॥ కాశిక వోలె నీల తనుకాంతులు పర్వఁ గపిల కుండల
శ్రీలు కపిలపాశికలఁ జిందులు త్రొక్కఁగ నప్పరోగనా
జాలము మ్రొక్కఁగా నపుడు స్వర్గపురీ నృపపీఠి వచ్చె లీ
లాలనభంగి శూర్యజ్ఞ యా సుర లందఱుఁ జూచుచుండఁగన్. 34

క॥ అచ్చరలు వెంట రాఁగా
వచ్చెన్ సుర భూజపుష్ప వాసన దివ్యకా
జెచ్చెరఁ దద్వనమునకు వి
యచ్చరవరు లున్న కడకు నలరులు ముడువక. 35

అ.వె॥ ఇంద్రుఁ డాదిగాఁగ నెల్ల వేల్పులు దాని
నెదురుకొనిరి యదియు నేఁగుదెంచి
పారిశాత మూల భర్మవేదిని సమా
సీన యైనఁ జూచి జీవుఁ డపుడు. 36

క॥ క్రూరుం డగు రావణు నా
జ్ఞా రూపం బిదియ దీనిఁ జక్కఁగ మును దా
శ్రీరాముఁడు వీక్షించిన
నా రాక్షసి మానభంగ మగు జగ మలరన్. 37

క॥ దీని వెడలఁపవలయుకా
జానకి సౌంద్యగెల్లఁ జూడ జనపతి కడ క
చోచి నిది రాముని ముందటఁ
దానయి తన యెమ్మెచూపు దర్పము కలిమిక. 38

- * 35 ప. నుండి 42వ పద్యము వఱకు ఆం. ప్ర. ప్రా. లి. గ్రం. వారి వ్రాత ప్రతిలో లేవు. one leaf missing అని వ్రాయబడినది. ఈ అక్షరభాగము శిథిలమైన లాశపత్ర గ్రంథసాహాయ్యముతోను మొదటి వ్రాతప్రతి సాహాయ్యముతోను వ్రాయబడినది.

వ॥ దీని దుర్వికారంబుల కోర్కెక రామవిభుండు దండించు నతనిచేత దండింపం
బడె నేని పగగొని యోపినంతయుం జేయు దీని మూలంబున రామ రావ
ణులకుం గలహం బగు మాతలంపు సఫలం బయ్యెడు నిప్పుడు బహుమానించి
పంపవలయు నని పుష్పఫరాదులు దేవేంద్రునిచేత నిప్పించి యిట్లనియె. 39

క॥ నీ రూప యౌవనములకు
నీ రాజసవిభవములకు నీ కెనసేయన్
లే రే చక్కని పొలంతులు
నీరజభవ శంకరాది నిలయము లందున్. 40

వ॥ అనిన నది యిట్లనియె. 41

క॥ ఔ నీ వాడిన యట్లు నకు సది పద్మాక్షిన్ ద్రిలోకంబులన్
గాన న్నామది కొక్కచే వెలితి నా కన్నిచ్చకు న్నచ్చువాఁ
డేనాఁడు న్గన రాఁడు నూతన వయో హేలా విలాసంబులన్
మీనాంక క్రియల న్మనంబు గరఁగన్ నెయ్యంబు పుట్టింపఁగన్. 42

వ॥ అనిన విని బృహస్పతి యిట్లనియె. 43

క॥ ఈ విధములు గల పురుషుం
డివేశను రామభద్రుడే ధారుణిలో
భావింప నతఁడు సీతకుఁ
దా వశ్యుం డయ్యెఁ గాని దైత్యతనూజా! 44

వ॥ రామభద్రుం డెవ్వఁ డఁటివేసి భూలోకంబున నయోధ్యానగరం బేలెడు సూర్య
వంశంబురాజు దశరథేశ్వరుని పెద్దకొడుకు. (1) (అతని) పినతల్లి మగనికిం
గూర్చినదై (తన) కొడుకు భరతుం డను వాని పట్టంబు గట్టుటకై రాముని
రాజ్యంబు వెడలింప — మగని నొప్పించె. ఇప్పు డా గుణోత్తముండు దండక
వనంబున జానకీనామ భార్యాసమేతుండై వనవాసంబు సేయుచున్నవాఁడు.
నిన్ను జూచెనేని చేయంగల బహుమానం బెల్లం జేసి తన కార్యం బెల్లం
దీర్చుకొను ననిన సుత్రహింబి. 45

ఉ॥ జానకి మ్రింగి రాఘవునిఁ జయ్యన లంకకుఁ గొంచుఁ బోయి నా
మానిత సౌధదేశమున మన్మథకేళి సుఖింపుచుండెదన్
దా నని చుప్పనాతి ప్రమదంబున వేల్పులనిల్చి దండకా
కానన సీమకుం జనియెఁ గాలబలాహక ఖండముం బలెన్.

46

క॥ ఆ నెలవున నిజరూపము
మాని రత్రిప్రతిమ మనుజు మానినియై యా
కానఁ జనుదెంచె రఘువతి
గానం గల్పదు పుష్పగంధముతోడన్.

47

క॥ దూరమున నుండి చూచెన్
శ్రీరామ షోణిరమణు సీతారామున్
శ్రీరమణీయాత్ముని గ
న్నారన్ సాక్షాన్మనోభవాకృతి సుకృతిన్.

48

వ॥ చూచి నిజాంతర్గతంబున

49

ఉ॥ చూచితి నిందుశేఖరునిఁ జూచితిఁ గాంచన గర్భ నిండ్రునిం
జూచితి నిండ్రనందనుని జూచితిఁ జూచితిఁ జండ్రు మన్మథున్
జూచితి నిట్లు రామవిభుఁ జూచినకై వడి నెన్నదైన నా
లోచన పంకజాతములు లోలము లయ్యెనె తద్గజంబులన్.

50

వ॥ అని పర్వకాలా ప్రాంగణంబున నవ్విభునిఁ గలికి సయ్యాటంబులఁ దేనె లొలుకు
మాటల నొయ్యారంపు నడకల గయ్యఃకింతల బిగువుకౌఁగిలింతల మైత్రి నెరపు
భూపుత్రిం జూచి.

51

క॥ ఈ జలజాక్షియే జానకి
ఈ జానకి కేల వలవఁ డీ రాఘవుఁ డీ
రాజ నిభాననఁ బోలెన్
రాజ నిభాననలు గలరె త్రైలోక్యమునన్.

52

సీ॥ కనకగర్భుడు గాన కనకంబు మేనుగా
 నిలిపి మై నిగనిగ నిలిపినాడు
 పద్మాసనుడు గానఁ బద్మంబు మొగమువ
 నిలిపి సౌరభ్యంబు నిలిపినాడు
 వాణీశ్వరుడు గాన వాణీఁ గంతంబున
 నిలిపి వీణను జేత విలిపినాడు
 హంసవాహుడు గాన హంసేంద్రయానంబు
 నిలిపి యొయ్యారంబు నిలిపినాడు

గీ॥ గాక | సప్తకు నింకఁ దత్కారజైక
 గుణము బున్నవె జానకీ కుచ నితంబ
 కచ నఖాంకుర మృదుతోరుకాండ ముఖ శు
 భాంగ సౌభాగ్య విభవంబు లలరఁ జేయ.

53

క॥ ¹అని యెంచుచు నా దానవి
 కనక కనద్భావణముల కమనీయ రుచుల్
 వనమనకు వన్నె పెట్టఁగఁ
 జనుదెంచెన్ రామచంద్ర సన్నిధి కెలమిన్.

54

వ॥ చని తన వైభవంబునకు జానకియుం దాను నరుదుపడుచుం జూచు రామ
 చంద్రుని పురోభాగంబున నిలిచి

55

ఉ॥ గుంజదళింద్రఖండముల కోరిక లీరిక లెత్తఁ జేయు లే
 మంజుల పారిజాత నవమంజరి కానుక వెట్టి యేను మృ
 త్యుంజయ శైలరాజ తులనోత్కట బాహుబలుండు గోత్ర భి
 ద్భంజనుఁ డల్ల రాక్షసుడు తత్త్రియసోదరిఁ గామరూపిణిన్.

56

క॥ ²నా కెనవచ్చెడి పతి యే
 లోకంబుల లేడు మనుజులోకములోనన్
 నీ కణఁకఁ జెప్ప విని సుర
 లా కాంక్ష న్యచ్ఛితి న్మహా మోహమునన్.

57

54 ప. (1) అనుచు దానవి. (వ్రా) అనియెంచుచు నాదానవి. (వ)

57 ప. (2) నాకెన గూడియవరియే (వ్రా) నాకెన వచ్చెడివరియే. (వ)

ఉ॥ కోరిక మీఱ నన్ను గవగూడి మదీకుడ వైన నిన్ను నీ
ఘోరవనంబులన్ వనటఁ గ్రుమ్మరఁ జేసిన కైకఁ బుత్రుతో
దారుణ భంగి మ్రొంగి వసుదాతల మంతయు నీకు నిచ్చి దే
వారికిఁ బంక్తికలుతునకు నాపుని జేయుదుఁ బెక్కు భంగులన్. 58

చ॥ (1) అనవుడు రామవుండు దరహాన రసోల్లస దాస్య వద్మూడై
యనియె దశాననుండు ఘనుఁ డట్టులె నీవును నట్టిదానవే
నిను గవగూడి వేడ్క వపసీతల మేలుట మంచిదొఁ దలం
చిన వ్రత మేకదార రతిశీలము నా కది మాన వచ్చునే. 59

వ॥ అనిన వది యిట్లనియె. 90

కం॥ అ విధమేనియుఁ దగ వం
భావింపుము రామ యేకపత్నీ వ్రతమున్
గావింపుటకు నీని మ
హీ నల్లభ విడుపు మనిన నినకులుఁ దనియెన్. 61

గీ॥ వ్రత నిరూఢియె కాదు నా ప్రాణ పదము
దీని నెడఁబాయఁ జాల నేఁ దీఁగెబోజి
నా సహోదరుఁ డున్నాఁడు నాతి లేదు
వాని యచటికిఁ బొమ్ము నీ వాంఛ దీర్పు. 62

క॥ నావుడు కానిమ్మని యా
1 భావజ సంకప్త హృదయవతి యా దనుజ
శ్రీ వచ్చె లక్ష్మణుని కడ
కా వెలఁదిం జూచి నవ్వి యా గుణనిధియున్. 63

క॥ మును చక్కనిచాఁ దని రా
ముని కడ కేగితివి కామ మోహితమతి నా
మనుజుపతి రోసి విడిచిన
నిను గూడుట సిగ్గుటంచు నిరసించుటయున్. 64

క॥ పెంపున దశరథ సూనుల
యింపెఱుగక దనుజకాంత యేపుడిగి వృథా
లంపటమున నహవర సుఖ
సంపదలం బాసి పాపజాతియు వోలెన్. 65

క॥ కనువేడుదు గొని వచ్చిన
పని పృథయై పోవ మానభంగం బగుటన్
దన శూర్పణఖా నామం
బునకుం దగు మోరరూపమున నిల్చి వడిన్. 66

క॥ ఆ సురవిద్యేషిణి వసు
ధాసుత దట్టింప విభుఁడు తమ్ముని తోడన్
హాసోచిత నాసా ?
ఁజా సంవిదితాత్మ జేయనగు నని నవ్వెన్. 67

మ॥ అని రామానుజుఁ దాత్మవాక్సరణి మాయాపాద విద్యోగ్ర రా
క్షసి ముక్కొప్పగఁ గోపెఁ బ్రాజ్ఞులు చెలంగన్ మీద నీ రీతి నా
రసి రామానుజుఁ దాత్మవాక్సరణి మాయాపాద విద్యోగ్ర రా
క్షసి ముక్కొప్పగఁ గోయుఁ బ్రాజ్ఞులు చెలంగంగా నటించుం దగన్. 68

మ॥ ఇవ్విధంబున ముక్కు గోసేవ నా రక్కసి కలంగి యబ్బోటు తొలంగి నింగి
తెగసి సిగ్గులేక హంకరించి లంకకుం బోవుచున్నదాన రావణునకుఁ జెప్పి
యిప్పగ నీఁ గెద ననివ లక్ష్మణుం డిట్టనియె. 69

క॥ నా వచనము పొందుగ నిది
గో విను నిను బట్టి ముక్కు గోయుట గా దా
రావణుని ముక్కు గోయుట
గా వగవుము పొమ్ము వాని కడ కి మూర్తిన్. 70

క॥ అనవుడు సీతాంగన న
 వ్విస నడి వినువీధి వంక వ్రేలున గాని
 మ్మని పగఁ జాటుచుఁ బోయెన్
 దన (కోసిప) ముక్కు రక్తధారల తోడన్. 71

క॥ అది ఖరముఖ్యులఁ దెచ్చెన్
 పదునాలుగుకోటలను సువర్నాదుల నా
 పదునాలుగు కోటలఁ బలి
 పదునాలుగు శరము లేని పాటుగఁ గూర్చెన్. 72

కా॥ ఆ రామప్రభు వీరరేఖ గని దేహం బెల్లఁ గంపింపఁగా
 నా రక్షింగన యంగభంగమున నెట్లాలంకకుం బోదు నా
 వారెల్ల న్నను నవ్వరే యనక దేవవ్రాతమున్ నవ్వఁగా
 వారాశీంద్రము దాటి లంక కరిగెన్ వైహయసాధ్యంబునన్. 73

క॥ కొంగు ముడి వేసికొంచుఁ జె
 లంగుచు నింద్రాది సురలు లంకకు వీర
 ష్కోంగనయె మృత్యు వయ్యెన్
 ద్రుంగె న్రావణుడు నేటితోడ నటంచున్. 74

వ॥ ఇవిధంబున నికృతప్రమాణ శూర్పణఖ రక్తపంక పంకిల ముఖంబుతో లంకా
 పురవాసు లాతంకంబునం బొంద దెందంబునం బొగులుచు నుడువీధి నగరు
 సొచ్చి ప్రతిద్వార పాలకవేత్రహస్త¹ (నిరుద్ధవిద్యాధర కిన్నర కింపురుషగంధర్వ
 గీర్వాణ మండలంబును పార్శ్వభాగ నిటలతల మదీత కరకమలముకుళన పర
 భాగప్రశస్తప్రహస్త)ప్రకంపన మహాకంపన పార్శ్వమహాపార్శ్వ కుంభనికుంభ
 దేవాంతక నరాంతక వృశ్చికరోమ సర్పరోమ విద్యుజ్జిహ్వగ్నివర్ణ ధూమ్రవర్ణ
 ప్రభృతి వీరదానవలోక భీకరంబును సమీప సౌవర్ణ పీతాగ్ర సమగ్ర²
 తేజోవిభూషణ విభీషణ మేఘనాద ప్రముఖ సహోదర పుత్రకాడి బంధుసంబోహ
 రమణీయంబును సురరాజ ప్రేరిత రంభాద్యప్సరః ప్రదర్శిత నృతావదాన
 సంధాన సంధానిత సకలలోకంబును మానవతీజన వీజ్యమాన చామీకర

75 (1) కుండలీకృతభాగము అం. ప్ర. ప్ర. ప్రా. లి. గ్రం. వారి వ్రాతప్రతిలో లేదు.)

75 (2) “రథావళిదావళ ధాళ్య ప్రకాశిత సఖామంటపంబును” అని అం. ప్ర. ప్ర. ప్రా. లి. గ్రం. వారి ప్రతి.

1 చామర ధాళధళ్య ప్రభాప్రకాశిత నభామంటపంబును సగు పెద్ద కొలువున
సింహాసనస్థుండై సముద్ధండ బాహుదండ మండలాగ్ర ముఖ్య మహోగ్ర
సాధన ముఖ్య దేదీప్యమాన రేఖాయతుండును దశదిశాదిదేశ ద్విసంఖ్యాహీన
భానుబింబ ప్రతిబింబ జనక కనక మాణిక్య కిరీట పటల సూచిత త్రిలోకైక
మూర్త్యాభిషిక్త ప్రభావుండునై శోభిల్లుచున్న యన్నకు మ్రొక్కి తనవృత్తాంతం
బంతయు నెఱింగించి యిట్లనియె. 75

క॥ నా యవమానం బా రఘు
వాయకు సతి నతి విలక్షణను నీడు నిజో
పాయంబునఁ గొని వచ్చినఁ
బాయు వైకుంఠఁ బాయఁ బ్రాణము లెల్లన్. 76

ఉ॥ నీవు సమస్త లోకముల నీరజనైత్రల రూప యౌవన
శ్రీ విభవంబు విభ్రమము చిత్తము రంజితఁ జూచి నాఁడవే
యీ వసుధాతనూజ సరియింతులు గల్గుదురే జగంబులన్
భావజురాజి యా తరుణి పాదనఖద్యుతిఁ బోల దన్నచో. 77

వ॥ అనిన నా దానవేంద్రుండు దాని నూరడించి పంచశర శరాకిలిత హృదయుం
డగుఁడఁ గాలంబు ప్రేరేప నెవ్వరిచేత నాపంబిడక పుష్పకారాధుండై పంచ
వటికి వచ్చి యదృశ్య రూపంబున నా రూపవతి సీతను జూచి చూపు త్రిప్ప
లేక మోహించి రాముని తేజంబు తన తేజంబుకంటె వెక్కిరింపబయి యుంటు
బలిమి విడిచి మారీచుని మాయామృగంబుఁ జేసి రామ లక్ష్మణుల వశీకరింపం
జేసి తద్వియుక్త నయ్యుత్తమ సాధ్వి నెత్తుకొని వచ్చి లంకాపురంబునం
బ్రహ్మదోధ్యానంబునం దవకుం జేరిక యగుదాక బండిఁ బెట్టె నప్పుడు. 78

సీ॥ భీకర ధ్వనితోడఁ బ్రదివిపైఁ బడియె న
దృఢముగాఁ బెద్దగోపురము విఱిగి
తలలు గన్నదని నీడలు దోఁచె గోడల
నా తపచ్ఛాయం నలరుచున్న

విలములొఁ బడ్డట్లు విమ్మిటి గుడిచిరి
 పీఠదానపు లెల్ల విస్మితముగ
 మిన్ను వైబడ్డట్లు మిన్నక దివి చూచి
 దానవశ్రీ లెల్లఁ దల్ల డిలిరి

గీ॥ జనకపుత్రక లంకఁ జొచ్చినది మొదలు
 గాఁగ నేఁడాది తుదనెల కడదినమునఁ
 జయ్య రావణుఁ డని జగజ్జాల మెల్ల
 వినఁగ నశరీరవాణి యా వేళఁ బలికె.

79

క॥ శ్రీవనిత యనుమతంబున
 రావణుఁ బ్రేరేచి యీ ధరాపుత్రిని గొం
 పోవఁగఁ జేసినఁ బటు మా
 యా విప్రమ కల్పనమున నమరు లటంచున్.

80

క॥ అంతర్ధావంబున శ్రీ
 కాంతుఁడు రాఘవుఁడు క్రూరకాండంబున నా
 వింత మెకపు రక్కసునిఁ గృ
 తాంతునిపురి కనిచి వచ్చి యాశ్రమ భూమిన్.

81

మ॥ పటురోషంబున నిల్చి దానవపతిన్ బ్రహ్మాస్త్ర బానాస్త్రిఁ జే
 యుటకుం గారుడబాణ వైఖరిని నయ్యుర్వికనూజాతఁ దె
 చ్చుటకుం జిత్తము వెట్టి యిట్టి పని యిచ్చో నేం లీలామహా
 త్కట సంగ్రామ మొనర్చి కాక యనుచుం గాంతా వియోగంబునన్.

82

క॥ మదిఁ గప్పిన మోహంబువఁ
 దుది నేమియుఁ దోవ కపుడు దోర్బల లీలా
 వదన మదన శరజాలక
 విదళిత గృతి యగుచు రామవిభుఁ డిట్లనియెన్.

83

- మ॥ ధరణీనందన యెందు దాగెనొకదా తా నాటకై వంచవన్
దరుషండంబుల దండఁ గైకొనియెనో తానేకదా నన్ను నీ
హరిజార్థం బిటు పంపెఁ గాదె హరిజాన్యలోకన ప్రీతివేఁ
దిరుగం బూని యసూయచేఁ గన విసన్ దృష్టింపఁగా నొల్లదో. 84
- చ॥ ¹నెమలి కడంకఁ బంచవటి నీడలఁ ²బాడులు మున్నుగాఁగ వృ
క్షముల నికుంజ పుంజములఁ గాంతయు నేను రమింపు నట్టి దే
శముల నటించుఁ గ్రమ్మటి విశాల విలోచనఁ గానలేక యా
శ్రమతల పర్జకాల కడ సంచరియింపుచు నశ్రు లొల్పెడున్. 85
- చ॥ పవదపుమోవి నీ నగవు వల్లవ భాగ తుషార వారి బిం
దువుగతి మన్ననీ యరిది తోరపు ముతైపు ముద్దు ముంగరన్
దివియఁగ నీ ప్రకోష్ఠ రుచి నింపుచు మచ్చితపండటంటివే
భవదుచితోక్తి సత్కిరీయలు పాయపు నా మది తోయజేక్షణా! 86
- ఉ॥ కీరము రామ రామ యని కేరుచుఁ బిల్చిన భంగి నీవు నిం
పారఁగఁ బిల్చి నన్ను బ్రయమారఁగఁ గీరము పిల్చె నంచు నేఁ
గీరము ముద్దుసేయఁ దిలకించుదు నిప్పుడు నిన్ను బిల్చె నీ
కీరము ముద్దుసేయు మని క్రిడ యొనర్చితివా తలోదరి! 87
- చ॥ విగియఁగఁ గొఁగిలింపుకొని బింకపుఁ జిన్నులు క్రుంగ నొక్కుచున్
జిగిబిగి చూత మంచు నను జేరి కవుంగిటఁ జేర్చి యేను నా
బిగువున నొక్కి క్రుంగ నివి విల్లును మెల్లన నొంచె నన్న నీ
మగతన మింతెపో యనిన మాటకు నవ్వితిఁగా విరాసిని! 88
- క॥ ఇది యొందని బ్రమనితినా
యిది గాదే సీత నన్ను నెలయింపుచు ను
న్నది యసే పూగుత్తులతోఁ
గదలెడు నునుదీగ విభుడు కౌగిటఁ జేరెన్. 89

85 (1) నెమనికగాక (ప్రా) నెమలి కడంక (ప) (2) నిందెలు (ప్రా) బాడులు (ప)

86 పవదముతరువాతి గ్రంథము హైదరాబాదు ప్రా. లి. గ్రం. ప్రతి యందులేదు.

తారకబ్రహ్మరాజము మొదటి వ్రాత ప్రతినుండియు తాళపుత్ర ప్రతినుండియు గ్రహింపబడినది.

వ॥ ఇవ్విధమునం గొంత ప్రొద్దు రామచంద్రుండు జగద్విమోహనార్థంబు సుమ
శరకృత విరహవికార నాట్మక్రిడ నభినయించి లక్ష్మణుండును దానును పంచ
వటి వాసి జటాయువు ననుగ్రహించి శబరి పూజను గైకొని పంపాసరో
వరంబు గాంచి హనుమంతుని నాత్మభృత్యునిగా నంగీకరించి సుగ్రీవుని మైత్రి
చేసికొని వాలిని గూల్చి సుగ్రీవుని గిష్కింధా నగరంబునఁ గపిరాజ్యంబునకు
నధిపతిం గావించి వర్షకాలంబు ఋష్యమూకంబున నిల్చి సీతాన్వేషణం
బొనర్చి రమ్మని తన మణిముద్రకను పవనతనయు చేతికి నిచ్చి చెప్పంగల
మాటలు చెప్పి పంప నవ్వీరశేఖరుండు సముద్ర తీరంబునకు వచ్చి లంకాభిము
ఖుడై దాట నుద్యోగించి.

90

క॥ తన చేతి ముద్ర యాకస
మున కెగయఁగవై చి యవల ముదమున నది గై
కొనియెద నని యంభోనిధి
హనుమంతుండు దాట నెంచె నద్దరి నంతఁ.

91

చ॥ అది జనలోక మందుకొన నందుఁ బ్రజాపతి కొల్వూ దీర్చి తా
నిది రఘురాము ముద్ర యిట కే క్రియ వచ్చెనొ యందుఁ జూడ న
య్యదనునఁ బాదదెంచి పవనాత్మజుఁ డుండఁగ ముద్ర యుండెఁ ద
త్పదమున బ్రహ్మదేవుని సఖావిభవంబును జూచె వేడుకఁ.

92

సీ॥ బ్రహ్మ సమానులు బ్రహ్మ మునీంద్రులుఁ
జరమ యోగీంద్రులు భాసురాగ్ని
వై వస్వతాసుర వరుణ మరుద్యక్ష
నాయకేశానులు నలిన సఖుండుఁ
జంద్రుండు మంగళ సౌమ్య సురాసురా
చార్య తమఃకేతు శనులు మఱి హ
రిశృంద్ర ముఖ సుచరిత్ర భూపాలురు
నశ్వమేధాది యాగాధిపతులు

గీ॥ నన్నదానవ్రతులు నన్యతాత్ములును స
ఖాభిరాముని దను గొల్వ వలరు బ్రహ్మఁ
బ్రమదమునఁ జూచి చింతించి బ్రహ్మ యితఁడె
బ్రహ్మ పద మిది యని యెఱచెఁ జవనసుతుండు.

93

క॥ హనుమంతుని తేజంబును

ఘన జవరేఖయును గాంచి ఘనముగ నపు డా

వనజాతాసనుఁడును నా

తని కొలువున నున్నవారుఁ డానుం దొగడెన్.

94

చ॥ పవనఃసూక్ష్మఁడుం దిరిగి బాహుబలంబున లంకఁ జొచ్చి య

య్యవనిజఁ గాంచి రామవిఘ్నఁ డంపినఁ దన్మణిముద్ర యిచ్చి త

ద్యవతిమణి శిరోమణి సముజ్జ్వల తేజముతోడ నవ్వనం

1(బవిహతలీలమైఁ జెఱిచి యక్షయుఁ జఃపి దహించె లంకఁ దాన్)

95

క॥ సీతాచూడారత్నము

వాతూల తనూజఁ డిచ్చి వసుధా పతికిన్

జేతోముద మొనరించిన

నాతనిఁ దన యక్కుచేర్చి యధిపతి యనియెన్.

96

క॥ ఉంగరము చేతి కిచ్చిన

యంగన నిను జూచి యేమి యనియెను మును పె

ల్పింగి వగ బ్రుంగి యున్నది

సంగతముగఁ జెప్ప వయ్య సత్య చరిత్రా!

97

ఉ॥ నావుడు వాయునందనుఁడు నా ఘను నిట్టను దేవదేవ! నీ

దేవి మహాగ్ర నాగసుదతిం బురుణించుచు బందె నున్న దా

దేవ విరోధి బెంత వనదేశమునందు నశోకమూలమం

దే విహతస్థలిం దొరఁగు దృగ్జలధారలు గ్రమ్ముచుండఁగన్.

98

క॥ ఏను హనుమంతుఁ డనియెడు

వానరుఁడన్ రాము బంట వనితా యిది యా

భూనాథు ముద్ర గొమ్మని

నీ నచ్చిన యానవాళ్ళు నేఁ దెల్పుటయున్.

99

అ॥వె॥ నమ్మి యుంగరంబు నలినాక్షి చూచి శ్రీ
రామముద్ర యున్నఁ బ్రేమ నంది
శిరము నుంచి యక్కుసేర్చి మహాప్రభో
పాహి పాహి రామభద్ర యనియె.

100

క॥ లీలావిల వశమున పై
రాలిన ¹(వకుళప్రసూన) రజ మ్రకువుంక
మేళనము చేసి కుచమ
ధ్యాలంకారముగ ముద్ర నచ్చొత్తెఁ దగక.

101

క॥ శ్రీరామ రామ యని మన
మారఁగ నారామభూమి నా రామ జపం
బాదూడిఁ జేయుచున్నది
కోరి భవత్పదము చేరఁ గువలయ నాథా!

102

వ॥ అనినం బరమ హర్షంబునుం బొంది రమునందనుండు రవినందన ప్రభృతి
కపిసేనలతోఁ దోయది తీరంబున విడిసి న²(ంత సీతను రామున కర్పించి
లంకాపురిని గాపాడు కొను మని హితము నుపదేశించిన విభీషణుని రావణుఁ
డవమానించె విభీషణుండు రావణుని విడిచి వచ్చి) శ్రీరాముని శరణు సొచ్చిన
శ్రీరాముండు సముద్ర తీరంబుననే యతనిని లంకారాజ్యంబున కభిషిక్తుం జేసి
తనకుం దోవ యీని నముద్రుం జూచి.

103

చ॥ ధరణిజ క్రోధ దృష్టి తుద దానవలోక చిరాయురభి దు
స్తరత యడంగి నూత్న తృణసంగత శీకర మట్టు బున్న దా
సరణిని నీవు నుండు మని బాణ ముఖంబున మౌక్తికాకృతిక
శరనిది నిల్చె రాఘవుండు సర్వ జగన్నయనాద్యుతంబుగక.

104

101 (1) కుండలీకృత భాగము పూరణము.

103 (2) బుప్త పూరణము.

క॥ పుడిసిలి బట్టితి నే న

పుడు శరధి నటన్న నా తపో గర్వం బ

పుడు విడిచి సిగ్గు వడితిన్

గడలి రఘూద్వహుని శరముఖఃకున నున్నన్.

105

చ॥ వనధి ననుగ్రహించి మనభాహుడు సేయఁగ నాజ్ఞ వాయు నం
దనుఁ డొక కొండఁ దెచ్చి సముద్రగ భుజోన్నతి లీల వైచెఁ దే
ల్చిన నది సేతుబంధ మయి సింధువునం దనరారె నూఱు యో
జనములు పాదయానమునఁ జయ్యన దాటుచు లంక కేఁగఁగన్.

106

క॥ (1) (వడకఁగ నడుగులచే భువి

కడలిఁ గడచి) కట్టమీద గగనము ముట్టన్

వడి నార్చుచు లంకాపురి

గడగడ వడకంగఁ గవులు గములై పెక్కుల్.

107

ఉ॥ కూల్చిరి లంకపై కురికి గోపుర పంక్తులు కోటగోడలున్

(2) వ్రేల్చిరి రాక్షస ప్రముఖ వీరుల నాహవ యజ్ఞకుండికన్)

(3) (వాల్చిరి మోరరాక్షసుల వక్షము బుగ్రనభాశఁ జీల్చుచుకా)

దేల్చిరి మోదవార్షిధిని ధీరుని రాముని వాసరోత్తముల్.

108

చ॥ అసమున నింగినుండియు మహావలసన్నిభు లాహవంబునన్

బ్రసవముగాఁగఁ బోరుచును వ్రాలిరి నేరికు మగ్రరాక్షసుల్

(4) ససివితవోని. రామవిభు శాతశరంబుల రావణేశ్వరో

ల్లసిత జగత్తయైక జయలక్ష్మి లిఖించిన భూజముల్ బలెన్.

109

107 ప. (1) కుండలీకృత భాగము బుప్తపూరణము.

108 (2) (3) కుండలీకృతభాగములు బుప్తపూరణములు.

109 (4) అనదృశపీల (వ్రా) యతిభంగాదులు; ససివితవోని (ప)

మ॥ అతిశయించును నింద్రజిత్తును భుజాహంకార లీలా విని
ర్జిత నై వస్యత వాసవుల్ (మడిసి రాజిన్ వీర) సౌమిత్రి సం
భృత నై వస్యత వాసవాస్త్రిములచే బృందారకాదీంద్ర సం
విత నానా భువనైక వర్జిత యశస్తేజంబు లబ్ధో యనన్. 110

మ॥ దశకంతుండు సమాన విక్రమునం దా నిల్చె సంగ్రామ పీ
ఠి శివ బ్రహ్మ చరప్రభావ మహితోద్ధిష్టోగ దివ్యాస్త్రిఁడై
కుశలుండై భుజవింశతి స్ఫురణచే క్రూరాయుధోదగ్రుఁడై
దశదిక్కిర్ణ కిరీట రత్నరుచియై దావానలాకారుఁడై. 111

చ॥ పోరిరి రామరావణులు భూరిభుజాబల మొప్ప నిద్దఱున్
సారస సంభవాది దివిజ ప్రకరంబులు మింటఁ జూడ ది
క్షూరిత దివ్య బాణమణి పుంఖ రుచి ప్రచయంబుతో నస్స
గ్ధారతోఁ గటాక్షముల దారుణ వీక్షలు జేపుటంపఁగన్ 112

ఉ॥ రాత్రి చరేండుతోడ రఘురామ నృపాలుఁడు పోరె నేఁడహా
రాత్రము లంత మోర సమర స్థితుఁడై పడినూరుమారు లా
జ్ఞాతపుత్ర క్తిఁ ద్రుంచె దనుజప్రభు మస్తకపంక్తి వానిచే
దాత్రి తనర్చె నెంతయును దమ్మికోలంకును బోలెఁ జూడఁగన్. 113

చ॥ రణ విజయాభిరామ రఘురామ శిలీముఖ సంహతుండు రా
వణుఁ డని జీవ మేద నవవారి మహామృత సస్మరంద పా
రణ సుఖ కేశిఁ దేలిచె 2(సురప్రతతుల్ ముదమందు నట్లు) మా
ర్గణ మొక టా మహాదనుజరాజు జగంబు నుతించె నెంతయున్. 114

చ॥ చిర విరహానలంబునఁ గృశించిన భూమితనూజ లోక భీ
కర శిఖి మేను క్రాఁగఁ ద్రిజగజ్జయలక్ష్మియుఁ బోలె నున్న సౌం
పరుదుగఁ బుష్పవృష్టి గురియన్ గమలాసన శంకరాది ని
ర్జర జయ నాదముల్ చెలఁగ రాముఁడు చేకొనెఁ గౌతుకంబునన్. 115

110ప. (1) కుండలీకృతభాగము లు ప్రపూరణము.

114 - (2) కుండలీకృత భాగము లు ప్రపూరణము.

క॥ జయశీలుడైన రాముడు
జయజయ రామా యటన్న జనలకు నెల్లఁ
జయ మిత్తు ననియె నప్పుడు
జయ జయయని పల్కె వివిజ సంఘము తోడఁ.

116

వ॥ ఇవ్విధంబున జగదేకపీరుడైన రావణుని వధించి విజయ రామవిభుండు విభీషణుండు తెచ్చిన కుబేర పుష్పకంబున సీతాసమేతుడై యెక్కి లక్ష్మణ విభీషణ సుగ్రీవాంగద హనుమజ్ఞాంబవన్నల సీల గజగవయ గంధమాదన సుషేణ బలి ముఖ ప్రముఖ సేనలన్నియును దనతోన పుష్పకం బెక్కి సేవింప నిలింపాచి రామం బగు నభంబుననె నిల్చి వనస్థుఁ డయి సేతుబంధనంబునకు వచ్చి శివ ప్రతిష్ఠా పూజాదులు ఘటికాశ్రయంబున నొనర్చి ఘటికాద్వయంబు భరద్వాజా శ్రమంబున విందారగింప నిలిచి పదుచార్లవ యేడు తుదిదినంబు పదునాల్గవ ఘడియను నండ్రిగ్రామంబున భరతుని యనల ప్రవేశంబు మాన్చి యతని ననుగ్రహించి వసిష్ఠ కౌసల్యాదులకుం దమ వార్తను దెల్పు ముందర వాయు నందను సంపె నప్పుడు.

117

క॥ భరతుడు రామన్యపాలుని
కడుఱానిధి సీతతోడఁ గై సేసె మనో
హర పూజ లొనర నందఱ
స్థిరముగఁ బూజించె సంతసించిరి వారల్.

118

మ॥ హనుమంతుండు నిమేష మాత్రము నయోధ్యా రాజధానీ మణిన్
ఘన వైహాయస పీఠి నేఁగి కనె జాగ్రత్సర్వ మాణిక్య కే
తన లీలానట సన్నివేశ హృత కాదంబాది హృన్నీడజా
టన శూన్యాంబురుహో.....మదిన్.

119

క॥ పురలక్ష్మి రామధరణి
వరు రాకకుఁ (దపము సల్పు వడువునఁ) బుర గో
పుర మణిమణిదిం దినకర
ద (దీపిక యగుచుఁదాను) గానఁగ నయ్యెన్.

120

వ|| అని చేరంబోయి తత్పుర దక్షిణద్వార పరిసర ప్రదేశంబునందుఁ బొరజన పరంపరలుఁ గౌసల్యా కైకేయా సుమిత్రలును హా హా కారంబులు సేయ భరతుండు శ్రీరామచంద్రుండు రాలేదని యనఁ ప్రవేశంబునకుం బూనుకొనిన. వనిష్ఠ మహామునియు శత్రుఘ్నుండును గౌసల్యా సుమిత్రాది స్త్రీజనంబులును దన్ననుసరింప భరతుండు చితిని వెలిగింపఁ జోవుచున్న సమయంబునఁ జుక్క తెగి పడ్డట్లు మహాద్భుతంబుగా నిచ్చోటికి హనుమంతుండు దిగి వారితో నిట్టనియె.

121

క|| రామ నృపాలుఁడు సీతా
సౌమిత్రులతోడఁ గూడి చనుదెంచె జయో
ద్ధాముండై యదె నంది
గ్రామంబున నుండి యనిచెఁ గరుణా బుద్ధిన్.

122

వ|| నేను హనుమంతుం డను వానదుండ నిందు రఘుకుం గురుం డగు వనిష్ఠ మహా ముని యెవ్వరు ? నా స్వామి యగు రఘురాముని గన్నతల్లి జానకీదేవియత్త కొసల్య యెవ్వరు ? రఘువీరుని వనవాసంబున కనిచి త్రైలోక్య కంటకుం డగు రావణాసురుని వధింపఁజేసి లోకంబుల సంరక్షించిన భరతుని తల్లి యగు కైక యెవ్వరు ? శ్రీరామచంద్రునేకుం గడవటి తమ్ముండును గుణాఢ్యుడైన శత్రుఘ్నుం డెవ్వ రని యడిగి యందఱు నెఱింగి వారికిం గ్రమంబునం బ్రజా శ్రీరామచంద్రుని సమస్త వృత్తాంతంబునుం జెప్పి యిప్పుడే పుష్పకంబున శ్రీరాముండు వచ్చుచున్నవాఁ డని సకలజనుల నానంద వార్ధిం దేల్చి యందఱుం బురంబు ప్రవేశింపం జేసినఁ బురజను లెల్ల సగరి వారితోడం గూడి హనుమం తుని బాజించి పురంబు కైసేసి ప్రాకార గోపుర పౌధ వీథులఁ 1(దొరజ పరాకలతోడ) నలంకరించి పుష్పకంబున కెదురు చూచు చుండిరి. శత్రు ఘ్నుండును సుమంత్రాది మంత్రులతోఁ జతురంగ బలంబుల నాయత్తంబు చేసికొని (నమలంకృతం బైన సాకేత) పుర ద్వారంబున మహావైభవంబున నుండి నంత.

123

కా॥ వచ్చెం బుచ్చక మద్ర మార్గమున భాస్వద్భాను సంకాశమై
ప్రోచ్చండద్వని ఘంటికావళులతోఁ బ్రోద్యద్వజు శ్రేణితో
మెచ్చు ల్వుట్ట రహించు (కాంతితతితో) మింట నివిలోకించి య
త్యుచ్చైర్నాద జనైక సంశ్రుతుల సంయోజించి రాశావళిన్. 124

చ॥ అగచరకోటి నూచె మణి(హాటక సౌధ పిశేష) వేష్టితం
బగు రఘురాము పీడు భువనైక మనోజ్ఞము నయ్యయోధ్యపై
(నెరెడి కేతనంబులను హృద్యము చంద్రశీలా మనోజ్ఞమై)
ధగధగ మంచు సౌధమణిదామము వ్యోమము ధిక్కరింపఁగన్. 125

చ॥ అహిమకరాంశుహీన కమలాసన లోక నివాసు లందఱున్
బ్రహత తమస్తతుల్ ప్రకట భానుకులేశ్వర చంద్రచంద్రికా
నిహత సరోజరాగ మణినిర్మల నిత్యనిరంతర ప్రభా
వహనముచేత భోగపతి పల్కు టెఱుంగ రశక్తి పెంపునన్. 126

చ॥ అగడిత లష్టసంఖ్యఁ దనరాదు మహాద్యుతిచేఁ బురంబునం
(దగడిత హేమరత్నమయ హర్యసహస్ర సహస్రభాను లా)
గగన తలంబు పేయు మణికాంచన దీప్తి¹ (నగేంద్ర) కామినీ
నిగనిగవత్తనుద్యుతిని నీరద చంచలలా దికావళుల్. 127

క॥ పరిమాజలవిన్నుట వి
స్ఫురిత ప్రతిఙ్గింబములను బుష్కర పద్మా
కర మధ్య దేశ వాసవ
పుర(మో యన నొప్పుదాని) బొగడఁగ వశమే. 128

వ॥ ఇష్టిభంబున సకల సౌభాగ్య యోగ్యం బగు నయోధ్యా నగరంబు సేరవచ్చి
పురద్వారంబునఁ బుచ్చకంబు భూమికి డిగె నప్పుడు సకలజన కరకమల

124ప. కుండలీకృతభాగము పూరణము.

125ప. కుండలీకృతభాగములు లుప్త పూరణములు.

127ప. కుండలీకృతభాగములు లుప్తపూరణములు. (1) నగేంద్రం (ద్రా)

ముకుళితత్వంబున రామచంద్రత్వంబును ముఖకమల వికసనత్వంబునఁ గమ
లాప్త కులత్వంబును సార్థకంబులుగా రామవిభుండు దనర శత్రుఘ్నుండును
సుమంత్రాది ప్రధానావృత్తకంబు తోడ శ్రీరామవిభుని పాదపద్మంబులకుఁ జాగిలి
మొక్కిరి ¹ (సీతాదేవిని లక్ష్మణుని సుగ్రీవ హనుమద్విభీషణాదుల సుచిత
రీతిని సంభావించి) రాసమయంబున సర్వాభరణ భూషితంబగు పట్టపు
దేయంగునందు దేవియుం దానును శ్రీరామ నృపాలం డెక్కి యిరుగడల
నేనుంగుల నెక్కి సుగ్రీవ విభీషణులు ముక్తాతపత్రంబులు ధరియింప భరత
లక్ష్మణులు వింజామరలు వీవ నంగదుండును శాంబవంతుండును సుభయ
పార్శ్వంబులం బాదపద్మంబులకడ నిలిచి రగ్రంబున హనుమంతుం
దానందంబున నృత్యంబు సేయుచుం జనుదేర నమ్ముందట శత్రుఘ్నుండు
మంగళ వాద్యంబులు మొరయుచుండ వేదవిదు లగు విశ్వుల స్వస్తి మంత్ర
వ్రతనంబుల తోడఁ గదలుచుండ వానర దళజ మనజ వరంపరలు బరాబరులు
సేయుచు నడచుచుండ మేడలపై నిలిచి ముత్తైదువులు కనకాక్షతంబులు ముక్తా
ఫలంబులు పుష్పంబులు కంకణ ఝణరుణత్కారంబు లొలయఁ జల్లుచుండ
మహావై భవంబునంబురంబు ప్రవేశించి ² (యెల్లరఁ గటాక్ష వీక్షణంబులం గరు
ణించుచు నేనుంగు డిగ్గి రత్నసీరాజున విరాజిత భూషణ మణిప్రభాభిరామ
మూర్తియై శ్రీరామమూర్తి వసీష్ఠాది మహామునులకును గౌసల్యా గై కేయీ
సుమిత్రలకును విప్రసహస్రంబులకును నమస్కరించి వారి దీవనం వంది
యంతఃపురంబున నుండె సుగ్రీవ విభీషణాదులును సుమంత్రాదులును దత్తదు
చితస్థలంబుల నుండిరి తదనంతరంబు.

129

ఆశ్వాసాంత పద్యము

॥ ఆంభోరాశి గభీర! మేరునగ రై ర్యా! సూర్య చంద్రాగ్ని తే
జోంభోరాశి! రవి ప్రతాపః దివిజస్తోమార్చిత ప్రాభవా!
దంభాదార విదూర ¹ (శాత్రవ భుజాదర్శోద్ధతి) స్తంభజా!
సంభూతాంగజఘామినీ విమల చంద్రత్వంచభాణక్రియా!

130

గద్యము

ఇది శ్రీమదన గోపాల చరణకమలసేవా దురీణ సత్కవితా పారీణ కృష్ణ
భట్టారక పౌత్ర చింతలపూడి కామయ్యప్రభు పుత్ర శుద్ధపారవ్యత విభవ రారా
మాధవ ప్రణీతం బైన తారక బహ్మరాజీయం బను మహాప్రబంధంబు నందుఁ
జతుర్థాశ్వాసము.

129 (1) - (2) కుండలీకృత భాగములు పూరితములు

130 - కుండలీకృతము పూరితము.

తారకబ్రహ్మరాజీయము

పంచమాశ్వాసము

శ్రీకర శుభకర వరకరు

జాకర బాజాగ్రమోక్తికాయితశున నీ

రాకర తేజోవిజిత ది

వాకర భయనాశ రామ వసుధాధీశా.

1

దేవా! విన నవధరింపుము పరాశర మహామనిశ్రేష్ఠుండు వసిష్ఠశిష్యుండైన
వామదేవునకుం దరువాలి కథ విను మని యిట్టినయె.

2

పురము ప్రవేశించిన రఘు

వరునకుఁ బట్టాభిషేక వైభవ మేతై

ఖరి నయ్యె ననిన మునిఖర

కిరణుఁ డగస్త్యుండు వాంఛిల్కుల కనియెకా.

3

అర్కవంశమునకు నాచార్యుఁ డైన వ

సిమ్మఁడు రాఘవక్షితిపతిండు

నకు శుభతిథి వార నక్షత్ర యోగ క

రణ వనగ్రహ ముహూర్తమున నెల్లి

యభిషిక్తునందుఁ బట్టాభిషేకం బని

చెప్పిన భరతుండు చెంగలించి

యా క్షణంబున సుమంత్రాదుల కెఱిగించి

పురము గై సేయించి పుణ్య వస్తు

సముదయంబులు దెప్పించి సకల భువన

ములను (గంవారి కాహ్వానములను బంపి)

(వారిఁ గొనితేర సర్వదిగ్వా) హనుంకు

వజ్రాలకుఁ దీర్థముల కంపె నగచరులను.

4

1. శుభకర (ప్రా) భందోభంగాదులు; ఘన నీ (ప)

2. కుండలికృత భాగములు లు వ హరణములు.

కం॥ పాతాళ లోకమున దా

ప్రీతి తలమున మింటఁ గలుగు తీర్థములకు నం
ప్రీతిఁ జను వనచరుల క
త్యాగత గతి నెదురు కొనిరి తద్దేవతలుకా.

5

చ॥ చాచీరి రేపు రామన్యపచం దుని పట్ట మటంచు వేడ్క న
వ్వీటఁ బ్రతిధ్వనుల్ నెలఁగె వీచులవిందుగ నభ్రవాణియున్
(జాచె జగంబు బుల్లసిల శంఖవిధిం ద్రులు నాదిగా మరు
క్కొట్టులు రా ఓవిఁగలయ ఘూర్జిత దివ్యమృదంగ నాదముల్.

6

ఉ॥ ఇందుశిఖావతంసుఁడు సగేంద్రసుతాయతుఁ డర్థి వచ్చుచో
నఁది చెలంగి దాట గగనంబున శాంభవ మౌళి గాంగఁ ని
వ్వొంది తుషార వుంజము లజస్రము రాలుచునుండ భూప్రజల్
నందితులై కనుంగొని రనావ తమేషుము వర్షపాతువుకా.)

7

క॥ వనలక్ష్మణులు పుష్పాదులు
గొని కపినాయకుల నెదురుకొని రెల్లెడ రా
ముని కడ కరుడెఁచెద మని
యనుచున్ మన ఘండు పొంగు నానందముతోన్.

8

క॥ ఆ చక్రవాళ గిద్ది ధర
ణి చక్రేశ్వరులు కామిరీయుతులై భూ
షా చయములు కానుక గొని
వే చనుదెంచిరి తడియ విభవము మీఱన్.

9

వ॥ ఇవ్విధంబున హరి విరించి సురేంద్ర ప్రముఖ దేవ మునికొట్టులు శేషవాసుకి తక్షక
బరావతాది నాగనాయక నికాయంబును నద నదీ సముద్ర సరోవర వనశైల
పరంపరలును నకల ధరణీమండలేళంబు సహస్రంబులును సుగ్రీవాది వనచర
వీరులును (దిక్పతులును, వేల్పులును విభిషణాది రాక్షస లక్షలును జౌర జానపద
వమూహంబులును శ్రీరామ పట్టాభిషేకంబునకు వచ్చి సాకేతపురంబునందలి
రమ్య హర్మ్యస్థలంబులఁ దత్తదుచిత నివేశనంబుల విడిసి శ్రీరామ పట్టాభిషేక
ముహూర్తంబు నిరీక్షించుచుండి రప్పుడు.

10

6వ ప. 3,4 పాదములు లుప్త పూరణములు.

7వ ప. 2,1 పాదములు లుప్త పూరణములు.

క॥ ఈ మై నయోద్యో ¹(రఘుకుల
సోముని యభిషేక మహము చూచెడు వేడ్కన్
భూమీధవు లరుదేరంగ
సామజ హయభు నినాద సంభ్రమ మొలసెన్.) 11

వ॥ నవరత్నఖచితం బగు కనకపింహసనంబు దండఁ గల్పితరుపల్లవ పుష్ప కలి
తంబై యభిలనద నదీ సాగర పుష్కజలంబులతో నిండిన కనక
కలశము వసిష్ఠ మహామునీంద్ర కరకీలితంబై యొప్పారె. వివిధ
మంగళ తూర్య రావంబులును, దివ్య మునీంద్రుల మంత్ర నాదంబులును,
బుణ్య పురంద్రీ జనాశీర్వాదంబులును సమస్త పౌరజన జయజయ నినాదంబులును
మిన్నోరయుచుండ దివ్యమంగళ విగ్రహం డగు శ్రీరామచంద్రుని రత్నసింహా
సనంబున నువవిష్టుంజేసి వసిష్ఠ మహాముని విశ్వామిత్ర వామదేవ జాబాలి కళ్య
పాది మహర్షులతోడం గూడి శ్రీరామచంద్రుని మూర్తంబున సమస్త నదీ సాగర
జలంబులును గనక కలశంబులతో నభిషేకించెఁ జిత్రపటీసగ్విభాసితంబును
గద్దూర చందన మాలికాకుంజితంబును, రత్నదీపాంకుర రాజితంబును, సూర్య
వ్రభా భాసమానాగ్ర రత్నసింహాసనంబును విప్ర మునిగణ పరితోరువివిధ
శాస్త్ర మంత్ర హేషంబును నగుచు శ్రీసీతారామ పట్టాభిషేక మహోత్సవంబు
తనరారె. 12

క॥ అచ్చట హరుఁడు విధాత వి
యచ్చర నరనాథ వజివరాదులతోడన్
వచ్చి సభ వేడ్క సుండిరి
యచ్చర పూటోబు లాడు నాటలఁ గనుచున్. 13

క॥ శ్రీరామప్రభుఁ డేగుడెంచె నపు దుర్విపుత్రియుం దాను భూ
షా రమ్యాకృతి నంగరాగ నవపుష్పవాతమాలారుచి
శ్రీ రంజిల్ల మనోజ్ఞ గంధవహ సంతృప్తాఖిలాశాంతుడై
చేరెం గొల్కును విప్రులున్ సతులు నాశీరావముల్ సేయఁగన్. 14

సీ॥ మనుచక్రవర్తికి నినుఁ డొసంగిన పద్మ
రాగకిరీటంబు రమణఁ బూని
యనిమిషవతి కకుత్స్థునకు నిచ్చిన యింద్ర
నీలకుండలములు నెమ్మిఁ దాల్చి

భరతుఁ డిన్నాళ్లు సదృక్తితోఁ బూజించి
తొడుగ నొసఁగివ పాదుకలు తొడిగి
1 (యీశుండు ప్రేమతో నిడివట్ట మాక్రిక
కంతమాలను కొతుకమునఁ దాల్చి)

గీ॥ కనక పీఠాంబరప్రభల్ గడలు కొనుచుఁ
గోమలోత్పల తనుకాంతిఁ గూడి మెఱయ
వచ్చు శ్రీరామచంద్ర భూవరుని జూచి
రఖిల జన లాను సంతోష మావహిల్చి.

15

క॥ చనుదెంచి రత్నసింహా
సవమునఁ గూర్చుండి రామచంద్రుఁడు సీతా
వనితా సమేతుఁ డగుచున్
గనకాద్రి నెఱుపుతోడి ఘనముం బోలెన్.

16

వ॥ అప్పుడు దేవేంద్రప్రముఖు లగు ముప్పదిమూఁడుకోట్లవేల్పు లుభయ పార్శ్వం
బులఁ బ్రాప్తై నిర్విరి.పార్వతీదేవియు భారతియు నరుంధతియు ననసూయయు
లోపాముద్రయు నాదిగాఁగల దివ్యమునికాంతలును బురసుందరులును వసుం
ధరాపుత్రి దండ నుండి కనకరత్నసింహాసనాసీను లై న సీతారామచంద్రు
లపైఁ బుష్పంబుల నక్షతలను దీప్తలతోఁ జల్లుచుండిరి బ్రహ్మదేవునితోడ వసిష్ఠ
వామదేవ కాళ్యప జాబాల్యాది మునులును నారదాది మహాభక్తులును యాజ్ఞ
వల్క్య ప్రభృతులును వేదమంత్రంబులు పఠించుచు నవరత్నకీలక కనక
సింహాసనంబున సీతారామభద్రుల నాసీనులం జేసి సకలసముద్ర నదనదీజలం
బులతో నభిషేకించి వసిస్థుండు శ్రీరాముని పాలంబునం బట్టంబు గట్టి ప్రవాళ
సురభిశ సుమమాలికలతోడను గునుమాగరు కర్పూర చందనాదులతోడను
దివ్యాంబర దివ్యగంధ దివ్యాభరణంబుల తోడను వెండియు శ్రీసీతారాములనలం
కరించిరి. భరతశత్రుఘ్నులుకాళవృంతంబుల నేవించిరి. లక్ష్మణుండు శ్వేతవృ
త్రంబుపట్టె. హనుమంతుండు తాంబూలంబునఁ గర్పూర ఖండంబులిడి యొసంగు
చుండె. జాంబవన్తులనీలాదులు కొండలు బిరుదధ్వజంబులు దాల్చిరి.
(సుమతి) ధర్మపాల దృష్టి జయంత విజయ సురాష్ట్ర రాష్ట్రవర్ధన సుమంత్ర

లనుమంత్రు లెనమండ్రును దేవ నర వానర నాగేంద్రులు సమర్పించిన కానుకల నందుకొనుచుండిరి. సురలు పుష్పవర్షంబు కురిపించిరి. దివ్యగంధంబుతోడ గంధవహుండు ప్రసరించెఁ దుంబుర చిత్రసేనాదులు పాడి రివ్విధంబునం ద్రితువనోత్సవంబై శ్రీరామ వట్టాభిషేకంబు సకలజన నయనానంద కరంబుగా వర్తిలై.

17

కా॥ ఆనందాశ్రులు గారఁ గంటకిత దేహత్వంబుతో భారతీ

¹(జానీంద్రుని సురప్రముఖులను హర్షస్వాంతరం జేయ నా)

రాజానుభుండు ప్రళస్తతాండవ ²(చణుండై యాడుచు న్నగ్గద)

ద్వానం బొప్ప నుతింపఁగాఁ దొడఁగె నాదాతీకు శ్రీరామునిన్.

18

గీ॥ సంతతానందః అవ్యయః సత్యనిత్య

³(శుద్ధ బుద్ధ స్వరూప! విశుద్ధ నామ

సర్వజగదభిరామ ! దాశరథిః రామ!)

రమ్యగుణసాంద్ర! తే నమో రామచంద్ర!

19

సీ॥ విశ్వసంరక్షకా! విశ్వమోహనరూప !

త్రిగుణాత్మకుఁడ వైన దివ్యపురుష!

భూమిజ ప్రకృతిగాఁ బురుషుండవై జగ

త్పితృ భావమున నున్న సుతచరిత్ర!

జనకనందిని ప్రపంచ స్వరూపిణీ గాఁగ

ప్రవృత్తై యొప్పెడి సర్వవిభవః

మైథిలి వైష్ణవ మాయగాఁ దన్మాయ

కాధార మైన యనంతరూప!

గీ॥ నిర్గుణోపాధి చిద్రూప! నిర్మలాత్మ!

బ్రహ్మయోగీంద్ర హృద్ధేయ! భవ్యతేజ!

శుద్ధ బైరవ్య పరిపూర్ణ! శుభ విధాన!

⁴(ఓ మహామహ! తే నమో రామచంద్రః)

20

18వ. 1, 2 కుండలీకృత భాగములు బ్రహ్మరణములు

2, 3 పాదములు బ్రహ్మరణములు.

20 వ. (4) పాదము బ్రహ్మరణము.

అ.వె॥ సీత లక్ష్మీ నీవు శ్రీమహావిష్ణువ
 వగజ సీత యైన హరుఁడ వీవు
 సీత వాణి పద్మజాతుఁడ వీవును
 నృష్టి సీత నీవు స్రష్ట వధిప! 21

గీ॥ కాంత పద్మినిగా నుష్టకరుఁడ వీవు
 1(పడఁతి రతియైనచో మనోభవుఁడ వీవు
 చాన కుముదిని యైనచో శశివి నీవు)
 సాధ్వీ సంహర కారిణి జముఁడ వీవు. 22

గీ॥ యామవతి వసు²(మతిసుత యహము నీవు
 శ్రీ విలాసంబు నకలంబు సీత, నీవు
 పుం విలాసంబు నకలంబు పుణ్యపురుష!)
 భద్రమూర్తులు శ్రీరామభద్ర మీరు. 23

వ॥ అని పెక్కుమార్లు వలగొని నుతులు గావించె. 24

(గ్రంథ మంతవఱకే యుపలబ్ధము
 తక్కిన భాగము లు ప్రము)

అనుబంధములు

తా ర క బ్ర హ్మ రా జీ య ము చ ం ద స్సా చి క

పద్యనామము	1వ ఆశ్వా	2వ ఆ	3వ ఆ	4వ ఆ	5వ ఆ	మొత్తము
కందము	55	76	52	47	8	238
ఉత్పలమాల	13	10	12	16	1	52
చంపకమాల	15	14	9	21	1	60
మత్తేభము	8	7	7	8	—	25
శార్దూలము	8	3	4	6	2	23
సీసము	19	9	15	8	3	52
ఆటవెండి	2	8	5	2	1	18
తేటగీతి	15	18	6	1	3	43
స్రగ్ధర		1				1
ఉత్సాహము			1			1
తోటకము	1					1
దండకము				1		1
మాలిని		1				1
పద్యములు మొత్తము	131	147	111	108	19	516
వచనము	25	37	28	22	5	112
మొత్తము గద్యపద్య సంఖ్య	156	184	139	130	24	628

తారకబ్రహ్మరాజీయము

గద్య పద్యానుక్రమణిక

ఆద్యక్షరములు	చందస్సు	పుట	అశ్వాసము	గద్యపద్యసంఖ్య
అంత	వ	51	2	83
అంత	వ	56	2	111
అంతః జిరకాలోపలాఽనా	వ	87	3	100
అంత బోయదండు	వ	62	2	146
అంత నొక్కనాడు	వ	74	3	28
అంత నా శబరకాంత	వ	49	2	74
అంత భగీరథుండును	ఉ	40	2	30
అంతయు నిండి	ఉ	22	1	161
అంతర్వాసంబున	క	113	4	81
అందఱు నా చందంబున	క	67	2	177
అందు	వ	73	3	28
అందుఁ దగ విశ్వకర్ముడు	క	38	2	7
అంతోరాశి గభీర	కా	128	4	130
అక్షయ కరుణా	క	19	1	85
అక్షుల్నిప్పిన	కా	98	4	6
అగచరకోటి	చ	122	4	125
అగడిత లవ్వు సంఖ్య	చ	122	4	127
అచ్చట హరుడు	క	126	5	13
అచ్చటికి శివుండు	వ	35	2	4
అచ్చరలు వెంట రాగా	క	105	4	35
అట్లగుటంజేసి	వ	54	2	93
అట్లగుటంజేసి	వ	93	3	121
అట్లన శ్రీరామచంద్ర	వ	28	1	128

	చందస్సు	పుట	అక్షరము	గ.ప.సంఖ్య
అట్టి భవదీయ దివ్య	వ	78	3	53
అట్లు చనిన	వ	22	1	96
అట్లు దీనత మ్రొక్కిన	తే.గీ	55	2	104
అట్లు పొడిచి	వ	66	2	174
అట్లు ప్రభాత కాలంబు	వ	56	2	117
అట్లు వచ్చి తన యింటివాపు	వ	62	2	150
అట్లేగి యట మున్న	వ	37	2	16
అడవి దిగంబరులై	సీ	103	4	28
అతికాయండును	మ	119	4	110
అతి నిశిత	క	11	1	47
అడియు మొదలుగాంగ	ఆ.పా	75	3	37
అది యెట్లంటేవి	వ	32	1	145
అది ఖరముఖ్యం	క	111	4	72
అది జనలోకమందు	చ	115	4	92
అది మొదలు	క	40	2	28
అద్భుతము విను	తే.గీ	17	1	75
అధినాథుండగు విష్ణునాన	మ	101	4	16
అనవుడు నమ్మహీసుర	చ	49	2	71
అనవుడు నమ్మని కిట్లవి	క	34	1	152
అనవుడు కుంభజం డనియె	చ	42	2	36
అనవుడు కుంభజం డనియె	చ	76	3	42
అన నద్దేవేంద్రుండు	వ	89	3	108
అనవుడు రాఘవుండు	చ	109	4	59
అనవుడు సీతాంగన	క	111	4	71
అని కిరరాజంబు	వ	66	2	171
అని కుంభాన	వ	10	1	43
అనిచిన వెండియ్య	క	79	3	59
అని చేరం బోయి	వ	121	4	121
అని జార సంబోధ ముఖంబు	వ	55	2	106

	చందస్సు	పుట	అక్షానము	గ.ప. సంఖ్య
అని తదంతికంఘన	వ	24	1	110
అని తన హృదయము	క	39	2	20
అని దానితో వలసినట్లు	వ	61	2	143
అనినం గరువార్ద్ర	వ	79	3	60
అనినం బరమ హర్షంబును బొంది	వ	117	4	103
అనిన నగస్త్వం డిట్టనియె	వ	44	2	44
అనిన నది సమ్మతించి	వ	56	2	108
అనిన నది యిట్టనియె	వ	106	4	41
అనిన నది యిట్టనియె	వ	109	4	60
అనిన నమ్మత కాశిని	వ	48	2	68
అనిన నా దానవేంద్రుండు	వ	112	4	78
అనిన గుంథసంభవుం డిట్టనియె	వ	42	2	39
అనిన మహాప్రసాదమని	వ	40	2	26
అనిన వార లగస్త్వనిం జూచి	వ	45	2	48
అనిన వాలభిల్యలు	వ	32	1	143
అనిన వాలభిల్యలు	వ	41	2	33
అనిన వాలభిల్య మునులు	వ	76	3	40
అనిన వాలభిల్యలు	వ	79	3	62
అనిన విష్ణుండు	వ	38	2	18
అనిన విని బృహస్పతి	వ	106	4	43
అని పర్వకాలా	వ	107	4	51
అని పలికిన యాచార్యుని	వ	95	3	131
అని పలుకుచు సేతువునకుం	వ	16	1	72
అని పలుకుచు నింతియునుం దానును	వ	17	1	77
అని పెక్కుమాధ్య	వ	129	5	24
అని ప్రశంసించి	వ	28	1	126
అని ప్రార్థించిన	వ	97	4	8
అని బుద్ధి చెప్పి	వ	73	3	22
అని బృహస్పతి యిట్టనియె	వ	88	3	104

	చందస్సు	పుట	అశ్వా	గ.ప. సంఖ్య
అని బ్రహ్మమయుని	క	14	1	61
అని బ్రాహ్మణుండు	వ	61	2	141
అని యడిగిన	వ	63	2	152
అని యభిమత దేవతా	వ	3	1	12
అని యవ్విభుం డయోధ్యకు	క	20	1	89
అని యించుక	వ	63	2	166
అని యింద్రప్రస్తుఖులకు	వ	105	4	56
అని యిటు లానందాశ్రులు	క	101	4	12
అని యెంచుచు	క	108	4	54
అని వరం బిచ్చిన	వ	78	3	56
అని వాక్రస్థాదంబు	వ	75	3	33
అని వాలఖిల్య లడిగిన	వ	69	3	5
అని వింధ్యాచల దమనుండు	క	18	1	81
అనిశము నర్థిసంతతికి	చ	56	2	113
అనిశము మారునార్తి	చ	50	2	78
అని సకల జనులు	వ	65	2	163
అని సత్యవతుడగు	క	79	3	58
అని సబహుమానంబుగా	వ	6	1	22
అనుకంపామతి	మ	94	3	128
అనుటయు వాయుపుత్రుండు	చ	28	1	121
అపధు నీరెండ పసుపు	తే.గీ.	56	2	115
అప్పుడు	వ	67	2	176
అప్పుడు గగనగంగ	వ	25	1	15
అఫధు దేవేంద్రప్రస్తుఖులగు	వ	127	5	17
అప్పుడు శ్రీరాముని	వ	71	3	15
అభిషేక వద్మహాటక	చ	1	1	3
అభిమతంబు గోరి	ఆ.వె.	13	1	54
అమర సరోజలోచన	చ	103	4	26

చంద్రుడు పుట ఆత్మసము గ.ప సంఖ్య

అమరాధీశుడు	మ	47	2	63
అమరులు సంతసంపద	చ	96	4	3
అమృహశేత్రంబునం	వ	13	1	55
అమృహ మహీసురుం డొక్కనాడు	వ	5	1	19
అమృహ మునులకు	సి	85	2	3
అమృతాబ్ధి మథన లీలా	క	11	1	46
అయ్యా నిమిషములోననె	క	59	2	132
అర్క వంశమునకు	సి	124	5	4
అరుదగ నీదు క్రోధశిఖి	చ	22	1	98
అలసితిగా నా కథమున	క	59	2	130
ఆవ్యధం బెఱింగి	ఆ.వె.	66	2	172
ఆవ్యధంబున	వ	67	2	181
ఆవ్యధంబున సుజ్ఞాన	వ	43	2	42
ఆవ్యధంబునం బరమైకాంత	వ	77	3	51
ఆనమున నింగి నుండియు	చ	118	4	109
ఆసి రామానుజుడాత్మ	మ	110	4	68
ఆహిమకరాంశ	చ	121	4	126
ఆచంద్రార్కము నిల్చు	క	23	1	105
ఆ చక్రవాళ గిరి	క	125	5	9
ఆ చూపు నతని యునికియు	క	48	2	65
ఆ జగతీసురు	క	49	2	73
ఆ తిప్పాంబుకు	క	9	1	37
ఆ తీర్థము మింట	క	24	1	108
ఆదికాలమున	సి	90	3	109
ఆదితేజము	సి	28	1	131
ఆదిదేవుడైన	ఆ.వె.	45	2	100
ఆదిలక్ష్మికి	సి	83	3	120
ఆదివిష్ణువు లక్ష్మికి	తే.గీ.	76	3	141

చందస్సు పుట ఆశ్వాసము గ.ప. సంఖ్య

ఆ ధీదని గతిఁ దెనుఁగున	క	8	1	21
ఆనందంబున నీక్రియ	క	81	8	74
ఆనందవనము లోపల	క	38	1	150
ఆ ఁద్రాశులు	కా	128	5	18
ఆ నెలవున నిఁజరూపము	క	107	4	47
ఆమని గాఁగఁగెళి	ఉ	85	3	93
ఆ మువ్వరు	చ	90	3	111
ఆ యడవిని	క	52	2	89
ఆ రాత్రి బ్రాహ్మణుం డా	క	64	2	157
ఆ రామప్రభు	కా	111	4	73
ఆ రాయల కృప	క	5	1	16
ఆరాయ మంత్రిమణికిన్	క	8	1	32
ఆ విధ మేనియు	క	109	4	61
ఆ విశ్వ ప్రభుఁ డర్క వంశమున	కా	88	8	103
ఆ శభదంపతులకు	క	9	1	33
ఆ సురవిద్వేషిణి	క	110	4	67
ఆ హరిణాక్షి యందు	ఉ	10	1	41
ఇంత ప్రభావంబు	చ	29	1	135
ఇందుశిఖావతంసుఁడు	ఉ	125	5	7
ఇంద్రుఁడాదిగాఁగ	ఆ.వె.	105	4	46
ఇట్లు వర్ణనీయం బను	చ	23	1	102
ఇది మహారాష్ట్ర దేశంబు	చ	58	2	129
ఇది యొండని బ్రమసితి	క	114	4	89
ఇప్పుడు మన మందఱము	చ	21	1	94
ఇవిధంబున ముక్కు గోసిన	చ	110	4	69
ఇవిధంబున నికృతప్రమాణ	చ	111	4	75
ఇవిధంబున జగదేకవీరుఁడైన	చ	120	4	117
ఇవిధంబున సకలసౌభాగ్య	చ	121	4	128

చంద్రుని పుట అశ్వాసము గ.ప.పంఖ్య

ఇవ్వధంబున సీతావచనంబు	వ	8	1	30
ఇవ్వధంబున వసుంధరాదేవుండు	వ	53	2	94
ఇవ్వధంబున హరి విరించి	వ	125	5	10
ఇవ్వధంబునం బూర్వజన్మ	వ	58	2	125
ఇవ్వధంబునం గొంతప్రొద్దు	వ	115	4	90
ఈ కార్యము మంచిదె	క	104	4	32
ఈ జంజాక్షియె జానకి	క	107	4	52
ఈ నాలుగు పదులును	క	15	1	69
ఈ మై నయోధ్య రఘుకుల	క	126	5	11
ఈ యవతారంబున	క	78	3	54
ఈ రీతిని మాయా సంసారంబున	క	92	3	117
ఈ లింగస్థాపనమున	క	24	1	112
ఈ విధములుగల పురుషుం డీ	క	106	4	44
ఈ వేదతుల్య ప్రోత్రంబు	వ	101	4	17
ఉంగరము చేరి కిచ్చిన	క	116	4	97
ఉత్తమ యోగీశ్వరోర్వగ	సీ	88	3	106
ఉయ్యల నూచ రామ విభుదొక్క	ఉ	85	3	91
ఉరువుల మాతులుగ	చ	84	3	87
ఉరుయోగస్థిత	మ	95	3	132
ఉవిద యింత ప్రయాసంబు	తే.గీ.	15	1	65
ఉష్ణాంశుకర దాహ	సీ	21	1	95
ఎన్నడు చూచు నార మొకొ	ఉ	15	1	67
ఎన్నింటి కెన్ని వెప్పుడు	క	104	4	30
ఏకాంతమున ససిష్ఠుం	క	79	3	61
ఏను హనుమంతుఁ డనియెడు	క	118	4	99
ఏమి యేడ్చెదు నా రాక	తే.గీ.	62	2	151
ఏమ్ము మునిజనులతో	క	74	3	29
ఏల మగండు ప్రాణ మది	ఉ	55	2	105

	చందస్సు	పుట	అశ్వాసము	గ.ప.సంఖ్య
వీలాగు పూజనైనన్	క	40	2	27
ఒక వత్సర మాత్రము	క	79	3	68
ఓడక పంక్తి కంఠఁడు	ఉ	102	4	28
బౌ నీ వాడిన యట్లు	శా	106	4	42
కందాదారము వంజయప్రభుని	శా	9	1	34
కడమ భూముల	వ	45	2	51
కడు నిర్దయుఁడై	క	86	2	178
కద్దనఁ గావికోకలు	సీ	16	1	78
కనకగర్భుఁడు గాన	సీ	108	4	58
కనకాద్రి నొకనాఁడు	సీ	32	1	146
కనియె నగస్త్రుఁ డమ్మని	చ	22	1	97
కనువేదురు గొనివచ్చిన	క	110	4	68
కమనీయ నవ్యమేమ	సీ	80	8	68
కమలానన కౌసల్యా	క	71	3	12
కరముల శంఖ చక్రములు	చ	67	2	179
కరిహసనోచ్చిన్నకర	చ	34	1	154
కరుణాంభోనిధి	మ	80	3	88
కలరు మహామునీశ్వరులు	చ	18	1	83
కలపు పుణ్యనదులు	అ.వె.	15	1	68
కలపు మంత్రబుం డెన్నైన	తే.గీ	29	1	192
కలవెల్లఁ గట్టుకొని	క	58	2	127
కలశభవ మాతపంబులు	క	19	1	86
కలిమియు బలిమియు	క	80	2	138
కాంచి కాంచనగర్భ ప్రభృతి	వ	23	1	104
కాంచి తద్దోరకావ	తే.గీ.	38	1	151
కాంత పద్మినిగా నుష్ణకరుఁడ వివు	తే.గీ.	129	5	22
కాముఁడును జిత్రజాఁడును	తే.గీ.	91	8	113

చంద్రుడు పుట అక్షరము గ.ప.సంఖ్య

కావున మీ కీమంత్ర	క	31	1	142
కావున నెప్పుడు	వ	18	1	59
కావున భవదీయరతి	క	56	2	103
కాళికాపుర విరహ	తే.గీ.	15	1	64
కాళికాక్షేత్ర మట్టుండె	తే.గీ.	45	2	49
కాళిక్షేత్రంబు శివుని	వ	42	2	37
కాశ్యపగోత్ర గుర్ధపయోధి	సీ	8	1	31
కాళిక వోలె నీలతము	ఉ	105	4	34
కాళికా వదన తాంబూల	సీ	3	1	9
కించిన్నజితము	క	53	2	92
కీరము రాముని బలుకుచు	క	57	2	120
కీరము రామ రామ యని	ఉ	114	4	87
కుంభిని దాల్చి	ఉ	5	1	15
కులవర్ధనుండు	క	10	1	42
కులశీరింబు విడిచెన్	క	55	2	110
కువలయేక్షణ యిది	తే.గీ.	28	1	107
కుడును గూరలు	క	59	2	134
కుల్చిరి లంకిపై కురికె	ఉ	118	4	108
కృత్ శిరోంబుజంబుల	ఉ	94	3	129
కెలకున రామ రామ యని	చ	2	1	5
కేకయరాజపుత్రి	ఉ	70	3	8
కేలన్ కులము వెలుగంగ	క	37	2	15
కేవల తారకబ్రహ్మమంత్రంబు	వ	80	1	138
కొంగుముడి వేసికొని	క	111	4	74
కొండెవు పాపము బుండునె	క	27	1	125
కొలదిని బొందిన గాజులు	తే.గీ.	52	2	85

భాద్రస్య పుట ఆశ్వాసము గ.ప. సంఖ్య

కోరిక మీర నన్ను	ఉ	109	4	58
కోరిన కొలఁదిగ	క	47	2	60
క్రూరుం డగు రావణు	క	105	4	37
క్రొత్తగఁ బెండ్లియాడి	ఉ	62	2	147
ఖండశశి చుక్కతో	క	56	2	112
గంగఁ దలంచినన్	ఉ	16	1	71
గావర మొప్ప మానిత	ఉ	36	2	9
గుంజదశీంద్ర బృందముల	ఉ	108	4	56
గుండియ రుట్లు రుట్లు మను	ఉ	54	2	102
గుడిలోన నుండు మెల్లిటి	క	55	2	109
గురుకుచకుంభయుగ్మమున	చ	48	2	66
గోత్రావక్రంబు చక్రాకుం	ప్ర	36	2	10
గోమూర్తి యుడిగియును	క	23	1	103
మటనూతి మ్రొక్కి జాగిరి	క	27	1	123
మన మంత్రోమము లందు	మ	29	1	133
మన మగు యౌవరాజ్యమున	చ	70	3	11
ఘాతాంధీకరనౌషధంబు	క	56	2	114
చందనగంధి గంధవహ	ఉ	84	3	85
చతురతయు నిర్విలాసము	చ	53	2	98
చదివినవాఁడు జవ్వనము	చ	46	2	56
చని తన వైభవంబునకు	ప	108	4	55
చని యొక్క యుచిత	క	61	2	145
చనుదెంచి చిత్రకూటంబున	క	73	3	25
చనుదెంచి రత్నసింహాసనమున	క	127	5	16
చరణాకాంత భువనునకు	క	11	1	49

చాటిరి రేపు రామన్మప	ఉ	125	5	6
చాలు మునివృత్తి తపములు	క	77	3	48
చిర విరహానలంబున	చ	119	4	115
చిలక పంజరంబు	అ.వె	64	2	160
చిలుకయు రామా యనుచున్	క	67	2	175
చిలుకలు మానిసి పలుకులు	క	69	3	4
చూచి తలయూచి	వ	57	2	119
చూచితి నిందు కేఖరుని	ఉ	107	4	50
చూచి నిజాంతర్గతంబున	వ	107	4	49
చూపుల తీపులం దగిలి	ఉ	53	2	91
చెలువ జగమెల్ల మోహింప	తే.గీ.	48	2	67
జయ జయ రామ	చం	27	1	124
జయ రామాయ నమో	క	81	3	70
జయశీలుడై న రాముడు	క	120	4	116
జలజాక్షి నన్ను బలెనే	క	62	2	148
జలరుహాల్లిసిత	సీ	82	3	80
జానకియుఁ దాను	క	82	3	79
జానకి మ్రొంగి రామవుని	ఉ	107	4	46
జారదకోరలోచనం	ఉ	52	2	88
జార శ్రీ పురుషులకున్	క	52	2	87
జీవన్ముక్తుడవు	క	14	1	60
జీవుడు వెండియు	క	97	4	10
తగిన సొమ్ములు	తే.గీ.	64	2	159
తగు ముహూర్తంబునకు రాక	తే.గీ.	25	1	116
తత్క్షణం బొమె తగిన	తే.గీ.	59	2	135

	చందస్సు	పుట	ఆశ్వాసము	గ.ప.సంఖ్య
తత్వకారంబు మాకు	వ	34	1	153
తదనంతరంబు	వ	39	2	22
తన కూర్మి సాధ్వీచిత్తంబున	క	71	3	14
తన దివ్యత గనవచ్చిన	క	32	1	144
తన మదిగల భృగుముని	క	48	2	19
తన మహాదీప్త ప్రకాశబింబంబు	సీ	4	1	13
తన చేతి ముద్ర	క	115	4	91
తను బ్రార్థించిన	మ	22	1	99
తప్పులే దెన్నడును	తే.గీ	26	1	119
తమ మన్నిల్వవనంబున	మ	51	2	80
తమ యెక్కంగఁ దమ మెక్కెన్	క	51	2	81
తమి రవిరశ్మి పోఁకని	చ	53	2	98
తమ్మి రామాలి	తే.గీ	83	1	147
తలక్రిందై జతుకాళగ	క	20	1	90
తలఁచిరి వానవాది	చ	88	3	101
తలఁచె మది నా జగత్పతి	క	74	3	30
తలఁపునఁ బలుకునఁ దానై	క	2	1	7
తల్లిదండ్రు లాజ్ఞ	ఆ.వె	79	3	57
తాపన ముఖ్యులు	క	21	1	92
తామసుల కెంత చెప్పిన	క	44	2	45
తారక బ్రహ్మ మంత్రము	సీ	31	1	141
తిరమగఁ దీర్థయాత్ర కవి	చ	47	2	59
తీర్థ మేల వాకు	ఆ.వె	54	2	99
తిరువళి గెల్చి పాండ్యనరదేవుని	చ	5	1	17
తెచ్చి రామ విభుని	వ	74	3	81
తోడి శైలిక జనములఁ గూడి	తే.గీ	46	2	57
త్రుతువన రజగర్థము	క	36	2	8
త్రిలోక్య భయదవిర్య	సీ	19	1	84

దశకంతుండు సమాన విక్రమమునన్	మ	119	4	111
దారిద్ర్యాన్ని సమేత	కా	102	4	18
దీనిం గొనిపోయెద	క	57	2	121
దీనికి నొక్క యితిహాసంబు	వ	45	2	54
దీని దుర్వికారంబుల కోర్వక	వ	108	4	89
దీని యనూన యావనము	ఉ	46	2	58
దీని వెడలింపవలయున్	క	105	4	38
దురిత సంసారంబు	సి	29	1	136
దుష్ట మృగ రహితమై	క	83	3	81
దూరమున నుండి చూచెన్	క	107	4	48
దేవత లెల్లను వినుడీ	క	101	4	13
దేవా విన నవధరింపుము	చ	69	3	2
దేవా విన నవధరింపుము	వ	124	5	2
దేవా విన నవధరింపుము	వ	96	4	2
దేవా విన నవధరింపుము	వ	35	2	2
దేవీ యివ్విధంబున	వ	104	4	31
దేవుడవు బ్రహ్మమయుడవు	క	78	3	52
ధరః దిరుగఁగఁ గైలాసము	క	37	2	11
ధరణి సువర్వఁడున్	చ	56	2	116
ధరణిఁ కోధ దృష్టి	చ	117	4	104
ధరణి దేవి కరారవిందమొ	మ	95	2	5
ధరణి ధూర్వహ	మ	82	3	78
ధరణి నందన యెందు	మ	114	4	84
ధరణి నాయక	క	65	2	164
ధరణీశ యాచం దతారక్కముగ	సి	26	1	118
దాతృ పురారి ప్రముఖులు	క	88	3	102
ధీయుతులు దాగి క్రతువులు	క	103	4	27

	చందస్సు	పుట	ఆశ్వాసము	గ.ప.వంఖ్య
ధ్యాన యోగంబు బుడిగి	తే.గీ	18	1	80
నంజరునయ్య మంత్రము	ఉ	9	1	35
నడురే యయ్యో మహీసుర	మ	58	2	428
నను బదు నాలుగేడులు	చ	70	8	10
నన్ను బలెను జూచు	ఆ.వె	63	2	153
నభమునఁ బుష్పవృష్టి	చ	37	2	12
నమ్మి యుంగరంబు	ఆ.వె	117	4	100
నరక మని చడవి చెప్పిన	క	47	2	41
నరభోజను తపమునకున్	క	102	4	21
నవరత్నఖచితం బగు	వ	126	5	12
నాతెన వచ్చెడి పతియె	క	108	4	59
నా గురుండు వసిష్ఠుండు	తే.గీ	13	1	57
నా నిండు జవ్వనమునకు	క	58	2	95
నా మాట చేయకుండదు	క	62	2	149
నాయకుడయ్యెన్	క	7	1	26
నా యవమానం బా రఘు	క	112	4	76
నారద యిమ్మును తొనరుచు	క	20	1	68
నారడఁడు దివ్యముని	తే.గీ	28	1	127
నారీనర వసుచిత	క	92	3	115
నా వచనము పొందుగ	క	110	4	70
నావుడు కాని మ్మని యా	క	109	4	63
నావుడు నీకు సంకిత	ఉ	7	1	25
నావుడు వాయునందసుఁడు	ఉ	116	4	98
నాశీః రోచనుండును	క	40	2	29
విశిల మృగ వ్రజగ్రసన	చ	36	2	6
నిజ ముని చిత్తగిండు	చ	104	4	29
నిను బత్తించిన	సీ	39	2	21

నినుఁ బొందిన విమ్మట	క	49	2	72
నిమ్ను విడువఁ జాల	అ.వె	60	2	139
నీకుఁ జెలి కలిగె నంటిచి	క	74	3	32
నీకై ప్రాణం బిచ్చెద	క	49	2	70
నీ రూప యౌవనముఁ కు	క	106	4	40
నీ వంకఁ దప్పగందె	క	60	2	137
నీ పుత్రమ శిలగై కొని	క	26	1	117
నీవు నమస్త లోకముల	ఉ	112	4	77
నెమలి కడంక పంచపటి	చ	114	4	85
నెఱ బిరుదై కైలాసము	క	102	4	22
నేను హనుమంతుం డను	వ	121	4	123
నేలఁ బడియున్న బొందులు	క	87	2	180
పంచ చంద్రశాల	అ.వె	54	2	101
పంచపటిని నుఁడెను	క	82	3	76
పంజరంబు చేతఁబట్టి	అ.వె	75	3	84
పటు భుజాఁడైన రావణుని	చ	103	4	25
పటు రోషంబున నిల్చి	మ	113	4	82
పడతీ యాదన మాట	మ	60	2	140
పతి కౌగిట నొక్కటియై	క	86	3	98
పతి దేవతాగణ్య	సీ	89	3	107
పతి దేవతా శిరోమణి	క	9	1	36
పద సరసిజ ధూళి	మాలిని	68	2	184
పద్మాప్తరుఁడిమించు	సీ	4	1	14
పదునాలుగు నేడాదికి	క	24	1	111
పరివడి యీ విధంబున	చ	77	3	47
పయనంబు శకునంబు	సీ	71	3	13
పరనారీ సంభోగము	క	47	2	62
పరమహితుఁడవు	తే.గీ	6	1	24

	చందస్సు	పుట	అక్షాసము	గ.ప.సంఖ్య
పరమ బ్రహ్మమయంశు	మ	21	1	93
పరమర్షి ప్రవరుండు	మ	14	1	62
పరమ సాత్వికు తెల్లను	తే.గీ	44	2	46
పరమ పావన చరితు లగు	వ	77	3	49
పరిపూజల విస్ఫుట	క	122	4	128
పరిహాసరస	తోటకము	34	1	156
పలుతెఱుగుల మాంసఁబులు	క	59	2	133
పలుమరు రావణాసురుండు	చ	102	4	24
పల్లెకు నల్లన జని	క	59	2	131
పవడపు మోవి	చ	114	4	86
పవనతనూజుండుం దీరిగి	చ	116	4	95
పసిడి సంపెంగ పూదండ	తే.గీ	85	3	90
పాడియుఁ బంటయున్	ఉ	101	4	15
పాతాళలోకమున	క	125	5	5
పాతాళము సొచ్చిన	క	63	2	155
పాయక ఓంరామాయ	క	81	3	71
పార్శ్వ దేశంబుం	సీ	97	4	9
పావనదేశమై పరగు	సీ	46	2	55
పుడిసిలిఁ బట్టితి నే	క	118	4	105
పురము ప్రవేశించిన	క	124	5	3
పురలక్ష్మి రామధరణి	క	120	4	120
పువ్వుల తీగెలం గెలన	ఉ	77	3	50
పుష్పోపచయకేళి	సీ	78	3	27
పూని దిలీపునకున్	క	13	1	58
పూని బ్రహ్మక్షరంబును	తే.గీ	66	2	169
పూర్ణకృత శాస్త్రమున	క	37	2	18
పూర్వజన్మంబులను	తే.గీ	41	2	35
పెంపున దళరత మామల	క	110	4	65

	భందస్సు	పుట	అశ్వాసము	గ.ప.వంఖ్య
పోరిరి రామరావణులు	ఉ	119	4	112
ప్రచ్ఛాయ శీతల	సీ	14	1	68
ప్రణవంబు మణిమయ	సీ	91	1	140
ప్రాణముగల కాలంబున	క	54	2	100
ప్రాణము ప్రాణంబై	క	52	2	90
ప్రాణము ప్రాణం బగు	క	94	3	124
ప్రాణవిభుని బాసి	ఆ.వె	94	3	127
ప్రియత మనోవికాసమన	చ	75	3	38
ప్రేమముతోడ బొమ్మలను	ఉ	72	3	17
ప్రొద్దు గ్రుంకినఁ బల్లెకు	తే.గీ	61	2	144
బకహంస విభేదము	క	3	1	11
బహుతరుమూల కుంజకృత	చ	86	3	95
బహుమతంబు లెఱిగి	ఆ.వె	45	2	47
బాలపు బాక్రీడా	క	71	3	16
బిగియఁగఁ గోగిలించుకొని	చ	114	4	88
బోయత జేగురు బొట్టు	సీ	50	2	79
బోయపగ ప్రాణహానిన్	క	69	2	154
బోయ పూఁబోజి	సీ	60	2	136
బ్రహ్మకమండలోద్భవ	సీ	16	1	70
బ్రహ్మ యజ్ఞము జేపి	సీ	12	1	52
బ్రహ్మ సమానులు	సీ	115	4	93
బ్రహ్మాది దేవతల్ ప్రార్థింప	సీ	10	1	44
భరతుఁడు రామస్వపాలుని	క	120	4	118
భవదీయాభిమతంబు	మ	78	3	55
భామ పూగుత్తులఁ బట్టి	సీ	89	3	84
భారత కావ్యహార మొక	ఉ	3	1	10
భారతీయు సజుఁడు	క	75	3	39
భారతీదేవి యిది	తే.గీ	65	2	162

	చందస్సు	పుట	అశ్వాసము	గ.వ.సంఖ్య
భీకరధ్వనితోడఁ బృథివిపై	సీ	112	4	79
భీమభవానల శాంతికి	క	81	3	69
భువన భయంకరం బగుచు	చ	22	1	100
భూమితనూజను	క	80	3	67
భృగువు శాపాంశ మొకటి	తే.గీ.	39	2	24
మగఁడు కడురసికుడైనన్	క	54	2	97
మగనాల బోయదానన్	క	48	2	69
మణికర్ణిక యపుడు	క	37	2	14
మణిమయోద్రగ హర్మ్యము	సీ	72	3	18
మదనోద్దీపనమునకున్	క	61	2	142
మదిఁ గప్పిన మోహంబున	క	113	4	83
మధ్య నిద్రలచేత మైమరచి	తే.గీ.	51	2	84
మధుభిన్నాభిస్థలమున	క	18	1	79
మన చేసిన కార్యమునకు	క	95	8	130
మన దేవమాయ పంపున	క	94	3	125
మనముంబోదము	మ	17	1	78
మన మేకై వడి నైన	మ	93	3	123
మనుచక్రవర్తికి నినుఁ దొసంగిన	సీ	126	5	15
మణికొందలు	క	30	1	139
మల్లికానవపుష్ప	సీ	86	3	99
మహాత్మా విన నవధరింపుము	చ	19	1	87
మా భాగ్యంబున	చ	21	1	91
మా మారుగాఁగ	క	72	3	20
మాయామానుష వేషధారి	శా	73	3	23
మారుత పారణ్పాఞ్చ	ఉ	68	2	132
మారున కగపదక	క	88	3	105
మును చక్కనివాఁడని	క	110	4	64
యతివరేణ్యులు	తే.గీ.	6	1	20

	చందస్సు	పుట	అక్షాసము	గ.ప.సంఖ్య
యామవతి వసుమతి	తే.గీ.	129	5	23
యోగ్య కులంబు నిత్తు	ఉ	101	4	14
రణ విజయాభిరామ	చ	119	4	114
రతి మన్మథులో	క	64	2	161
రతి మదనప్రాంతి	క	83	3	82
రమణి సునుమోవి	క	85	3	94
రవి మకరస్థుడైన తడి	చ	12	1	53
రవి యప్రపించె నాచే	క	49	2	75
రవి యుదయించిన	క	64	2	158
రసికగుణోత్తర	క	95	3	138
రాత్రి చతేంద్రుతోడ	ఉ	119	4	113
రాధారుణాధరోరు	క	6	1	23
రామనృపాలుడు సీతా	క	121	4	122
రామభద్ర యనుచు	అ.వె	65	2	168
రామభద్రుం దెవ్వఁ డంటివేసి	చ	108	4	45
రామా యను నక్షరములు	క	65	2	167
రామా రామవ రామభద్ర	కా	75	3	35
రాముడు బ్రహ్మం బనియును	క	76	3	45
రాముడు సత్యబ్రహ్మ	క	28	1	129
రాముని బిల్బుచుం జీలుక	ఉ	76	3	43
రామునినై న నిన్నయిన	ఉ	72	3	21
రాముని ముందట	క	81	3	72
రాముని యురమొత్తెడు నిద	క	86	3	96
రామేతి వర్ణయుగళం	క	65	2	165
రామేశ్వర లింగము	క	24	1	109
రామోచ్చారణ మున్నను	క	65	2	166
రావణ బాధలం బడి	ఉ	102	4	20
రావణపోవనాశ్రమ	ఉ	80	3	64

	చందస్సు	పుట	అశ్వాసము	గ ప.సంఖ్య
రూపముచే మానవులై	క	91	3	112
లక్ష్మణుని జూచి పలికిరి	వ	72	3	19
లజ్జ పురాణ దశస్సురిగా	సీ	83	3	83
లీలానిలవళమున	క	117	4	101
లోకసంరక్షణార్థ లీలా	తే గీ	69	3	6
వచ్చియు వేశమ వి పుని	క	53	2	128
వచ్చెం బుష్పక మృతమార్గమున	శా	122	4	124
వడకఁగ నడుగులచే	క	118	4	107
వదలని యా మునీంద్రుని	చ	33	1	149
వనధి నన్నుగహించి	చ	118	4	106
వనలక్ష్మలు పుష్పాదులు	క	125	5	8
వాటంబుగాఁగ	క	52	2	86
వానికి నున్నదన మదన	వ	92	3	116
వారలఁ గనుఁగొని	ఉ	18	1	82
వారలఁ గనుఁగొని	క	17	1	74
వారును బూజావిధి	క	40	2	25
వింతలుగాఁగ రామకథ	ఉ	57	2	122
వికచ ముఖారవింద	చ	96	4	5
విద్యుద్బృగ్గలమున్	శా	93	3	122
విద్యాధివేద్య	క	34	1	155
విధుమతి యొక్క పువ్వుతొద	చ	84	3	88
విన నవధరింపుము	వ	102	4	19
విని రాముని వర్ణించుచు	క	76	3	44
వినుఁడికఁ దన్మంతోపాసన	క	45	2	59
వినుచు క్రితొకైక	సీ	25	1	119
విశ్వసంరక్షక	సీ	128	5	20
వెండియు నా తపఃప్రభావంబున	వ	81	3	75
వేద పురాణశాస్త్ర ముఖ	ఉ	5	1	13

	చంద్రస్సు	పుట	ఆశ్వాసము	గ.ప.సంఖ్య
వ్రత సిరూఢియె కాదు	తే.గీ	109	4	62
శబరకాంత తనకు	ఆ వె	57	2	124
శమముందాంతియు	మ	45	2	52
శృంగార యోని యగు	శ	93	8	119
శృంగార రసముతో	సీ	1	1	4
శృంగార వత్తిమణి	క	10	1	40
శైశవ ప్రమోదితాంబ	ఉత్సాహ	95	3	134
శ్రీకర శుభకర	క	124	5	1
శ్రీ కాశీనగరోపకంత	శా	15	1	66
శ్రీ కాశీపతి విశ్వనాథు	శా	39	2	23
శ్రీ కాశీ మృతురైన్	క	41	2	34
శ్రీ త్రిదశద్రుమాంమున	ఉ	1	1	2
శ్రీ నిత్య వత్ససంధ	క	98	4	1
శ్రీ నిధి సంజమంతి	ఉ	9	1	38
శ్రీ భూతనయానాయక	క	85	2	1
శ్రీ మత్కల్యాణ గుణ	క	69	3	1
శ్రీ మత్కాశీ పరిసర	క	41	2	31
శ్రీ మమస్మహా మంగళాకార	దండకం	98	4	11
శ్రీయుత మాధవాన్వితము	ఉ	12	1	51
శ్రీ రాజీవదళాక్ష	శా	1	1	1
శ్రీరామ పూర్వకంబుగ	క	57	2	123
శ్రీరామ ప్రభుఁ డేగుదెంచె	శా	126	5	14
శ్రీరామ మంత్రరాజము	క	66	2	170
శ్రీరామ రామయను	క	69	3	3
శ్రీరామ రామయని	క	117	4	102
శ్రీరామ విభునకు	సీ	47	2	64
శ్రీరామ స్మరణార్చనా	శా	10	1	39
శ్రీ దామాయణమును	క	2	1	8

	భందము	పుట	అశ్వాసము	గ.ప.సంఖ్య
శ్రీరామాయ నమోయని	క	81	3	73
శ్రీ రామేశ్వరుళివు	క	17	1	76
శ్రీ రుచిర బ్రహ్మవిద్యా	క	11	1	45
శ్రీ వహూమణి జనించెను	సి	70	8	7
శ్రీవనిత యనుమతంబున	క	118	4	80
శ్రీ విభు నట్టన తన్నెన్	క	33	1	148
శ్రీ విశాలాక్షి కెంజేయి	సి	41	2	32
శ్రీ విష్ణుని నిత్యాకృతి	క	28	1	130
సంగడికాడు వసంతుడు	సి	73	3	24
సంతసముతోడ	క	57	2	118
సంతతానంద	తే.గీ.	128	5	19
సకల జీవులకును	సి	91	3	114
సకల దివ్యాంగనా	సి	96	4	7
సకియ భయంబు పుట్టె మది	చ	8	1	29
సత్యఃపై విభునై	శా	42	2	40
సత్యపాశబద్ధు	అ.వె.	70	3	9
సత్సంబు విమలవిజ్ఞాన	సి	48	2	41
సత్కాంతి వెలుగునది	క	98	2	17
సన్నిధిసీదయుంబలెను	ఉ	90	8	110
సప్తకోటి మహామంత్ర	తే.గీ.	29	1	134
సరస వకుళ ముకుళ	క	84	3	88
సర్వజ్ఞాత్మకఁడౌట	శా	2	1	6
సర్వమునకు విష్ణుడే	క	44	2	43
సరి గుఱ్ఱంబులుగాక	మ	50	2	76
సహస్ర సంఖ్యా	వ	12	1	50
సాక్షాత్కారస్థిత	క	13	1	56
సాక్షేతపుర మహా	సి	7	1	23
సానం బట్టిన నాడే	క	50	2	77

	చందస్సు	పుట	అశ్వాసము
సారసచారు పవనవల	క	68	2
సింధూరిత కుంభవ్యయ	క	85	3
సీత చెప్పినట్లు చిలుకయు	తే.గీ.	75	3
సీతను నాదిలక్ష్మి యని	ఉ	77	3
సీత లక్ష్మి నీవు	అ.వె.	129	5
సీతాచూడారశ్శము	క	116	4
సుఃధరితో లఘు గురువుల	క	86	3
సుదతికి నెదురుచూచుచు	సీ	51	2
సుదతి నిన్నబాయ దెన్నడు	క	55	2
సురపుష్పవృష్టి గురినెన్	క	67	2
సూక్ష్మావలగ్నవతి	క	82	3
సూరులు కొందఱు	క	30	1
సేతువుఁజూచిన యపుడే	క	23	1
సౌందర్యాంధంబావుక	క	85	3
స్తంభావిష్కృతి కహ కహ	క	11	1
శ్రీలీలా విగ్రహ	క	94	3
స్ఫుటరూచి పద్మరాగమణి	చ	7	1
స్వామీ! భవన్నిర్మితంబు	వ	27	1
హనుమంతుఁడు మణికాద్యయ	క	25	1
హన్మంతుండు నిషేషమాత్తము	మ	120	4
హన్మంతుని తేజంబును	క	116	4
హరిమూర్తి భేద మ్మగుటన్	క	92	3
హరిహరు లిరువురు	క	42	2
హర్మ్యవివృతక్తి	క	23	1
హర్మ్య పీఠాంబర	క	96	4

